

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การเลือกตั้ง **สมานฉันท์** และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

.....
การขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง
จังหวัดร้อยเอ็ด

IMAGE REF: THEPOLLS.GOV

“ เมื่อการเลือกตั้งเป็นมากกว่าการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และเมื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
ทำได้มากกว่าการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ”

จารุวรรณ แก้วมะโน
สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง
2565

กิตติกรรมประกาศ

ในการดำเนินโครงการวิจัยการขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดร้อยเอ็ดนี้ ขอขอบพระคุณคณะกรรมการผู้กำกับโครงการวิจัยทุกท่าน อาจารย์วิฑูรย์ ชัยภาคภูมิ รองเลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า ศาสตราจารย์ นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ และรองศาสตราจารย์ ดร.ปธาน สุวรรณมงคล ที่มอบคำแนะนำชี้แนะตลอดกระบวนการ กระทั่งงานวิจัยสำเร็จเรียบร้อยไปด้วยดี

นอกจากนี้ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณแกนนำพลเมือง สภากลุ่มร้อยเอ็ดทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในการประสานงานและลงพื้นที่ด้วยกันตลอดโครงการ ส่งผลให้งานวิจัยที่ดำเนินการภายใต้ระยะเวลาที่จำกัดสามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกได้ อันเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์และประเมินผล ที่สำคัญต้องขอขอบคุณทีมงานจากสถาบันพระปกเกล้า และผู้ที่ยินดีให้ข้อมูลทุกท่านที่ทำให้งานวิจัยชิ้นนี้เกิดขึ้นมาได้ ผู้วิจัยมั่นใจว่างานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตย (democratization) ตลอดจนมีส่วนช่วยส่งเสริมและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ลุกขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์ประชาธิปไตยตั้งแต่จุดตั้งต้นผ่านกระบวนการเลือกตั้ง โดยการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงต่อไป

บทคัดย่อภาษาไทย

โครงการวิจัยการขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่นำกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการ 2) ศึกษาเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง 3) ศึกษาเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และ 4) พัฒนาด้านแบบ (model) ของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สำหรับขยายผลในพื้นที่อื่นต่อไป งานวิจัยดำเนินการกับพื้นที่เป้าหมายในจังหวัดร้อยเอ็ดจำนวน 17 แห่ง แบ่งออกเป็นพื้นที่ที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจำนวน 12 แห่ง และพื้นที่ข้างเคียงที่ไม่ได้ดำเนินโครงการจำนวน 5 แห่ง ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพประกอบกันทั้งแบบสอบถาม การศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ ผลการศึกษาได้มาจากการประมวลข้อมูลแบบสอบถามจำนวน 290 ชุด และบทสัมภาษณ์จำนวน 60 ตัวอย่าง

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก และส่งผลให้บรรยากาศการเลือกตั้งเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีขึ้น โดยกลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงการซื้อสิทธิขายเสียงที่ลดลง ขณะเดียวกันก็รับรู้ถึงความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้งที่เพิ่มมากขึ้น โดยพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการมีความเปลี่ยนแปลงต่างไปจากพื้นที่ข้างเคียงอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่ที่ดำเนินโครงการก็มีความแตกต่างกันในระดับของความสำเร็จ เนื่องด้วยเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลให้กระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ ประกอบด้วย เงื่อนไขด้านแกนนำและผู้เกี่ยวข้อง (actors) เงื่อนไขด้านกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง (process) และเงื่อนไขด้านวัฒนธรรมและผลประโยชน์ (interest & culture)

ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงเสนอ “โมเดล 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง” ขึ้น เพื่อเป็นกรอบคิดและแนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสำหรับการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น ซึ่งประกอบไปด้วย สร้างที่ความรู้ สร้างความตระหนัก สร้างให้ทุกคนเป็นแกนนำ สร้างช่องทางความร่วมมือ และสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น

คำสำคัญ: การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง, ประชาธิปไตย, การมีส่วนร่วมทางการเมือง

Abstract

The research on non-vote buying for peaceful election campaign in Roi-Ed province has 4 purposes which included 1) to study the changes that occurred in the project-operated areas 2) to study the conditions that promote or obstruct the success of non-vote buying campaign 3) to study the factors of continuity of the non-vote buying campaign in some area and 4) to develop non-vote buying and peaceful election model. The research was operated on 17 targeted areas in Roi-Ed Province which were divided into 12 operated areas and 5 non-operated areas. The research used mixed-method, qualitative and quantitative methods, to collect the data via questionnaires, documents, and interviews. The findings of the study were analyzed from questionnaires of 290 samples and 60 interviewing samples.

The finding shows that non-vote buying for peaceful election campaign in Roi-Ed province can make some changes in knowledge improving, consciousness improving, and electoral atmosphere improving in a better direction. The sample group perceived a decrease in vote-buying and an increase in harmony after the election. The project-operated areas have significantly changed when compared with non-operated areas. However, there were slightly different in the level of success within the group of operating areas because of the differences in 3 conditions of each area which include; actors, processes, and interest & culture.

Hence, for more effectiveness in non-vote buying and peaceful election campaign, this research then develops the '5 buildings for free and fair election model' in order to be the framework and direction in promoting non-vote buying and peaceful election for some areas of interest. There are 5 conditions that must be encouraged according to the 5 buildings for free and fair election model which include 1) knowledge building 2) consciousness building 3) collaboration building 4) channels building and 5) culture building.

Keywords: non-vote buying election, democracy, political participation

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 ที่มาและความสำคัญ.....	1
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์	8
สมมติฐานในการวิจัย	8
กรอบแนวคิดในการวิจัย	9
ขอบเขตการวิจัย	10
ระเบียบวิธีวิจัย.....	12
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	13
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	13
บทที่ 2 แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	14
แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง (democracy&election).....	14
แนวคิดเรื่องการซื้อสิทธิขายเสียง (vote buying)	16
แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมือง (political culture).....	20
แนวคิดเรื่องผลประโยชน์และกลุ่มผลประโยชน์ (interest and interest group)	22
แนวคิดเรื่องการศึกษาสำหรับพลเมือง (civic education).....	26
กรอบการศึกษาวิจัย.....	29
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	37
1.ขอบเขตการวิจัย	37
1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	37
1.2 ขอบเขตด้านประชากร.....	38
1.2.1 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง	39

1.2.2	เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเข้าสู่การวิจัย	40
1.2.3	เกณฑ์การคัดกลุ่มตัวอย่างออกจากการวิจัย	41
1.2.4	เกณฑ์การขอลอนตัวหรือคัดกลุ่มตัวอย่างออกจากการวิจัยหลังเข้าร่วมโครงการวิจัยแล้ว	42
1.3	ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	42
2.	การเก็บข้อมูลการวิจัย	41
2.1	การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ	42
2.2	การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ	43
3.	เครื่องมือวิจัยและการตรวจสอบเครื่องมือ	44
4.	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	44
บทที่ 4 ผลการศึกษา		46
1.	ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง.....	48
1.1	ความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ความเข้าใจ (knowledge)	48
1.2	ด้านความตระหนักถึงศักยภาพของตน (self-efficacy)	52
1.3	ด้านบรรยากาศการเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงไป	55
2.	เงื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง.....	58
3.	เงื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมต่อความต่อเนื่องของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง	75
4.	ตัวแบบ (model) การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สำหรับขยายผลในพื้นที่อื่น.....	85
บทที่ 5.....		113
1.	ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการในพื้นที่เป้าหมายเปรียบเทียบกับพื้นที่ข้างเคียง	113
1.1	ด้านความรู้ความเข้าใจ (knowledge).....	113
1.2	ด้านความตระหนักถึงศักยภาพของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและพฤติกรรม.....	117
1.3	ด้านบรรยากาศของการเลือกตั้ง	122

2. ปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อความสำเร็จและความต่อเนื่องของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ในพื้นที่	123
3. ตัวแบบ 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง	130
4. ข้อเสนอแนะและข้อเสนอนั้นะ	136
เอกสารอ้างอิง	144
ภาคผนวก	151

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1	พื้นที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจ.ร้อยเอ็ด (ปี 2560-2564)	7
ตารางที่ 2	พื้นที่เป้าหมายในการวิจัยการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จ.ร้อยเอ็ด	10
ตารางที่ 3	ตัวแปร นิยามของตัวแปร และตัวชี้วัด	30
ตารางที่ 4	นิยามและตัวชี้วัดการไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จำแนกตามระดับความเปลี่ยนแปลง	33
ตารางที่ 5	พื้นที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จ.ร้อยเอ็ด (2560-64)	37
ตารางที่ 6	พื้นที่เป้าหมายของโครงการและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง	47
ตารางที่ 7	สรุปจำนวนร้อยละของผู้ที่ได้คะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์จำแนกตามพื้นที่เป้าหมาย	49
ตารางที่ 8	ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ที่เพิ่มมากขึ้นกับการดำเนินโครงการ	51
ตารางที่ 9	ความสัมพันธ์ระหว่างระดับคะแนนผ่านเกณฑ์ของกลุ่มตัวอย่างกับระดับความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ ..	52
ตารางที่ 10	เปรียบเทียบระดับความรู้ผ่านเกณฑ์กับความเปลี่ยนแปลงด้านความตระหนักรู้	53
ตารางที่ 11	เปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้กับบรรยากาศที่เปลี่ยนแปลงภายหลังการเลือกตั้ง	56
ตารางที่ 12	ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรที่พบระหว่างดำเนินโครงการกับระดับความเปลี่ยนแปลง	59
ตารางที่ 13	รายละเอียดตัวแปรกับระดับความเปลี่ยนแปลงภายหลังดำเนินโครงการ	59
ตารางที่ 14	เปรียบเทียบระดับความสำเร็จกับอิทธิพลของทรัพย์สินเงินทองที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ	65
ตารางที่ 15	ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านผู้กระทำการและการประชาสัมพันธ์โครงการกับความเปลี่ยนแปลง ภายหลังดำเนินโครงการ	74

สารบัญแผนผัง

หน้า

แผนผังที่ 1 กรอบการวิจัย	10
แผนผังที่ 2 กรอบแนวคิดในการศึกษาการขับเคลื่อนโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง	36

สารบัญแผนภาพ

หน้า

แผนภาพที่ 1 สรุปความเปลี่ยนแปลงภายหลังการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จ.ร้อยเอ็ด ระหว่างปี 2560-2564	93
แผนภาพที่ 2 ตัวแบบ 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง.....	105

บทที่ 1

ที่มาและความสำคัญ

หลักการและเหตุผล

การเลือกตั้งนับเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ประชาธิปไตยและการเลือกตั้งได้รับการศึกษาในฐานะหนึ่งในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย เพื่อส่งเสริมให้การเลือกตั้งนั้นเสรีและเป็นธรรม (Larry Diamond, 2004; E Hernández, 2016; Levine, D. H., & Molina, J. E. (eds.), 2011; Beetham, D., & Boyle, C. K., 2009; ชาญชัย จิตรเหล้าอาพร, 2561) นอกจากนี้ การเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรมยังได้รับการกล่าวถึงไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในข้อ 21(1) (3) ความว่า “ทุกคนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศโดยตรงหรือผ่านผู้แทนซึ่งได้รับเลือกตั้งโดยอิสระ” และ “เจตจำนงของประชาชนจะต้องเป็นพื้นฐานแห่งอำนาจการปกครอง ทั้งนี้เจตจำนงดังกล่าวจะต้องแสดงออกทางการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา และต้องเป็นการออกเสียงโดยอิสระเสมอภาคและเป็นการลงคะแนนโดยลับ”

ด้านประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรมเช่นกัน โดยได้กล่าวถึงกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรมด้วยการลงคะแนนโดยตรงและเป็นความลับไว้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2489 เป็นต้นมา ทั้งยังกำหนดให้การเลือกตั้งที่สุจริตเป็น “หน้าที่” ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหลายฉบับ อาทิ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2511 ในมาตรา 49 พ.ศ. 2517 ในมาตรา 58 และ พ.ศ.2540 มาตรา 68 โดยนับตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ได้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับโทษที่เกี่ยวข้องกับการไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือการทุจริตเลือกตั้งให้ต้องเสียสิทธิตามกฎหมายด้วย อาทิ ผู้นั้นต้องเสียสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง เสียสิทธิในการเข้าชื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และเสียสิทธิในการเข้าชื่อเสนอร่างกฎหมายหรือคัดค้านร่างกฎหมาย เป็นต้น ขณะที่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน (พ.ศ. 2560) ก็ได้เน้นย้ำการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมให้เด่นชัดยิ่งขึ้น โดยเพิ่มเติมเรื่องการเลือกตั้งที่ต้องเป็นอิสระไม่ถูกครอบงำไว้ในมาตรา 45 (2) ความว่า “...กำหนดมาตรการให้สามารถดำเนินการโดยอิสระไม่ถูกครอบงำหรือชี้้นำโดยบุคคลซึ่งมิได้เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น รวมทั้งมาตรการกำกับดูแลมิให้สมาชิกของพรรคการเมืองกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง...”

นอกจากนั้น บทบัญญัติเพื่อส่งเสริมให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมยังได้รับการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร นับตั้งแต่ พ.ศ.2475 เป็นต้นมา

โดยบุคคลได้รับการรับรองให้มีสิทธิเลือกตั้งที่เห็นว่าเป็นไปโดยมิชอบได้ โดยในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฉบับต่อๆมา ก็ได้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติอีกมากมายเพื่อป้องกันมิให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยมิชอบไว้ อาทิ ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ.2561 ได้มีบทบัญญัติเรื่องข้อห้ามไว้จำนวนมากถึง 24 มาตรา อาทิ ห้ามมิให้บุคคลยินยอมให้มีการย้ายผู้ใดเข้ามาในทะเบียนบ้านของตนเพื่อประโยชน์ในการเลือกตั้งโดยมิชอบ ห้ามมิให้ผู้สมัครหรือผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนให้แก่ตนเองหรือผู้สมัครอื่นในห้วงวันการลงคะแนนให้แก่ผู้สมัคร และ ห้ามมิให้ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองใช้จ่ายในการเลือกตั้งเกินจำนวนค่าใช้จ่ายที่กำหนด เป็นต้น ซึ่งข้อห้ามมิให้มีการซื้อสิทธิขายเสียงได้รับการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 73 ครอบคลุมทั้งผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ความว่า “ห้ามมิให้ผู้สมัครหรือผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนให้แก่ตนเองหรือผู้สมัครอื่น ในห้วงวันการลงคะแนนให้แก่ผู้สมัคร หรือการชักชวนให้ไปลงคะแนนไม่เลือกผู้ใดเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร” และในมาตรา 101 ความว่า “ห้ามมิให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้ใดเรียก รับ หรือยอมจะรับเงิน ทรัพย์สิน หรือ ประโยชน์อื่นใดสำหรับตนเองหรือผู้อื่น เพื่อลงคะแนนหรืองดเว้นไม่ลงคะแนน” เป็นต้น

จึงกล่าวได้ว่าเรื่อง การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมและไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียงเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจกล่าวถึงมาเป็นเวลานานแล้วทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ และเรื่องดังกล่าวได้รับการกล่าวถึงมานับตั้งแต่ที่ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อย่างไรก็ตาม แม้การเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรมจะได้รับการสนับสนุนให้เกิดขึ้นโดยได้มีการบัญญัติมาตราต่างๆ เพื่อป้องกันมิให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยมิชอบไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องหลายมาตรา ทว่าปัญหาการทุจริตเลือกตั้งก็ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากข้อมูลการฟ้องร้องคดีอันเกี่ยวเนื่องกับการทุจริตการเลือกตั้งที่สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งได้รวบรวมไว้ตั้งแต่ พ.ศ.2543-2558 ซึ่งพบว่าตลอดระยะเวลา 15 ปี การเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นของไทยมีคดีความเกี่ยวเนื่องกับการทุจริตการเลือกตั้งจำนวนทั้งสิ้น 1,967 เรื่อง ล่าสุดในการเลือกตั้งทั่วไปปี 2562 ยังพบว่ามีปัญหาทุจริตเลือกตั้งเกิดขึ้นหลายกรณี ข้อมูลจากรายงานผลการปฏิบัติงาน ของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2562 ระบุว่าในการเลือกตั้งเป็นการทั่วไปในปี 2562 นั้น มีจำนวนเรื่องคัดค้านและสำนวนการเลือกสมาชิกวุฒิสภาและการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป จำนวน 625 เรื่อง โดยคณะกรรมการรับพิจารณาคำร้อง 625 เรื่อง และมีคำวินิจฉัยชี้ขาดสำนวนแล้วจำนวน 283 คดี

มีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบอันสืบเนื่องจากการทุจริตเลือกตั้งต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย Rafael López-Pintor (2010) ชี้ให้เห็นว่าประชาธิปไตยที่ได้มาตรฐานนั้นสัมพันธ์กับทุกขั้นตอนกระบวนการของการเลือกตั้ง นับตั้งแต่กระบวนการออกแบบการเลือกตั้งเรื่อยไปจนถึงเมื่อสิ้นสุดการเลือกตั้ง ซึ่งใน

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR) ได้กำหนดไว้ให้กระบวนการจัดการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ประการ คือ 1) การเลือกตั้งถูกกำหนดขึ้นตามวาระ (periodic elections) อย่างสม่ำเสมอ 2) จัดให้มีการเลือกตั้งโดยทั่วไป (universal suffrage) 3) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิมีเสียงเท่าเทียมกัน (equal suffrage) 4) การยืนยันต่อประโยชน์สาธารณะ (public office) 5) สิทธิในการเลือก (right to vote) 6) การลงคะแนนถือเป็นความลับ (secret ballot) 7) เป็นการเลือกตั้งที่แท้จริง (genuine elections) 8) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถแสดงเจตจำนงของประชาชนได้อย่างแท้จริง (free expression) เป็นต้น

Sarah Birch (2011) ชี้ให้เห็นว่าการทุจริตการเลือกตั้งคืออุปสรรคสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาประชาธิปไตย ก่อให้เกิดการบิดเบือน ทำให้ผู้นำในรัฐเผด็จการหรือกึ่งเผด็จการสามารถใช้การเลือกตั้งเพื่อสนับสนุนระบอบที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยได้ตามกฎหมาย ซึ่งเป็นความเสียหายที่ต้องใช้เวลาอีกนานในการแก้ไข ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Norris, Frank, and Martínez i Coma (2015) ที่ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการเลือกตั้งที่ไม่เสรีเป็นธรรมนั้น จะกลายเป็นสิ่งที่หนุนเสริมให้ระบอบการปกครองมีลักษณะผสมและค่อนข้างเผด็จการเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบจัดตั้ง (established democracies) ไม่ใช่ประชาธิปไตยที่แท้จริง

ด้าน Daniel Ziblatt (2009) ทำการศึกษาวิเคราะห์ชุดข้อมูลดั้งเดิมที่ดึงมาจากบันทึกข้อพิพาทการเลือกตั้งจำนวนมากของรัฐสภาเยอรมนีในช่วง ค.ศ. 1871–1912 ผลการศึกษาพบว่าการทุจริตเลือกตั้งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับระดับความไม่เท่าเทียมกันของสังคม ซึ่งจะนำไปสู่วงเวียนก่อให้เกิดปัญหาต่อการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตย (democratization) ในเวลาต่อมา ด้าน ชาญชัย จิตรเหล้าอาพร (2561) กล่าวในบทความเรื่อง “การทุจริตการเลือกตั้ง: อุปสรรคการทำให้เป็นประชาธิปไตยของไทย” ชี้ให้เห็นว่าการทุจริตเลือกตั้งเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาประชาธิปไตยให้สมบูรณ์ เพราะการเลือกตั้งที่มีการทุจริตซื้อสิทธิขายเสียงนั้นจะทำให้สังคมอาจได้ผู้แทนที่ไร้ความสามารถไม่เป็นประโยชน์ต่อระบบการเมือง ทั้งยังมีส่วนบั่นทอนความเข้มแข็งและน่าเชื่อถือของระบบการเมืองลงไป

จากข้างต้น สรุปได้ว่าประชาธิปไตยที่มั่นคงและมีคุณภาพนั้น สัมพันธ์กับกระบวนการเลือกตั้งที่มีคุณภาพ ซึ่งในกระบวนการเลือกตั้งนี้สัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจและศรัทธาของผู้คนในสังคมต่อระบอบการเลือกตั้ง ดังนั้น หากการเลือกตั้งที่ผ่านมาไม่อาจสร้างความเปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิถีทางรัฐธรรมนูญและไม่อาจตอบสนองความต้องการของสังคม หรือไม่เปิดโอกาสให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ สุดท้ายการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของระบอบประชาธิปไตยก็จะได้รับผลกระทบเนื่องจากศรัทธาของประชาชนต่อสถาบันทางการเมืองทั้งหลายได้เสื่อมคลายลง (Seymour Martin Lipset, 1959) ประชาธิปไตยที่แท้จริงจึงไม่อาจวัดได้จากการจัดให้มี

“การเลือกตั้ง” เท่านั้น แต่ต้องพิจารณาด้วยว่าการเลือกตั้งดังกล่าวเป็นไปโดยทุจริตโปร่งใสหรือไม่ (Fabrice Lehoucq, 2003) Joseph M. Bessette (ใน Robert A. Goldwin & William A. Schambra eds., 1980) ชี้ให้เห็นว่าประชาธิปไตยที่แท้จริง ควรเกิดจากการพิจารณาไตร่ตรองด้วยเหตุผลมากกว่าที่จะมุ่งแสวงหาความชอบธรรมบนฐานเสียงเท่านั้น

แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) หรือแนวทางการประชาเสวนาทางออก จึงเป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ได้รับการกล่าวถึงในฐานะเครื่องมือส่งเสริมกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย และประชาธิปไตยแบบผู้แทน (representative democracy) เพื่อลดความรู้สึกว่าการเลือกตั้งเป็นเพียงพิธีกรรมเข้าสู่อำนาจของนักการเมืองเท่านั้นโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ได้มีความสำคัญต่อกระบวนการดังกล่าว อันส่งผลให้ผู้คนในสังคมจำนวนไม่น้อยเหนี่ยวนำต่อการเมืองและเลือกที่จะถอยออกมาไม่เข้าไปมีส่วนร่วมกับการเมืองแม้แต่การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ทั้งๆที่ประชาธิปไตยไม่ได้มีเพียงแค่การโหวตเท่านั้น ทว่ากระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่ผ่านมาก็ติดกับดักอยู่กับการใช้เสียงส่วนใหญ่ (vote-centric) ดังจะเห็นได้ว่ากลไกส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ได้รับการปฏิบัติส่วนมากยังคงเน้นอยู่กับการโหวตเป็นหลัก เช่น การจัดให้มีการประชาพิจารณ์หรือการลงประชามติ ทั้งๆที่หลายครั้งวิธีการเหล่านั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ทั้งยังนำไปสู่การแบ่งฝักแบ่งฝ่ายขัดแย้งกันระหว่างคนในชุมชน ส่งผลต่อความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้เพราะกลไกเหล่านั้นยังคงยึดอยู่กับคะแนนเสียงส่วนใหญ่เป็นหลัก (vote-centric) ส่งผลให้เสียงส่วนน้อยที่อาจมีความเห็นต่างไม่ได้รับความสำคัญที่จะนำความคิดเห็นของพวกเขาไปพิจารณาไปพร้อมๆกันทั้งๆที่พวกเขาเองก็เป็นส่วนหนึ่งของประชากรในชุมชน ประชาธิปไตยที่แท้จริงจำเป็นต้องพิจารณาหาวิถีกรรมที่จะส่งเสริมให้คะแนนเสียงส่วนน้อยได้รับความสำคัญมากขึ้น เป็นประชาธิปไตยที่เน้นการพูดคุยกันระหว่างฝ่ายต่างๆให้มากขึ้น (talk-centric democracy) (วันชัย วัฒนศัพท์, 2557)

ดังนั้น การจัดให้มีการเสวนาปรึกษาหารือกันระหว่างฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องจึงเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะช่วยลดช่องว่างระหว่างประชาชนและผู้แทนในระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน (representative democracy) (เดวิด แมทธีวส์ ใน วันชัย วัฒนศัพท์ 2552) การจัดเวทีเสวนาเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ ซึ่งหัวใจสำคัญของแนวคิดนี้อยู่ที่ “กระบวนการ” ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งกระบวนการนี้เรียกว่าฉันทามติ (consensus) ซึ่งอยู่ตรงกลางระหว่างการยึดเสียงข้างมากตามระบอบประชาธิปไตยและการให้ความสำคัญกับเสียงข้างน้อยอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้กระบวนการนี้ ฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องจะได้รับการสนับสนุนให้มีการพูดคุยกันอย่างเต็มที่ ภายใต้บรรยากาศที่ทุกฝ่ายได้รับโอกาสแสดงความคิดเห็นโดยเท่าเทียมกัน เป็นการพูดคุยบนฐานของข้อมูลข้อเท็จจริงและภายใต้กติกาการเสวนาที่เปิดโอกาสให้ทุก

ฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึงโดยเสรีเพื่อแสวงหาข้อสรุปที่ทุกฝ่ายยอมรับได้ต่อไป (Robert A. Goldwin & William A. Schambra eds., 1980)

แน่นอนว่าการเลือกตั้งไม่ใช่เพียงองค์ประกอบเดียวของประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยนั้นสามารถกระทำได้ผ่านรูปแบบกิจกรรมต่างๆมากมาย กระนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านการเลือกตั้งก็นับเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมขั้นพื้นฐานของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งผู้เข้าร่วมกว้างขวางมากที่สุดเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างสันติ ตั้งแต่ช่วงของการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการตั้งทางเสื่อไว้สำหรับรัฐนาวาให้เคลื่อนไปในทิศทางที่ถูกต้องตั้งแต่แรก จึงเป็นการดีกว่าหากพลเมืองผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถใช้สิทธิเสรีภาพที่ตนมีได้เสรีอย่างแท้จริง เป็นการใช้สิทธิเลือกตั้งโดยตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง เป็นการใช้สิทธิบนฐานข้อมูลนโยบายและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ นโยบายเพื่อประโยชน์โดยรวม ไม่ใช่การตัดสินใจบนฐานของการเลือกที่รักมักที่ชัง เป็นการตัดสินใจที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมกำหนดวาระต่างๆได้ตั้งแต่แรกและเป็นการตัดสินใจที่จะสร้างผลผูกพันให้แก่ผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งจะต้องปฏิบัติตาม เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้การเลือกตั้งเป็นกลไกที่มีคุณภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยประชาชนตามเจตนารมณ์ของระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ในแง่นี้เมื่อพิจารณากระบวนการเลือกตั้งที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่ากระบวนการเลือกตั้งมักเริ่มต้นจ เมื่อมีประกาศวันเลือกตั้งโดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง จากนั้นจึงเป็นการรับสมัครผู้สนใจลงสมัครรับเลือกตั้ง นำไปสู่การแข่งขันกันหาเสียงระหว่างผู้สมัครกลุ่มต่างๆ โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีบทบาทเพียงสำรวจตรวจสอบรายชื่อของตนว่ามีสิทธิเลือกตั้งหรือไม่ จะต้องมีการลงคะแนนล่วงหน้านอกเขตเลือกตั้งหรือไม่ หรือมีผู้ใดเข้ามาแอบแฝงเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในบัญชีรายชื่อของตนหรือไม่ สุดท้ายคือไปใช้สิทธิเมื่อถึงวันเลือกตั้ง เหล่านี้เป็นวงจรการเลือกตั้งที่ได้รับการรับรองไว้ตามกฎหมาย แม้ในเว็บไซต์ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (2560) จะระบุถึงการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งรูปแบบต่างๆในช่วงของการเลือกตั้งไว้มากมาย อาทิ การให้ความคิดเห็นหรือต่อรองเชิงนโยบาย การรณรงค์ไปใช้สิทธิเลือกตั้งและร่วมกันส่งเสริมให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การเข้าไปมีส่วนร่วมในรูปแบบเหล่านั้นก็ไม่ได้มีการระบุถึงช่องทางในการเข้าไปร่วมรณรงค์หรือช่องทางที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะสามารถสื่อสารหรือเข้าถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งได้โดยไม่ผิดกฎหมายเลือกตั้งและโดยที่ข้อเสนอของพวกเขาจะได้รับการยอมรับนำไปบรรจุไว้เป็นนโยบายของผู้สมัครและมีโอกาสที่จะได้รับการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม วงจรการเลือกตั้งที่ผ่านมาจึงขาดรูปแบบการเข้าไปมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งๆที่ช่วงเวลาเลือกตั้งควรเป็นช่วงเวลาสำคัญที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะได้ใช้อำนาจอธิปไตยของตนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพมากที่สุด

กล่าวได้ว่ากระบวนการเลือกตั้งที่ผ่านมาในสังคมไทยยังไม่ปรากฏชัดเจนว่าบทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการมีส่วนร่วมส่งเสริมให้กระบวนการเลือกตั้งเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพอยู่ตรงช่วงใด จากวงจรการเลือกตั้งจะเห็นได้ว่าประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีเพียงบทบาทในการรับฟังและไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น โดยที่การไปใช้สิทธิเลือกตั้งก็ถูกกำหนดให้เป็นหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญที่หากไม่ปฏิบัติตามจะต้องมีโทษเสียสิทธิตามกฎหมายบางประการ ส่งผลให้จำนวนของผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งไม่สามารถสะท้อนเจตจำนงของผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งได้ว่าเป็นเพราะความสนใจความตระหนักในศักยภาพทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างแท้จริงหรือเป็นเพราะไปเลือกตั้งตามหน้าที่ตามกฎหมายเท่านั้น เพราะหากเป็นเช่นนั้นแล้วโอกาสที่การเลือกตั้งจะเป็นไปอย่างมีคุณภาพ เป็นไปโดยสำนักของความเป็นพลเมืองในการสร้างความเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ เมื่อนั้นประชาธิปไตยที่มีคุณภาพย่อมเกิดขึ้นไม่ได้เช่นกัน

จากสถานการณ์การเลือกตั้ง ปัญหาการทุจริตเลือกตั้ง และแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือข้างต้น สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า เล็งเห็นถึงความสำคัญในการส่งเสริมการเลือกตั้งที่มีคุณภาพ โดยเริ่มต้นจากการสร้างความเข้าใจและสร้างความตระหนักในศักยภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยสันติวิธีผ่านการเลือกตั้งให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยนำเอากระบวนการจัดเวทีเสวนาตามแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) มาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมช่องว่างการมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation) ในกระบวนการเลือกตั้งให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพิ่มพื้นที่การปรึกษาหารือระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งตั้งแต่ต้น โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาเพียงกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองภายหลังการเลือกตั้งเท่านั้น (อาทิ การติดตามถอดถอนทางการเมือง เป็นต้น) เพราะเราตระหนักว่าบทบาทของประชาชนมีความสำคัญแต่กลับยังไม่ได้รับการส่งเสริมผลักดันอย่างเต็มที่ในช่วงเวลาเลือกตั้งที่ผ่านมา หากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทราบถึงความสำคัญของพวกเขาต่อการสร้างการเลือกตั้งให้สร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ ทราบหนทางและช่องทางที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว มีข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการทำงานของรัฐบาลท้องถิ่นระหว่างการเลือกตั้ง และมีโอกาสที่จะให้ข้อมูลหรือคัดค้านแผนและการตัดสินใจ ตลอดจนมีพื้นที่ให้แก่พวกเขาได้เข้าไปร่วมสร้างความเปลี่ยนแปลง เมื่อนั้นประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็จะสามารถสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตยได้อย่างเต็มที่ (Linda Soneryd and Elisabeth Lindh, 2018, p. 230-246)

สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า จึงได้จัดทำ**โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงขึ้น** มีเป้าหมายเพื่อ 1) สร้างความรู้ความตระหนักถึงความสำคัญของการไม่ซื้อสิทธิขายเสียง 2) ส่งเสริมการหาเสียงอย่างสร้างสรรค์ 3) ลดการซื้อสิทธิขายเสียง และ 4) ส่งเสริมความสมานฉันท์การเลือกตั้งเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม โดยได้ทดลองดำเนินโครงการนี้ครั้งแรกในการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในเทศบาลตำบลปอภาร อำเภอมือง จังหวัดร้อยเอ็ด โดยกิจกรรม

ภายใต้โครงการนี้จะประกอบไปด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจบทบาทของผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ความสำคัญของการเลือกตั้งที่ไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียงต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและคุณภาพชีวิตโดยภาพรวม พร้อมกับปรับเอาแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือผ่านรูปแบบการจัดเวทีประชาเสวนา (citizen dialogue) มาใช้เพื่อเปิดพื้นที่ให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ในการพัฒนา ชุมชนสังคม กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาและอาจรวมไปถึงกำหนดคุณสมบัติของผู้นำที่พวกเขาต้องการร่วมกัน ตลอดจนร่วมกันกำหนดกติกาเพื่อให้การแข่งขันเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งผลการดำเนินโครงการที่ผ่านมาสามารถ ลดการใช้จ่ายในการหาเสียงของผู้สมัครลงได้ อีกทั้งการเลือกตั้งยังจบลงด้วยการยอมรับผลการเลือกตั้งของผู้สมัคร ไม่มีการสร้างความปั่นป่วนต่อผู้สมัครที่ได้รับชัยชนะจากการเลือกตั้งเหมือนกับการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านครั้งที่ผ่านมา (จารุวรรณ แก้วมะโน, 2562)

โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ที่สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมืองได้ดำเนินการนี้ ต่อมาได้รับความสนใจจากเครือข่ายของสถาบันพระปกเกล้า ในจังหวัดร้อยเอ็ด นำไปดำเนินการต่อในหลายพื้นที่ โดยอำเภอโพหนอง ตำบลสว่าง เป็นพื้นที่แรกที่แกนนำเลือกนำเอาโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขาย เสียงไปดำเนินการ ในปี 2560 เริ่มต้นจากการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในตำบลสว่างซึ่งผู้ใหญ่บ้าน หมวดวาระลงในปี 2560 จากนั้นแกนนำยังพยายามขยายผลการดำเนินโครงการไปทุกหมู่บ้านในตำบลสว่างทั้ง 13 แห่ง โดยปัจจุบันมีหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการแล้วทั้งสิ้น 7 แห่ง

ต่อมาเมื่อแกนนำพลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ดได้พัฒนาขึ้นเป็น **สภาพลเมืองร้อยเอ็ด** โครงการเลือกตั้ง สมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนี้ ก็ได้รับความสนใจนำไปดำเนินการต่อในการเลือกตั้งระดับท้องที่และระดับ ท้องถิ่นอีกหลายแห่งโดยระหว่างปี 2560-2564 มีจำนวนพื้นที่ที่สนใจนำเอาโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อ สิทธิขายเสียงไปดำเนินการแล้วทั้งสิ้น 12 แห่ง ครอบคลุม 6 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอโพหนอง อำเภอเมือง ร้อยเอ็ด อำเภอสว่างแดนดิน อำเภอหนองฮี อำเภอโพทราย และอำเภอปทุมรัตต์ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 พื้นที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจ.ร้อยเอ็ด (ปี 2560-2564)

ที่	อำเภอ	การรณรงค์การเลือก	พื้นที่เป้าหมาย
1	โพหนอง	เลือกผู้ใหญ่บ้าน	1.1 บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2561 1.2 บ้าน 2 เลือกตั้งเมื่อ 2560 1.3 บ้าน 3 เลือกตั้งเมื่อ 2560 1.4 บ้าน 4 เลือกตั้งเมื่อ 2560 1.5 บ้าน 5 เลือกตั้งเมื่อ 2562 1.6 บ้าน 6 เลือกตั้งเมื่อ 2560

ที่	อำเภอ	การรณรงค์การเลือก	พื้นที่เป้าหมาย
			1.7 บ้าน 7 เลือกตั้งเมื่อ 2562
2	เมืองร้อยเอ็ด	เลือกผู้ใหญ่บ้าน	บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2563
3	โพนทราย	เลือกผู้ใหญ่บ้าน	บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2563
4	อ.หนองฮี	เลือกผู้ใหญ่บ้าน	บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2563
5	สุวรรณภูมิ	เลือกผู้ใหญ่บ้าน และนายกเทศมนตรี	บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2563 และ 2564
6	ปทุมรัตต์	เลือกนายกเทศมนตรี	เทศบาล 1 เลือกตั้งเมื่อ 2564

ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้ทราบว่าการนำโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการในหลายพื้นที่ประสบผลสร้างความเปลี่ยนแปลงไปเช่นใด มากหรือน้อยแตกต่างกันอย่างไร และมีเงื่อนไขปัจจัยใดที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงในแต่ละพื้นที่ให้มีความแตกต่างกันบ้าง เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาขยายผลโครงการต่อไป ในปีงบประมาณ 2565 สำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง จึงจัดให้มีการวิจัย **การขับเคลื่อนโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดร้อยเอ็ด ขึ้น** เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงของแกนนำในจังหวัดร้อยเอ็ด ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ ตลอดจนเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จความล้มเหลว ตลอดจนความต่อเนื่องของโครงการนี้

โดยมีคำถามวิจัยว่า การดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สามารถส่งเสริมต่อคุณภาพการเลือกตั้งได้ ในแง่ของการซื้อสิทธิขายเสียงลดลงและความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้งเพิ่มขึ้นได้หรือไม่ มีเงื่อนไขปัจจัยใดที่ส่งเสริมหรือท้าทายต่อการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ที่ได้เป็นต้นแบบ (model) ในการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสำหรับเป็นต้นแบบให้แก่พื้นที่อื่น ๆ ที่มีความสนใจนำเอากระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการในพื้นที่ของตนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่นำกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการ
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง
3. เพื่อศึกษาเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

4. เพื่อพัฒนาตัวแบบ (model) ของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สำหรับขยายผลในพื้นที่อื่นต่อไป

สมมติฐานในการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้มีสมมติฐานการวิจัย 2 ประการ

- 1) โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการได้ ในแง่ความรู้ความเข้าใจต่อการเลือกตั้งที่มีคุณภาพ การซื้อเสียงลดลงและเกิดความสมานฉันท์แม้เมื่อการเลือกตั้งผ่านพ้นไป
- 2) ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน อาทิ ด้านความรู้ความเข้าใจ ทศนคติพฤติกรรม วัฒนธรรม กลุ่มผลประโยชน์ และระดับปฏิบัติการ เป็นต้น

คำถามวิจัย

คำถามวิจัยหลัก

1. พื้นที่ที่นำกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการมีความเปลี่ยนแปลงใดเกิดขึ้นบ้าง
2. เงื่อนไขปัจจัยใดที่ส่งเสริมหรือทำลายต่อการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้ประสบความสำเร็จและได้รับการขยายผลการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง

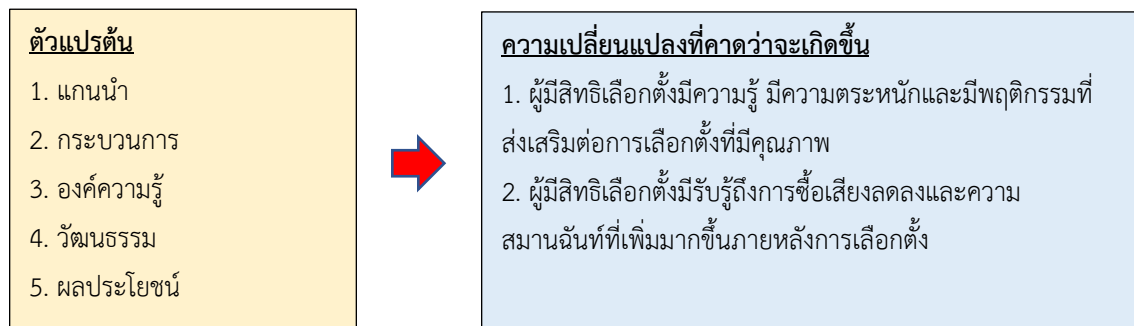
คำถามวิจัยรอง

1. รูปแบบกิจกรรมในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิของแกนนำเป็นอย่างไร เป็นไปตามทฤษฎีสานเสวนาหรือไม่ มีสิ่งใดที่แตกต่างกันบ้าง
2. คนในชุมชนทั้งผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งทราบและให้ความร่วมมือกับกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงหรือไม่ในรูปแบบใด
3. คนในชุมชนทั้งผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง บทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยรวมหรือไม่ อย่างไร
4. มีวัฒนธรรมใดในชุมชนที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิ เช่น วัฒนธรรมหัวคะแนน วัฒนธรรมญาติพี่น้องคนรู้จัก วัฒนธรรมการอุปถัมภ์ เป็นต้น
5. ผลประโยชน์ที่คนในชุมชนคาดหวังว่าจะได้รับจากการเลือกตั้งคืออะไร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากสมมติฐานการวิจัยข้างต้นและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จะพบได้ว่าความรู้ (knowledge) และกระบวนการดำเนินโครงการ (process) เป็นตัวแปรสำคัญต่อการปรับทัศนคติและพฤติกรรมของผู้คน อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นอีกหลายประการ อาทิ เงื่อนไขด้านความเชื่อ วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ผลประโยชน์ต่างๆ ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงจำแนกตัวแปรต้นที่อาจส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงภายหลังการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไว้ 5 ประการ ประกอบด้วย 1. บทบาทของแกนนำ 2. กระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่แกนนำดำเนินการ 3. องค์ความรู้ที่มีการถ่ายทอดระหว่างกระบวนการ 4. วัฒนธรรมเกี่ยวกับการเลือกตั้งของคนในชุมชน และ 5. ผลประโยชน์ต่างๆที่ได้รับการประเมินโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยความเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นภายหลังดำเนินโครงการ คือ ความรู้ความตระหนักของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การซื้อเสียงที่ลดลง และความสมานฉันท์ที่เพิ่มมากขึ้นภายหลังการเลือกตั้ง ดังแผนภาพ 1

แผนผังที่ 1 กรอบการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้จะดำเนินการกับการพื้นที่ที่มีการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างปี 2560-2564 ในอำเภอที่มีการดำเนินโครงการ ทั้ง 6 แห่ง ประกอบด้วย อำเภอเมืองร้อยเอ็ด อำเภอโพนทอง อำเภอสุวรรณภูมิ อำเภอหนองฮี อำเภอปทุมรัตน์ และอำเภอโพนทราย ในหมู่บ้านตำบล ที่มีการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จำนวน 12 แห่ง และหมู่บ้านข้างเคียงพื้นที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านแบบสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงซึ่งได้จากการสุ่มเลือก จำนวน 5 แห่ง รวมจำนวนพื้นที่เป้าหมายทั้งสิ้น 17 แห่ง (ดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 พื้นที่เป้าหมายในการวิจัยการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จ.ร้อยเอ็ด

ที่	อำเภอ	ระดับการรณรงค์ การเลือกตั้ง	พื้นที่เป้าหมาย	พื้นที่ข้างเคียงเป้าหมาย
1	โพนทอง	เลือกผู้ใหญ่บ้าน	1.1 บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2561 1.2 บ้าน 2 เลือกตั้งเมื่อ 2560 1.3 บ้าน 3 เลือกตั้งเมื่อ 2560 1.4 บ้าน 4 เลือกตั้งเมื่อ 2560 1.5 บ้าน 5 เลือกตั้งเมื่อ 2562 1.6 บ้าน 6 เลือกตั้งเมื่อ 2560 1.7 บ้าน 7 เลือกตั้งเมื่อ 2562	บ้าน 8 เลือกตั้งเมื่อ 2561
2	เมืองร้อยเอ็ด	เลือกผู้ใหญ่บ้าน	บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2563	บ้าน 2 เลือกตั้งเมื่อ 2563
3	โพนทราย	เลือกผู้ใหญ่บ้าน	บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2563	บ้าน 2 เลือกตั้งเมื่อ 2563
4	อ.หนองฮี	เลือกผู้ใหญ่บ้าน	บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2563	บ้าน 2 เลือกตั้งเมื่อ 2563
5	สุวรรณภูมิ	เลือกผู้ใหญ่บ้าน เลือกนายกเทศมนตรี	บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2563	บ้าน 2 เลือกตั้งเมื่อ 2561
6	ปทุมรัตต์	เลือกนายกเทศมนตรี	เทศบาล 1 เลือกตั้งเมื่อ 2564	

ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาครั้งนี้แบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 7 กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย

1. แกนนำผู้ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในพื้นที่เป้าหมาย
2. ผู้สมัครรับเลือกตั้ง (ในพื้นที่ดำเนินโครงการ)
3. ผู้สมัครรับเลือกตั้ง (ในพื้นที่ข้างเคียงพื้นที่ดำเนินโครงการ)
4. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (ในพื้นที่ดำเนินโครงการ ที่ “เข้าร่วม” เวทีเสวนา)
5. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (ในพื้นที่ดำเนินโครงการ ที่ “ไม่ได้เข้าร่วม” เวทีเสวนา)
6. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (ในพื้นที่ข้างเคียงพื้นที่ดำเนินโครงการ)
7. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอเป้าหมาย และ เทศบาลที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้ครอบคลุมการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ของแกนนำพลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด ในอำเภอเป้าหมายทั้ง 6 แห่ง ประกอบด้วยอำเภอเมืองร้อยเอ็ด อำเภอโพนทอง อำเภอสุวรรณภูมิ

อำเภอหนองฮี อำเภอปทุมรัตน์ และอำเภอโพนทราย ในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ในปี 2560-2564 เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่นำกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการ ตลอดจนศึกษาเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง รวมไปถึงความต่อเนื่องของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ดำเนินการวิจัยโดยใช้รูปแบบผสม (mixed method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยวิธีวิจัยเชิงปริมาณนำมาใช้เพื่อสำรวจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่นำกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมไปถึงศึกษาความแตกต่างกันระหว่างพื้นที่ที่ดำเนินโครงการกับพื้นที่ที่ไม่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพนำมาใช้เพื่อทวนสอบความถูกต้องของข้อมูลและเก็บข้อมูลในรายละเอียดเพื่อตอบคำถามเรื่องเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาตัวแบบ (model) ของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสำหรับขยายผลในพื้นที่อื่นต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการด้วยวิธีการผสมผสานระหว่างการเก็บแบบสอบถาม (questionnaire) การสัมภาษณ์ซึ่งประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interview) การสนทนากลุ่ม (focus group) และการศึกษาเอกสาร (documentary research) จากกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย แกนนำที่ดำเนินโครงการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในพื้นที่เป้าหมายทั้ง 17 แห่งในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยแต่ละกลุ่มเป้าหมายจะใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสม กล่าวคือ 1) แกนนำผู้ดำเนินโครงการในพื้นที่ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการจัดสนทนากลุ่ม 2) ผู้สมัครรับเลือกตั้ง เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และขอความอนุเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง 4) ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ โดยเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและความเที่ยงตรงของข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลถูกตรวจสอบให้ความเห็นโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านและได้นำผลจากการทดสอบไปปรับปรุงตามคำแนะนำก่อนนำไปใช้จริง ข้อมูลที่ได้จากวิธีการเก็บข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่หลากหลายจะถูกนำมาทวนสอบกันไปตามหลักการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) โดยข้อมูลจากแบบสอบถามจะได้รับการทวนสอบจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มอีกครั้ง อันเป็นการตรวจสอบ 2 ชั้น (double check) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการศึกษา

ระยะเวลาการทำวิจัย

ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 – เดือนกันยายน พ.ศ. 2565

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่จากการดำเนินกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง
2. ทราบเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง
3. ทราบเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง
4. ต้นแบบ (model) ของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สำหรับขยายผลในพื้นที่อื่นต่อไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

การเลือกตั้งสมานฉันท์ หมายถึง คือ การเลือกตั้งที่สนับสนุนให้ทุกฝ่ายแข่งขันกันอย่างสร้างสรรค์ การหาเสียงตั้งอยู่บนฐานของนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น ไม่สร้างความเท็จต่อผู้สมัครคนอื่น ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ที่สำคัญคือไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง ยึดหลักความรู้ความสามารถ ประโยชน์สุขส่วนรวมและยอมรับผลแพ้ชนะภายหลังการเลือกตั้ง

การซื้อสิทธิขายเสียง หมายถึง การใช้จ่ายทรัพย์สินเงินทอง การเสนอสิ่งตอบแทนอันอาจเปลี่ยนเป็นตัวเงินได้หรือการสัญญาว่าจะให้เพื่อแลกเปลี่ยนกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การหาเสียงที่ไม่มีการโจมตีเรื่องราวส่วนตัวของผู้สมัครหรือพาดพิงให้ผู้สมัครเกิดความเสียหายเพื่อลดความน่าเชื่อถือ แต่เน้นไปที่การนำเสนอนโยบายของตนเองหรือแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ท้องถิ่น ของตนเองเป็นหลัก

บทที่ 2

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้เป็นการทบทวนวรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากรอบแนวคิดเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยในที่นี้ผู้วิจัยได้เลือกทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาอธิบายไว้ 5 เรื่อง ประกอบด้วย เรื่องแรกแนวคิดเรื่องประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง (democracy&election) เรื่องที่สองเป็นแนวคิดเรื่องการซื้อสิทธิขายเสียง (vote buying) เรื่องที่สามเป็นเรื่องวัฒนธรรมทางการเมือง (political culture) เรื่องที่สี่เป็นเรื่องผลประโยชน์และกลุ่มผลประโยชน์ (interest and interest group) และเรื่องที่ทำให้การศึกษาสำหรับพลเมือง (civic education) โดยผู้วิจัยขอนำเสนอสาระของแต่ละแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้โดยสังเขปดังนี้

แนวคิดเรื่องประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง (democracy&election)

เมื่อกล่าวถึงการปกครองระบอบประชาธิปไตย นอกจากเรื่องของสิทธิเสรีภาพแล้ว การเลือกตั้ง (election) ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่คนส่วนใหญ่มักนึกถึงเมื่อกล่าวถึงประชาธิปไตย ในฐานะที่การเลือกตั้งเป็นกระบวนการหนึ่งในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบการปกครองนี้ กระทั่งทำให้การเลือกตั้งถูกมองว่าเป็น ‘สัญลักษณ์’ ของประชาธิปไตยไปโดยปริยาย ส่งผลให้บรรดาประเทศเกิดใหม่รวมไปถึงประเทศที่มีระบอบการปกครองที่ไม่ได้เป็นประชาธิปไตยตามเกณฑ์การวัดของสากลต่างพากันนำเอาการเลือกตั้งมาเป็นกระบวนการหนึ่งในระบอบการปกครองของตน ดังที่ Wojtasik, W. (2013) ชี้ให้เห็นว่าปัจจุบันมากกว่าหนึ่งร้อยประเทศในโลกจัดให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร ทว่าประเทศเหล่านั้นกลับไม่เป็นประชาธิปไตยเลย ข้อมูลจาก Freedom House (2013-2022) ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าประเทศที่ไม่เข้าเกณฑ์การเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรม (not free) แม้จะจัดให้มีการเลือกตั้งมีอยู่เป็นจำนวนมาก อาทิ ประเทศพม่า ประเทศคองโก รวมไปถึงประเทศไทย ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลให้แม้ประเทศเหล่านั้นจะจัดให้มีการเลือกตั้ง ทว่าการเลือกตั้งเหล่านั้นก็ไม่ได้ส่งเสริมคุณค่าของความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้น ทั้งยังเสี่ยงที่จะนำมาสู่ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง การคอร์รัปชันในการเลือกตั้งด้วยรูปแบบต่างๆ

Steven Levitsky and Lucan A. Way. (2002) ระบุว่า การเลือกตั้งของประชาธิปไตยกับเผด็จการนั้นแตกต่างกัน เขาเสนอว่าการเลือกตั้งในประเทศประชาธิปไตยจะต้องมีเงื่อนไขขั้นต่ำอย่างน้อย 4 ประการ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารและสภานิติบัญญัติได้รับเลือกจากการเลือกตั้งที่เปิดเผย เสรี และยุติธรรม 2) ผู้ใหญ่แทบทุกคนมีสิทธิในการออกเสียงลงคะแนนโดยไม่มีการกีดกัน 3) การเลือกตั้งต้องคำนึงถึงสิทธิทางการเมือง เสรีภาพพลเมือง รวมทั้งเสรีภาพของสื่อมวลชน เสรีภาพในการสมาคม และเสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลโดยปราศจากความรุนแรงคุกคามจากรัฐ ประชาชนจะต้องได้รับการคุ้มครองอย่างกว้างขวาง และ 4) หน่วยงานที่ได้รับการเลือกตั้งมีอำนาจที่แท้จริงในการปกครอง การละเมิดเกณฑ์เหล่านี้ทำให้บ่อยครั้งประเทศต้องประสบกับปัญหาการเลือกตั้งที่ไม่เกิดขึ้นอย่างสม่าเสมอ อีกทั้งยังพบว่าผู้ดำรงตำแหน่งมักใช้ทรัพยากรของ

รัฐในทางที่ผิด ปฏิเสธฝ่ายค้าน ในบางกรณีก็บิดเบือนผลการเลือกตั้ง ขณะที่ นักข่าว นักการเมืองฝ่ายค้าน และ นักวิจารณ์รัฐบาลอาจถูกสอดแนม ข่มขู่ เป็นต้น ทั้งๆที่สิ่งสำคัญของการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยคือ ต้องไม่ลดระบอบประชาธิปไตยไปสู่การลงคะแนนเสียง สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ความเชื่อมั่นในสถาบันประชาธิปไตย ลดลงอย่างเห็นได้ชัด อาทิ ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ในสหภาพยุโรปพบว่าชาวยุโรปน้อยกว่า 30% มีศรัทธาใน รัฐสภาและรัฐบาลของประเทศของตนซึ่งเป็นตัวเลขที่ต่ำที่สุดในรอบหลายปีที่ผ่านมา สิ่งนี้บ่งชี้ว่าเกือบสามในสี่ ของประชาชนไม่ไว้วางใจรัฐของตนซึ่งเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญที่สุด

David Van Reybrouck (2016) กล่าวว่าอาการเหนื่อยล้าในระบอบประชาธิปไตยไม่ได้เกิดจาก ประชาชน นักการเมือง หรือพรรคการเมือง เท่ากับเกิดจากกระบวนการลงคะแนนเสียงที่เป็นปัญหา ที่ผ่านมา การเลือกตั้งทำให้เกิดคำถามว่าพลเมืองได้รับโอกาสในการกำหนดชะตากรรมของชุมชนของพวกเขาอย่างน้อย แค่ไหน คำว่า “การเลือกตั้ง” และ “ประชาธิปไตย” กลายเป็นคำพ้องความหมาย ทั้งๆที่สองเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่อง เดียวกัน เมื่อพูดถึง “ประชาธิปไตย” ไม่ได้หมายถึง “การเลือกตั้ง” เท่านั้น แต่การเลือกตั้งนั้นต้องเป็นการ เลือกตั้งที่ดี เสรีและเป็นธรรมดังที่ปรากฏในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนด้วย ไม่เช่นนั้นการเลือกตั้งและ การลงประชามติก็จะกลายเป็นเพียงเครื่องมือที่ล้าสมัยและอันตรายหากพวกเขาไม่ได้เสริมด้วยรูปแบบที่ สมเหตุสมผลมากขึ้นของการมีส่วนร่วมของประชาชน

Ardianto, H. (2021) ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของการเลือกตั้งที่มีการทุจริตไม่เสรีและเป็นธรรมว่าไม่ เพียงแต่จะก่อให้เกิดความตึงเครียดทางสังคมเท่านั้น แต่ยังก่อให้เกิดความรุนแรงในสังคม เช่น ในอินเดียนซึ่ง คู่แข่งกับระบบวรรณะ การปฏิเสธการซื้อเสียงอาจกลายเป็นปัญหากับผู้นั้นเพราะอาจถูกตีความไปว่าเป็นการ ปฏิเสธตำแหน่งผู้มีอำนาจเหนือกว่า และนำมาสู่ความรุนแรงได้ ส่งผลให้เรามักพบปรากฏการณ์การซื้อเสียงใน ภูมิภาคนี้อยู่เสมอ ปรากฏการณ์ที่คล้ายกันก็เกิดขึ้นในไนจีเรียและในแอฟริกา โดย 1 ใน 5 คนอ้างว่ามีส่วนร่วม ในการซื้อเสียง และ 1 ใน 10 คน ประสบความรุนแรงในการเลือกตั้ง Ardianto, H. ชี้ว่าปัญหาที่สำคัญ นอกเหนือจากการซื้อเสียงก็คือผลลัพธ์ที่จะเกิดตามมาภายหลังการเลือกตั้งซึ่งผู้นำที่เข้ามาดำรงตำแหน่งด้วย การซื้อเสียงนั้นจะหาความรับผิดชอบทางการเมืองและต่อประชาชนไม่ได้ ในประเทศเหล่านี้ นักการเมืองมี แนวโน้มที่จะทุจริตและเพิกเฉยต่อนโยบายการกระจายสวัสดิการ ดังที่เกิดขึ้นในประเทศฟิลิปปินส์พบว่า รัฐบาลมีแนวโน้มในการลงทุนบริการขั้นพื้นฐานน้อยลง เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ การเลือกตั้งจึงไม่เท่ากับระบอบประชาธิปไตย (ในทันที) แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการ เลือกตั้งเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อส่งเสริมหลักการประชาธิปไตยในเรื่องของสิทธิเสรีภาพและแนวคิดที่ว่าอำนาจ อธิปไตยเป็นของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน ประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยจึง จำเป็นต้องมีการเลือกตั้ง เพราะในสังคมที่มีผู้คนจำนวนมากที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองเพื่อ ร่วมกันตัดสินใจต่อนโยบายสาธารณะได้ทุกวัน การเลือกผู้แทนที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปทำหน้าที่จึงเป็น ทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด และในความเป็นจริงก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าไม่ใช่ทุกคนที่จะมีเวลาและมีความรู้ในการ

ตัดสินใจทุกเรื่อง ดังนั้นในระบอบประชาธิปไตยส่วนใหญ่จึงปกครองโดยตัวแทนที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะ เมื่อเป็นเช่นนี้การเลือกตั้งจึงมีความสำคัญสำหรับระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน

ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ส่วนใหญ่จึงมองว่าการเลือกตั้งแม้ไม่ใช่ทั้งหมดของประชาธิปไตย แต่ก็ยังเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทนพึงมี อาทิ Jeremy Bentham (Philip Schofield 2006) ชี้ให้เห็นว่าระบอบประชาธิปไตยต้องประกอบด้วยเงื่อนไขอย่างน้อย 4 ประการ คือ 1) มีการเลือกตั้งทั่วไป (universal suffrage) 2) การเลือกตั้งต้องเป็นไปโดยอิสระและเป็นทางลับ 3) มีการประชุมของรัฐสภา โดยปกติเป็นประจำ และ 4) มีความโปร่งใส (transparency) ในการบริหารและไม่ปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นของสาธารณชน ด้าน Larry Diamond (2004) เสนอว่าในระบอบประชาธิปไตย การเลือกรัฐบาลใหม่เข้ามาทดแทนรัฐบาลเก่านั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นและต้องเป็นไปโดยเสรีเป็นธรรม ยึดหลักนิติธรรม เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่โดยปกป้องสิทธิมนุษยชนของพวกเขาไว้อย่างเต็มที่ ด้าน Wojtasik W. (2013) ระบุว่า หน้าที่สำคัญที่สุดของการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย คือการ มอบอำนาจการเป็นตัวแทนทางการเมืองให้แก่ผู้นำ เป็นการคัดเลือกผู้นำที่มีความสามารถ และทำให้การเข้ามาดำรงตำแหน่งถูกต้องตามกฎหมายเพื่อประโยชน์ในการควบคุมอำนาจทางการเมืองและสร้างความรับผิดชอบทางการเมือง ในแง่นี้การเลือกตั้งจึงมีความสำคัญ และการแข่งขันในการเลือกตั้งก็มีความสำคัญเพื่อสร้างเป้าหมายในการแข่งขัน สร้างแรงจูงใจในการทำเพื่อประชาชน ก่อนที่ประชาชนจะตัดสินใจว่าจะให้ความชอบธรรมแก่ใครและในระดับใดเพื่อใช้อำนาจแทนตน ด้วยเหตุนี้ การเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยจึงไม่ใช่แค่การถ่ายโอนอำนาจเท่านั้น แต่เป็นการมอบความชอบธรรมทางการเมือง (political legitimacy) ตามระบอบประชาธิปไตย ในแง่นี้การเลือกตั้งที่เคารพในหลักการที่เสรีและยุติธรรม จึงมีส่วนช่วยเสริมสร้างความมั่นคงให้กับระบอบประชาธิปไตย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานสำคัญและเป็นสิ่งที่ควรจัดให้มีขึ้น โดยยึดหลักดังต่อไปนี้ 1) ควรจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป (universal suffrage) อย่างสม่ำเสมอ โดยเป็นการเลือกตั้งที่เป็นธรรม (free and fair election) เป็นความลับ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ตัดสินใจอย่างอิสระเสรี ไม่ถูกจำกัดกีดกันทางความคิดหรือถูกคุกคาม 2) มีหลักนิติธรรมเป็นหลักในการปฏิบัติกับทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกันไม่มีการเลือกปฏิบัติ ทุกฝ่ายต้องเสมอกันและได้รับการคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย และ 3) รัฐบาลที่มาจากเลือกตั้ง จะต้องเป็นรัฐบาลที่ประชาชนเลือกเข้ามาด้วยเจตนารมณ์ที่แท้จริง เป็นรัฐบาลของประชาชน ที่ประชาชนสามารถตรวจสอบและเปลี่ยนแปลงได้ด้วยวิธีการตามกฎหมาย

แนวคิดเรื่องการซื้อสิทธิขายเสียง (vote buying)

ปฏิเสธไม่ได้ว่าปัจจุบันปัญหาการทุจริตเลือกตั้งยังคงดำรงอยู่และเกิดขึ้นโดยทั่วไป ยกตัวอย่างเช่นงานของ Susan C. Stokes (2004) ที่ชี้ให้เห็นว่าการซื้อเสียงยังคงมีอยู่ในอาร์เจนตินาแม้การลงคะแนนจะถูกกำหนดไว้ตามกฎหมายว่าให้เป็นความลับก็ตาม ด้าน Michael Bratton (2008) กล่าวถึงบรรยากาศการเลือกตั้งในประเทศไนจีเรียว่าการซื้อเสียงและการข่มขู่ทางการเมืองเป็นมิติเฉพาะของการเลือกตั้งในแอฟริกา จากการสำรวจพบว่าชาวไนจีเรียเกือบหนึ่งในห้าถูกซื้อเสียงและเกือบหนึ่งในสิบประสบกับภัยคุกคามจากความ

รุนแรงในการเลือกตั้ง ขณะทำงานของ วิไลวัจส์ กฤษณะภูติ เรื่อง “แนวทางการป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง ตามความคิดเห็นของประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” (2557) ก็ชี้ให้เห็นว่าการซื้อสิทธิขายเสียงยังคงเกิดขึ้นในประเทศไทย โดยผลการศึกษาคณะเลือกตั้งระดับท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าการมอบทรัพย์สินเงินทองเพื่อแลกกับคะแนนเสียงยังคงมีโดยทั่วไปในหลายรูปแบบ อาทิ มอบเสื้อผ้าของใช้ เงินทอง โดยมูลค่าอยู่ที่ประมาณคนละ 500 บาท ถึง 1,000 บาท และอาจจะสูงถึง 2,000 บาทในบางรายขึ้นอยู่กับพิจารณาของหัวหน้าคะแนน สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าแม้การเลือกตั้งโดยสุจริตจะได้รับการบรรจุเรื่องไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างต่อเนื่องขณะที่โทษของการทุจริตเลือกตั้งก็เพิ่มขึ้นแต่ปัญหาการทุจริตเลือกตั้งก็ยังคงไม่หมดไป

มีงานวิจัยหลายชิ้นที่พยายามศึกษาและเสนอแนะถึงเหตุผลที่ทำให้การทุจริตเลือกตั้งยังคงดำรงอยู่มาตราบจนปัจจุบัน งานของ Fabrice Lehoucq (2003) ระบุว่า การทุจริตเลือกตั้งนั้นมีหลายรูปแบบ สามารถจัดกลุ่มได้ 3 รูปแบบใหญ่ๆ คือ **ประการแรก** การฉ้อโกง ซึ่งมีตั้งแต่การละเมิดขั้นตอนของกฎหมายการเลือกตั้ง ไปจนถึงการใช้ความรุนแรงต่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง **ประการที่สอง** การโกงบัตรลงคะแนน ส่วนนี้มุ่งไปที่การมีเจตนาปรับเปลี่ยนผลคะแนนเลือกตั้งซึ่งบ่อนทำลายเสถียรภาพทางการเมืองลงและจะนำไปสู่ความขัดแย้งในเวลาต่อมา **ประการที่สาม** ความรุนแรงของการแข่งขันทางการเมือง อาทิ การโจมตีให้ร้ายด้วยข้อมูลที่ไม่น่าเป็นจริง ในฐานะกลยุทธ์เพื่อให้ชนะอีกฝ่าย Fabrice Lehoucq กล่าวถึงสาเหตุของการทุจริตเลือกตั้งว่ามีมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดความตระหนักถึงความสำคัญในการเลือกตั้งของผู้คน เรื่องความไม่เป็นกลางของรัฐ ตัวของข้าราชการและนักการเมือง ปัญหาการใช้ความรุนแรงข่มขู่คุกคามทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งก่อนที่จะมีการเลือกตั้ง ระหว่างการหาเสียง หรือแม้แต่คาดการณ์ไปถึงเหตุคุกคามที่อาจเกิดขึ้นตามมาภายหลังการเลือกตั้ง ที่สำคัญคือการทุจริตเลือกตั้งอย่างเป็นระบบโดยเจ้าหน้าที่รัฐผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ โดย Fabrice Lehoucq จำแนกการทุจริตเลือกตั้งออกมาได้มากถึง 30 ประเภท ยกตัวอย่างเช่น การกีดกันคนบางกลุ่มออกจากการมีสิทธิเลือกตั้ง การคุกคามโดยพรรคการเมือง นักการเมือง หรือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ผู้มีสิทธิเลือกตั้งถูกข่มขู่ ผู้ลงคะแนนใช้บัตรลงคะแนนมากกว่าหนึ่งใบ ผู้ลงคะแนนเสียงอยู่ในที่ที่ไม่เหมาะสมหรือถูกเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันในวันเลือกตั้ง การจัดให้มีการเลือกตั้งกินเวลาก่อนเวลาหรือนอกเวลาที่กำหนดไว้ ผู้มีสิทธิถูกกีดกันไม่ให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จำนวนโหวตที่สูงเกินไปเกินกว่าผู้มีสิทธิ คนไปใช้สิทธิมากเกินไป มีการอนุญาตให้เปลี่ยนคะแนนเสียงได้ บัตรลงคะแนนมีการเปลี่ยนแปลง การเพิกถอนคะแนนเสียงด้วยเหตุที่ไม่สมควร บัตรประจำตัวผู้มีสิทธิเลือกตั้งถูกปฏิเสธ จำนวนบัตรลงคะแนนไม่ตรงกับจำนวนการผลิต การย้ายที่ลงคะแนน บุคคลที่ไม่ได้รับอนุญาตเป็นผู้นับคะแนน หรือ มีการเปิดเผยเอกสารการเลือกตั้งก่อนวันเลือกตั้ง เป็นต้น

Callahan, W. A. (2005) กล่าวถึงการซื้อเสียงว่าหมายถึง การที่นักการเมืองจะแลกเปลี่ยนอะไรบางอย่างให้กับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง โดยขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในที่นี้เขาจำแนกรูปแบบการซื้อเสียงออกมามีดังนี้ การแลกเปลี่ยนตามความสมัครใจ (contingent exchange) การให้ระหว่างที่มีการหาเสียง

(during campaign) การมอบเงิน (cash) การมอบสินค้าและบริการ (good and services) การเลี้ยงอาหาร และเครื่องดื่ม (food and alcohol) การสัญญาว่าจะให้ (future benefits) และการมอบสิ่งตอบแทนให้ในภายหลัง (rewards for turnouts)

ด้าน Michael Bratton (2008) ชี้ให้เห็นว่าการซื้อเสียงมักเกิดขึ้นกับคนจนไร้การศึกษา สิ่งที่ทำให้คนกลุ่มนี้ตกเป็นเหยื่อก็เพราะพวกเขาอ่อนไหวต่อการชักจูงทางวัตถุ ส่งผลให้ข้อเสนอสินค้าพื้นฐานหรือเงินจำนวนเล็กน้อยสามารถซื้อพวกเขาได้ นอกจากนี้ความรู้การศึกษาจึงทำให้คนกลุ่มนี้ไม่พร้อมจะปกป้องสิทธิของตนจึงมีแนวโน้มที่จะตกเป็นเหยื่อ แม้แต่ผู้อุปถัมภ์ทางการเมืองของพวกเขาเอง ซึ่งข้อเสนอนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Richard L. Harsen (2000) และ Assoumou Ondo (2020) ที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่ำกับโอกาสในการยินยอมให้มีการซื้อเสียง Richard L. Harsen ระบุว่าผู้ที่มีรายได้น้อยมีโอกาสมากกว่าที่จะยินยอมพร้อมใจขายเสียงให้แก่นักการเมือง ขณะที่ Assoumou Ondo ที่ศึกษาการทุจริตเลือกตั้งในสาธารณรัฐกาบอง (Gabon) ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยเรื่องเศรษฐกิจมีส่วนส่งเสริมต่อการทุจริตเลือกตั้งอย่างมาก

Hendra Try Ardianto (2021) ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทุจริตเลือกตั้งและพบสาเหตุที่ส่งผลต่อการทุจริตเลือกตั้งหลายประการ อาทิ การซื้อเสียงกำลังกลายเป็นธุรกิจทางการเมืองขนาดใหญ่ เมื่อประกอบกับสภาพเศรษฐกิจและแรงกดดันจากความยากจน ยิ่งส่งผลให้การซื้อเสียงกลายเป็นช่องทางในการแสวงหาประโยชน์แม้ในระยะสั้น การศึกษาเป็นอีกปัจจัยที่มีความสำคัญ ผลการศึกษาพบว่ายิ่งผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีการศึกษาต่ำพวกเขาจะอ่อนแอและยอมขายเสียงได้ง่ายๆ เพราะคนจนและไร้การศึกษาจะไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมืองได้อย่างเพียงพอ อีกปัจจัยเป็นเรื่องของวัฒนธรรมจากมุมมองที่มองเรื่องของการมอบเงินและรับเงินเป็นเรื่องของ ‘บุญคุณ’ เป็นอุปการคุณ สิ่งเหล่านี้มักเกิดขึ้นกับสังคมที่มีบรรทัดฐานเรื่องการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในลักษณะต่างตอบแทน (reciprocity) ชุมชนหรือผู้คนที่มียึดลักษณะเช่นนี้มักจะมองว่าการซื้อเสียงเป็นเรื่องที่ยอมรับได้เพราะพวกเขาคือว่าการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นนิสัยในหมู่สมาชิกของชุมชนเดียวกัน

แม้การซื้อเสียงในปัจจุบันจะมีรูปแบบซับซ้อนอีกทั้งยังเป็นเรื่องที่แก้ไขได้ยากเพราะมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมวิถีคิดและวิถีชีวิตของคนในชุมชน อย่างไรก็ตาม นักวิชาการก็พยายามศึกษาถึงแนวทางจำกัดการทุจริตเลือกตั้งให้เบาบางลงและส่งเสริมให้การเลือกตั้งมีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น David Van Reybrouck (2016) กล่าวว่า การเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตยควรมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ **ประการแรก** ทุกคนควรจะสามารถเลือกได้ ซึ่งหมายความว่าทุกคนควรมีหนึ่งเสียงและทุกเสียงควรมีมูลค่าเท่ากัน **ประการที่สอง** ควรมีบางอย่างให้เลือก ทั้งพรรคการเมืองและผู้สมัครควรมีอิสระในการเลือกตั้ง และควรเสนอทางเลือกที่แท้จริงให้กับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง **ประการที่สาม** ผู้สมัครและพรรคการเมืองควรเสนอทางเลือกให้เป็นระยะ **ประการที่สี่** ผู้สมัครที่ผู้คนที่ต้องการควรได้รับการเลือกตั้ง ไม่ควรมีการใช้เทคนิคเพื่อเปลี่ยนแปลงคะแนนหรือเปลี่ยนเจตนาของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง **ประการที่ห้า** การเลือกตั้งควรทำอย่างเสรีและยุติธรรม ผู้คนสามารถเลือกได้ตามที่พวกเขาต้องการจริงๆ และ**ประการที่หก** การเลือกตั้งควรเป็นการแข่งขันที่ยุติธรรม แม้การ

แข่งขันอาจนำมาสู่ความขัดแย้งทว่าเป็นการดีกว่าที่จะมีการแข่งขันเพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปอย่างมีเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพในการสร้างนโยบายเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น

โดยเพื่อให้การแข่งขันในการเลือกตั้งเป็นไปโดยอิสระเสรีบริสุทธิ์และยุติธรรม David Van Reybrouck มีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) พยายามปรับปรุงความรู้และลักษณะนิสัยของผู้นำทางการเมือง 2) จัดตั้งระบบที่ผู้นำทางการเมืองได้รับรางวัลจากการรับใช้ประชาชนและถูกลงโทษเพราะไม่ทำในสิ่งที่สัญญาไว้ 3) การแข่งขันการเลือกตั้งควรเกิดขึ้นเป็นประจำ เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่พรรคการเมืองและผู้นำ เพื่อบังคับให้บริการที่ดีแก่ประชาชน ไม่เช่นนั้นพวกเขาจะล้มเหลวในการเลือกตั้งครั้งต่อไป กล่าวโดยสรุปการแข่งขันยังคงเป็นกลไกสำคัญในการเลือกตั้ง แต่สิ่งที่สำคัญคือการแข่งขันกันในการเสนอนโยบายที่โดนใจประชาชน แข่งกันบริการประชาชน

ด้าน Jensen, P. S., & Justesen, M. K. (2014) มองว่าการแก้ไขปัญหาการซื้อเสียงจะต้องไปปรับที่พื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ เพราะสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนยอมขายเสียงก็เพราะความยากจน ดังนั้นจึงไม่ควรละทิ้งบทบาทของการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับมหภาค การพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้นอาจทำให้ตลาดการลงคะแนนเสียงมีชีวิตชีวาน้อยลง เพราะมันได้เข้าไปขจัดความยากจนทางวัตถุที่เป็นเครื่องมือในการซื้อเสียงของนักการเมืองลง ส่งผลให้ความยากจนไม่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองได้

ขณะที่ Kevin Evans (2012) เสนอว่าการแก้ไขปัญหายุทธเลือกตั้ง จำเป็นต้องปรับทัศนคติก่อนการแก้ไข อย่างแรกไม่ควรมองว่าผู้ขายเสียงโดยเฉพาะคนยากจนเป็นอาชญากร เพราะในทางปฏิบัติหลายคนแม้จะรับเงินแต่ก็ไม่เลือก เมื่อเป็นเช่นนี้กลยุทธ์การซื้อเสียงจึงเป็นสิ่งที่ไม่มีประสิทธิภาพสำหรับนักการเมืองและผู้สมัครที่เชื่อว่าพวกเขาจะประสบความสำเร็จโดยการติดสินบนผู้คนที่ลงคะแนน การที่จ่ายเงินโดยไม่ได้รับเลือกนับเป็นการ “ถูกลงโทษ” แต่แน่นอนว่าการแก้ไขปัญหานี้สิ่งหนึ่งอาจจำเป็นต้องเพิ่มต้นทุนทางการเมืองให้กับนักลงคะแนนทางการเมืองทั้งหลาย อาทิ เพิ่มจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งต่อหน่วยเลือกตั้ง เป็นต้น อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหารื่องนี้อย่างถาวรก็คือการให้ความรู้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้พวกเขาคิดเสมอว่าการลงคะแนนมีความสำคัญกับชีวิตและอนาคตของพวกเขา เพราะหากพวกเขาไม่เห็นถึงคุณค่าในคะแนนเสียงการรับสินบนเพียงเล็กน้อยก็นับว่าคุ้มค่าแล้วสำหรับพวกเขา พวกเขาต้องถูกสอนให้ตั้งคำถามเสมอว่า “ใครจ่ายเงินให้คุณเพื่อติดสินบน พวกเขาต้องการอะไร” แน่แน่นอนว่าสิ่งที่พวกเขาต้องการคือผลตอบแทนจากการลงคะแนนทางการเมืองซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาที่พวกเขาจะค้นหาวิธีต่างๆเพื่อให้ได้รับชัยชนะทางการเมือง ซึ่งรวมไปถึงการยอมสละเงินเพียงเล็กน้อยเพื่อแลกกับคะแนนเสียง

ด้าน Ardianto, H. (2021) เสนอทางรับมือกับการทุจริตเลือกตั้งว่าจะต้องปรับในเรื่องต่อไปนี้ 1) ปรับกฎหมาย ไม่ว่าจะใครก็ตามที่ทำการซื้อสิทธิขายเสียง จะต้องถูกปรับและจำคุก 2) ปรับการศึกษา จำเป็นต้องมีการเผยแพร่ผลกระทบด้านลบของการซื้อเสียงและการศึกษาทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติต่อต้านการซื้อเสียงให้แพร่หลาย 3) ปฏิรูปสถาบันพรรคการเมือง เพื่อกระตุ้นอุดมการณ์ของพรรคการเมืองไม่ให้จางหายไป

เพราะนั่นเป็นจุดตั้งต้นของการซื้อเสียง 4) เสริมความแข็งแกร่งให้ภาคประชาสังคมในการเจรจาต่อรองกับนักการเมืองและพรรคการเมือง เพราะการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมอย่างเป็นระบบในการเมืองเรื่องการเลือกตั้งจะสามารถช่วยให้การเมืองอุปถัมภ์อ่อนตัวลงจากการซื้อเสียง 5) เปลี่ยนความคิดต่อการมอบเงินเพื่อเป็นสินน้ำใจ โดยเข้าใจเสียใหม่ว่าการหยุดการซื้อเสียงไม่ใช่การตัดความสัมพันธ์ ตัดการกำกับดูแล แต่ควรเข้าใจว่าสิ่งนี้จะช่วยส่งเสริมต่อการตัดสินใจที่อิสระและมีเหตุผลมากขึ้น และ 6) ปรับปรุงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน เพื่อให้พลเมืองมีตำแหน่งทางการเมืองที่เข้มแข็งยิ่งขึ้นในการต่อรองผลประโยชน์ทางการเมือง

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าแม้การเลือกตั้งจะไม่เท่ากับประชาธิปไตย แต่การเลือกตั้งคือเครื่องมือสำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (representative democracy) ในระบอบนี้ไม่อาจปฏิเสธการเลือกตั้งได้ เพราะมันเป็นการแสดงออกถึงอำนาจอธิปไตยของประชาชนอย่างสำคัญ มันเป็นการเปลี่ยนผ่านอำนาจทางการเมืองที่สันติเพื่อให้ได้ผู้นำที่มาจากเจตจำนงของประชาชนอย่างแท้จริง การเลือกตั้งจึงเป็นจุดตั้งต้นทางการเมืองตามแบบแผน ตามกฎหมาย และเป็นไปตามหลักประชาธิปไตยที่พึงได้รับการพัฒนาและดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและรอบคอบที่สุด เพื่อกำหนดเป้าหมายในทางการเมืองและการอยู่ร่วมกันอย่างรับผิดชอบของทุกฝ่าย ดังนั้น แม้การเลือกตั้งจะถูกมองว่ากำลังลดทอนประชาธิปไตยให้เหลือเพียงแค่คะแนนเสียง แต่การเลือกตั้งก็เป็นเครื่องมือที่จำเป็นและควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อคุณภาพประชาธิปไตยและคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้นับถือ

แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมือง (political culture)

แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองได้รับการกล่าวถึงมานานแล้ว โดยทางด้านรัฐศาสตร์งานกลุ่มนี้จะมองว่าวัฒนธรรมทางการเมืองนั้นมีผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองอย่างสำคัญ โดยงานชิ้นสำคัญที่ทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองถูกมองว่าเป็นเงื่อนไขสำคัญของพฤติกรรมทางการเมืองก็คืองานเรื่อง The civic culture : political attitudes and democracy in five nations (1965) ของ แกรเบรียล อัลมอนด์ (Gabriel Almond) และ ซิดนีย์ เวอร์บา (Sidney Verba) ซึ่งทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งผลการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบใหญ่ๆตามวัฒนธรรมทางการเมือง 1) วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม (participant cultures) ซึ่งวัฒนธรรมประเภทนี้จะพบได้ในประเทศประชาธิปไตยที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรม ซึ่งจะ使人ในสังคมมีวัฒนธรรมกระตือรือร้น เข้าใจถึงความสำคัญของสถาบันทางการเมือง และมองว่าตนกับสถาบันทางการเมืองเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กันและต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งกับสถาบันทางการเมือง 2) วัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้า (subject cultures) ซึ่งในที่นี้พบได้มากในประเทศที่มีกำลังพัฒนาที่ผู้คนในสังคมรู้จักและเข้าใจถึงบทบาทของสถาบันทางการเมือง ทว่ามองบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างตนกับสถาบันทางการเมืองในลักษณะของการยอมรับอำนาจและทำตามมากกว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมคิดร่วมมอบข้อเสนอในทางปกครอง และ 3) วัฒนธรรมแบบคับแคบ (parochial cultures) ซึ่งมักปรากฏในพื้นที่

ห่างไกล พื้นที่ชายขอบที่ไม่ทราบถึงการมีอยู่ตลอดจนความสำคัญของสถาบันทางการเมือง จึงไม่ทราบบทบาทและความสัมพันธ์ที่ตนพึงมีกับสถาบันทางการเมืองเหล่านั้น ส่งผลให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยหรือแทบไม่มี

งานเรื่อง Thailand: The modernization of a Bureaucratic Polity ของ Fred Riggs (1966) เป็นงานอีกชิ้นหนึ่งที่ศึกษาวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมไทยและชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยมีวัฒนธรรมทางการเมืองบางประการที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของคนในสังคมไทย สืบเนื่องจากระบบหลักในสังคมไทยดำเนินการโดยระบบราชการที่เป็นรากฐานขนาดใหญ่ในสังคม กระทั่ง Fred Riggs เรียกสังคมไทยว่ามีลักษณะเป็น 'รัฐราชการ' ที่เรียกว่าระบบอำมาตยาธิปไตย (bureaucratic polity) ซึ่งรัฐในลักษณะนี้จะปกครองโดยข้าราชการ และมีลักษณะที่เน้นความเป็นพวกพ้องค่อนข้างมาก ซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยเดิมหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมผู้ใหญ่ผู้น้อยของสังคมไทย วัฒนธรรมกลุ่ม พันธมิตรระหว่างกลุ่มต่างๆในสังคม ซึ่งส่งผลให้สังคมไทยมีลักษณะของวัฒนธรรม 'อุปถัมภ์' สังคมในลักษณะนี้ส่งผลให้กลุ่มและพรรคพวกมีความสำคัญอย่างมากและในสังคมไทยกลุ่มใหญ่ที่สุดคือกลุ่มข้าราชการและกลุ่มทุนที่กำลังมีอิทธิพลทางการเมืองอย่างมาก

ด้าน Inglehart, R., & Welzel, C. (2003) ชี้ให้เห็นว่าในสังคมที่ผู้คนมีความไว้วางใจและมีความพึงพอใจในชีวิตสูง สังคมนั้นจะมีสถาบันทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยมาก ส่วนสังคมที่มีสถาบันทางการเมืองไม่เป็นประชาธิปไตยส่งผลต่อความไว้วางใจและความพึงพอใจในชีวิตที่ต่ำ ซึ่งสถาบันทางการเมืองจะเป็นประชาธิปไตยหรือไม่เพียงใดก็มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางการเมือง กล่าวคือในสังคมที่วัฒนธรรมทางการเมืองเน้นการแสดงออก ความอดทน ความไว้วางใจ ความพึงพอใจในชีวิต และการมีส่วนร่วม นับเป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในระบอบประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพอย่างน่าทึ่ง นอกเหนือไปจากการระดับของการพัฒนาเศรษฐกิจและระยะเวลาที่มีประสบการณ์กับสถาบันในระบอบประชาธิปไตย

สำหรับวัฒนธรรมที่จะส่งเสริมต่อประชาธิปไตยนั้น Joseph de Rivera (2009) เสนอให้พิจารณาจากเงื่อนไขดังต่อไปนี้ 1) ในสังคมพลเมืองมีเสรีภาพในการเลือกได้ และได้รับการสนับสนุนให้ตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลได้ 2) สังคมนั้นมีการเลือกตั้งที่สม่ำเสมอ 3) ผู้คนในสังคมมีความรู้สึกว่าเขาสามารถตัดสินใจเลือกหรือหาทางออกให้กับปัญหาท้องถิ่นได้ 4) สภาและสถาบันทางการเมืองถูกรักษาคุ้มครองโดยสภาเมืองของพลเมือง 5) ความสามารถในการเข้าถึงองค์กรสิทธิมนุษยชนของพลเมือง 6) การทำงานของรัฐมีการสื่อสารเปิดกว้างโปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยเงื่อนไขที่จะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อประชาชนมีวัฒนธรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับประชาธิปไตย ประกอบด้วย การมีทัศนคติเชิงบวก ลดอคติ มีความเห็นอกเห็นใจ ปฏิบัติต่อกันด้วยความกรุณา เต็มใจที่จะให้อภัย ไม่สนับสนุนการเข่นฆ่ากันหรือลงโทษให้ถึงแก่ความตายแม้แต่กับฆาตกร (give death penalty for murder) ไม่สนับสนุนความรุนแรงหรือการทำร้ายร่างกายกันแม้แต่กับพวกผู้ร้ายหรือโจร ใช้สิทธิที่มีตามกฎหมายเพื่อประโยชน์ของสังคมประเทศชาติ ไม่ใช่สิทธิที่มีในการโจมตีเอาเปรียบผู้ใด และยินดีที่จะจ่ายภาษีเพื่อบำรุงประเทศ

อย่างไรก็ตาม Joseph de Rivera มองว่าการที่สังคมจะไปถึงวัฒนธรรมที่เป็นประชาธิปไตยข้างต้น จำเป็นต้องก้าวข้ามข้อท้าทาย ดังต่อไปนี้

1) เจตคติที่ยึดติดไม่ยอมเปลี่ยนแปลง : ความยึดติดเป็นข้อท้าทายอย่างสำคัญที่ส่งผลให้วัฒนธรรมประชาธิปไตยเกิดขึ้นไม่ได้ ผู้คนในสังคมจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทัศนคติและวิธีการรับรู้ “อีกฝ่าย” เพื่อสร้างโอกาสในการเรียนรู้ความแตกต่างและยอมรับสิ่งที่หลากหลาย

2) ความคิดที่สิ้นไหล: ในที่นี้เป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่จะมีความคิดเปลี่ยนแปลงไปได้เป็นระยะ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัยความเหมาะสมและผลประโยชน์บางประการ ในที่นี้จึงต้องระมัดระวังรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงและยอมรับเรื่องดังกล่าวว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์ลอคคิตและรับฟังความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

3) การเสริมกำลัง: ดังที่ชี้ให้เห็นไปว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้ แต่ก็เปลี่ยนแปลงได้เช่นเดียวกัน ดังนั้น การกำหนดให้มีสถาบันทางการเมืองบางประการเพื่อรองรับกับความเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นจึงมีความจำเป็นเพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่กำลังเติบโตขึ้นพร้อมทั้งป้องกันไม่ให้อวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่กำลังเติบโตถูกกัดกร่อนลงไป การสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยจึงไม่ได้จบลงที่จะสร้างวัฒนธรรมดังกล่าวขึ้นมาได้อย่างไรเท่านั้นแต่ยังอยู่ที่จะรักษาวัฒนธรรมเหล่านั้นให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างไร

Howard Richards and Joanna Swanger (2009) เป็นอีกผู้หนึ่งที่มองว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ปัจจุบันมีวัฒนธรรมหลายเรื่องที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปที่จะส่งเสริมต่อการพัฒนาประชาธิปไตย อาทิ 1) ปัจจุบันผู้คนในสังคมให้การยอมรับวัฒนธรรมแบบสันติวิธีในการแก้ไขปัญหามากขึ้น กล่าวคือ ใช้การสนทนา การเจรจาในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทต่างๆโดยไม่ใช้ความรุนแรง 2) สังคมในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะยอมรับความหลากหลายมากขึ้น ทำให้ขยายบรรทัดฐานทางสังคมออกไป ไม่ยึดติดอยู่กับแนวคิดแบบปิตาธิปไตยหรืออำนาจที่ผู้ชายเป็นใหญ่เช่นในอดีต และส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศมากขึ้น 3) สังคมในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะเห็นความสำคัญของความสมานฉันท์และการไม่สร้างความแตกแยกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของกลุ่มต่างๆมากขึ้น 4) ผู้คนในสังคมปัจจุบันมีแนวโน้มให้ความสนใจเข้าไปมีส่วนร่วมตามระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น สังคมสนับสนุนต่อการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีมากขึ้น 5) สังคมในปัจจุบันมีความกล้าหาญในการตรวจสอบควบคุมการทำงานของรัฐมากขึ้น มีการเรียกร้องการทำงานด้วยความโปร่งใส รับผิดชอบและต้องการให้มีการสื่อสารกับสาธารณะชนมากขึ้น 6) การเคารพสิทธิมนุษยชนกลายเป็นเรื่องปกติในสังคมปัจจุบัน โดยอาศัยอำนาจที่ชอบธรรมตามกฎหมาย

งานวิจัยชิ้นนี้เล็งเห็นถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติและพฤติกรรม และมองว่าการแสดงออกทางการเมืองหลายครั้งส่วนหนึ่งเป็นเพราะ ‘วัฒนธรรมทางการเมือง’ ที่ถูกบ่มเพาะมาในสังคมและตกผลึกกลายเป็นพฤติกรรมปฏิบัติที่ผู้คนมองว่าเป็นเรื่องปกติ แม้ว่าเรื่องนั้นจะไม่สอดคล้องและไปกันไม่ได้กับวัฒนธรรมประชาธิปไตยแต่ก็ยากที่จะเปลี่ยน ยกตัวอย่างเช่นวัฒนธรรมอุปถัมภ์ในสังคมไทย ที่ชาญชัย จิตรเหล่าอาพร (2561) ชี้ให้เห็นว่าการทุจริตเลือกตั้งในสังคมไทยส่วนหนึ่งเป็นผลมาจาก วัฒนธรรมทางการเมือง

ของไทยที่มีลักษณะอำนาจนิยม ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้สังคมแบบอุปถัมภ์ดังกล่าว จึงไม่น่าแปลกใจที่คนไทยจะชื่นชอบนโยบายหาเสียงที่มีแนวโน้มเป็นประชานิยม และยอมจำนนต่อผู้มีอิทธิพลไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลที่มาจากรัฐหรืออำนาจทางการเมือง อำนาจฐานะทางเศรษฐกิจหรือสถานะภาพทางสังคม ซึ่งความสัมพันธ์เช่นนี้ส่งผลต่อปัจจัยด้านการแทรกแซงทางการเมืองของกลุ่มทุนที่กำลังเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นในสังคมไทย อันเป็นการสนับสนุนให้เกิดการลงทุนทางการเมืองของกลุ่มเอกชนที่จับมือกันกับภาครัฐ ขณะที่ภาคประชาสังคมก็อ่อนแอ ทำให้กลไกการตรวจสอบทำงานไม่ได้ผล ผู้คนไม่ถือเป็นเรื่องไม่ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบ ทั้งยังเกรงกลัวต่ออำนาจและอิทธิพล เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในสังคมไทยที่ไม่สนับสนุนต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการเลือกตั้ง

ดังนั้น การทำความเข้าใจวัฒนธรรมทางการเมืองจึงมีความสำคัญที่จะช่วยในการทำความเข้าใจพฤติกรรมทางการเมืองที่ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากวัฒนธรรมทางการเมืองได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งภายในวัฒนธรรมนี้อาจมีทั้งส่วนที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งควรได้รับการแยกแยะปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงในส่วนของวัฒนธรรมบางประการเพื่อให้การส่งเสริมการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดเรื่องผลประโยชน์และกลุ่มผลประโยชน์ (interest and interest group)

แนวคิดเรื่องผลประโยชน์และกลุ่มผลประโยชน์เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ผู้วิจัยมองว่าจะส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองรวมถึงพฤติกรรมในการเลือกตั้ง ซึ่งแนวคิดเรื่องผลประโยชน์นี้เป็นการพัฒนาขึ้นมาจากแนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ที่เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผลในการตัดสินใจและมักจะสามารถเลือกสิ่งที่เป็นประโยชน์สูงสุดให้กับตนเองได้เสมอ โดยต่อมารัฐศาสตร์ได้รับแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้เป็นทฤษฎีการเลือกแบบมีเหตุผล (rational theory) แนวคิดนี้เสนอว่ามนุษย์จะมีการเลือกอย่างมีเหตุผล มนุษย์จะมีการคิดคำนวณอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจเลือก โดยมุ่งผลลัพธ์ที่ได้ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ส่วนตัวของตนเองและเป็นการเพิ่มผลประโยชน์ของตนเองให้สูงสุดให้กับตนเอง (Scott, J.F., 2000)

ในงานของ Scott, J.F. (2000) สันนิษฐานว่าผู้คนมีแรงจูงใจจากเงินและโดยความเป็นไปได้ในการทำกำไร และสิ่งนี้ได้อนุญาตให้รัฐศาสตร์สามารถสร้างแบบจำลองพฤติกรรมมนุษย์ที่จะนำไปสู่การคาดการณ์พฤติกรรมได้เช่นเดียวกับเศรษฐศาสตร์เกี่ยวกับแนวคิดที่ว่ากระทำทั้งหมดเป็นพื้นฐานของ ‘เหตุผล’ และผู้คนคำนวณต้นทุนและผลประโยชน์ที่น่าจะเป็นไปได้ของการกระทำใดๆ ก่อนตัดสินใจว่าจะทำอย่างไรได้เสมอ ทฤษฎีนี้เรียกว่าทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ศึกษาปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบของทฤษฎีการแลกเปลี่ยนในปัจจุบันได้

ใน Oxford Bibliographies (2013) กล่าวถึงทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผลว่า แนวคิดนี้เกิดขึ้นจากการศึกษาที่พบว่ามนุษย์มีพฤติกรรมที่มีเหตุผลที่เหมาะสมสำหรับการบรรลุเป้าหมายเฉพาะตัว ภายใต้ข้อจำกัดที่กำหนดโดยสถานการณ์ โดยการเลือกที่มีเหตุผลอาจเกิดขึ้นจาก ปัจจัยด้านความชอบ ความเชื่อ ข้อจำกัดที่พบ

รวมไปถึงการประเมินผลได้ผลเสียที่จะตามมา ปัจจัยเหล่านี้จะจำกัดชุดของการดำเนินการที่เป็นไปได้ แนวคิดหลักของทฤษฎีนี้สามารถสืบย้อนไปถึงงานเขียนของนักปรัชญาด้านศีลธรรม เช่น Adam Smith ซึ่งได้พัฒนาแนวคิดเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกขึ้นมาและกลายเป็นฐานคิดให้กับทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผลในยุคแรกที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานเช่นเดียวกันกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิก ประกอบด้วยความเชื่อตั้งต้นที่ว่า 1) ปัจเจกบุคคลมีความเห็นแก่ตัว 2) มนุษย์จะพยายามแสวงหาประโยชน์สูงสุดให้กับตนเอง และ 3) มนุษย์สามารถดำเนินการได้อย่างอิสระโดยยึดตามข้อมูลทั้งหมด กล่าวคือแนวคิดนี้เชื่อว่า บุคคลจะได้รับข้อมูลอย่างครบถ้วนเกี่ยวกับทางเลือกในการตัดสินใจ ความน่าจะเป็นของผลลัพธ์และผลที่ตามมา แนวคิดนี้เชื่อว่าไม่มีข้อจำกัดด้านความรู้ความเข้าใจในการรับรู้หรือการประมวลผลข้อมูล บุคคลจึงตัดสินใจบนพื้นฐานของต้นทุนและผลประโยชน์การคำนวณและเลือกทางเลือกที่สร้างประโยชน์ (utility) ตามที่คาดหวังสูงสุดไว้

แนวคิดนี้ต่อมาถูกเรียกว่า ‘Thin version’ เนื่องจากมีหลายข้อที่นำไปสู่การถกเถียงอาทิ มนุษย์จะมีเหตุผลได้ตลอดเวลาหรือไม่ มนุษย์เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้นจริงหรือไม่ และมนุษย์มีข้อมูลสมบูรณ์ในการตัดสินใจเลือกทุกครั้งจริงหรือไม่ Herbert Simon (1957) เป็นคนแรกๆที่ออกมาแย้งว่าควรผ่อนคลายการอธิบายแบบ thin version ลงไป และเสนอว่าสิ่งที่มนุษย์ตัดสินใจเลือกบางครั้งไม่ใช่ทางเลือกที่ดีที่สุดแต่เป็นทางเลือกที่สามารถยอมรับในเวลานั้นมากที่สุดมากกว่า ทั้งนี้เพราะมนุษย์มีข้อจำกัดเรื่องการเข้าถึงข้อมูลและไม่ได้ใช้เหตุผลตลอดเวลา ต่อมา Siegwart Lindenberg ได้เสนอทฤษฎีการเลือกแบบมีเหตุผลแบบ ‘thick version’ โดยแนวคิดนี้ไม่ได้มองว่ามนุษย์เห็นแก่ตัวเท่านั้น แต่สันนิษฐานว่าพฤติกรรมของแต่ละบุคคลอาจมีแรงจูงใจจากความชอบทางสังคมอยู่ด้วย นั่นคือพวกเขามีความห่วงใยในความเป็นอยู่ของผู้อื่นเช่นกัน ดังนั้นผลประโยชน์ที่บุคคลมุ่งมันจึงไม่ได้จำกัดอยู่แต่เพียงผลประโยชน์ทางวัตถุเฉพาะประโยชน์ส่วนตนแต่อาจเป็นเรื่องของจิตใจหรือสังคมได้ด้วยเช่นกัน

กลุ่มผลประโยชน์ (interest group) เป็นรูปธรรมหนึ่งของแนวคิดเรื่องผลประโยชน์และการเลือกอย่างมีเหตุผล เพราะภายใต้กลุ่มที่มีมากกว่า 2 คนขึ้นไป ย่อมมีอิทธิพลส่งผลต่อความคิดของผู้คนในกลุ่มนั้น ๆ ด้วย ภายใต้การอยู่ร่วมกันนั้นย่อมนำมาซึ่งวัฒนธรรมและข้อตกลงบางอย่างซึ่งผู้คนในกลุ่มจะต้องปฏิบัติตาม ในที่นี้ผู้วิจัยมองว่าแนวคิดเรื่องกลุ่มสามารถนำมาปรับใช้ในฐานะเงื่อนไขประการหนึ่งเพื่ออธิบายว่ากลุ่มและเครือข่ายภายในกลุ่มนั้นมีผลต่อการตัดสินใจเลือกหรือไม่ดำเนินโครงการนี้หรือไม่ เพราะการตัดสินใจที่สอดคล้องกับค่านิยมของกลุ่มย่อมส่งผลต่อการอยู่รอดภายในกลุ่มและเป็นผลประโยชน์มากกว่าที่จะเลือกตัดสินใจให้แตกต่างออกไปจากค่านิยมของกลุ่ม การเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นและท้องถิ่นเป็นอีกปรากฏการณ์หนึ่งที่ต้องดำเนินการไปภายใต้อิทธิพลของกลุ่มและเครือข่ายในกลุ่ม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของผู้คนทั้งด้านการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านนโยบายและด้านการเมือง (ม.ร.ว.พทติสาณ ชุมพล, 2553) ดังนั้น กลุ่มและเครือข่ายในที่นี้อาจเป็นไปได้ทั้งเงื่อนไขที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง แม้ว่าในแง่หนึ่งเครือข่ายจะถูกวิเคราะห์ในแง่ปัจจัยที่ส่งเสริมต่อพื้นที่ประชาสังคมและเสริมพลังประชาชนแต่ในอีกแง่หนึ่งการมีเครือข่ายในชุมชนอาจให้ผลที่แตกต่างออกไป

เพราะอาจไม่ได้ส่งเสริมในเชิงเสริมอำนาจให้แก่ประชาชนเท่านั้น แต่อาจจุดรั้งการตัดสินใจบางเรื่องของคนในชุมชนไปพร้อมกัน

ด้าน Richard A. Smith (1995) ได้ทำการศึกษาไปที่รัฐสภาของเกรสแห่งสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับกิจกรรมล็อบบี้ หรือ การวิ่งเต้น (lobbying activities) ของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ จากการทบทวนงานวิจัยหลายชิ้นที่ศึกษาเรื่องกลุ่มผลประโยชน์ชี้ให้เห็นว่า มีความสัมพันธ์กันระหว่างอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์กับการตัดสินใจลงคะแนนเสียงของสมาชิกสภาของเกรส ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Scott R. Furlong and Cornelius M. Kerwin. (2004) ที่กล่าวไปในทำนองเดียวกันว่าในปัจจุบันไม่อาจปฏิเสธได้ว่ากลุ่มผลประโยชน์มีบทบาทในระบบประชาธิปไตยของสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการกำหนดนโยบายที่ยังเห็นถึงความพยายามขององค์กรต่างๆ ในการเข้าไปมีส่วนโน้มน้าวนโยบายสาธารณะในหลายระดับ อย่างไรก็ตาม Richard A. Smith ตั้งข้อสังเกตว่าการส่งอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ในที่นี้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้อยู่ที่การเปลี่ยนทัศนคติแต่เป็นการลดความเฉียบขาดลงไป ทั้งนี้เพราะรูปแบบการวิ่งเต้น (lobbying) โดยทั่วไปจะมีระยะเวลาสั้นจึงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้ เพราะการที่จะเปลี่ยนทัศนคตินั้นจะต้องใช้เวลาหรือมีเหตุการณ์พลิกผันและความพยายามอย่างต่อเนื่องในการโน้มน้าวใจ ดังนั้น ข้อพึงระวังคืออิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์นั้นจึงเปราะบางหรือไม่เสถียร ตำแหน่งของสมาชิกอาจมีการเปลี่ยนแปลง และอิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์อาจหายไปเมื่อใดก็ได้

Reeve, A., & Ware, A. (1983) ได้อธิบายการทำงานของอิทธิพลของกลุ่มที่มีต่อการเลือกตัดสินใจไว้ว่าแนวคิดนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีเหตุมีผล (rational) การที่มนุษย์จะตัดสินใจเลือกหรือไม่เลือกนโยบายใดแน่นอนว่าส่วนสำคัญคือนโยบายนั้นจะต้องสอดคล้องกับผลประโยชน์ของเขา อย่างไรก็ตาม กลุ่มทางการเมืองก็อาจมีอิทธิพลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกได้เช่นกัน เพราะผลประโยชน์ของมนุษย์นั้นมีทั้งผลประโยชน์ส่วนตัว (individual interest) และผลประโยชน์ส่วนรวม (collective interest) การส่งอิทธิพลของกลุ่มในที่นี้ไม่ใช่การที่กลุ่มบังคับหรือการทำให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติความเชื่อแต่เป็นการที่กลุ่มสามารถขยายความรู้สึกถึงผลประโยชน์บางอย่างหรือทำให้ให้ผลประโยชน์บางอย่างเข้มข้นหรือลดลงได้ กล่าวได้ว่าเป็นการตอรองที่ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ว่า ‘ผลประโยชน์ของ A ได้รับการส่งเสริม’ ขณะที่ ‘ผลประโยชน์ของ B ได้รับการปกป้อง’ มันจึงเป็นการเชื่อมต่อทางอ้อมระหว่างความต้องการและความสนใจ

Reeve, A., & Ware, A. ชี้ให้เห็นว่า การตัดสินใจของบุคคลนั้นจะลบล้างได้ก็ต่อเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต หรือการขาดความทรงจำที่ถูกต้องในอดีต เมื่ออยู่ในภาวะเช่นนั้นบุคคลจะถูกทำให้เป็นอิสระจากกิจกรรมโดยเจตนาของพวกเขาได้ง่าย หรือก็คือถูกชักชวนให้เชื่อหรือโน้มน้าวเพียงต่อการเปลี่ยนใจได้ง่าย บุคคลนั้นอาจถูกจับเข้าสังคมเพื่อให้ยอมรับชีวิตบางประเภทได้ง่ายกว่า เมื่ออยู่ในสภาวะเช่นนี้บุคคลก็จะมี ความสุ่มเสี่ยงตกเป็นเหยื่อของสถาบันใดสถาบันหนึ่งได้ กล่าวโดยสรุปเงื่อนไขที่จะส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้คนก็คือ 1) ประสบการณ์ (Experience) ในที่นี้คือ การโน้มน้าวจะประสบความสำเร็จ ก็ต้องดูว่าผู้คนมีประสบการณ์แบบใดในอดีต 2) ข้อมูล (information) ในที่นี้คือกลุ่มผลประโยชน์มอบข้อมูลแบบใดให้กับผู้คน

เป็นข้อมูลที่ส่งเสริมประโยชน์ของเขาเพียงใด หรือเป็นข้อจำกัดที่เขาปฏิเสธไม่ได้ 3) ต้นทุน (Impose high cost) ในที่นี้คือการที่กลุ่มผลประโยชน์แสดงออกว่าผู้ใช้นั้นอาจจะต้องมีต้นทุนต้องเสียเพียงใดหากไม่ยอมรับข้อเสนอ และ 4) ความเสี่ยง (Real level of risk) หมายถึงการที่กลุ่มผลประโยชน์ชี้ให้เห็นถึงความเสี่ยงที่จะตามมาจากการตัดสินใจของผู้ใช้นั้น

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าการตัดสินใจเลือกสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์นั้นเป็นผลมาจากความคิดที่สลับซับซ้อนและหนึ่งในบรรดาทฤษฎีมากมายที่ให้ความสำคัญกับเงื่อนไขในการตัดสินใจอย่างหนึ่งก็คือทฤษฎีการเลือกอย่างมีเหตุผล หลายครั้งที่มนุษย์ตัดสินใจเลือกแต่กลับถูกมองว่าไม่มีเหตุผลทั้งที่แท้จริงแล้วการตัดสินใจของพวกเขาในครั้งนั้นอาจเป็นสิ่งที่ได้รับการประเมินแล้วว่าเป็นประโยชน์สูงสุดของพวกเขา ดังที่ Hendra Try Ardianto (2021) ได้ชี้ให้เห็นว่าการยินยอมขายเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนหนึ่งถูกมองว่าเป็นบุญคุณ หากพิจารณาจากมุมมองด้านผลประโยชน์การตอบแทนบุญคุณอาจเป็นผลประโยชน์ที่ผู้นั้นยึดถือและยอมรับ ขณะที่ Michael Bratton (2008) มองว่าการยินดีขายเสียงส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้คนไม่ตระหนักถึงศักยภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลงการยินดีขายเสียงเพื่อแลกกับเงินเพียงเล็กน้อยที่จับต้องได้ อาจเป็นสิ่งที่ดีกว่าการเลือกผู้แทนที่เมื่อการเลือกตั้งผ่านไปพวกเขาอาจจะแทบไม่ได้จับต้องผลประโยชน์ใดที่เป็นรูปธรรมเลย เป็นต้น ดังนั้น ผลประโยชน์จึงมีหลายประเภทไม่จำเพาะแค่เงิน แต่ยังมีเรื่องของความสัมพันธ์ความรักและการตอบสนองความต้องการทางจิตใจ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยเลือกนำแนวคิดผลประโยชน์และกลุ่มผลประโยชน์มาอธิบายไว้ด้วย เพื่อนำมาใช้อธิบายร่วมกันกับกระบวนการขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในฐานะเงื่อนไขปัจจัยหนึ่งที่จะส่งเสริมหรือขัดขวางต่อการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

แนวคิดเรื่องการศึกษาสำหรับพลเมือง (civic education)

การศึกษาสำหรับพลเมืองเป็นแนวคิดที่กำลังได้รับความสนใจศึกษาพัฒนาเนื่องจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีคุณภาพนั้นจำเป็นที่จะต้องเริ่มต้นจากการมีความรู้ความเข้าใจความสำคัญและความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมกับคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ปฏิเสธไม่ได้ว่าปัญหาเรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเลือกตั้งที่จะมีผลต่อประโยชน์ในระยะยาว อีกทั้งไม่ทราบว่าพวกเขาจะมีช่องทางใดและสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการเลือกตั้งได้เช่นใดบ้างนอกเหนือจากการรับฟังการปราศรัยของผู้สมัครในการหาเสียง ความไม่รู้ที่ส่งผลต่อการเลือกตั้งที่ไม่มีคุณภาพ และการเลือกตั้งที่ไร้ประสิทธิภาพก็จะนำมาซึ่งความเบื่อหน่ายทางการเมือง และความเบื่อหน่ายทางการเมืองก็จะกลับกลายมาเป็นเครื่องเสริมแรงให้การเลือกตั้งถูกบิดเบือนเจตนาจนนำไปสู่การเลือกตั้งที่ไม่มีประสิทธิภาพที่จะส่งผลการเป็นวงจรของการเมืองที่ไร้คุณภาพ ดังที่ เดวิด แมททิส (2552) ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาดังกล่าวไว้ในงานของเขาโดยยกตัวอย่างของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ผู้คนเริ่มเบื่อหน่ายการเมืองสืบเนื่องจากผู้แทนที่พวกเขาเลือกไปเริ่มห่างหายไปและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของพวกเขาได้อย่างแท้จริง

ด้าน William A. Galston (2004) ได้ชี้ให้เห็นถึงวิกฤติการมีส่วนร่วมทางการเมืองของวัยรุ่นชาวอเมริกันไว้ในทำนองเดียวกันว่า คนหนุ่มสาวชาวอเมริกันในปัจจุบันมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยลง โดยเหตุผลสำคัญประการหนึ่งก็คือพวกเขาไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญของการเมืองกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของพวกเขาต่อไป จึงไม่เข้าใจถึงความสำคัญบทบาทของรัฐบาลและไม่เข้าใจถึงบทบาทของพวกเขาในฐานะพลเมืองที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมจัดการเรื่องราวต่างๆ เพื่อเสริมการทำงานของรัฐบาลหรือแบ่งเบาภาระของรัฐลงไป คนกลุ่มนี้ไม่เห็นถึงศักยภาพของกลุ่มในการสร้างความเปลี่ยนแปลง พวกเขา มองว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัว ขณะที่ผู้ใหญ่ในสังคมก็ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ที่เป็นประโยชน์และใช้การได้ (workable civic norms) ให้แก่เยาวชน ปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ให้ขาดความสนใจทางการเมือง ซึ่ง Galston มองเรื่องนี้มีความสัมพันธ์กับการศึกษาสำหรับพลเมือง (civic education) เขามองว่าหลักสูตรการศึกษาสำหรับพลเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกาขาดเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ใช้การได้จริงและขาดความจริงใจจริงจังในการปฏิบัติ

มีงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างระดับการศึกษากับการตกเป็นเหยื่อของการซื้อเสียงอาทิงงานของ Bratton, Michael and Kimenyi, Mwangi S., (2008) และ งานของ Hendra Try Ardianto (2020) ที่ชี้ให้เห็นว่าปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียงส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งที่ต่อคุณภาพที่มีการซื้อสิทธิขายเสียงกับการคอร์รัปชันเชิงนโยบายและคุณภาพชีวิตอันตกต่ำที่จะตามมา ทำให้มีคนจำนวนไม่น้อยที่มองว่าการมอบทรัพย์สินเงินทองเป็นสินน้ำใจและเป็นเครื่องรับประกันว่าพวกเขาจะได้การดูแลที่ดีในอนาคต ซึ่งส่งผลให้การซื้อสิทธิขายเสียงเป็นปัญหาที่ไม่หมดไป

ดังนั้น การส่งเสริมการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ เป็นจุดตั้งต้นสำหรับการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาสำหรับพลเมืองนั้นมีหลากหลายรูปแบบและไม่ได้จำกัดเฉพาะการศึกษาสำหรับนักเรียนและเยาวชนเท่านั้น แต่การศึกษาสำหรับพลเมืองเป็นการศึกษาตลอดชีวิต (ทิพพพร ตันติสุนทร, 2556) โดยที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยก็จะมีกระบวนการส่งเสริมการศึกษาที่โดดเด่นภายใต้ค่านิยมเรื่องของสิทธิเสรีภาพหน้าที่ความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ส่งผลให้การส่งเสริมการศึกษาสำหรับพลเมืองประชาธิปไตยที่มีประสิทธิภาพไม่อาจดำเนินการได้เพียงผ่านการอบรมในห้องเรียนแต่จำเป็นต้องมีการลงมือปฏิบัติด้วย กระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมีส่วนหนึ่งที่กำหนดให้เป็นการอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของพลเมือง บทบาทการมีส่วนร่วมของพลเมือง กฎหมายเลือกตั้งและการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงต้องทำอย่างไร การศึกษาแนวคิดเรื่องการศึกษาสำหรับพลเมืองจึงมีส่วนสำคัญที่จะช่วยชี้ให้เห็นว่าการศึกษาสำหรับพลเมืองผ่านกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้น สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้หรือไม่มีส่วนใดที่เหมือน แตกต่าง หรือขาดหายไปและจะส่งเสริมให้กระบวนการดังกล่าวมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นได้อย่างไร

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) นักวิชาการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมการศึกษาสำหรับสร้างสำนึกพลเมืองว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องสร้าง เพราะสำนึกความเป็นพลเมืองไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่ว่าเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้และฝึกฝน อย่างไรก็ตาม การศึกษาสำหรับพลเมืองไม่ใช่การศึกษาโดยทั่วไปแต่เป็นการศึกษาที่ต้องเปิดโอกาสให้แก่ผู้เรียนได้เรียนรู้คุณค่าประชาธิปไตยในมิติต่างๆผ่านการลงมือปฏิบัติ ยกตัวอย่างเช่น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำประสบการณ์และปัญหาต่างๆที่พบเจอในชีวิตประจำวันมาร่วมกันวิเคราะห์ถึงต้นเหตุแห่งปัญหา เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา ตลอดจนลงมือแก้ไขปัญหาเหล่านั้นด้วยตนเอง

ด้านทิพย์พพร ต้นตีสุนทร (2556) ผู้อำนวยการสถาบันนโยบายศึกษา กล่าวถึงการศึกษาสำหรับพลเมืองไปในทิศทางเดียวกันว่าการศึกษาเพื่อสร้างสำนึกพลเมืองเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคนในสังคมให้มีวิถีประชาธิปไตย และมีคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ พวกเขาต้องได้รับการอบรมเพื่อให้เป็นผู้ที่ยึดหลักประชาธิปไตยสากลในการดำเนินชีวิตและในการจัดการกับปัญหาต่างๆ พวกเขาต้องเรียนรู้ที่จะเป็นพลเมืองที่เป็นทั้งผู้ที่เคารพต่อกฎหมาย เคารพสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น ไปพร้อมกับความสามารถที่จะเป็นกำลังให้แก่บ้านเมืองโดยเข้ามามีส่วนร่วมเสียสละทำเพื่อส่วนร่วมตามช่องทางและวาระที่เหมาะสมได้เพื่อสาธารณะประโยชน์

กล่าวได้ว่าความรู้มีความสัมพันธ์กับทัศนคติและพฤติกรรม ขณะที่ ความรู้นั้นก็มีความสัมพันธ์กับการจัดการศึกษาเพื่อสร้างสำนึกพลเมือง การเลือกตั้งที่ดีที่เป็นไปโดยสุจริตเที่ยงธรรมก็ไม่อาจปฏิเสธเรื่องของการสร้างความรู้ความเข้าใจที่เหมาะสมได้ อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองก็ไม่อาจเริ่มต้นและสิ้นสุดลงในห้องเรียน การศึกษาในห้องเรียนไม่เพียงพอที่จะส่งเสริมการศึกษาสำหรับพลเมืองที่มีความกระตือรือร้นเป็นกำลังให้แก่บ้านเมืองได้ ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการหลายฝ่ายจึงเสนอให้มีการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ โดยปรับสภาพแวดล้อม (environment) ให้มีความเหมาะสมต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนไปพร้อมกันด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง เป็นรูปธรรมและไม่สับสนระหว่างสิ่งที่ได้เรียนรู้ในห้องเรียนกับสิ่งที่พบในทางปฏิบัติ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดสภาวะท้อใจและถดถอยในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระยะยาว

ดังกฤษี เดวิด แมทธิวส์ (2552) ได้ชี้ให้เห็นว่าความกระตือรือร้นและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้คนไม่อาจเกิดขึ้นได้จากการส่งเสริมการศึกษาเพียงอย่างเดียว เขาเสนอว่าสิ่งสำคัญยิ่งกว่าการศึกษาคือการเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้แสดงออก ได้นำทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติและได้เข้าไปมีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมตัดสินใจร่วมรับผิดชอบด้วยตัวของพวกเขาเองอย่างแท้จริง โดยเวทีสาธารณะเหล่านั้นจะต้องเป็นเวทีที่มีความเป็นกลางทางการเมืองเป็นพื้นที่ที่มีความปลอดภัยรับฟังข้อเสนออย่างตั้งใจ และโดยที่ข้อเสนอเหล่านั้นควรได้รับการตอบสนองจากสังคมและหน่วยงานที่มีอำนาจในสังคมตามสมควร ไมเช่นนั้นแม้จะมีการส่งเสริมการศึกษาสำหรับพลเมืองไปมากเท่าใด แต่หากปราศจากพื้นที่ในการแสดงออกในการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง สุดท้ายความเฉื่อยชาทางการเมืองก็จะเกิดขึ้นและนำไปสู่วงจรอุบาทว์ทางการเมืองที่นำประชาธิปไตยไปสู่ปากเหว

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการศึกษาศึกษาสำหรับพลเมืองมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพประชาธิปไตย ซึ่งแน่นอนว่ารวมไปถึงการพัฒนาคุณภาพของการเลือกตั้งด้วย กล่าวคือในที่นี่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งพึงมีองค์ความรู้ที่สำคัญจำเป็นเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเลือกผู้แทนที่ดี อาทิ เข้าใจความสำคัญของประชาธิปไตย ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งกับการพัฒนาประชาธิปไตย โทษของการทุจริตเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการเลือกตั้ง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีคุณภาพจึงต้องเริ่มต้นจากการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยและบทบาทของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างเหมาะสมเป็นสิ่งแรก โดยพร้อมกันนี้ก็ต้องเปิดโอกาสสร้างพื้นที่ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัตินอกห้องเรียน เพื่อสร้างให้องค์ความรู้เหล่านั้นตกผลึกเป็นสำนึกพลเมืองอันเป็นคุณสมบัติที่พึงปรารถนาของพลเมืองในประชาธิปไตยต่อไป อันจะส่งผลกระทบต่อกิจกรรมต่างๆตามระบอบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพไม่เฉพาะแค่การเลือกตั้ง

กรอบการศึกษาวิจัย

จากวรรณกรรมที่สำรวจข้างต้นจะเห็นได้ว่ามีเงื่อนไขปัจจัยหลายด้านที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความรู้ วัฒนธรรม เครือข่ายและผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจการเมือง ดังนั้น ในการพิจารณาว่าการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงได้หรือไม่อย่างไรในระดับใดนั้น จำเป็นต้องพิจารณาตัวแปรต่างๆประกอบกัน ดังนี้

- 1) แกนนำ : ในที่นี้คือการศึกษาบทบาทของแกนนำระดับโครงการ ผู้ซึ่งนำโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการในพื้นที่ ว่ามีการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเช่นใดบ้าง ทั้งในเรื่องของการถ่ายทอดความรู้ องค์ความรู้ที่มีการถ่ายทอด กระบวนการสร้างความตระหนัก กิจกรรมต่างๆที่แกนนำดำเนินการเพื่อปรับพฤติกรรมในการเลือกตั้งให้มีคุณภาพ และกิจกรรมต่างๆภายหลังการดำเนินโครงการเพื่อสร้างความต่อเนื่องของโครงการ
- 2) องค์ความรู้ : ซึ่งในที่นี้หมายถึง ความรู้ความเข้าใจของผู้ที่เกี่ยวข้องและส่งเสริมต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นอย่างไร ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งที่ดีกับคุณภาพชีวิตที่ดีตลอดจนบทบาทของพลเมืองในช่วงของการเลือกตั้งหรือไม่เพียงใด
- 3) กระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงของแกนนำพลเมือง : ซึ่งในที่นี้หมายถึง ขั้นตอนและกิจกรรมต่างๆที่แกนนำในพื้นที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง มีการถ่ายทอดเนื้อหาอะไรผ่านรูปแบบกิจกรรมวิธีการใดกับคนกลุ่มใด มีการติดตามผลักดันกิจกรรมอย่างต่อเนื่องหรือไม่อย่างไร
- 4) วัฒนธรรม : ในที่นี้หมายถึง ทศนคติและวิถีปฏิบัติของผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งในช่วงของการหาเสียงเลือกตั้งว่าผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีการรับรู้เรื่องของการแจกทรัพย์สินเงินทองเพื่อแลกกับคะแนนเสียงอย่างไร มีความเชื่อวัฒนธรรมหรือวิถีปฏิบัติในชุมชนอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนให้มีการมอบของขวัญหรือไม่ รวมไปถึงผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีมุมมองว่าการรับเงินแล้ว ไม่เลือกว่าผิดบาปหรือไม่ วัฒนธรรมอุปถัมภ์การพึ่งพากันและเครือญาติมีบทบาทต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครหรือไม่

ชุมชนมีการเปิดรับวัฒนธรรมใหม่ๆเช่นมองว่าการรับเงินจากผู้สมัครแต่ไม่เลือกผู้ นั้นไม่ถือว่าเป็นบาป มองว่าการเลือกผู้สมัครคนใดเป็นสิทธิส่วนบุคคลที่ควรพิจารณาด้วยเหตุและผลทางนโยบายมากกว่า เหตุผลในการเป็นญาติหรือคนรู้จักกัน เป็นต้น

- 5) ผลประโยชน์ : ในที่นี้หมายถึงกลุ่มผลประโยชน์หรือเครือข่ายภายในชุมชนรูปแบบต่างๆทั้งที่เป็นทางการไม่เป็นทางการ แต่มีความสัมพันธ์และมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันในด้านต่างๆ อาทิ ความรัก กำลังใจ การสนับสนุน ทรัพย์สินเงินทอง ยกตัวอย่างเช่น ครอบครัว เครือญาติ กลุ่มอาชีพ กลุ่มเพื่อน พรรคการเมือง ผู้มีอิทธิพล รวมไปถึงความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอก ซึ่งอาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครหรือการสนับสนุนผู้สมัครฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเพื่อผลประโยชน์ของตน

โดยเพื่อให้เกิดความชัดเจนเกี่ยวกับกรอบการศึกษา ผู้วิจัยได้จำแนกรายละเอียดตัวชี้วัดของนิยามตัวแปร ไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 3 ตัวแปร นิยามของตัวแปร และตัวชี้วัด

ตัวแปร	นิยามของตัวแปร	ตัวชี้วัด
1.แกนนำ	คือ บทบาทของแกนนำ (ระดับโครงการ) ที่มีต่อการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ทั้งเรื่องของการถ่ายทอดความรู้ กระบวนการสร้างความตระหนัก กิจกรรมต่างๆที่แกนนำดำเนินการเพื่อปรับพฤติกรรมในการเลือกตั้งให้มีคุณภาพ	1.กระบวนการแสวงหาผู้เกี่ยวข้อง การสร้างความเข้าใจความสำคัญของโครงการต่อผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย 2.เนื้อหาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่แกนนำเลือกนำเสนอ/ถ่ายทอด 3.การแสวงหาและสร้างแกนนำในระดับพื้นที่ 4.การสร้างความตระหนักในความสำคัญของโครงการตลอดจนศักยภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองผ่านการเลือกตั้งให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งผ่านกิจกรรมต่างๆ 5.การติดตาม รณรงค์ กระตุ้น และสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการ
2.ความรู้	คือ ความรู้ความเข้าใจต่อโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งที่ดีกับคุณภาพชีวิตที่ดี บทบาทของพลเมืองในช่วงของการเลือกตั้ง	1.ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความเข้าใจโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างไร 2.ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งที่ดีกับคุณภาพชีวิตที่ดีหรือไม่ 3.ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าใจบทบาทการมีส่วนร่วมของพลเมืองในช่วงการเลือกตั้งหรือไม่

ตัวแปร	นิยามของตัวแปร	ตัวชี้วัด
3.กระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง	คือ ขั้นตอนและกิจกรรมต่างๆที่แกนนำในพื้นที่ดำเนินการเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง	1.แกนนำถ่ายทอดเนื้อหาใดผ่านกิจกรรมใดกับคนกลุ่มใด 2.กระบวนการที่แกนนำใช้ ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมเพียงใด ต่อเนื่องเพียงใด 3.จำนวนของแกนนำ ความหลากหลายของแกนนำ บทบาทของแกนนำ เครือข่ายของแกนนำทั้งในและนอกชุมชน 4.แกนนำมีการแสดงออกถึงความเป็นกลางหรือสร้างความไว้วางใจแก่ผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆอย่างไร
4.วัฒนธรรม	คือ ทศนคติและวิถีปฏิบัติของผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งในช่วงของการหาเสียงเลือกตั้ง การจ่ายแจกทรัพย์สินเงินทองและการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	1.ทศนคติเกี่ยวกับการมอบทรัพย์สินเงินทองของผู้สมัครแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในช่วงหาเสียง เป็นไปในด้านที่ยอมรับได้หรือไม่ 2.ทศนคติและวิถีการหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัครและผู้สนับสนุนมีการแข่งขันกันรุนแรงหรือไม่ หรือมีความร่วมมือกันหรือไม่ในลักษณะใด 3.ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความกล้าหาญเสนอนโยบาย ตั้งคำถาม แจ้งเบาะแสการทุจริตเลือกตั้ง และพยายามมีส่วนร่วมเสนอแนะนโยบายต่อผู้สมัครหรือไม่
5.กลุ่มผลประโยชน์	คือ กลุ่มผลประโยชน์หรือเครือข่ายในชุมชนรูปแบบต่างๆทั้งที่เป็นทางการไม่เป็นทางการ แต่มีความสัมพันธ์และมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันในด้านต่างๆ อาทิ ความรัก กำลังใจ การสนับสนุนทรัพย์สินเงินทอง เป็นต้น	1.ประโยชน์จากการเลือกตั้งในมุมมองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชนคืออะไร เป็นไปเพื่อตนเอง ชุมชน หรือว่าไม่เห็นประโยชน์ใดๆจากการเลือกตั้ง 2.ครอบครัว เพื่อน คนรู้จัก หัวคะแนน มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทน/ผู้บริหารท้องถิ่นหรือไม่ มากน้อยเพียงใด 3.ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชนรู้สึกที่ตนเองถูกข่มขู่ คุกคาม ถูกครอบงำ บังคับให้เลือกผู้สมัครคนใดคนหนึ่งหรือไม่อย่างไร

ตารางที่ 3 เป็นการแสดงให้เห็นถึงตัวเงื่อนไขปัจจัยที่ตามทฤษฎีแล้วอาจมีความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงแก่ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชนภายหลังมีกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นผู้วิจัยกำหนดการเปลี่ยนแปลงไว้ใน 4 มิติ ประกอบด้วย

- 1) ด้านความรู้ความเข้าใจที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าใจต่อองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ไม่ว่าจะเป็น การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงคืออะไร บทบาทของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้ง

สมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย เป็นต้น

2) ด้านความตระหนักรู้ถึงศักยภาพของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งประกอบด้วย ความตระหนักในศักยภาพของตนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองผ่านการเลือกตั้ง ความตระหนักในคุณค่าคะแนนเสียงของตน และความตระหนักในอิสระของการเลือกผู้แทนตามเจตจำนงเสรีของตน

3) ด้านการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม ซึ่งในที่นี้คือการแสดงออกของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งด้านความคิดและพฤติกรรมที่จะส่งเสริมต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง เช่น การลงสมัครรับเลือกตั้ง การหาเสียงโดยไม่โจมตี การมีส่วนร่วมเสนอแนะนโยบายแก่ผู้สมัคร รวมไปถึงการร่วมกันกำหนดกติกาการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และ

4) ด้านบรรยากาศในการเลือกตั้งและการหาเสียงเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ประกอบด้วย 4.1 การซื้อสิทธิขายเสียงลดลง และ 4.2 เกิดความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง โดยแต่ละพื้นที่อาจมีความเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันออกไปใน 3 ลักษณะคือ พื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับ ‘มาก’ ‘ปานกลาง’ และ ‘น้อย’ รายละเอียดดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 นิยามและตัวชี้วัดการไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จำแนกตามระดับความเปลี่ยนแปลง

นิยามและตัวชี้วัดการไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จำแนกตามระดับความเปลี่ยนแปลง				
เป้าหมายโครงการ	ตัวชี้วัด	เปลี่ยนแปลงมาก	เปลี่ยนแปลงปานกลาง	เปลี่ยนแปลงน้อย
1. ผู้เข้าร่วมโครงการมีความรู้ความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงตลอดจนบทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	1.1 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรู้ว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงคืออะไร 1.2 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรับทราบทบทวนของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 1.3 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าใจความสัมพันธ์ของการเลือกตั้งกับชีวิตที่ดี	1. ร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน มีคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์ 2. กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงการหาเสียงว่าโจมตีกันลดลง มีความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง 3. กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงระดับการซื้อเสียงที่ลดลง	1. ร้อยละ 30 ของกลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน มีคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์ 2. กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงการหาเสียงว่าโจมตีกันลดลง มีความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง 3. กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงระดับการซื้อเสียงที่ลดลง	1. กลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน น้อยกว่าร้อยละ 30 มีคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์
2. ผู้เข้าร่วมโครงการตระหนักถึงศักยภาพของตนเองในการสร้างความเปลี่ยนแปลงผ่านการเลือกตั้งที่โปร่งใสเป็นธรรม	2.1 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรับรู้ว่ามีทางเลือก และสามารถสร้างทางเลือกในการเลือกตั้งได้ จำเป็นต้องเลือกเฉพาะนโยบายที่ผู้สมัครเสนอเท่านั้น 2.2 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรู้สึกว่าจะไม่ถูกรอรับโดยอิทธิพลทางการเมืองใดๆ ในการตัดสินใจเลือกผู้แทน/ผู้บริหารท้องถิ่น 2.3 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ลงคะแนนแบบต่างตอบแทนและเห็นคุณค่าของการเลือกตั้งและคะแนนเสียงของตน	4. มีผู้สมัครหน้าใหม่เพิ่มขึ้น		
3. เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม 3.1. เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการเลือกตั้งผู้แทน/ผู้บริหารท้องถิ่น	3.1.1 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากขึ้น ไม่นับประโยชน์ส่วนตัวเป็นหลัก 3.1.2 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งยึดเหตุผลและนโยบายเป็นเหตุผลในการตัดสินใจเลือกผู้แทน/ผู้บริหารท้องถิ่น 3.1.3 ผู้สมัครมีทัศนคติต่อการมอบสิ่งของเงินทองเปลี่ยนไป โดยมองว่าเป็นเรื่องของการถูกคักคี่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งและให้ค่ากับการหาเสียงด้วยนโยบายนำนโยบายมาแข่งขันกัน 3.1.4 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรู้สึกว่าการมอบทรัพย์สินเงินทองเพื่อแลกเปลี่ยนกับคะแนนเสียงเป็นการดูถูกความคิด ไม่ใช่สินน้ำใจ			
3.2 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความรู้สึกสนใจการเมือง	3.2.1 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งกล้าพูดคุยกการเมืองกับคนในชุมชนมากขึ้น การเมืองไม่ใช่เรื่องที่ต้องปกปิดว่าจะเลือกหรือไม่เลือกใครอีกต่อไป และกล้าตั้งคำถามกับผู้บริหารมากขึ้น			

นิยามและตัวชี้วัดการไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จำแนกตามระดับความเปลี่ยนแปลง				
เป้าหมายโครงการ	ตัวชี้วัด	เปลี่ยนแปลงมาก	เปลี่ยนแปลงปานกลาง	เปลี่ยนแปลงน้อย
และมีพฤติกรรมมีส่วนร่วมในฤดูกาลเลือกตั้งมากขึ้น	3.2.2 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีส่วนร่วมในฤดูกาลเลือกตั้งมากขึ้นในรูปแบบต่างๆ อาทิ สนใจสังเกตการณ์การซื้อเสียง สอดส่องดูแลพฤติกรรมกันและกัน ติดตามการนับคะแนน แจ้งเหตุหากพบเหตุการณ์ผิดปกติ หรือร่วมรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง 3.2.3 รู้จักต่อรองนโยบายกับผู้สมัคร 3.2.4 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเรียกร้องให้มีการจัดเวทีรับฟังความเห็นขึ้นอีกในการเลือกตั้งครั้งต่อไป			
4.บรรยากาศในการเลือกตั้งและการหาเสียงเลือกตั้งเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น 4.1 การซื้อสิทธิขายเสียงลดลง	4.1.1 ผู้สมัครไม่ติดสินบน ไม่จ่ายเงินหรือทรัพย์สินเพื่อแลกกับคะแนนเสียง 4.1.2 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่มีการเรียกรับทรัพย์สินเงินทองจากผู้สมัครเพื่อแลกกับคะแนน 4.1.3 มีผู้สมัครหน้าใหม่ที่มิได้มีทุนทรัพย์มากขึ้น 4.1.4 การฟ้องร้องการทุจริตเลือกตั้งลดลง ขณะที่ผู้ติดตามตรวจสอบการเลือกตั้งเพิ่มขึ้น 4.1.5 ผู้สมัครประกาศตัวเองว่าไม่ซื้อเสียง 4.1.6 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งประกาศตัวว่าไม่รับเงินจากผู้สมัคร			
4.2 เกิดความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง	4.2.1 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งรู้สึกว่าการบีบบังคับในการเลือกผู้แทนได้อย่างอิสระ 4.2.2 การลงคะแนนเป็นความลับไม่สามารถติดตามได้ 4.2.3 การเลือกตั้งไม่นำไปสู่ความเสียหายที่จะถูกคุกคามในภายหลัง 4.2.4 การแข่งขันไม่มีความรุนแรง โจมตีหรือปล่อยข่าวปลอม ถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน (เช่น ไม่โจมตีเรื่องส่วนตัวเพื่อทำลายคะแนน และไม่ทำลายป้ายหาเสียงกัน)			

หมายเหตุ: คะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์ คือ ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็มทั้งหมดในแบบสอบถาม

จากตัวแปรที่ปรากฏในตารางที่ 4 และ นิยามตัวชี้วัดความเปลี่ยนแปลงแต่ละระดับที่ปรากฏในตารางที่ 2 ผู้วิจัยจึงได้พัฒนากรอบการศึกษาการขับเคลื่อนโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงขึ้น โดยกำหนดศึกษาตัวแปรทั้ง 5 ตัว ประกอบด้วย 1) แกนนำที่นำโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการในพื้นที่ 2) กระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงของแกนนำ 3) องค์กรความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่แกนนำถ่ายทอดและที่ผู้เกี่ยวข้องรับรู้ 4) วัฒนธรรมวิถีปฏิบัติของผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งในช่วงของการหาเสียงเลือกตั้ง และ 5) ผลประโยชน์หรือเครือข่ายภายในชุมชนที่อาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัคร โดยกำหนดให้ตัวแปรตามในที่นี้คือ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน 4 ด้าน ประกอบด้วย

1. **ด้านความรู้ความเข้าใจ** ของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งแกนนำ ผู้นำ ผู้สมัคร และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง
2. **ด้านความตระหนักรู้ถึงศักยภาพของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง** ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงผ่านการเลือกตั้ง ในการเสนอแนะนโยบายต่างๆแก่ผู้สมัคร และในคุณค่าคะแนนเสียงของตนเอง
3. **ด้านการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม** ของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่ส่งเสริมต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง เช่น การริเริ่มกิจกรรมและทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง
4. **ด้านบรรยากาศในการเลือกตั้งและการหาเสียงเลือกตั้ง** ที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น
 - 4.1 การรับรู้เรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงที่ลดลง
 - 4.2 การรับรู้เรื่องการหาเสียงที่ไม่มีกำไร โจมตี ความรุนแรงลดลง และมีความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง

โดยความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในที่นี้จำแนกความแตกต่างออกเป็น 3 ระดับ คือ

พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงระดับมาก ในที่นี้คือพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลง ดังต่อไปนี้

- ร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน มีคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์
- กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงการหาเสียงว่าโจมตีกันลดลง มีความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง
- กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงระดับการซื้อเสียงที่ลดลง
- มีผู้สมัครหน้าใหม่เพิ่มขึ้น

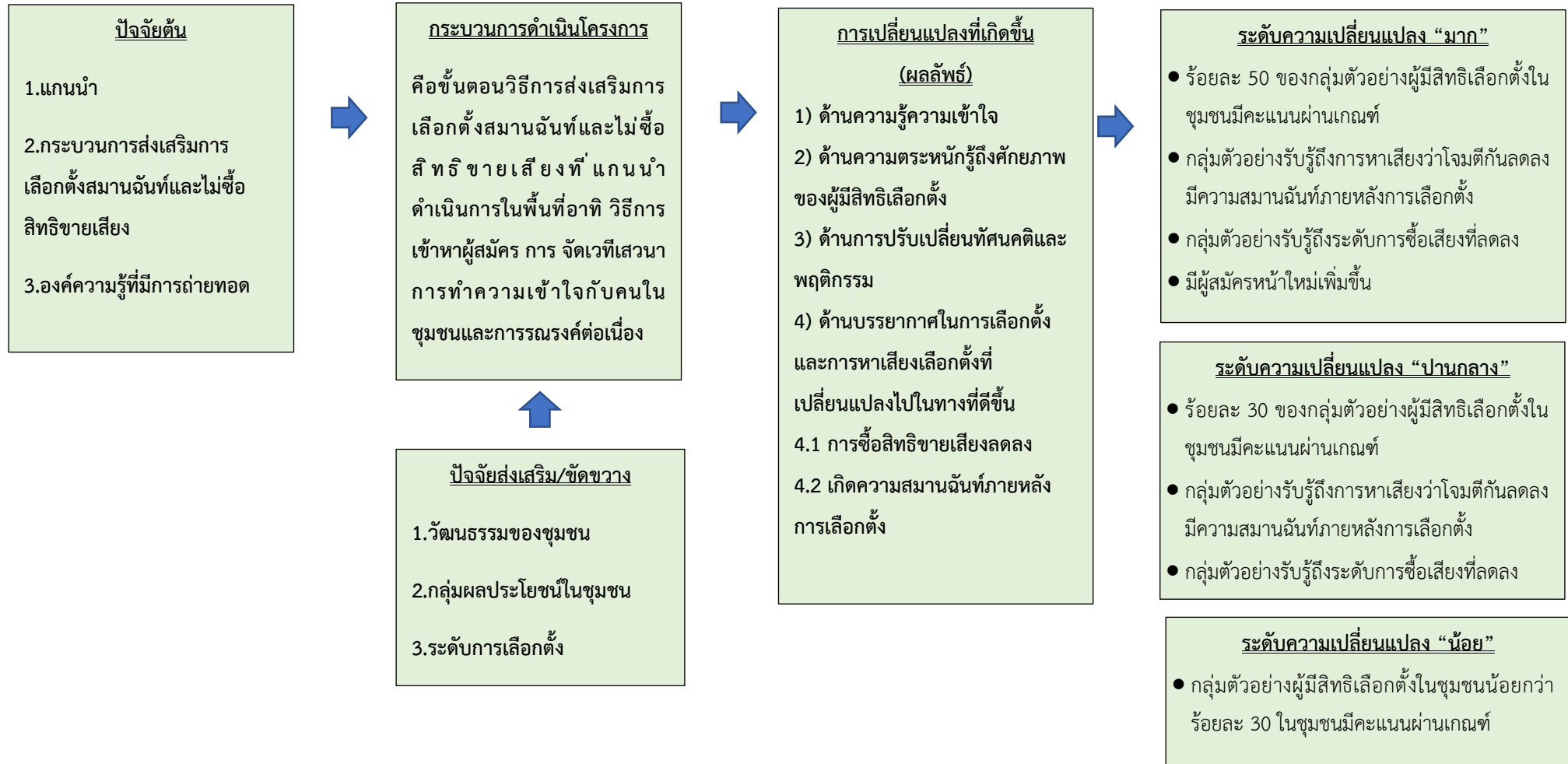
พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงระดับปานกลาง ในที่นี้คือพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลง ดังต่อไปนี้

- ร้อยละ 30 ของกลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน มีคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์
- กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงการหาเสียงว่าโจมตีกันลดลง มีความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง
- กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงระดับการซื้อเสียงที่ลดลง

พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงระดับน้อย ในที่นี้คือพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงทั้ง ดังต่อไปนี้

- กลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน น้อยกว่าร้อยละ 30 มีคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์

แผนผังที่ 2 กรอบแนวคิดในการศึกษาการขับเคลื่อนโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ดำเนินการวิจัยโดยใช้รูปแบบผสม (mixed method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย 4 ประการ ประกอบด้วย ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังจากการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในพื้นที่ เจื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาเป็นต้นแบบ (model) ในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง งานวิจัยชิ้นนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณเพื่อสำรวจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ว่าเหมือนหรือแตกต่างกันในแง่ใด มีความแตกต่างกันหรือไม่ระหว่างพื้นที่ที่ดำเนินโครงการและพื้นที่ที่ไม่ดำเนินโครงการ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นแนวโน้มของเจื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องของการดำเนินโครงการ และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพนำมาประยุกต์ใช้เพื่อทวนสอบความถูกต้องของข้อมูลและเก็บข้อมูลในรายละเอียดเพื่อตอบคำถามเรื่องเจื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาต้นแบบ (model) ของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสำหรับขยายผลในพื้นที่อื่นต่อไป

1.ขอบเขตการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้จะดำเนินการกับพื้นที่ที่มีการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างปี 2560-2564 ใน 6 อำเภอเป้าหมาย ประกอบด้วย อำเภอเมืองร้อยเอ็ด อำเภอโพธิ์ทอง อำเภอสุวรรณภูมิ อำเภอหนองฮี อำเภอปทุมรัตน์ และอำเภอโพธิ์ทราย ในหมู่บ้าน ตำบล ที่มีการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จำนวน 12 แห่ง และหมู่บ้านข้างเคียงพื้นที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านแบบสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงซึ่งได้จากการสุ่มเลือก จำนวน 5 แห่ง รวมจำนวนพื้นที่เป้าหมายทั้งสิ้น 17 แห่ง ประกอบด้วย

ตารางที่ 5 พื้นที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จ.ร้อยเอ็ด (2560-64)

ที่	อำเภอ	ระดับการรณรงค์ การเลือกตั้ง	พื้นที่เป้าหมาย	พื้นที่ข้างเคียงเป้าหมาย
1	โพนทอง	เลือกผู้ใหญ่บ้าน	1.1 บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2561 1.2 บ้าน 2 เลือกตั้งเมื่อ 2560 1.3 บ้าน 3 เลือกตั้งเมื่อ 2560 1.4 บ้าน 4 เลือกตั้งเมื่อ 2560 1.5 บ้าน 5 เลือกตั้งเมื่อ 2562 1.6 บ้าน 6 เลือกตั้งเมื่อ 2560 1.7 บ้าน 7 เลือกตั้งเมื่อ 2562	1.8 บ้าน 8 เลือกตั้งเมื่อ 2561
2	เมืองร้อยเอ็ด	เลือกผู้ใหญ่บ้าน	2.1 บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2563	2.2 บ้าน 2 เลือกตั้งเมื่อ 2563
3	โพนทราย	เลือกผู้ใหญ่บ้าน	3.1 บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2563	3.2 บ้าน 2 เลือกตั้งเมื่อ 2563
4	อ.หนองฮี	เลือกผู้ใหญ่บ้าน	4.1 บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2563	4.2 บ้าน 2 เลือกตั้งเมื่อ 2563
5	สุวรรณภูมิ	เลือกผู้ใหญ่บ้าน เลือกนายกเทศมนตรี	5.1 บ้าน 1 เลือกตั้งเมื่อ 2563	5.2 บ้าน 2 เลือกตั้งเมื่อ 2561
6	ปทุมรัตต์	เลือกนายกเทศมนตรี	6.1 เทศบาล 1 เลือกตั้งเมื่อ 2564	

1.2 ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการกับ แกนนำพลเมืองที่นำโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการในจังหวัดร้อยเอ็ด ระหว่างปี 2560-2564 ในการเลือกตั้งระดับท้องที่และการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมาย ผู้สมัครรับเลือกตั้งระดับท้องที่และระดับท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมาย หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และประชากรผู้มีสิทธิเลือกตั้งใน 6 อำเภอเป้าหมาย ของจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

1. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในพื้นที่ดำเนินโครงการ ที่ “เข้าร่วม” เวทีเสวนา
2. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในพื้นที่ดำเนินโครงการ ที่ “ไม่ได้เข้าร่วม” เวทีเสวนา
3. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในพื้นที่ข้างเคียงพื้นที่ดำเนินโครงการ

กล่าวโดยสรุป ประชากร กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย 7 กลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. แกนนำผู้ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในพื้นที่เป้าหมาย
2. ผู้สมัครรับเลือกตั้ง (ในพื้นที่ดำเนินโครงการ)
3. ผู้สมัครรับเลือกตั้ง (ในพื้นที่ข้างเคียงพื้นที่ดำเนินโครงการ)
4. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (ในพื้นที่ดำเนินโครงการ ที่ “เข้าร่วม” เวทีเสวนา)
5. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (ในพื้นที่ดำเนินโครงการ ที่ “ไม่ได้เข้าร่วม” เวทีเสวนา)

6. ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (ในพื้นที่ข้างเคียงพื้นที่ดำเนินโครงการ)
7. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอเป่าหมาย และ เทศบาลที่เกี่ยวข้อง

1.2.1 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยนี้แตกต่างกันออกไปในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. **กลุ่มแกนนำผู้ดำเนินโครงการ** ในที่นี้หมายถึงแกนนำที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในชุมชน อาทิ ประธานฝ่ายต่างๆ จัดเวทีเสวนาระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง รณรงค์ จับตาค่าการเลือกตั้ง เป็นต้น กลุ่มนี้ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) โดยประสานขอรายชื่อผู้ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปยังสภาพลเมืองร้อยเอ็ดหรือศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อได้รายชื่อแล้วจึงประสานทาบทามเข้าร่วมวิจัย พร้อมทั้งคัดเลือกแกนนำกลุ่มตัวอย่างเพิ่มเติมแบบลูกโซ่ (snowball sampling) โดยสอบถามแกนนำผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในระดับพื้นที่ จากนั้นจัดเป็นกลุ่มแกนนำที่ขับเคลื่อนโครงการฯในแต่ละพื้นที่ เพื่อนัดหมายขอสัมภาษณ์ต่อไป
2. **กลุ่มผู้สมัครรับเลือกตั้ง** แบ่งออกเป็น
 - 2.1. **ผู้สมัครรับเลือกตั้งระดับท้องถิ่น** ในการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านจำนวน 16 แห่ง ประกอบด้วยพื้นที่ดำเนินโครงการ 11 แห่ง และพื้นที่ข้างเคียงพื้นที่ดำเนินโครงการ 5 แห่ง ใช้การคัดเลือกด้วยวิธีการแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) โดยสอบถามข้อมูลรายชื่อผู้สมัครจากอำเภอเป่าหมาย จากนั้นขอข้อมูลวิธีการเข้าถึงผู้สมัครแต่ละรายอย่างเหมาะสมจากนายอำเภอหรือแกนนำพลเมืองแล้วจึงโทรประสานสอบถามถึงความสมัครใจเพื่อนัดสัมภาษณ์ต่อไป
 - 2.2. **ผู้สมัครรับเลือกตั้งระดับท้องถิ่น** ในที่นี้คือผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีในเทศบาลเป่าหมาย 1 แห่ง คือ เทศบาลตำบลโพนสูง อำเภอปทุมรัตน์ ใช้การคัดเลือกด้วยวิธีเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรี ในการเลือกตั้งปี 2564 จากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดร้อยเอ็ดและเทศบาลเป่าหมาย จากนั้นจึงโทรประสานสอบถามถึงความสมัครใจเพื่อนัดสัมภาษณ์ต่อไป
3. **ชาวบ้านผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน** แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีวิธีการคัดเลือกดังนี้
 - 3.1. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ดำเนินโครงการ “ที่เข้าร่วมเวทีเสวนา” ใช้การสุ่มอย่างเป็นระบบ (systematic sampling) จากใบลงทะเบียนเข้าร่วมเวทีเสวนากับแกนนำในพื้นที่ จำนวน 10 คน แบ่งเป็นเพศชาย 5 คนและเพศหญิง 5 คน

- 3.2. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ดำเนินโครงการ “ที่ไม่ได้เข้าร่วมเวทีเสวนา” ใช้วิธีการสุ่มอย่างเป็นระบบ (systematic sampling) จากบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งของหมู่บ้านเป้าหมาย จำนวน 10 คน แบ่งเป็นเพศชาย 5 คน เพศหญิง 5 คน
- 3.3. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ข้างเคียงพื้นที่ดำเนินโครงการ ใช้วิธีการสุ่มอย่างเป็นระบบ (systematic sampling) จากบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งของหมู่บ้านเป้าหมาย จำนวน 10 คน แบ่งเป็นเพศชาย 5 คน เพศหญิง 5 คน
4. **หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงเฉพาะหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอและเทศบาลที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงทำหนังสือเพื่อขอสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลต่อไป

โดยการคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยแต่ละกลุ่มมีเกณฑ์ในการคัดกลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมการวิจัยและคัดออกจากการวิจัยดังนี้

1.2.2 เกณฑ์การคัดกลุ่มตัวอย่างเข้าสู่การวิจัย

1. กลุ่มแกนนำผู้ดำเนินโครงการ คือ

- 1.1 เป็นเพศชายหรือหญิง อายุ 18 ปี ขึ้นไป
- 1.2 เป็นผู้นำโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการในชุมชนและมีปฏิบัติการต่างๆ อาทิ ประสานฝ่ายต่างๆ เป็นวิทยากร และร่วมดำเนินการจนสามารถจัดเวทีเสวนาระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
- 1.3 ยินยอมลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมโดยสมัครใจ

2. กลุ่มผู้สมัครรับเลือกตั้งระดับท้องถิ่น คือ

- 2.1 เป็นเพศชายหรือหญิง อายุ 25 ปีขึ้นไป
- 2.2 เป็นผู้ที่ลงสมัครรับเลือกเป็นผู้นำหมู่บ้าน ในพื้นที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และพื้นที่ข้างเคียงที่ได้จากการสุ่มเลือก ซึ่งได้รับการรับรองคุณสมบัติโดยอำเภอ
- 2.3 ยินยอมลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมโดยสมัครใจ

3. กลุ่มผู้สมัครรับเลือกตั้งระดับท้องถิ่น คือ

- 3.1 เป็นเพศชายหรือหญิง อายุ 35 ปีขึ้นไป
- 3.2 เป็นผู้ที่ลงสมัครรับเลือกเป็นนายกเทศมนตรี ในพื้นที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง คือ เทศบาลตำบลโพหนอง อ.ปทุมรัตน์ จ.ร้อยเอ็ด ซึ่งได้รับการรับรองคุณสมบัติโดยคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

3.3 ยินยอมลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมโดยสมัครใจ

4. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน คือ

4.1 เป็นเพศชายหรือหญิง อายุ 18 ปีขึ้นไป ในพื้นที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงและพื้นที่ข้างเคียงพื้นที่ดำเนินโครงการดังกล่าวที่ได้จากการสุ่มเลือก

4.2 เป็นผู้ที่ได้ “เข้าร่วม” เวทีเสวนาโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่จัดขึ้นโดยแกนนำ ที่ถูกสุ่มเลือกตามระเบียบวิธีวิจัยจากบัญชีรายชื่อผู้เข้าร่วมเวทีเสวนา และยินยอมลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมโดยสมัครใจ

4.3 เป็นผู้ที่ได้ “ไม่ได้เข้าร่วม” เวทีเสวนาโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่จัดขึ้นโดยแกนนำ ที่ถูกสุ่มเลือกตามระเบียบวิธีวิจัยจากบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และยินยอมลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมโดยสมัครใจ

5. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ

5.1 ผู้อำนวยการและหัวหน้ากลุ่มงานจัดการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วม สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดร้อยเอ็ด

5.2 นายอำเภอเป้าหมายทั้ง 6 แห่งประกอบด้วย นายอำเภอเมืองร้อยเอ็ด นายอำเภอโพธิ์ทอง นายอำเภอสวรรณภูมิ นายอำเภอโพธิ์ทราย นายอำเภอหนองฮี และนายอำเภอปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด

5.3 ปลัดเทศบาลตำบลโพธิ์สูง อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด

1.2.3 เกณฑ์การคัดกลุ่มตัวอย่างออกจากการวิจัย

1. แกนนำที่แม้อยู่ในกลุ่มแกนนำ แต่ไม่ได้มีปฏิบัติการต่างๆในฐานะแกนนำ ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในพื้นที่เป้าหมาย อาทิ การประสานงาน เป็นวิทยากร หรือดำเนินการจัดเวทีเสวนา และไม่ยินยอมลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมโดยสมัครใจ

2. ผู้สมัครรับเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ที่ไม่ได้รับการรับรองคุณสมบัติโดยอำเภอและไม่ยินยอมลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมโดยสมัครใจ

3. ผู้สมัครรับเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ที่ไม่ได้รับการรับรองคุณสมบัติโดยคณะกรรมการการเลือกตั้งและไม่ยินยอมลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมโดยสมัครใจ

4. ผู้ที่ไม่มีสิทธิเลือกตั้ง หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่ได้รับการสุ่มเลือกตามระเบียบวิธีวิจัย หรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่ยินยอมลงนามในหนังสือแสดงเจตนายินยอมโดยสมัครใจ

1.2.4 เกณฑ์การขอลถอนตัวหรือคัดกลุ่มตัวอย่างออกจากการวิจัยหลังเข้าร่วมโครงการวิจัยแล้ว

ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยสามารถถอนตัวได้ทุกเมื่อหากรู้สึกไม่สบายใจ หรือลำบากใจในการตอบคำถาม โดยผู้วิจัยจะพิจารณาให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยใหม่เข้าร่วมโครงการวิจัยเพื่อทดแทนจำนวนผู้เข้าร่วมการวิจัยที่ถอนตัวไป อย่างไรก็ตาม หากผู้เข้าร่วมการวิจัยอนุญาตผู้วิจัยจะยังนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์ แต่จะไม่มีนำเสนอผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลดังกล่าว นอกจากนี้ ผู้วิจัยอาจคัดผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยออกได้เสมอหากพบว่าข้อมูลที่ได้ไม่มีคุณภาพ ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย หรืออาจก่อให้เกิดความเสี่ยงแก่ผู้วิจัย

1.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้ครอบคลุมการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ของแกนนำพลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด ในอำเภอเป้าหมายทั้ง 6 แห่ง ประกอบด้วยอำเภอเมืองร้อยเอ็ด อำเภอโพนทอง อำเภอสุวรรณภูมิ อำเภอนองสี อำเภอปทุมรัตน์ และอำเภอโพธิ์ชัย ในการเลือกตั้งระดับท้องที่ ในปี 2560-2564 รวมจำนวน 16 พื้นที่ และในการเลือกตั้งระดับท้องที่ 1 แห่ง ในเทศบาลตำบลโพนสูง อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่นำกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการ ตลอดจนศึกษาเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางรวมถึงสร้างความต่อเนื่องต่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

2. การเก็บข้อมูลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการด้วยวิธีการผสมผสานระหว่างการเก็บแบบสอบถาม (questionnaire) การสัมภาษณ์ซึ่งประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interview) การสนทนากลุ่ม (focus group) และการศึกษาเอกสาร (documentary research) โดยแต่ละวิธีการจะพิจารณาให้สอดคล้องเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย กล่าวคือ 1) แกนนำผู้ดำเนินโครงการในพื้นที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดสนทนากลุ่ม 2) ผู้สมัครรับเลือกตั้งเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและขอความอนุเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง และ 4) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามและการสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง

การเก็บข้อมูลในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกเป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยเครื่องมือคือแบบสอบถามเป็นหลัก เพื่อให้ทราบทิศทางของคำตอบ จากนั้นจึงเก็บข้อมูลเพิ่มเติมด้วยวิธีเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและขอเอกสารประกอบ โดยแต่ละช่วงมีรายละเอียดของวิธีการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

2.1 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

ดำเนินการเป็นขั้นแรก โดยเครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม (questionnaire) เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจทัศนคติและการรับรู้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ภายหลังจากมีการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อ

สิทธิชายเสียง โดยดำเนินการกับกลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่เป้าหมายทั้ง 17 แห่ง ประกอบด้วย หมู่บ้านที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จำนวน 11 แห่ง หมู่บ้านข้างเคียงในอำเภอเป้าหมายแต่ไม่ได้ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์จำนวน 5 แห่ง และเทศบาลที่ดำเนินโครงการจำนวน 1 แห่ง กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 290 คน โดยใช้การสุ่มอย่างเป็นระบบ ดังนี้

กลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ดำเนินโครงการ ซึ่งเข้าร่วมเวทีเสวนา จำนวน 10 คน แบ่งเป็นเพศชาย 5 คน เพศหญิง 5 คน

กลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ดำเนินโครงการ แต่ไม่ได้เข้าร่วมเวทีเสวนา จำนวน 10 คน แบ่งเป็นเพศชาย 5 คน เพศหญิง 5 คน

กลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ข้างเคียงพื้นที่ดำเนินโครงการ จำนวน 10 คน แบ่งเป็นเพศชาย 5 คน เพศหญิง 5 คน

โดยแต่ละกลุ่มใช้ระยะเวลาในการตอบแบบสอบถามประมาณ 15 นาที

2.2 การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

ดำเนินการด้วยเครื่องมือประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม (focus group) และการศึกษาเอกสาร โดยรายละเอียดการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพกับกลุ่มตัวอย่างต่างๆมีดังต่อไปนี้

2.2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (in-depth & semi-structured interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth) ดำเนินการกับแกนนำพลเมืองและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการดำเนินโครงการ โครงสร้างทางกฎหมายที่เกี่ยวข้อง มุมมองที่มีต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และเงื่อนไขต่างๆที่อาจมีผลต่อความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น โดยใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 60 นาที โดยอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว ผ่านทางโทรศัพท์หรือผ่านช่องทางออนไลน์ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์โรคระบาด ที่อาจมีนโยบายการห้ามเดินทางข้ามพื้นที่และความสะดวกของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์

การสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interview) ดำเนินการกับผู้สมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่เป้าหมายซึ่งสุ่มเลือกอย่างเป็นระบบจากบัญชีรายชื่อของผู้ที่ตอบแบบสอบถามและสมัครใจให้สัมภาษณ์จำนวนพื้นที่ละ 3 คน โดยประมาณ คละกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย และกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมเวทีเสวนาและไม่ได้เข้าร่วมเวทีเสวนา รวมจำนวนประมาณ 50 คน โดยการสัมภาษณ์จะดำเนินการผ่านทางโทรศัพท์หรือช่องทางออนไลน์ เช่น Zoom กรณีที่ไม่สามารถลงพื้นที่ได้ ตามกรอบการสัมภาษณ์ที่ได้พัฒนาขึ้น โดยการสัมภาษณ์ใช้ระยะเวลาประมาณ 30 นาที

2.2.2 การสนทนากลุ่ม (focus group) ในที่นี้จะดำเนินการกับกลุ่มแกนนำที่ดำเนินโครงการในพื้นที่ พื้นที่ครั้งละไม่เกิน 10 คน โดยอาจใช้การประชุมออนไลน์ผ่าน Zoom กรณีที่ไม่สามารถลงพื้นที่ได้ โดยผู้วิจัยจะสำรวจวันเวลาที่กลุ่มแกนนำและหน่วยงานสะดวกในการร่วมสนทนากลุ่มเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงกำหนดวันเวลาที่จัดสนทนากลุ่มขึ้นอีกครั้ง โดยในการสนทนากลุ่มนั้นผู้วิจัยจะตีกรอบคำถามไว้กว้างๆเกี่ยวกับเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงทั้งในลักษณะของการสนับสนุนและข้อท้าทาย เพื่อเปิดประเด็นให้แกนนำผู้ดำเนินโครงการได้อภิปรายร่วมกันในรายละเอียด โดยระยะเวลาในการสนทนากลุ่มคือ 3 ชั่วโมง

2.2.3 การศึกษาเอกสาร (documentary research) แบ่งออกเป็นการสำรวจเอกสารจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ เช่น เอกสารเกี่ยวกับการเลือกตั้ง จำนวนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง จำนวนผู้สมัครหน้าใหม่ จำนวนคดีที่มีการฟ้องร้องทั้งในอดีตก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการและภายหลังจากที่มีการดำเนินโครงการ จำนวนปัญหาเสียงที่มีการแจ้งว่าถูกทำลาย กฎหมายที่เกี่ยวข้อง และบันทึกการลงนามความร่วมมือ เป็นต้น ด้านเอกสารชั้นทุติยภูมิมีอาทิงานวิจัยต่างๆ บันทึกที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและการเลือกตั้งที่ผ่านมา เป็นต้น

3. เครื่องมือวิจัยและการตรวจสอบเครื่องมือ

เพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความเที่ยงตรงของข้อมูลและสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างแม่นยำ เครื่องมือในการวิจัย ซึ่งประกอบไปด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และกรอบการสนทนากลุ่ม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจะได้รับการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่านเพื่อให้ความเห็นต่อความเที่ยงตรงต่อการตอบวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม จากนั้นปรับปรุงคำถามตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิและนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างข้างเคียงจำนวน 20 ชุด สุดท้ายเครื่องมือวิจัยได้ส่งเข้ารับการพิจารณาที่คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน (IRB) ของสถาบันพระปกเกล้า และปรับปรุงตามคำแนะนำก่อนนำไปใช้จริง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้จะได้รับการแปรผลตามระเบียบวิธีวิจัย โดยข้อมูลจากแบบสอบถามจะทำการแปรผลเชิงสถิติในการพิจารณาผลรวม (sum) ค่าเฉลี่ย (average) ของแต่ละข้อคำถามเพื่อชี้ให้เห็นแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญจากพื้นที่ที่ไม่มีการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงหรือไม่ นอกจากนี้จะนำการวิเคราะห์สถิติ One Way Anova และวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบถดถอย (regression) มาใช้ศึกษาประกอบกันเพื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อาทิ มีความสัมพันธ์กันหรือไม่ระหว่างการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เป็นต้น

ด้านข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม จะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การวิเคราะห์บริบท (textual analysis) ประกอบกับการวิเคราะห์คำสำคัญ (keyword analysis) หรือกลุ่มความคิดที่ปรากฏอยู่ในบทสัมภาษณ์ เพื่อชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญอันอาจเป็นเงื่อนไขปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อความระดับความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องของการดำเนินโครงการ รวมถึงประเด็นที่ยังเป็นข้อท้าทายในการดำเนินโครงการที่ควรได้รับการพัฒนาปรับปรุง

ข้อมูลที่ได้จากวิเคราะห์ทั้งหมดจะได้รับการสังเคราะห์ขึ้นเป็นตัวแบบ (model) ในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ว่ามีกระบวนการเช่นใด มีองค์ความรู้เรื่องใดที่จำเป็นต้องเสริมสร้าง มีเงื่อนไขปัจจัยใดที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นหรือต้องลดทอนให้ลดลงเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้สำเร็จและต่อเนื่อง การอธิบายผลการศึกษาใช้การพรรณนา (descriptive) ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเงื่อนไขปัจจัยและความสัมพันธ์ของตัวแปรที่ส่งผลเป็นการสนับสนุนหรือขัดขวางต่อการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ตลอดจน เงื่อนไขปัจจัยที่ประกอบขึ้นเป็นตัวแบบ (model) และกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่มีประสิทธิภาพสำหรับขยายผลในพื้นที่อื่นต่อไป

บทที่ 4

ผลการศึกษา

งานวิจัยเรื่องการขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่น่ากระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการ 2) เพื่อศึกษาเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง 3) เพื่อศึกษาเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และ 4) เพื่อพัฒนาตัวแบบ (model) ของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สำหรับขยายผลในพื้นที่อื่นต่อไป

การศึกษาดำเนินการกับพื้นที่เป้าหมายจำนวน 17 แห่ง ซึ่งแบ่งออกเป็นพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ระหว่างปี 2560-2564 จำนวน 12 แห่ง และ พื้นที่ข้างเคียงพื้นที่ดำเนินโครงการจำนวน 5 แห่ง แต่เนื่องจากเรื่องการเลือกตั้งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ดังนั้น เพื่อความปลอดภัยกับผู้ให้ข้อมูลผู้วิจัยจะขอปกปิดรายละเอียดหมู่บ้านทั้งหมด และระบุเพียงอำเภอและตำบลเป้าหมายในจังหวัดร้อยเอ็ด เท่านั้น โดยรายละเอียดของพื้นที่เป้าหมายแบ่งออกเป็นพื้นที่ที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจำนวน 12 แห่ง ประกอบด้วย พื้นที่เป้าหมายในอำเภอโพนทองจำนวน 7 แห่ง พื้นที่เป้าหมายในอำเภอสวรรณภูมิ 1 แห่ง ในอำเภอเมืองร้อยเอ็ด 1 แห่ง อำเภอหนองฮี 1 แห่ง อำเภอโพนทราย 1 แห่ง และอำเภอบุรฉัตร 1 แห่ง ส่วนพื้นที่ข้างเคียงพื้นที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง มีจำนวน 5 แห่ง แบ่งออกเป็นพื้นที่เป้าหมายในอำเภอโพนทอง 1 แห่ง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด 1 แห่ง อำเภอสวรรณภูมิ 1 แห่ง อำเภอหนองฮี 1 แห่ง และ อำเภอโพนทราย 1 แห่ง

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการด้วยวิธีการผสมผสานระหว่างการเก็บแบบสอบถาม (questionnaire) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interview) การสนทนากลุ่ม (focus group) และการศึกษาเอกสาร (documentary research) โดยการเก็บข้อมูลแบบสอบถามดำเนินการกับกลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่เป้าหมาย จำนวนทั้งสิ้น 290 คน ซึ่งแบ่งออกเป็น

- 1) กลุ่มที่ 1 กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ดำเนินโครงการ “ที่เข้าร่วมเวทีเสวนา” จำนวนทั้งสิ้น 120 คน โดยแบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 63 คน เพศหญิงจำนวน 57 คน
- 2) กลุ่มที่ 2 กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ดำเนินโครงการ “ที่ไม่ได้เข้าร่วมเวทีเสวนา” จำนวนทั้งสิ้น 120 ชุด โดยแบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 58 คน เพศหญิงจำนวน 62 คน
- 3) กลุ่มที่ 3 กลุ่มตัวอย่างใน “พื้นที่ข้างเคียงพื้นที่ดำเนินโครงการ” จำนวนทั้งสิ้น 50 ชุด โดยแบ่งออกเป็นเพศชาย จำนวน 23 คน เพศหญิงจำนวน 27 คน

ตารางที่ 6 พื้นที่เป้าหมายของโครงการและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ที่	อำเภอ	หมู่บ้านเป้าหมาย (นามสมมติ)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง		
			พื้นที่ดำเนินโครงการ		พื้นที่ไม่ได้ดำเนินโครงการ
			ผู้ที่เข้าร่วมเวที เสวนา	ผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมเวที เสวนา	ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ ข้างเคียง
1	โพนทอง	บ้าน 1	10	10	
2	โพนทอง	บ้าน 2	10	10	
3	โพนทอง	บ้าน 3	10	10	
4	โพนทอง	บ้าน 4	10	10	
5	โพนทอง	บ้าน 5	10	10	
6	โพนทอง	บ้าน 6	10	10	
7	โพนทอง	บ้าน 7	10	10	
8	โพนทอง	บ้าน 8			10
9	สุวรรณภูมิ	บ้าน 1	10	10	
10	สุวรรณภูมิ	บ้าน 2			10
11	เมืองร้อยเอ็ด	บ้าน 1	10	10	
12	เมืองร้อยเอ็ด	บ้าน 2			10
13	หนองฮี	บ้าน 1	10	10	
14	หนองฮี	บ้าน 2			10
15	โพนทราย	บ้าน 1	10	10	
16	โพนทราย	บ้าน 2			10
17	ปทุมรัตน์	เทศบาล 1	10	10	

ในส่วนของการสัมภาษณ์ดำเนินสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มแกนนำพลเมืองที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในระดับพื้นที่ จำนวน 10 คน และได้สัมภาษณ์หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยอำเภอและเทศบาลที่จัดการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นและระดับท้องถิ่นในพื้นที่เป้าหมาย ผู้อำนวยการการเลือกตั้งและผู้รับผิดชอบจัดการเลือกตั้งของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง และได้สุ่มสัมภาษณ์ตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในหมู่บ้านที่ดำเนินโครงการและในพื้นที่ข้างเคียงจากบัญชีรายชื่อผู้ตอบแบบสอบถามเพื่อทำการสัมภาษณ์ผ่านทางโทรศัพท์ จำนวน 50 ตัวอย่าง

ผลการศึกษาที่ได้ ผู้วิจัยขอแบ่งการนำเสนอตามวัตถุประสงค์ ประกอบด้วย 1) ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่นำกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการ 2) เงื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง 3) เงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และ 4) ตัวแบบ (model) ของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สำหรับขยายผลในพื้นที่อื่นต่อไป

1. ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

ความเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ในรายงานฉบับนี้ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ (knowledge) ด้านความตระหนักถึงศักยภาพของตน (self-efficacy) และบรรยากาศการเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงไป โดยความเปลี่ยนแปลงในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

ด้านความรู้ความเข้าใจ (knowledge) ในที่นี้คือการมุ่งหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านการเข้าร่วมโครงการกับความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่จำเป็นต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่เพิ่มมากขึ้นใน 3 เรื่อง ประกอบด้วย ความเข้าใจว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงคืออะไร ความเข้าใจว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งคืออะไร และความเข้าใจโทษของการทุจริตเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทษของการซื้อสิทธิขายเสียงต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาประชาธิปไตย โดยกำหนดให้ระดับความรู้ที่ถือว่าผ่านเกณฑ์อยู่ที่ร้อยละ 70 ของคะแนนเต็มทั้งหมด โดยงานวิจัยชิ้นนี้กำหนดให้ผลคะแนนความรู้ความเข้าใจการเลือกตั้งที่มีคุณภาพและโทษของการซื้อสิทธิขายเสียงให้เป็นส่วนหนึ่งของความเปลี่ยนแปลงตามความคาดหวังของการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในระดับที่แตกต่างกันออกไปดังนี้

พื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับ “มาก” ในที่นี้หมายถึงพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงดังต่อไปนี้

- ร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน มีคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์
- กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงการหาเสียงว่าโจมตีกันลดลง มีความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง
- กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงระดับการซื้อเสียงที่ลดลง
- มีผู้สมัครหน้าใหม่เพิ่มขึ้น

พื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับ “ปานกลาง” ในที่นี้หมายถึงพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงดังต่อไปนี้

- ร้อยละ 30 ของกลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน มีคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์
- กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงการหาเสียงว่าโจมตีกันลดลง มีความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง
- กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงระดับการซื้อเสียงที่ลดลง

พื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับ “น้อย” ในที่นี้หมายถึงพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงดังต่อไปนี้

- กลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน น้อยกว่าร้อยละ 30 มีคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์

ด้านความตระหนักถึงศักยภาพของตน (self-efficacy) ในที่นี้หมายถึง 1) การตระหนักว่าตนมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมผ่านการเสนอแนะนโยบายต่อผู้สมัคร 2) การตระหนักว่าคะแนนเสียงของตนสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่พื้นที่ได้ และ 3) การตระหนักว่าตนมีทางเลือกในการเลือกตั้ง

ด้านบรรยากาศการเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงไป ในที่นี้ครอบคลุมบรรยากาศดังต่อไปนี้ 1) ความรุนแรงในการเลือกตั้งลดลงไป 2) การซื้อสิทธิขายเสียงลดลงไป 3) ทั้งผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความรู้สึกถึงเสรีภาพในการเลือกและในการลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งในที่นี้วัดจากการรับรู้เรื่องอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การมีผู้สมัครหน้าใหม่ที่เพิ่มมากขึ้น และ 4) ทั้งผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งยอมรับผลการเลือกตั้ง ไม่คุกคาม พุดคุยกันได้เช่นเคยและสามารถทำงานร่วมกันได้ภายหลังการเลือกตั้ง

1. ความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ความเข้าใจ (knowledge)

ผลการศึกษาพบว่าโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้เพิ่มขึ้นได้ทั้งความเข้าใจต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง การมีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และโทษของการทุจริตเลือกตั้ง ข้อมูลจากแบบสอบถามพบว่าพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจำนวนทั้งสิ้น 12 แห่ง มีจำนวนร้อยละของผู้ที่ได้คะแนนผ่านเกณฑ์มากกว่าพื้นที่ข้างเคียงที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการโดยเฉลี่ยร้อยละมีผู้ผ่านเกณฑ์จำนวนร้อยละ 36 ขณะที่พื้นที่ข้างเคียงที่จำนวนผู้ที่ได้คะแนนผ่านเกณฑ์โดยเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 6

จากข้อมูลพบว่าแม้ในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการจะมีคะแนนความรู้โดยเฉลี่ยสูงกว่าพื้นที่ข้างเคียง อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณารายพื้นที่กลับพบว่า พื้นที่เป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการบางแห่งไม่ได้มีคะแนนความรู้ในระดับผ่านเกณฑ์ขณะเดียวกันระดับความรู้ที่เปลี่ยนแปลงก็ยิ่งแตกต่างกันออกไปตั้งแต่ระดับความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไประดับ ‘มาก’ ‘ปานกลาง’ และ ‘น้อย’ ดังปรากฏในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 สรุปจำนวนร้อยละของผู้ที่ได้คะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์จำแนกตามพื้นที่เป้าหมาย

การดำเนินโครงการ	หมู่บ้าน	min	max	average	ร้อยละของผู้ที่ได้คะแนนผ่านเกณฑ์	แปรผลความเปลี่ยนแปลง
พื้นที่ดำเนินโครงการ	อ. โพนทอง บ้าน 1	23	84	57.87	35%	ปานกลาง
	อ. โพนทอง บ้าน 2	6.19	87	41.5	10%	น้อย
	อ. โพนทอง บ้าน 3	6.19	87	68.38	10%	น้อย
	อ. โพนทอง บ้าน 4	6.19	80.95	50.67	20%	น้อย

การดำเนินโครงการ	หมู่บ้าน	min	max	average	ร้อยละของผู้ที่ได้คะแนนผ่านเกณฑ์	แปรผลความเปลี่ยนแปลง
	อ. โพนทอง บ้าน 5	76.79	90.95	78.99	100%	มาก
	อ. โพนทอง บ้าน 6	66.78	86.78	75.04	90%	มาก
	อ. โพนทอง บ้าน 7	74.28	88.09	83.92	100%	มาก
	อ.สุวรรณภูมิ บ้าน 1	21.19	52.62	40.21	0%	น้อย
	อ.เมืองร้อยเอ็ด บ้าน 1	6.19	71.19	43.64	5%	น้อย
	อ.หนองฮี บ้าน 1	7.86	72.62	41.83	5%	น้อย
	อ. โพนทราย บ้าน 1	31.19	94.29	61.85	40%	ปานกลาง
	อ.ปทุมรัตน์เทศบาล 1	42.62	72.62	58.1	15%	น้อย
พื้นที่ข้างเคียง	อ. โพนทอง บ้าน 8	54.28	72.95	32.68	5%	น้อย
	อ.หนองฮี บ้าน 2	42.62	72.62	26.75	5%	น้อย
	อ.เมืองร้อยเอ็ด บ้าน 2	52.29	84.29	32.39	20%	น้อย
	อ. โพนทราย บ้าน 2	25.12	66.79	26.49	0%	น้อย
	อ.สุวรรณภูมิ บ้าน 2	76.79	76.79	28.65	5%	น้อย

จากตารางที่ 7 จะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมีสัดส่วนของผู้ที่ได้คะแนนความรู้ความเข้าใจผ่านเกณฑ์มากกว่าพื้นที่ข้างเคียงก็จริง แต่ในรายละเอียดพบว่าจากพื้นที่เป้าหมาย 12 แห่ง มีเพียง 5 พื้นที่เท่านั้น ที่มีคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์ในระดับมากถึงปานกลาง จำแนกออกเป็นพื้นที่ที่มีความรู้ผ่านเกณฑ์ระดับมากมีจำนวน 3 แห่ง คือ พื้นที่เป้าหมาย อ.โพนทอง บ้าน 5 6 และ 7 พื้นที่ที่มีความรู้ผ่านเกณฑ์ระดับปานกลางมีจำนวน 2 แห่ง คือ พื้นที่เป้าหมาย อ.โพนทอง บ้าน 1 และ อ.โพนทราย บ้าน 1 นอกนั้นเป็นพื้นที่เป้าหมายที่มีความรู้เปลี่ยนแปลงไปในระดับน้อย ส่วนพื้นที่ข้างเคียงรายละเอียดชี้ให้เห็นว่ามีคะแนนความเปลี่ยนแปลงในระดับน้อยทั้ง 5 แห่ง

ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการจัดเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจความสำคัญของการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการเลือกตั้ง และโทษที่จะได้รับหากไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเลือกตั้ง ให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่เป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการได้ อย่างไรก็ตาม ความรู้ความเข้าใจที่กลุ่มตัวอย่างมีต่อโครงการก็แตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ ดังปรากฏว่าไม่เสมอไปที่กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่เป้าหมายจะมีความรู้ความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงและไม่เสมอไปที่กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ข้างเคียงจะไม่มีโอกาสเกิดความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งที่ดีมีคุณภาพ ดังปรากฏให้เห็นว่า พื้นที่ข้างเคียง อ.เมืองร้อยเอ็ด บ้าน 2 กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งที่มี

คุณภาพและโทษของการเลือกตั้ง ร้อยละ 20 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความรู้เหล่านี้มีปรากฏอยู่ในสังคมและผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเข้าถึงข้อมูลเหล่านี้ได้เช่นกัน ทว่าจำนวนที่ความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปน้อยในพื้นที่ข้างเคียงก็ยืนยันให้เห็นแล้วว่าการเข้าถึงความรู้ที่มีอยู่โดยทั่วไปไม่เพียงพอต่อการสร้างความเข้าใจความสำคัญของการเลือกตั้งที่ดีและมีคุณภาพได้ การเข้าร่วมโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจึงมีโอกาสรสร้างความเข้าใจต่อเรื่องดังกล่าวมากกว่า แม้จะเป็นไปอย่างจำกัดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัยอื่นประกอบกันก็ตาม

เมื่อนำข้อมูลข้างต้นมาวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับคะแนนความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยสถิติ One Way Anova พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างความรู้ที่เพิ่มมากขึ้นกับการเข้าร่วมโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ดังปรากฏในตารางที่ 5 โดยมีค่า $F = .008$ และ $Sig. > .05$

ตารางที่ 8 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ที่เพิ่มมากขึ้นกับการดำเนินโครงการ

Independent Variable	Dependent Variable	N	Mean	Std. Deviation	F	Sig.
ร้อยละรวมความรู้	หมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ	240	58.50	21.177	.008	.927
	หมู่บ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ	50	58.79	12.806		
	Total	290	58.55	19.967		

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

จากตารางที่ 8 ยืนยันว่าแม้โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจะสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงความรู้แก่กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ได้ ทว่าไม่เสมอไป จำเป็นต้องศึกษาเงื่อนไขปัจจัยอื่นๆประกอบกันอย่างไรก็ตาม เมื่อจำแนกพื้นที่ออกตามระดับความเปลี่ยนแปลงและวิเคราะห์อีกครั้งพบว่าระดับความรู้มีความสัมพันธ์กับระดับความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่ากลุ่มพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับ “มาก” จะมีความเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆตามไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นความตระหนักรู้ในศักยภาพของตนในการสร้างความเปลี่ยนแปลง การตระหนักถึงคุณค่าคะแนนเสียงของตน มีการรับรู้ถึงการซื้อเสียงที่ลดลง และมีการรับรู้ถึงบรรยากาศการหาเสียงเลือกตั้งที่มีความปรองดองสมานฉันท์ไม่โจมตีกันที่เพิ่มมากขึ้น โดยภาพรวมเมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนที่เปลี่ยนแปลงไป กับระดับความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในภาพรวม ด้วยสถิติ One Way Anova พบว่า ระดับความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สัมพันธ์กับความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไปของกลุ่มตัวอย่างอย่างมีนัยสำคัญ ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับคะแนนผ่านเกณฑ์ของกลุ่มตัวอย่างกับระดับความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่

Dependent Variable	(J) ระดับความสำเร็จ	df	Mean Square	F	Sig.
ระดับความสำเร็จ * ร้อยละความรู้ ผ่านเกณฑ์	Between Groups	78	.200	1.641	.003
	Within Groups	211	.122		
	Total	289			

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

ในตารางที่ 6 จะเห็นได้ว่าเมื่อเปรียบเทียบระหว่างระดับคะแนนผ่านเกณฑ์ของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่กับระดับความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในภาพรวม พบว่าจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ผ่านเกณฑ์จะมีความสัมพันธ์กับระดับความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในระดับมากอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีค่า $F=1.641$ และ $Sig.<.05$ กล่าวคือ พื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนผ่านเกณฑ์จำนวนมากจะส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในระดับ ‘มาก’ เช่นเดียวกัน แต่หากกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จำนวนมากมีคะแนนความรู้ความเข้าใจต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไม่ผ่านเกณฑ์ พื้นที่นั้นก็จะมีระดับความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ภายหลังดำเนินโครงการจะอยู่ในระดับ ‘น้อย’

กล่าวโดยสรุปได้ว่า โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง และโทษของการซื้อสิทธิขายเสียงให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในระดับพื้นที่ ในสัดส่วนที่มากกว่าพื้นที่ข้างเคียงที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ ทั้งยังมีความสัมพันธ์กับระดับความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ภายหลังดำเนินโครงการ จึงกล่าวได้ว่าโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมรับฟังการเสวนาในเวทีได้ อย่างไรก็ตาม เรื่องความรู้ความเข้าใจโครงการอาจแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัยอื่นที่จำเป็นต้องได้รับการศึกษาเชิงคุณภาพต่อไป

2. ด้านความตระหนักถึงศักยภาพของตน (self-efficacy)

ความตระหนักถึงศักยภาพที่เปลี่ยนแปลงไปในที่นี้ พิจารณาความเปลี่ยนแปลงใน 3 เรื่องประกอบด้วย 1) การตระหนักว่าตนเองมีศักยภาพในการเสนอแนะนโยบายต่อผู้สมัคร 2) การตระหนักว่าคะแนนเสียงของตนเองสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่พื้นที่ได้ และ 3) การตระหนักว่าตนเองมีทางเลือกในการเลือกตั้ง ผลการวิเคราะห์ด้วย One Way Anova เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนผ่านเกณฑ์ระดับมาก ปาน

กลาง และน้อย กับความตระหนักรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป พบว่าความเปลี่ยนแปลงด้านความตระหนักรู้มีความสัมพันธ์กับระดับความรู้ของกลุ่มตัวอย่างอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ กลุ่มพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนผ่านเกณฑ์ระดับมาก จะมีความตระหนักรู้ถึงศักยภาพมากกว่ากลุ่มพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนผ่านเกณฑ์ระดับน้อยถึงปานกลางอย่างมีนัยสำคัญ ใน 2 เรื่อง คือ ความตระหนักถึงศักยภาพในการเสนอแนะนโยบายต่อผู้สมัคร โดยมีค่า $F = 19.320$ และมีค่า $Sig. < .05$ และความตระหนักในคุณค่าคะแนนเสียงของตนในการสร้างความเปลี่ยนแปลง โดยมีค่า $F = 8.374$ และมีค่า $Sig. < .05$ ดังปรากฏในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 เปรียบเทียบระดับความรู้ผ่านเกณฑ์กับความเปลี่ยนแปลงด้านความตระหนักรู้

Dependent Variable	(J) ระดับความสำเร็จ	df	Mean Square	F	Sig.
ระดับความสำเร็จ * ความตระหนักว่ามีทางเลือกในการเลือกตั้ง	Between Groups	2	.091	.637	.530
	Within Groups	287	.144		
	Total	289			
ระดับความสำเร็จ * ความตระหนักว่ามีโอกาสเสนอแนะนโยบายแก่ผู้สมัคร	Between Groups	2	2.455	19.320	.000
	Within Groups	287	.127		
	Total	289			
ระดับความสำเร็จ * ความตระหนักในคุณค่าคะแนนเสียงของตนว่าสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลง	Between Groups	2	1.141	8.374	.000
	Within Groups	287	.136		
	Total	289			

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

จากตารางที่ 10 จะเห็นได้ว่าแม้ระดับความรู้ผ่านเกณฑ์จะมีความสัมพันธ์กับการยกระดับความตระหนักถึงศักยภาพของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเรื่องของการเสนอแนะนโยบายแก่ผู้สมัคร และตระหนักในคุณค่าคะแนนเสียงของตนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม กลับไม่พบว่าความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ของกลุ่มตัวอย่างกับความตระหนักว่าตนเองมีทางเลือกในการเลือกตั้ง แม้จะพบว่ากลุ่มพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีระดับคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์ระดับมากจะรับรู้ถึงอิทธิพลที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทนน้อยกว่าพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีระดับคะแนนเปลี่ยนแปลงปานกลางถึงน้อยก็ตาม

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นไปในทิศทางเดียวกันว่ามีความแตกต่างกันระหว่างพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ระดับมาก ปานกลาง และน้อย ต่อความตระหนักถึงมีโอกาสในการเสนอแนะนโยบายแก่ผู้สมัครและความตระหนักถึงคุณค่าในคะแนนเสียงของตนเอง แต่ไม่ส่งผลต่อความตระหนักถึงทางเลือกในการเลือกตั้งให้แตกต่างกันมากนัก ยกตัวอย่างเช่น ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้

เปลี่ยนแปลงระดับมากแห่งหนึ่งที่จะบ่งชี้ว่าการเข้ามาของโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้สร้างความมั่นใจเพิ่มมากขึ้นว่าประชาชนมีสิทธิที่จะพูดและเสนอแนะเรื่องราวต่างๆได้ “จิตใจที่มีโครงการนี้ ที่ผ่านมามีคิดอยู่ตลอดเวลาที่มีอะไรที่อยากได้อยากเปลี่ยนแปลงแต่ไม่ค่อยมีเวที แล้วพอพูดไปก็ไม่ได้ผล ไม่มีใครฟัง เหมือนกับพูดไปเปล่าๆ ก็ท้อนะ แต่พอมีโครงการนี้เข้ามา ก็ปลุกไฟอีกครั้ง ดีใจที่ได้พูดออกมา พูดตรงๆว่าเราอยากได้อะไรกับผู้สมัครเลย มันไม่เคยมีเวทีแบบนี้” ด้านผู้มีสิทธิเลือกตั้งอีกรายหนึ่งในพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ระดับมาก ที่ถึงแม้จะไม่ได้เข้าร่วมเวทีเสวนาแต่ก็กล่าวไปในทิศทางเดียวกันกับผู้เข้าร่วมเวทีเสวนาว่า บรรยากาศการรณรงค์ที่เกิดขึ้นก็ทำให้เกิดการฉกฉวยและเห็นความสำคัญของการเลือกตั้งอีกครั้ง “พื้นที่ได้เข้าร่วมเวทีเพราะว่าทำงาน จะอยู่บ้านก็เสาร์อาทิตย์ แต่ก็รู้แหละ ได้ยินเขาประกาศกันอยู่เห็นเขาปั่นจักรยานกัน แต่เราก็ไม่ได้ไปร่วมก็อยากไปอยู่นะ คือมันก็ดี มันทำให้เราได้คิดว่าเราจะเลือกผู้นำแบบไหน แต่ก่อนก็เลือกๆไปใครว่ายังไงที่บ้านว่ายังไงก็เอาตามกัน ก็ญาติกันด้วยแต่ตอนนี้ก็คิดเยอะขึ้น” ด้านผู้มีสิทธิเลือกตั้งอีกรายหนึ่งกล่าวว่า โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้นทำให้เกิดการฉกฉวยและตัดสินใจเลือกผู้สมัครอย่างมีสติมากขึ้น

ในทางตรงกันข้ามผลการจากการสัมภาษณ์พบว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ข้างเคียง ยังมีมุมมองต่อคุณค่าคะแนนเสียงของตนต่ำและส่วนใหญ่ไม่เชื่อว่าการเลือกตั้งจะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลง “ผมไม่เชื่อเลยนะว่าเลือกแล้วจะเปลี่ยน ผมว่ามันก็เหมือนเดิมคนเก่าๆหน้าเดิม คนหน้าใหม่ไม่กล้าลงหรอกเพราะมันลงทุนสูง” ขณะที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ข้างเคียงอีกแห่งหนึ่งกล่าวว่า “น้อยนักที่จะเปลี่ยน นโยบายไม่ได้มีอะไรใหม่ ส่วนใหญ่ก็เลือกญาติ” เป็นต้น

ด้านความตระหนักถึงทางเลือกในการเลือกผู้แทนนั้น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นไปในทิศทางเดียวกันกับข้อมูลจากแบบสอบถาม กล่าวคือ แม้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกลุ่มพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงด้านระดับคะแนนมากจะรับรู้ถึงอิทธิพลต่างๆต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทนน้อยกว่าพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงด้านคะแนนน้อย ทว่าก็ยังมีความรู้สึกถึงอิทธิพลบางอย่างที่มีต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทนอยู่ จากบทสัมภาษณ์พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ระบุไปในทิศทางเดียวกันว่าเหตุผลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทนก็คือ เพราะพวกเขา ‘เห็นแก่ญาติพี่น้อง’ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งผู้หนึ่งระบุว่า “ก็ต้องเลือกญาติกันก่อน เลือกคนชอบพอกัน เคยช่วยเหลือกัน ทำความดีอย่างนี้” ขณะที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งอีกผู้หนึ่งกล่าวว่า “เงินไม่ได้สำคัญญาติพี่น้องกันยังไงก็ต้องช่วยกันเอากันไว้ก่อน” เป็นต้น

ด้านผู้สมัครและผู้นำชุมชนก็ชี้ให้เห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า ‘ญาติ’ มีความสำคัญอย่างมากและเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พวกเขาตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้ง “สำหรับผมเองมีความสบายใจในการลงเลือกตั้งครั้งนี้เบื้องต้นเรา

คุยกันว่าเป็นญาติพี่น้องกัน” ขณะที่ผู้นำชุมชนอีกรายหนึ่งกล่าวว่าญาติมีส่วนสำคัญ “ถ้าว่าจะลง ก่อนอื่นเขาจะประเมินก่อนว่ามีญาติพี่น้องไหม ญาติๆเห็นว่าเป็น” เป็นต้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สามารถสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่เรื่องโอกาสในการมอบข้อเสนอแนะแก่ผู้สมัครและสร้างตระหนักถึงคุณค่าคะแนนเสียงของตนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เพิ่มมากขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม ยังไม่พบว่ามี การเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ในระดับที่แตกต่างกับการตระหนักถึงทางเลือกในการเลือกตั้ง กล่าวคือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ในระดับใดกลับยังมีความรู้สึกที่ตนไม่ได้มีอิสระในการตัดสินใจมากนัก ซึ่งส่วนนี้สะท้อนให้เห็นว่าแม้การเข้าร่วมโครงการจะทำให้กลุ่มตัวอย่างตระหนักถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมมากขึ้นและตระหนักถึงคุณค่าในคะแนนเสียงของตนมากขึ้น ทว่าในทางปฏิบัติผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกลับไม่ได้รู้สึกที่ตนเองมีทางเลือกมากนัก โดยส่วนใหญ่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังตัดสินใจเลือกผู้แทนบนฐานของความเป็นญาติพี่น้องมาเป็นอันดับแรกๆ

3. ด้านบรรยากาศการเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงไป

ด้านบรรยากาศที่เปลี่ยนแปลงไปในที่นี้ครอบคลุมบรรยากาศ ดังต่อไปนี้ 1) ความรุนแรงในการเลือกตั้งลดลงไป ซึ่งในที่นี้วัดจากการรับรู้เรื่องการหาเสียงที่ไม่มีการโจมตีกัน และความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นภายหลังการเลือกตั้ง 2) การซื้อสิทธิขายเสียงลดลงไป ซึ่งในที่นี้วัดจากการรับรู้เรื่องการซื้อเสียงที่ลดลงไป 3) ผู้สมัครและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความรู้สึกถึงเสรีภาพในการเลือกและการลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งในที่นี้วัดจากการรับรู้เรื่องอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทนและการมีผู้สมัครหน้าใหม่ที่เพิ่มมากขึ้นในการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา 4) ผู้สมัครและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยอมรับผลการเลือกตั้ง ไม่คุกคาม พุดคุยกันและสามารถทำงานร่วมกันได้ภายหลังการเลือกตั้งสิ้นสุดลง โดยมีคำถามที่เกี่ยวข้องทั้งสิ้น 13 ข้อ จำแนกได้ดังนี้

- 1) ด้านความรุนแรงในการเลือกตั้งลดลง: ประกอบด้วยชุดคำถามคือ การเลือกตั้งมีความรุนแรงลดลงหรือไม่ การหาเสียงเป็นไปโดยถ้อยทีถ้อยอาศัยหรือไม่ ยังคงมีการทำลายป้ายหาเสียงหรือไม่ และการหาเสียงยังคงมีการโจมตีหรือไม่
- 2) ด้านการซื้อสิทธิขายเสียงลดลงไป: ประกอบด้วยชุดคำถามคือ การจ่ายเงินซื้อเสียงลดลงหรือไม่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเรียกร้องทรัพย์สินจากผู้สมัครหรือไม่ และ ผู้สมัครประกาศไม่ซื้อสิทธิขายเสียงหรือไม่
- 3) ด้านความรู้สึกถึงเสรีภาพในการเลือกและการลงสมัครรับเลือกตั้ง: ประกอบด้วยชุดคำถามคือ มีผู้สมัครหน้าใหม่ในชุมชนของท่านหรือไม่ การตัดสินใจเลือกผู้แทนเป็นไปโดยปราศจากอิทธิพลใดๆหรือไม่ และการตัดสินใจเลือกผู้นำเป็นไปตามคำแนะนำของญาติหรือหัวหน้าคะแนนหรือไม่

- 4) ด้านความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง: ประกอบด้วยชุดคำถามคือ ผู้สมัครยอมรับผลการเลือกตั้งหรือไม่ ผู้สมัครทุกฝ่ายสามารถพูดคุยกันได้ภายหลังการเลือกตั้งสิ้นสุดลงหรือไม่ ผู้สมัครทุกฝ่ายทำงานร่วมกันได้ภายหลังการเลือกตั้งหรือไม่ และ ผู้ที่แพ้การเลือกตั้งมีการคุกคามภายหลังการเลือกตั้งหรือไม่

ผลการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังการเลือกตั้ง กับระดับความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยสถิติ One Way Anova พบว่า มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างความรู้ที่เปลี่ยนแปลงไประดับมาก ปานกลาง น้อย กับ บรรยากาศการเลือกตั้งด้านบวก ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงในการเลือกตั้งที่ลดลงไป การซื้อเสียงที่ลดลงไป ความรู้สึกถึงเสรีภาพในการเลือกและความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง รายละเอียดดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 เปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้กับบรรยากาศที่เปลี่ยนแปลงภายหลังการเลือกตั้ง

Multiple Comparisons

Scheffe

Dependent Variable	(I) ระดับความสำเร็จ	(J) ระดับความสำเร็จ	Mean	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
			Difference (I-J)			Lower Bound	Upper Bound
การเลือกตั้งมีความรุนแรงลดลง	ระดับมาก	ระดับน้อย	.483 [*]	.068	.000	.31	.65
		ระดับปานกลาง	.177	.088	.135	-.04	.39
การหาเสียงเป็นไปโดยถ้อยทีถ้อยอาศัย	ระดับมาก	ระดับน้อย	.233 [*]	.072	.006	.06	.41
		ระดับปานกลาง	.260 [*]	.093	.021	.03	.49
ยังคงมีการทำลายป้ายหาเสียง	ระดับมาก	ระดับน้อย	-.022	.017	.444	-.07	.02
		ระดับปานกลาง	.000	.022	1.000	-.06	.06
การหาเสียงยังคงมีการโจมตี	ระดับมาก	ระดับน้อย	-.028	.019	.360	-.08	.02
		ระดับปานกลาง	.000	.025	1.000	-.06	.06
การจ่ายเงินซื้อเสียงลดลง	ระดับมาก	ระดับน้อย	.361 [*]	.061	.000	.21	.51
		ระดับปานกลาง	.430 [*]	.078	.000	.24	.62
ผู้มีสิทธิ์เลือกตั้งเรียกร้องทรัพย์สินจากผู้สมัคร	ระดับมาก	ระดับน้อย	.222 [*]	.061	.002	.07	.37
		ระดับปานกลาง	.387 [*]	.079	.000	.19	.58
ผู้สมัครประกาศไม่ซื้อสิทธิขายเสียง	ระดับมาก	ระดับน้อย	-.283 [*]	.057	.000	-.42	-.14
		ระดับปานกลาง	-.120	.073	.262	-.30	.06
มีผู้สมัครหน้าใหม่ในชุมชนของท่าน	ระดับมาก	ระดับน้อย	-.122	.103	.494	-.38	.13

		ระดับปานกลาง	-.510*	.132	.001	-.83	-.19
การตัดสินใจเลือกผู้แทน	ระดับมาก	ระดับน้อย	-.339*	.061	.000	-.49	-.19
ปราศจากอิทธิพลใดๆ		ระดับปานกลาง	-.180	.078	.072	-.37	.01
เลือกผู้นำตามคำแนะนำของญาติ	ระดับมาก	ระดับน้อย	.106	.049	.103	-.02	.23
		ระดับปานกลาง	.223*	.063	.002	.07	.38
ผู้สมัครยอมรับผลการ	ระดับมาก	ระดับน้อย	.417*	.071	.000	.24	.59
เลือกตั้ง		ระดับปานกลาง	.353*	.091	.001	.13	.58
ผู้สมัครทุกฝ่ายสามารถ	ระดับมาก	ระดับน้อย	-.211*	.073	.016	-.39	-.03
พูดคุยกันได้		ระดับปานกลาง	-.337*	.094	.002	-.57	-.11
ผู้สมัครทุกฝ่ายทำงาน	ระดับมาก	ระดับน้อย	.328*	.072	.000	.15	.50
ร่วมกันได้		ระดับปานกลาง	.317*	.092	.003	.09	.54
ผู้ที่แพ้การเลือกตั้งคุกคาม	ระดับมาก	ระดับน้อย	-.044	.024	.190	-.10	.02
		ระดับปานกลาง	.000	.031	1.000	-.08	.08

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

จากตารางที่ 11 จะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ผ่านเกณฑ์จำนวนมาก จะมีบรรยากาศหลายด้านที่เปลี่ยนแปลงไปแตกต่างจากพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ผ่านเกณฑ์จำนวนน้อยอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีค่า Sig. < .05 ในเรื่องการเลือกตั้งมีความรุนแรงลดลงอย่างมีนัยสำคัญ การหาเสียงก็เป็นไปโดยถ้อยที่ถ้อยอาศัยมากขึ้น มีการรับรู้เรื่องการจ่ายเงินเพื่อซื้อเสียงลดลง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเรียกร้องทรัพย์สินเงินทองจากผู้สมัครลดลง รู้สึกว่ามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทนน้อยกว่า และผู้สมัครยอมรับผลการเลือกตั้งมากกว่า ผู้สมัครทุกฝ่ายสามารถพูดคุยกันได้และทำงานร่วมกันได้มากกว่า อย่างไรก็ตาม การรับรู้ต่อการทำลายป้ายหาเสียง การมีผู้สมัครหน้าใหม่ในชุมชน การเลือกผู้นำตามคำแนะนำของญาติ และการคุกคามภายหลังการเลือกตั้ง ไม่พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีค่า Sig.> .05 ระหว่างพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ผ่านเกณฑ์จำนวนมาก ปานกลาง น้อย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อบรรยากาศในการเลือกตั้งได้หลายประการ แตกต่างกันไปตามระดับการเปลี่ยนแปลงความรู้ของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ โดยพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ผ่านเกณฑ์จำนวนมากจะมีความเปลี่ยนแปลงไปในด้าน

บวกมากกว่าพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ผ่านเกณฑ์จำนวนน้อย ไม่ว่าจะ เป็นความรุนแรงในการเลือกตั้งที่ลดลงไปมากกว่า การรับรู้เรื่องการซื้อเสียงที่ลดลงไปมากกว่า และความรู้สึกถึงเสรีภาพในการเลือกและความสมานฉันท์ ภายหลังกเลือกตั้งที่มีมากกว่า อย่างไรก็ตาม ไม่พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ผ่านเกณฑ์จำนวนมาก ปานกลาง น้อย ในเรื่องของการทำลายป้ายหาเสียง การมีผู้สมัครหน้าใหม่ ในชุมชน การเลือกผู้นำตามคำแนะนำของญาติ และการคุกคามภายหลังกเลือกตั้ง

2. เจื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

การศึกษาเจื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ให้ประสบความสำเร็จเปลี่ยนแปลงแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ ในที่นี้กำหนดกรอบการพิจารณาไว้ 3 ด้านใหญ่ๆ คือ 1) เจื่อนไขด้านแกนนำและผู้เกี่ยวข้อง (actors) 2) เจื่อนไขด้านกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง (process) และ 3) เจื่อนไขด้านวัฒนธรรมและผลประโยชน์ (interest & culture) โดยเพื่อให้ทราบว่ามีเจื่อนไขปัจจัยใดบ้างที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในพื้นที่งานชิ้นนี้จึงเก็บข้อมูลควบคู่กันไประหว่างการเก็บแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ในที่นี้ขอนำเสนอข้อมูลจากแบบสอบถามก่อนเพื่อชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเจื่อนไขปัจจัยด้านต่างๆกับระดับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่ จากนั้น จึงนำเสนอรายละเอียดกระบวนการและกิจกรรมต่างๆของโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตามลำดับ

การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังกดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับเจื่อนไขปัจจัยต่างๆ ในที่นี้ประกอบด้วยตัวแปร 10 เรื่อง คือ 1) ความรู้ความเข้าใจต่อโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง 2) การเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง 3) ความตระหนักในศักยภาพของตนเองว่ามีทางเลือกในการเลือกผู้แทน 4) การตระหนักในคุณค่าคะแนนเสียงของตนเองในการสร้างความเปลี่ยนแปลง 5) อิทธิพลของญาติและหัวหน้าคณะที่มีผลต่อการตัดสินใจ 6) อิทธิพลของทรัพย์สินต่อการตัดสินใจ 7) ความเข้าใจต่อวัฒนธรรมรับเงินแต่ไม่กาเป็นเรื่องผิดบาป 8) ความเข้าใจต่อวัฒนธรรมที่มองว่าการเมืองเป็นเรื่องที่ต้องปกปิดไม่สมควรพูดในที่สาธารณะ 9) การติดตามนโยบายหาเสียงของผู้สมัคร และ 10) การร่วมรณรงค์โดยทั่วไป การวิเคราะห์ใช้สถิติ Regression ในการหาค่าสหสัมพันธ์แบบถดถอยระหว่างความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังกดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับเจื่อนไขปัจจัยข้างต้น ผลการวิเคราะห์พบว่ากลุ่มตัวแปรทั้ง 10 ข้อข้างต้นมีความสัมพันธ์กับระดับความเปลี่ยนแปลงภายหลังกดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีค่า Sig. = .000 มีค่าสหสัมพันธ์แบบถดถอยหรือค่า R = 78.950 และค่า F = 17.903 ดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรที่พบระหว่างดำเนินโครงการกับระดับความเปลี่ยนแปลง

ANOVA^a

	Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	78.950	11	7.177	17.903	.000 ^b
	Residual	111.050	277	.401		
	Total	190.000	288			

a. Dependent Variable: ความสำเร็จ

b. Predictors: (Constant), การบอกต่อโครงการ, ตระหนักว่ามีทางเลือก, การเข้าร่วมกิจกรรม, อิทธิพลญาติหวัคະແນນ, การเมืองต้องปกปิด, อิทธิพลทรัพย์สิน, การร่วมรณรงค์, เห็นคุณค่าคะแนนเสียง, การรับเงินกับบาป, การติดตามนโยบาย, ร้อยละรวมความรู้

c. R=78.950 F=17.903

ตารางที่ 13 รายละเอียดตัวแปรกับระดับความเปลี่ยนแปลงภายหลังดำเนินโครงการ

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-.889	.220		-4.033	.000
	ร้อยละความรู้ความเข้าใจ	.018	.002	.438	7.546	.000
	การเข้าร่วมกิจกรรมเลือกตั้ง สมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขาย เสียง	.380	.087	.228	4.391	.000
	ความตระหนักว่าตนมีทางเลือก	.370	.156	.123	2.373	.018
	การเห็นคุณค่าคะแนนเสียงของ ตน	-.033	.153	-.011	-.217	.829
	อิทธิพลญาติหวัคະແນນต่อการ ตัดสินใจ	.264	.126	.107	2.088	.038
	อิทธิพลของทรัพย์สินเงินทอง	.167	.084	.102	1.996	.047
	วัฒนธรรมรับเงินแต่ไม่ก้าเป็น บาป	-.061	.125	-.025	-.488	.626

วัฒนธรรมการเมืองเป็นเรื่องที่ไม่ควรพูด	-0.10	.085	-0.006	-.116	.908
การติดตามนโยบาย	-0.014	.131	-0.006	-.103	.918
การร่วมรณรงค์ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	-0.095	.083	-.059	-1.146	.253

- Dependent Variable: ความสำเร็จ
- Predictors: (Constant), การบอกต่อโครงการ, ตระหนักว่ามีทางเลือก, การเข้าร่วมกิจกรรม, อิทธิพลญาติห้วคคะแนน, การเมืองต้องปกปิด, อิทธิพลทรัพย์สิน, การร่วมรณรงค์, เห็นคุณค่าคะแนนเสียง, การรับเงินกับบَاب, การติดตามนโยบาย, ร้อยละรวมความรู้
- R = 78.950
- F = 17.903

แม้ในตารางที่ 12 จะชี้ให้เห็นว่าปัจจัยทั้ง 10 ข้อมีความสัมพันธ์โดยรวมต่อระดับความสำเร็จของการดำเนินโครงการ โดยมีค่า R = 78.950 อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะพบได้ว่าปัจจัยบางตัว ล่าพังตัวมันเองไม่ได้มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จของการดำเนินโครงการอย่างมีนัยสำคัญ ดังปรากฏในตารางที่ 13

จากตารางที่ 13 จะเห็นได้ว่าเงื่อนไขที่มีความสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงภายหลังดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างมีนัยสำคัญ ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจ การเข้าร่วมกิจกรรมเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ความตระหนักว่าตนมีทางเลือกในการเลือกตั้ง อิทธิพลของญาติและห้วคคะแนน อิทธิพลของทรัพย์สินเงินทองต่อการตัดสินใจ ส่วนปัจจัยที่นำมาวิเคราะห์แต่ไม่พบความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ ประกอบด้วย ปัจจัยเรื่องการเห็นคุณค่าในคะแนนเสียงของตน วัฒนธรรมเรื่องการรับเงินมาแล้วไม่กาเท่ากับเป็นบَاب ความรู้สึกว่าการเมืองเป็นเรื่องที่ต้องปกปิดไม่สามารถพูดคุยกักับใครได้ การติดตามนโยบายและการร่วมรณรงค์ให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง

อธิบายได้ว่าพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความตระหนัก ทศนคติพฤติกรรม ตลอดจนมีบรรยากาศในการเลือกตั้งที่สมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้นจะมีค่าความสัมพันธ์กับตัวแปรด้านต่างๆดังนี้ ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ผลการศึกษาพบว่าพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงระดับมากจะมีส่วนสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงภายหลังการเลือกตั้งใน 4 มิติระดับมากเช่นกัน โดยมีค่า Beta = .438 และมีค่า Sig. = .000 นอกจากนี้ ระดับเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านการเข้าร่วมกิจกรรมด้วย โดยกิจกรรมในนี้ต้องเป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายรณรงค์เพื่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างชัดเจน ไม่ใช่การรณรงค์ให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยทั่วไปเท่านั้น โดยมีค่า Beta = .228 และมีค่า Sig. = .000 ส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์ให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งมีค่า Beta = -.059 และมีค่า Sig. > .05 แสดงให้เห็นว่าความสำเร็จในการเลือกตั้ง

สมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไม่อาจใช้การรณรงค์ให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งแบบธรรมดาได้แต่ต้องมุ่งเน้นไปที่การรณรงค์เรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงโดยเฉพาะ

ปัจจัยต่อมาเป็นความตระหนักถึงศักยภาพของตนในการมีทางเลือกผู้แทนซึ่งมีค่า $Beta = -.123$ และมีค่า $Sig. < .05$ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงภายหลังดำเนินโครงการระดับมากนั้น ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะมีตระหนักว่ามีอิทธิพลครอบงำการตัดสินใจของตนน้อยกว่าพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับปานกลางถึงน้อย กล่าวอีกนัยก็คือผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับมากจะตระหนักถึงศักยภาพของตนในการมีทางเลือกมากกว่าพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับน้อย ปัจจัยตัวต่อมาคืออิทธิพลของญาติและหัวหน้าเขตต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าญาติและหัวหน้าเขตยังคงมีผลต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทนต่อทุกกลุ่มพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับต่างๆไม่ต่างกัน โดยมีค่า $Beta = -.107$ และมีค่า $Sig. < .05$

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงภายหลังการเลือกตั้งในมิติต่างๆระดับมากนั้น กลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะมีระดับความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์มากกว่า อย่างไรก็ตาม ปฏิเสธไม่ได้ว่าจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทั้งผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผู้นำชุมชน และผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ยังมีความเข้าใจบางส่วนที่ไม่ถูกต้องครบถ้วนเกี่ยวกับโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ซึ่งมีส่วนต่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงภายหลังการเลือกตั้งอย่างมีนัยสำคัญ โดยผลการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มความเข้าใจ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มที่เข้าใจว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงคือการเลือกตั้งที่ “ไม่มีการแข่งขัน” ไม่มีคู่แข่ง หรือเป็นการ “ยกให้กัน” ในที่นี้คือมองว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์เป็นการที่คนในชุมชนมาพูดคุยกันและยกตำแหน่งให้แก่คนที่เหมาะสมเป็นลำดับไป ดังที่กลุ่มตัวอย่างรายหนึ่งระบุว่า “การเลือกตั้งของแต่ละชุมชนที่จะพูดคุยกันได้ ไม่มีการแข่งขัน เพราะถ้าแข่งขันกันเมื่อไหร่ความขัดแย้งมาทันทีในชุมชน” ขณะที่ กลุ่มตัวอย่างอีกรายหนึ่งมองว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์คือไม่มีแข่งขันก็สืบสานให้รุ่นลูกหลานโดยให้เหตุผลว่า “แข่งขันกันมันยาก เลือกตั้งสมานฉันท์คือชุมชนคุยกันได้ คือเรามีคนที่เหมาะสมที่จะเป็นผู้นำ” ด้านผู้นำชุมชนบางรายก็มองว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์นั้น “เป็นการที่เราคุยกันให้ผู้ที่เหมาะสมที่สุดเป็นก่อน เป็นการเลือกแบบพี่น้องกัน” ด้านผู้นำชุมชนอีกรายระบุว่า “การเลือกตั้งสมานฉันท์สำหรับตนคือ “อยากให้รวมขอมกัน ที่จะแข่งกัน ผมก็บอกว่าอย่าไปแข่งกันเลย เราเป็นบ้านเดียวกันเราไม่ต้องแข่งกัน เดี่ยวพี่น้องจะผิใจกัน เวลาพัฒนามันก็จะทำยาก” เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มที่เข้าใจว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์เป็นการเลือกตั้งที่ใช้ญาติพี่น้อง ใช้ความดี ดังบทสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างรายหนึ่งที่ว่า “ผมคิดว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์ก็คือการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ ไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง น่าจะเป็นการเลือกตั้งที่ใช้กลุ่มมวลชน ที่เป็นญาติพี่น้องกัน” หรือ กรณีของนายแดงที่ชี้ให้เห็นว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์คือ “การช่วยเหลือกัน คือแบบนี้ได้ไหม ไม่ต้องมีเรื่องมีราว” ด้านนายดำ มองว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์เป็น “การแข่งกันด้วยความดี สู้กันด้วยญาติพี่น้อง” ส่วนนางส้มโอมองว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์คือ “การมีผู้ใหญ่ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเป็นกลไกที่จะเคลียร์ตรงนี้” เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มที่เข้าใจว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นโครงการที่ผู้สมัครจะ ไม่มีการแจกเงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียงอีกต่อไป ดังบทสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างรายหนึ่งที่ว่า “ผมมองว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์เป็นการเลือกตั้งที่ไม่ต้องใช้เงินมาก ไม่ใช้เงินซื้อเสียง” ซึ่งสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างอีกรายหนึ่งที่ระบุว่า การเลือกตั้งสมานฉันท์คือ “ไม่เอาเงินเป็นตัวตั้ง แต่เอาความดีเป็นตัวตั้ง ไม่แจกเงิน” ซึ่งเมื่อสอบถามว่าคนในชุมชนคิดอย่างไรต่อเรื่องการณรงค์ไม่ให้มีการซื้อสิทธิขายเสียง ไม่มีการแจกเงินเพื่อแลกคะแนนเสียง กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้นำชุมชนรายหนึ่งกล่าวว่า เมื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชนทราบเรื่องนี้ก็มีทำที่ต่อโครงการแตกต่างกันออกไป ในส่วนของตนนั้นภายหลังนำโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปแนะนำให้แก่คนในชุมชนทราบพบว่าบางส่วนไม่ยอมรับไม่เห็นด้วยและไม่เข้าใจ “เขามีโครงการนี้มานะ โครงการสมานฉันท์เขาไม่ให้แจกเงินแจกทอง ชาวบ้านก็จะว่า ‘มันแมนบ่อน้อ เฮ็ดเล่นแมนบ่อ’ ” ด้านผู้นำชุมชนอีกผู้หนึ่งกล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่าก็มีอยู่เหมือนกันที่ผู้ที่เข้าร่วมเวทีแต่ไม่เห็นด้วยกับการทำโครงการ “มีไม่เห็นด้วยกับโครงการประมาณ 10% ก็อยากได้เงิน เคยได้ทำไม่ถึงไม่ได้”

กลุ่มที่ 4 คือกลุ่มที่เข้าใจว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นโครงการที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมเพื่อการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม ลดความขัดแย้งไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่ายชุมชน ซึ่งกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่เข้าใจความหมายและความสำคัญของโครงการได้อย่างถูกต้องใกล้เคียงกับนิยามของการเลือกตั้งสมานฉันท์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้มากที่สุด ทว่ามีเพียงส่วนน้อย ดังเช่น นายเด่น ที่ระบุถึงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง หมายถึง “ก่อนเข้าร่วมโครงการคิดว่า การเลือกตั้งเชิงสมานฉันท์ก็คือการเลือกตั้งที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้สมัคร ไม่ว่าจะป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่นให้การเลือกตั้งเป็นไปตามระเบียบ และให้ลดการซื้อสิทธิขายเสียงในระดับพื้นที่ และนำเสนอแนวทางนโยบาย ให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สมัครและเปิดโอกาส หลังเข้าร่วมโครงการก็เหมือนที่คิดนะ เพราะว่าเกิดการมีส่วนร่วมมีเวทีให้ผู้สมัครได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนและได้แสดงความเห็นให้ประชาชนได้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน” ขณะที่ ผู้นำชุมชนอีกรายหนึ่งกล่าวว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์คือ “การสร้างการเมืองที่ไม่โฆษณาหาเสียงโจมตีว่ากล่าวกัน ถ้าเราทำการเมืองแบบนี้การทะเลาะกันก็

จะไม่สมานฉันท์ เพราะฉะนั้นเมื่อผ่านกระบวนการที่ประชาชนตัดสินใจไปแล้ว ก็ให้ช่วยกันคิดช่วยกันทำ เป็น การเมืองสมานฉันท์ ไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่าย”

ขณะที่ผู้นำชุมชนอีกรายหนึ่งกล่าวถึงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงว่า “ตอนโครงการยังไม่เริ่มต้น เราก็คิดว่ามันจะได้หรือ แต่พอได้มาศึกษาโครงการนี้จริงๆแล้ว ประชาธิปไตยต้นแบบชุมชนมันทำให้พี่น้องประชาชนสมานฉันท์กันไม่แบ่งฝักฝายอยู่ในเกมก็หา รู้แพ้ รู้ชนะ ให้อภัย จึงเป็นโครงการที่ควรให้การสนับสนุน ควรต่อยอดไปเรื่อยๆ...อยากให้มีการลงพื้นที่ อยากให้สถาบันหรือผู้จัดทำโครงการลงพื้นที่พบพี่น้อง จัดกลุ่มเสวนา เรื่องของการเลือกตั้งไปเรื่อยๆ ไม่ให้ขาดตอน เพื่อเราจะได้อต่อยอดที่พี่น้องจะได้กลับมาใช้บทเรียนตัวนี้ใหม่ เราต้องทำไปเรื่อยๆ เป็นการสร้างให้เรามีสำนึก” ขณะที่ อดีตผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านผู้หนึ่ง สรุปการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงตามความเข้าใจของเขาสั้นๆว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์คือ “การเล่นไปตามเกม ว่าอย่างไรอย่างนั้น ไม่เล่นนอกกติกา ทำให้สมศักดิ์ศรี”

ข้างต้นเป็นความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงของกลุ่มตัวอย่างในรายละเอียด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้ความรู้จะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงประการหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือกลุ่มตัวอย่างจากพื้นที่เป้าหมายส่วนใหญ่ ยังเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไม่ถูกต้องครบถ้วนนัก เพราะโดยนิยามของงานวิจัยชิ้นนี้ การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้นเป็นการเลือกตั้งที่ไม่ปฏิเสธการแข่งขัน แต่สนับสนุนให้ทุกฝ่ายแข่งขันกันอย่างสร้างสรรค์ การหาเสียงตั้งอยู่บนฐานของนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้นไม่ใช่การโจมตีเรื่องส่วนตัวของผู้สมัครคนอื่นเพื่อลดทอนคะแนนเสียง ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ที่สำคัญคือไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง และยึดหลักความรู้ความสามารถ ประโยชน์สุขส่วนรวมและยอมรับผลแพ้ชนะ ภายหลังการเลือกตั้ง กล่าวคือ ขณะที่กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นแกนนำส่วนใหญ่มองว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์ควรเป็นการเลือกตั้งที่ไม่มีการแข่งขันกันตั้งแต่ต้น ด้านผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่มองว่าเป็นการเลือกตั้งที่ไม่ใช่เงินซื้อเสียง กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่เป้าหมายยังมีเพียงจำนวนน้อยที่มองว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์เป็นกระบวนการหาเสียงอย่างสร้างสรรค์และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องต่อโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจึงเป็นอีกเงื่อนไขที่ส่งผลให้พื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงในระดับมากภายหลังเข้าร่วมโครงการยังมีอยู่เป็นจำนวนน้อย เพราะการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้เป็นจุดตั้งต้นสำคัญที่จะนำไปสู่ความตระหนักรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงด้านบรรยากาศการเลือกตั้งในเวลาต่อมา

นอกจากปัจจัยด้านความรู้แล้ว ‘ญาติ’ พี่น้องยังคงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองในระดับท้องถิ่นและท้องถิ่นอย่างมาก กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กล่าวถึงเหตุผลในการตัดสินใจของตนว่าส่วนหนึ่งเพราะเป็นญาติพี่น้องกัน โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ลำดับถึงเหตุผลที่ใช้ในการเลือกผู้แทนของตนว่าความเป็นญาติพี่น้องกันคือเหตุผลอันดับแรก รองลงมาคือเรื่องผลงานและความดี ส่วนเงินถือว่าเป็นอันดับท้ายๆ

ยกตัวอย่างเช่น นางแดงผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่เป้าหมายแห่งหนึ่งกล่าวกับผู้วิจัยว่า “คนที่นี้ก็ญาติพี่น้องกันทั้งนั้น ใครญาติพี่น้องเยอะกว่ากันก็ชนะไป มันเป็นแบบนี้ เงินนี่มีไม่มีไม่เป็นไร ญาติพี่น้องกันก็ต้องช่วยเหลือกัน” ขณะที่นายดำกล่าวว่า “ก็นั่นละ คนนั้นเป็นหลานคนนี้เป็นญาตินั้นนี้ ชุมชนมันมีแค่นี้ ใครญาติเยอะก็ชนะเงินก็มีบ้าง แต่ญาติเยอะสำคัญที่สุด” นางลำเจียกกล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า “ที่นี้จะมีตระกูลนักการเมืองใหญ่ๆ อยู่ไม่กี่ตระกูลส่วนใหญ่คนที่มาจากข้างนอกจะไม่ได้ละ สมัครไปก็ไม่ได้ลงเงินเท่าไรก็ได้เพราะไม่มีญาติ เขารับแต่เขาไม่เลือก เพราะเขาเป็นเครือข่ายกันหมด ถึงแม้ไม่ใช่ญาติสนิทแต่ก็เป็นฝั่งที่ช่วยเหลือกันมา เขาก็จะวัดกันที่ตรงนั้น เขาเรียกว่าว่าวัดบารมี”

ด้านผู้สมัครรับเลือกตั้งก็กล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่าปัจจัยเรื่องญาติมิตรเพื่อนฝูงมีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจลงเล่นสมัครรับเลือกตั้งของพวกเขาอย่างมาก พวกเขาเชื่อว่าพวกเขาจะไม่ลงสมัครหากมีญาติน้อยไม่มีผู้ใหญ่สนับสนุนหรือยังไม่เป็นที่รู้จักมากพอ “ญาติมีส่วนสำคัญ ก่อนอื่นเขาจะประเมินญาติพี่น้องก่อนว่าเขาจะลงเห็นว่าไง หรืออาจจะเป็นญาติที่จะมาช่วยและมวลชนก็จะมาสนับสนุน ถ้านับญาติชนะ ก็อาจจะได้ชนะสูงเลย” อดีตผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งรายหนึ่งกล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่าการลงสมัครรับเลือกตั้งจะต้องเริ่มต้นจากการนับญาติก่อน “ถ้าเราไม่มีญาติ ทีมเราก็ต้องมีญาติ ผู้ใหญ่ที่มาสนับสนุนเราก็ต้องมีญาติ ญาติสำคัญที่สุด” ด้านผู้นำชุมชนอีกผู้หนึ่งกล่าวว่า “ญาติพี่น้องก็มีส่วนยังไงพี่น้องก็ต้องดูแลกัน พี่น้องไม่ดูแลกันมันก็มี แต่โบราณเขาบอกว่าเลือดข้นกว่าน้ำ แต่ไม่ได้หมายความว่าคนที่ไม่มีญาติจะไม่ได้รับเลือกนะ” อดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งอีกผู้หนึ่งกล่าวด้วยความรู้สึกอัดอั้นใจว่า “ถ้าได้แข่งกันแล้วก็นับเลยอีกก็วันกว่าจะเลือกตั้ง ที่นี้ปัญหามาแล้ว คือ พี่น้องอยู่ที่ไหนไม่ยากให้พี่น้องแท้ก็ต้องมาช่วยกัน ต่างจังหวัดหัวเท่าไรประชากรมีเท่าไร นับใส่กันแล้ว” เป็นต้น

จากบทสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าญาติยังคงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทนอย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงรายละเอียดจะพบได้ว่าความเป็นญาติแม้จะเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญแต่ไม่ได้หมายความว่าความเป็นญาติจะเป็นเงื่อนไขผูกพันที่ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตัดสินใจเลือกผู้แทน ยังมีปัจจัยอื่นๆที่ใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกผู้แทน นั่นคือปัจจัยเรื่องความดี ผลงานและความช่วยเหลือที่ผู้สมัครเคยมอบให้ในอดีต ดังที่ผู้นำชุมชนผู้หนึ่งกล่าวว่า “ในการเลือกผู้แทน เขาจะใช้หลักในการพิจารณาญาติพี่น้องยังมีส่วนในการตัดสินใจเลือก ปัจจุบันก็ยังมีส่วนมาก แต่สิ่งสำคัญคือตัวบุคคลที่ประชาชนจะดู ถ้าเกิดคู่แข่ง ในการเลือกตั้งเขาจะดูคุณลักษณะของคนที่จะมาเป็นตัวแทน เขาจะดูนโยบายที่จะพัฒนาเปลี่ยนแปลงอะไรในพื้นที่ของเขา” ขณะที่ผู้นำชุมชนอีกผู้หนึ่งก็กล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า ‘ฐานเสียง’ ในที่นี้ไม่ใช่แค่ญาติแต่ต้องมีผลงานต้องมีความดีรองรับด้วย “คนเรามันต้องมีฐานมาก่อน ก่อนที่จะทำตรงนี้ได้ ต้องอาสามาก่อน ไม่ใช่ใครคิดจะสมัครก็สมัคร ต้องดูเครือญาติก่อน ถ้าไม่มีญาติพี่น้องยังไงก็ได้ แต่ถ้ามีความดีก็พอได้” อดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งอีกผู้หนึ่งกล่าวว่า “การเลือกตั้งเขาก็ดูคน ดูเงิน ฐานะการเงิน การงาน ญาติพี่น้อง ความรู้ประสบการณ์ คนดี คนที่ชาวบ้านยอมรับไม่โกงไม่กิน ถ้าคนไม่เคยลงมาก็ไม่เลือก ต้องบริจาคเป็นที่รู้จัก ก็ต้องมีทุนพอสมควร”

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า “เงิน” ยังคงเป็นปัจจัยที่ได้รับการพูดถึงอย่างมากจากบรรดาอดีตผู้สมัครและผู้นำชุมชนที่ได้รับการเลือกตั้ง จากบทสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าแม่ญาติเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การเลือกตั้งมีแนวโน้มได้รับชัยชนะ แต่ญาติไม่ใช่ปัจจัยชี้ขาดของชัยชนะ ยังมีปัจจัยอื่นๆอีก โดย ‘เงิน’ เป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญนั้นในแง่ที่จะช่วยให้ผู้สมัครสามารถดูแลเครือข่ายของตนได้เป็นอย่างดี เงินเป็นปัจจัยสำคัญในการหาคะแนนเสียงตั้งแต่เป็นการ ‘เลี้ยงดูปู่เสือ’ เพื่อซื้อใจซึ่งมีการปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานก่อนหน้าที่จะมีประกาศวันเลือกตั้งด้วยซ้ำ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ข้างต้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการศึกษาจากแบบสอบถามที่ชี้ให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างปัจจัยด้านทรัพย์สินเงินทองกับการความสำเร็จในการเลือกตั้งอย่างมีนัยสำคัญโดยค่า Beta = -.102 และมีค่า Sig. < .05 ดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 เปรียบเทียบระดับความสำเร็จกับอิทธิพลของทรัพย์สินเงินทองที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

5.การมอบทรัพย์สินเงินทองและของกำนัลของผู้สมัคร มีผลต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครของท่านมากน้อยเพียงใด									
การดำเนินโครงการ	หมู่บ้านเป้าหมาย /ระดับความเปลี่ยนแปลง	มาก	%	ปานกลาง	%	น้อย	%	ไม่มีผล	%
พื้นที่ดำเนินโครงการ	อ.โพนทอง บ้าน 1 (ระดับปานกลาง)	3	15%	12	60%	3	15%	2	10%
	อ.โพนทอง บ้าน 2 (ระดับน้อย)	0	0%	1	5%	1	5%	18	90%
	อ.โพนทอง บ้าน 3 (ระดับน้อย)	2	10%	4	20%	2	10%	12	60%
	อ.โพนทอง บ้าน 4 (ระดับน้อย)	0	0%	1	5%	2	10%	17	85%
	อ.โพนทอง บ้าน 5 (ระดับมาก)	0	0%	0	0%	0	0%	20	100%
	อ.โพนทอง บ้าน 6 (ระดับมาก)	0	0%	5	25%	15	75%	0	0%
	อ.โพนทอง บ้าน 7 (ระดับมาก)	0	0%	0	0%	4	20%	16	80%
	อ.สุวรรณภูมิ บ้าน 1 (ระดับน้อย)	0	0%	17	85%	0	0%	3	15%
	อ.เมืองร้อยเอ็ด บ้าน 1 (ระดับน้อย)	9	45%	6	30%	1	5%	4	20%
	อ.โพนทราย บ้าน 1 (ระดับน้อย)	0	0%	11	55%	6	30%	3	15%
	อ.หนองฮี บ้าน 1 (ระดับปานกลาง)	2	10%	5	25%	7	35%	6	30%
	ทต.ปทุมรัตน์	0	0%	9	45%	1	5%	10	50%

5.การมอบทรัพย์สินเงินทองและของกำนัลของผู้สมัคร มีผลต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครของท่านมากน้อยเพียงใด									
การดำเนินโครงการ	หมู่บ้านเป้าหมาย /ระดับความเปลี่ยนแปลง	มาก	%	ปานกลาง	%	น้อย	%	ไม่มีผล	%
	(ระดับน้อย)								
พื้นที่ข้างเคียง	อ.โพนทอง บ้าน 8	1	10%	6	60%	3	30%	0	0%
	อ.เมืองร้อยเอ็ด บ้าน 2 (ระดับน้อย)								
	อ.โพนทราย บ้าน 2 (ระดับน้อย)	0	0%	6	60%	4	40%	0	0%
	อ.เมืองร้อยเอ็ด บ้าน 2 (ระดับน้อย)	0	0%	0	0%	3	30%	7	70%
	อ.หนองฮี บ้าน 2 (ระดับน้อย)	0	0%	8	80%	1	10%	1	10%
	อ.สุวรรณภูมิ บ้าน 2 (ระดับน้อย)	0	0%	1	10%	0	0%	8	80%

จากตารางที่ 14 จะเห็นได้ว่าทรัพย์สินเงินทองยังคงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง แต่ในระดับที่แตกต่างกัน จากข้อมูลจะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับน้อย ผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ยอมรับว่าเงินมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกระดับปานกลาง-น้อย ส่วนพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงในระดับปานกลางจะมีสัดส่วนของผู้ที่รู้สึกว่าจะเงินไม่ได้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเพิ่มมากขึ้น ขณะที่พื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับมากจะมีสัดส่วนของผู้ที่ตอบว่าเงินมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจอยู่ที่ระดับ น้อย-ไม่มีผลต่อการตัดสินใจสูงที่สุด

ในที่นี้ต้องแยกแยะระหว่างการใช้เงินเพื่อ ‘ซื้อเสียง’ กับการใช้เงินเพื่อการ ‘หาเสียง’ และจำเป็นต้องย้ำว่าข้อมูลจากแบบสอบถามนั้นเน้นไปที่การมอบเงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียงเป็นหลัก ซึ่งข้อมูลในส่วนนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าในความเป็นจริงแล้วในการเลือกตั้งยังคงไม่อาจปฏิเสธเหตุการณ์ที่มีการมอบเงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียงได้ และที่สำคัญเงินยังคงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของคนบางกลุ่ม โดยที่แนวโน้มจะเกิดขึ้นกับพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆในระดับน้อย รวมไปถึงพื้นที่ข้างเคียงที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ อย่างไรก็ตาม แนวโน้มจะมีลักษณะดีขึ้นในพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงในระดับปานกลางถึงมาก

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สนับสนุนข้อมูลจากแบบสอบถามในเรื่องของการใช้เงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียง ยกตัวอย่างเช่น ปลัดอำเภอรายหนึ่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระบุว่า “เรื่องซื้อเสียงเดี๋ยวนี้มันก็จะแนบเนียนขึ้น เพราะมีระบบการตรวจสอบด้วย และเราก็ไม่ค่อยเห็นการฟ้องกัน เพราะถ้าฟ้องกันก็ต้องมีหลักฐาน” อย่างไรก็ตาม ปลัดอำเภอรายเดิมชี้ให้เห็นว่าบรรยากาศการแจกเงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียงในวันเลือกตั้งลดลง โดยสังเกตได้จากจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งตั้งแต่ช่วงเช้า โดยไม่รอว่าจะมีผู้สมัครคนไหน

‘อิงกระสุน’ ช่วงบ่าย “ผมว่าปัจจุบันการรอรับเงินตอนช่วงบ่ายๆ ก่อนไปใช้สิทธิเลือกตั้งลดลง แต่ก่อนจะมีพวกที่รอให้ใกล้บ่ายสามจะไปเลือกก็พวกรออิง ถามว่าตอนนี้มีไหมก็ยังมึนนะแต่ว่าจะน้อยลง” ปลัดอำเภอรายเดิมชี้ให้เห็นว่าเป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะช่องทางการแจกเงินรับเงินในปัจจุบันแนบเนียนขึ้น “มันทำได้ง่ายขึ้นเยอะในปัจจุบันและไม่มีหลักฐานเอาผิด คนเลยไม่ฟ้องร้องกัน จำนวนคดีจึงน้อย และอีกอย่างมันก็ผิดกันหมดถ้าฟ้องและมีการสืบสาวราวเรื่องขึ้นมา”

ด้านนางสมปองผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่เป้าหมายแห่งหนึ่งกล่าวว่า “ซื้อเสียงมันไม่ได้ลดลงนะ แต่ว่ามันจะแนบเนียนทำยากกว่าเดิม และเม็ดเงินเยอะขึ้น” ด้านนายแป้นผู้มีสิทธิเลือกตั้งและหัวหน้าคนสำคัญของพื้นที่เป้าหมายแห่งหนึ่งกล่าวในทำนองเดียวกันว่า “เดี๋ยวนี้การจ่ายแนบเนียน ยากขึ้น แต่การแจกก็ต้องไว้ใจบุคคลระดับหนึ่ง ถามว่าจะหมดไปไหม มันก็ไม่หมดร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ลดลง เพราะว่าหนึ่งกลัวจะถูกจับ เดียวนี้สื่อโซเชียลเยอะ ทศคนคิดคนก็เปลี่ยน คนรุ่นใหม่ก็เยอะขึ้น” อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์จะได้ข้อมูลว่าการซื้อเสียงแนบเนียนมากขึ้น ทว่าไม่มีกลุ่มตัวอย่างคนใดเล่าถึงวิธีการของการซื้อเสียงรูปแบบใหม่ที่แนบเนียนขึ้นดังกล่าวว่าเป็นอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยเข้าใจได้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความรู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยกับการให้ข้อมูลที่มากเกินไปลงลึกเกินไปเนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อชุมชนได้ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาก็เพียงพอที่จะชี้ให้เห็นแล้วว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชนตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้สมัครต่างก็รับรู้ไปในทิศทางเดียวกันว่าการซื้อสิทธิขายเสียงนั้นยังคงมีอยู่แต่ลดลงไป มีลักษณะแนบเนียนมากขึ้นและมักจะจ่ายกับคนที่คุ้นเคยที่คาดว่าจะได้มากกว่า ไม่ใช่การจ่ายให้ทุกคนแบบการเลือกตั้งในอดีต

เจ้าหน้าที่อำเภอแห่งหนึ่งเล่าให้ฟังถึงบรรยากาศการหาเสียงเลือกตั้งสมัยก่อนว่า “20 ปีที่แล้วก็ครอบครัวละสามหมื่น แต่ไม่ได้ กินนอนเลยแผลไป หมดเป็นเจ็ดหมื่นก็ได้ คนส่วนใหญ่ที่จะมาสมัครก็ต้องมีฐานะ มีเงินนะถึงมาลงได้ ไม่อย่างนั้นก็มาบ้าง บางทีก็มาจากฐานนักการเมืองใหญ่สนับสนุนมา ... เราจะรู้ว่าใครอยู่ในไหนก็ตอนเลือกผู้ใหญ่บ้านนั่นแหละ บางคนไม่เคยเห็นหน้าสามสิบปี ก็ตามมาจนได้ ก็เลยเสี่ยงดูปุ๊บเสียกันไป” ขณะที่ปลัดอำเภอเป้าหมายอีกแห่งหนึ่งกล่าวว่า “แต่ก่อนคนสูงอายุจะสงสารคนแจก พอเขาแจกก็ทำให้เขา แต่ว่าตอนนี้คนแก่ก็เปลี่ยนไปบ้าง เมื่อก่อนก็อาจจะเกรงกลัวผู้แจกว่ามีอิทธิพลว่าจะมีการทำร้ายกัน แต่ว่าเดี๋ยวนี้กลัวอิทธิพลลดลง เพราะว่าสื่อและความปลอดภัยจากกล้องวงจรปิดอะไรต่างๆ ก็คือเขาว่าจะไม่มีใครฆ่าแกงกันแล้ว ... แต่ตอนนี้ก็ยังมียอมลงให้นะ ผมคิดว่าเป็นเรื่องของความสงสารผู้สมัครมากกว่าที่ยังยอมลงคะแนนให้กันอยู่”

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทำให้ปฏิเสธไม่ได้ว่าการจ่ายเงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียงในห้วงเวลาที่มีการแข่งขันเลือกตั้งเพื่อชัยชนะนั้นยังคงอยู่ในปัจจุบัน ทั้งยังมีได้หลากหลายรูปแบบ ไม่จำเป็นต้องเป็นการจ่ายเงินหรือมอบทรัพย์สินให้กับผู้มีสิทธิเลือกตั้งเพื่อแลกกับคะแนนเสียงหรือที่เรียกว่า ‘อิงกระสุน’ เท่านั้น แต่ว่าอาจเป็นการจ่ายให้กับชุมชนผ่านวัดหรือโรงเรียนหรือพื้นที่สาธารณประโยชน์ของชุมชนแทน โดยส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อแสดงถึง

ความชอบคุณที่คนในชุมชนไว้วางใจและยกตำแหน่งให้ เป็นต้น ดังที่อดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งคนหนึ่งกล่าวไว้ว่า “บางทีก็จะมีกรบริจาคแสนนึงให้วัดให้หมู่บ้าน ให้ส่วนกลางหมู่บ้าน” ขณะที่ อดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งอีกคนหนึ่งกล่าวว่า “ชาวบ้านเขารู้กันหมดคนที่ลงสมัคร เงินไม่มากไม่เป็นคำนี้ก็ยังใช้ได้อยู่”

เหตุผลหนึ่งที่ทำให้การจ่ายเงินยังคงอยู่ก็คือวัฒนธรรม อดีตผู้สมัครและอดีตผู้นำหลายคนให้ความเห็นไว้ค่อนข้างตรงกันว่า เรื่องการจ่ายเงินนั้นเป็นวัฒนธรรมของอีสาน เพราะผู้นำในมุมมองของชาวอีสานจะต้องเป็นผู้นำที่มีน้ำใจพึ่งพาได้ การหยิบยื่นทรัพย์สินเงินทองและสิ่งของเล็กๆน้อยๆให้แก่ชาวบ้านเมื่อยามต้องการนับเป็นอีกช่องทางหนึ่งสำคัญที่จะแสดงให้คนในชุมชนรับรู้ถึงความมีน้ำใจและความพร้อมในการเป็นผู้นำ ดังที่ผู้นำชุมชนคนหนึ่งกล่าวไว้ว่า “มันก็เป็นพื้นฐานมาแต่ไหนแต่ไรนะ เพียงแต่ถ้าเราไม่พร้อม เราไม่มีให้ เราก็คงไม่เข้ามา คือชาวบ้านเขามองอย่างนี้ คือก็รักอยู่นะแต่คงไปด้วยกันไม่ได้ กัดก้อนเกลือกิน ผมมองว่าเป็นการแสดงน้ำใจมากกว่า”

ขณะที่ผู้นำชุมชนอีกคนหนึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้เงินเพื่อหาคะแนนว่า “บางครั้งการนับถือของคนก็มีส่วนอยู่ คนจนฐานะ ทำอะไรก็ไม่เว็ด พูดอะไรก็เข้าพวกเขาไม่ได้ บทบาทในคำพูดคำจาที่ไม่น่านับถือเท่าไร มีเงินนับว่าเป็นน้อง มีทองนับว่าเป็นพี่ คำนี้ยังใช้ได้อยู่ ระบบอุปถัมภ์ก็ยังใช้อยู่ สังคมไทยมีอยู่ สำหรับผมก็คอยช่วยเหลือ คือ ก็ให้คำปรึกษา อย่างนี้เรียกว่าความผูกพัน คือต้องกล้าเสียสละ กล้าดูแลเขา สิ่งดีๆ ที่เราทำให้เขาจะจำไม่ลืม” เช่นเดียวกันกับอดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้หนึ่งที่กล่าวว่า “เศรษฐกิจก็สำคัญ มันอธิบายความพร้อม การที่ลงพื้นที่การช่วยเหลือชาวบ้าน เขาถามก็จะถามว่าจะเอาอะไรมาช่วย จะหวังพึ่งรัฐ รัฐก็ไม่มีเงิน แต่ว่าคนนั้นก็ต้องมี ไม่ได้หมายความว่าไม่มีเงินไปแจก แต่ว่าเป็นการช่วยเหลือ อย่างเราจะซื้อหรือตักอันก็ต้องใช้เงิน แต่ถ้าบอกว่าไม่มีเงิน ก็ไม่ได้ พูดไม่ได้” ขณะที่อดีตผู้สมัครอีกรายหนึ่งกล่าวแสดงความอัดอั้นใจว่า “เรื่องเงินผมบอกตรงๆ มันไม่มีใครอยากจ่ายหรอก แต่มันมันเป็นไปได้น้อยมาก ไม่ทางหนึ่งทางใด ค่ารถก็ต้องจ่ายแล้ว รถแท็กซี่ 1 คัน 2 คน ก็ห้าพัน หัวยี่พัน ... หลักพัน เฉพาะผมก็สองแสนแปดแสนนะ แต่ผมก็อาศัยลูกช่วยไม่ได้ก็แล้วไป”

จากการสัมภาษณ์ทำให้เราจำเป็นต้องเข้าใจการใช้เงินในการเลือกตั้งอย่างละเอียดและรอบคอบ โดยจำเป็นต้องแยกแยะระหว่างจ่ายเงินเพื่อ ‘ซื้อเสียง’ กับจ่ายเงินเพื่อ ‘หาเสียง’ ออกจากกัน เพราะผลจากผลการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าการใช้เงินเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการ ‘หาเสียง’ หรือหาคะแนนนิยมและเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายใต้บริบทของพื้นที่เป้าหมายซึ่งเป็นภาคอีสานการใช้เงินทางการเมืองมีหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อเปิดตัวเข้าสู่การเมือง การสร้างตัวตนให้เป็นที่รู้จักแก่สังคมโดยการบริจาคช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ การใช้เงินเพื่อสร้างเครือข่ายและสร้างทีมงาน การใช้เงินในทางการเมืองสำหรับผู้มีสิทธิเลือกตั้งจึงไม่ได้มีความหมายตรงไปตรงมาในการจ่ายเงินเพื่อซื้อคะแนนเสียงเท่านั้น ดังที่อดีตผู้สมัครรายหนึ่งกล่าวไว้ว่า

“การเลือกผู้ใหญ่บ้าน เขาจะห้ามจำหน่ายจ่ายแจก ตั้งแต่หมวดวาระ นับแต่ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านว่างลง ต้องเลือกใหม่ภายในสามสิบวันจะจำหน่ายจ่ายแจกไม่ได้ ตอนที่นายอำเภอประกาศให้มีการเลือกก็จะห้าม แต่ว่าก่อนหน้านั้นเราหาเสียงล่วงหน้าปูพื้นมา ก็ถือว่ามิทุน...” ผู้สมัครบางรายกล่าวว่าเขาประกาศเปิดตัวมานานแล้วและใช้เงินไปในเรื่องต่างๆมากมายเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจเข้ามาเป็นผู้นำเข้ามาทำงานทางการเมือง

ที่เป็นเช่นนี้เพราะในทางการเมืองสำหรับชาวอีสานการเล่นการเมืองจะต้องมี ‘ทุน’ เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ นั้นสามารถเป็นที่พึ่งให้แก่คนในชุมชนได้และการจ่ายเงินยังเป็นอีกสัญลักษณ์หนึ่ง que แสดงให้เห็นว่า ‘เอาจริง’ หรือ ก็คือมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงานการเมืองเพื่อสังคมชุมชน การลงเล่นการเมือง แต่ไม่ใช้เงิน จึงเชื่อว่า ‘ซี้ถี้มก่่วน’ ซึ่งหมายถึงเป็นผู้ที่พึ่งพาไม่ได้และไม่เอาจริงเอาจ้ง ดังที่ผู้นำชุมชนผู้หนึ่งสะท้อนความเห็นต่อกรณี ดังกล่าวว่า “เขาจะพูดเลย ว่าถ้าไม่มีเงิน จะมาลงเฮ็ดหยัง ‘ซี้ถี้มก่่วน’ เขาจะหาว่า เฮ็ดเล่นบ่อนี้” ขณะที่ผู้นำ ชุมชนอีกคนหนึ่งก็กล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า “ตระหนี่ถี้เหนียว ซี้ถี้มก่่วน เมื่อไหร่ก็ตามที่คุณเป็นแบบนี้ สมัครคนเดียวก้ไม่ได้ บางทีการใช้จ่ายก็เป็นการแสดงความพร้อมให้ชาวบ้านเห็นคือ ‘ใจ’ แต่ว่าสิ่งที่จะแสดงให้ ชาวบ้านเห็นคืออะไรเพราะ ‘ใจ’ มันมองไม่เห็น” ด้านเจ้าหน้าที่อำเภออีกผู้หนึ่งสะท้อนความรู้สึกถึงวัฒนธรรมของ ผู้คนในแถบนี้ให้ฟังว่าการจ่ายเงินนั้นเป็นไปเพื่อสร้างความมั่นใจถึงการเอาจริง “จ่ายให้รู้ว่าจะไม่ได้ทำเล่น ๆ มันมี คำพูดว่า ‘รับเงินหมา กาเบอร์’ ... คือเขามีคนในใจอยู่แล้วนั่นแหละ” ขณะที่ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งอีกคนหนึ่งสะท้อน ความเห็นต่อการมอบเงินของผู้สมัครว่า “เจ้าจะเข้ามาซื้อๆแล้วได้เงินเดือนไม่ได้” ด้านผู้นำในชุมชนเป้าหมายอีก รายหนึ่งสะท้อนมุมมองต่อการใช้เงินในการเลือกตั้งว่า “ถ้าไม่มีการแข่งก็ต้องให้เงินอยู่ดี...กรณีที่เราถูกยกขึ้นมา ที่ จะใช้เงินก็ค่าดูแลพี่น้อง ยังไงก็ต้องดูแล มันเป็นเหมือนยังงี้ จะให้เป็นเฉยๆ มันก็ไม่ได้หรอก” ขณะที่ผู้นำชุมชนอีก รายหนึ่งสะท้อนมุมมองไปในทิศทางเดียวกันว่า “ถ้าลงต้องใช้เงินแน่นอน จะมากน้อยก็ขึ้นอยู่กับศักยภาพของเรา มวลชนเราว่าเราทำให้เขาศรัทธาเราได้มากแค่ไหน แต่ผู้ใหญ่บ้านถ้าคุยกันได้ ก็ไม่ต้องเสียอะไรมาก ก็ดูแลกัน ใน ชุมชนก็ได้ ไม่อย่างนั้นก็หมดแสนขึ้น แสนนี่คือแค่ค่าดูแลยังไม่ได้เบอร์นะ” ด้านปลัดอำเภอเป้าหมายแห่งนี้ ึ่งชี้ให้เห็นว่า “ค่านิยมของชาวบ้าน คือ ทุกข์ไม่ว่าดี ‘มีเงินเพิ่นว่าญาติพี่น้องลุงป้าจ้งว่าหลาน’ ประชาชนไปหา ผู้ใหญ่บ้านติดต่อบางทีก็อยากอาศัยรถผู้ใหญ่บ้านก็คิดว่าผู้ใหญ่บ้านก็ต้องพามา รถส. ไม่มีรถ ก็ช่วยสงเคราะห์ หน่อย มันเป็นความจำเป็นของผู้ใหญ่บ้านที่ต้องมีทุนบ้าง”

ด้วยเหตุผลเรื่องวัฒนธรรมในการแสดงออกถึงการพึ่งพาได้ของคนเป็นผู้นำข้างต้น นับเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ การเลือกตั้งจำเป็นต้องใช้เงินมากและมีส่วนสัมพันธ์กับจำนวนผู้สมัครหน้าใหม่ที่มีจำนวนไม่มากนักในการเลือก ตั้งแต่แต่ละครั้ง ดังสะท้อนจากบทสัมภาษณ์ของอดีตผู้สมัครและผู้นำหลายคน อาทิ คุณสมัยกล่าวว่า “ถ้าไม่มีเงินก็ไม ก่ลาลง ถ้าไม่มีเงินก็คิดว่าไม่น่าจะได้” ขณะที่คุณสมคิดกล่าวว่า “อย่างน้อยก็ต้องมีทุน ในโลกนี้ถ้าไม่มีเงิน ก็เป็น

ไม่ได้ เงินปัญหาใหญ่เลย” ขณะที่ผู้นำชุมชนแห่งหนึ่งกล่าวว่า “ผมก็เป็นคนใหม่ ผมก็บอกตรงๆว่าไม่มีเงิน แต่สุดท้ายก็ต้องมีติดปลายนม เลี้ยงดูทีมงาน” เป็นต้น

อีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การใช้เงินเพื่อแลกคะแนนหรือการซื้อเสียงยังไม่หมดไปก็คือ ความต้องการ ‘ชัชชนะ’ ส่งผลให้สุดท้ายแม้จะมีการพูดคุยกันแล้วว่าจะไม่มีการแจกเงินแต่เมื่อนาทีสุดท้ายมีการปั่นราคากันเกิดขึ้นหากต้องการชัชชนะในครั้งนี้ผู้สมัครก็ต้องยอมลงเงิน ดังบทสัมภาษณ์อดีตผู้นำชุมชนรายหนึ่งที่เล่าให้ฟังถึงบรรยากาศการหาเสียงเลือกตั้งในพื้นที่ของตนว่า การใช้เงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงและพบเห็นกันโดยทั่วไป แต่ว่าการซื้อเสียงภายหลังจากทำโครงการลดลง ที่สำคัญพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่ผู้สมัครมีการพูดคุยกัน และตอนแรกตกลงกันว่าจะให้ผู้สมัครคนหนึ่งรับหน้าที่ไปก่อนโดยไม่ต้องมีการแข่งขัน แต่สุดท้ายคู่แข่งเปลี่ยนใจลงสมัครในช่วงโมงสุดท้าย ทำให้ต้องแข่งขันกัน โดยช่วงแรกต่างฝ่ายต่างตกลงกันจะไม่แจกเงิน แต่สุดท้ายไปเสียเพราะมีการปั่นราคาก่อนปิดหีบเลือกตั้ง “... แต่ก่อนก็การแข่งขันใช้เงินหลาย แต่ที่ว่าหลังๆ ไม่ค่อยได้ใช้เงินมากเท่าไร การเลือกตั้งพูดคุยกันได้ก็คุยกันไป ที่นี้แทบไม่มีเลย แต่ที่ต้องมีการแข่งขันเงินกันก็เพราะวันสุดท้ายเขาไปสมัคร ตอนแรกคิดว่าจะไม่มีแข่งกันแล้ว มาเอาช่วงโมงสุดท้าย สมัครเพิ่มอีกคนหนึ่ง ก็เลยต้องแข่ง แต่ตอนแรกไม่มีแจกเลย จนวันลงคะแนนนั้นละทางหัวคะแนนก็ว่าเขาลงแล้ว ร้อยสองร้อยก็ปั่นราคากัน อีกฝั่งก็เตรียมสู้อยู่แล้ว สุดท้ายก็เลยต้องลงสู้กันไป”

ขณะที่ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนเป้าหมายแห่งหนึ่งเล่าให้ฟังถึงบรรยากาศการหาเสียงเลือกตั้งว่า “ผู้สมัครก็เตรียมพร้อมอยู่แล้วสองฝ่ายเป็นปกติธรรมดา ถ้าคุณลงผมก็ลงได้ แต่พอเอาเข้าจริง ก็ไม่รู้ใครลงก่อน ก็ไม่รู้ว่าเป็นกองเชียร์ใหม่ที่มาอยู่ว่า สู้มันๆ ปั่นราคากัน ว่าทางนั้นเอาแล้ว ... ถ้าเราไม่จ่าย ก็เสียขวัญกองเชียร์ โอวตายแล้ว จะอย่างไร จะตีกันหรือเปล่า กองเชียร์ดำแล้ว ทำเล่นหรือไม่สมศักดิ์ศรีแล้ว”

อดีตผู้สมัครรายหนึ่งกล่าวถึงบรรยากาศที่เกิดขึ้นภายหลังจากมีประกาศเลือกตั้งไปในการทำงานเดียวกันว่า “ถ้ามีการแข่งขันบู๊เขาจะขอสองฝั่งนะ ถ้าอีกฝั่งไม่ให้จะเป็นข้อเปรียบเทียบกันเลยนะ คือเขาจะมีอะไรสักอย่างจะขอจากเรา ... หัว 20-100 แต่ว่าชุมชนเราน้อย การให้จริงๆ จะเป็นแบบอัตโนมัติ สมมติว่ามีการแข่งขันกันแล้วหัวคะแนนเขาจะตั้งไว้แต่ไม่ตายตัว หัวคะแนนเขาอาจจะให้เราด้วยเขาด้วย ถ้าอีกฝ่ายให้เขาจะบอกเราว่าเขาให้แล้วนะร้อยนึง เราก็ต้องตามเขา คือมันไม่ใช่เราเองที่จะให้ แต่ว่าคนในชุมชนปั่นเอาเองว่าจะเอาเท่าไร หัวคะแนนจะคุยกันและเหยียบเรือสองแคม ก็จะเป็นโค้งสุดท้าย จนปิดหีบ ก็ยังมีอยู่เลย”

ด้วยเหตุนี้ ทางอดีตผู้สมัครหลายรายซึ่งรวมไปถึงผู้นำชุมชนส่วนใหญ่จึงมองว่า โครงการนี้เป็นโครงการที่ดีมาก แต่ถ้าให้ประสบความสำเร็จมากกว่านี้ต้องเข้ามาก่อนจะมีการประกาศเลือกตั้ง เข้ามาก่อนที่ผู้นำชุมชนจะหมดวาระ เพื่อเปิดพื้นที่ให้เกิดการเจรจาก่อนหรือจำกัดจำนวนผู้สมัครลงให้เหลือเพียงคนเดียวไว้คู่แข่ง เพื่อตัดปัญหาการแข่งขัน เพราะหากมีการแข่งขันเมื่อใดเมื่อนั้นย่อมต้องมีการเตรียม ‘กระสุน’ (เงิน) เอาไว้ยิงกัน ต่อให้ต่างฝ่ายจะประกาศว่าไม่จ่ายเงินแต่สุดท้ายผู้สมัครอาจถูกปั่นราคาโดยกองเชียร์ ทำให้สุดท้ายก็ต้องจ่าย

อย่างไรก็ตาม การซื้อเสียงมีแนวโน้มก็ลดลงไปเรื่อยๆ ดังที่อดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้หนึ่งสะท้อนให้ฟังว่า ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ‘เงิน’ ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญหากต้องการลงการเมือง แต่ไม่เยอะเท่าสมัยก่อน “ความคิด วัฒนธรรม คนรุ่นใหม่เดี๋ยวนี้อาจเปลี่ยนไปเยอะ ถามว่าเขาให้กันไหม ก็มีแต่ไม่ได้ใช้เงินแจก ส่วนใหญ่จะลงไปกับการ ‘ซื้อใจ’ มากกว่า อย่างพวกผมก็เลี้ยงดูทีมงานผม คนมาขอผมก็ให้ อย่างที่ผ่านมา อสม.เขาอยากได้เสื้อ เขามาขอเอง ก็จะบอกว่ากลุ่มเราขาดอันนั้นอยู่นะ แบบนี้ ส่วนเรื่องแจกมันก็ต้องดูคู่แข่ง ถ้าเขาลงเราก็คงเลี้ยงไม่ได้ เพราะมันขึ้นเวทีแล้ว แต่ว่าเขาไม่ใช่แจกกันแบบแต่ก่อน มันก็ลดลงไปเยอะ” ขณะที่ ผู้นำชุมชนอีกรายหนึ่งสะท้อนให้ฟังว่า “ผมคิดว่า ณ ปัจจุบันการเมืองมีการเปลี่ยนแปลง ผมว่าเงินนี่เป็นตัวสุดท้ายเลยในการพิจารณา จากที่ได้ดูมาและประเมินจากตัวผมเอง ก็คือเงินมีส่วนสำคัญในอันดับสุดท้ายเลย ในการพิจารณาเลือกคนมาเป็นตัวแทน บางคนอาจจะรับแต่ว่าเขาจะไปเลือกที่คนไม่ให้เงินคือเขาไม่ปฏิเสธ แต่เขามั่นที่จะเลือกอยู่แล้ว” ด้านอดีตผู้สมัครอีกรายกล่าวถึงแนวโน้มของการใช้เงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียงที่ลดลงไปว่า “พูดตรงๆว่าเงินไม่ใช่ปัจจัยให้เขาได้มีใจ เบียงเบนไปจากคนที่เขารักสักเท่าไรไม่มี ยกเว้นคนที่อยู่กลางๆ”

ข้อมูลจากผู้สมัครข้างต้นสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่เป้าหมายที่แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมการรับเงินในปัจจุบันเพื่อแลกกับคะแนนเสียงเปลี่ยนไปอย่างมากจากอดีต ยายแดงกล่าวถึงตนและเพื่อนรุ่นเดียวกันว่า “แต่ก่อนคนเชื่อเวรกรรม คือ รับเงินมาแล้วก็ต้องกาให้เขาเพราะว่ากลัวบาป แต่เดี๋ยวนี้นคนก็ฟังหูไว้หู ก็คือมีอยู่ในใจให้มากก็ไม่เลือก” ด้านนายสมชายกล่าวว่า “เรื่องให้เงินแล้วเลือกไม่ใช่แบบเดิม คือมันมี 3 ส่วน 30% คือ ฟังหูไว้หู 10% รับไม่เลือก แต่ว่า 60% ก็คือ รับแล้วจะเลือก ...คนเข่าคนแก่ ก็คือคนอีสานรับมาแล้วไม่เลือกก็บาป ปัจจุบัน ก็ 60% ...”

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าแนวโน้มในการซื้อเสียงที่ลดลงมีความสอดคล้องกับหลายเรื่อง ทั้งเรื่องของเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นมา ส่งผลให้แต่ละฝ่ายสามารถจับตามองกันได้ตลอดเวลาเรื่องของความต้องการเปลี่ยนแปลง ความต้องการคนที่เข้ามาแล้วทำงานให้กับชุมชนได้ ต้องการคนรุ่นใหม่มากขึ้น (แม้จะไม่ได้ใหม่ถอดด้ามเพราะบางรายก็เป็นลูกของอดีตผู้นำหรือเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านมาก่อน) รวมไปถึงเรื่องของวัฒนธรรมที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไป เรื่องเหล่านี้ส่งผลให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งจำเป็นต้องพิจารณาถึงเรื่องของ ‘การได้รับการยอมรับ’ จากมิติอื่นๆนอกเหนือไปจากเรื่องของการเป็นคน ‘มีน้ำใจ’ เท่านั้น อย่างไรก็ตามอดีตผู้สมัครต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ‘จิตอาสา’ คือจุดตั้งต้นในการเข้าสู่วงการการเมืองที่ได้รับการยอมรับจากผู้คนในสังคมอย่างสำคัญ

ผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งกล่าวว่า ตนมีความต้องการทำงานทางด้านการเมืองอย่างมาก จึงได้เปิดตัวเข้าสู่วงการการเมืองด้วยการทำงานด้านจิตอาสาต่างๆ “ผมถ่ายเอกสารให้เลย ไม่ต้องเอาเอกสารการลงทะเบียนมาให้ผม ผมทำให้ พามาเอาด้วย ขึ้นรถปิ๊กอัพมาเอาเลย” ด้านผู้นำอีกคนหนึ่งกล่าวถึงประสบการณ์การเข้าสู่วงการการเมืองของตนว่า “ผมก็เป็นคนรุ่นใหม่ ก่อนมาลงสมัครผมทำงานที่ กทม. มาก่อน กลับมาบ้านแค่ 2 ปี มาเป็นผู้ช่วยก่อนแล้วผมจะทำไงถ้าจะลง คือ 2 ปีก่อนผมก็วางแผนลงผู้ใหญ่บ้านแทนแม่ แต่มีคนไม่ชอบแม่เยอะก็ต้องเข้าใจ ผมจะ

ทำไง ผมก็ทำความดีประมาณ 2 ปีกว่าๆ ผมก็ตั้งใจมาลงสมัครเลือกตั้ง ผมประกาศตั้งแต่มาอยู่แล้วว่า จะลง แต่ผมก็พูดตรงๆไปเลยว่าผมไม่มีเงินนะ ถ้าอยากให้ผมเป็น ก็ต้องช่วยผม ... ญาติก็ต้องช่วย จากประสบการณ์รุ่นแม่ผมหมดไปสองแสน ... ตอนผมทำก็เรื่องกินข้าว ก็ประมาณไม่มีตัวเลขเลย เพราะผมทำมาสองปีกว่า ทำบุญมั่ง อะไรมั่ง ... คือผมเป็นคนรุ่นใหม่และเป็นคนที่ตั้งใจมาพัฒนาจริงๆ ก็หาพ่อแม่พี่น้องพ่อใหญ่แม่ใหญ่ เพราะทีมงานผู้ช่วยจะมีญาติเยอะก็ต้องช่วยกัน ผมก็เอาความดีเข้าสู่ ...”

ด้านผู้นำชุมชนอีกคนหนึ่งเล่าให้ฟังถึงการเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่า “ก่อนหน้านั้นผมเดินหาเสียง และจะไปวัดไปเป็นมัคนายก ให้คนเฒ่าคนแก่ ไปจัดพิธีการ ที่มีความรู้ก็จะทำ ไหว้พระและไหว้ประชาชน ผมขอทำในสิ่งที่ดี เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ลูกหลาน” ผู้นำรายเดียวกันนี้กล่าวแนะนำแก่ผู้สมัครหน้าใหม่ว่า “ถ้าลูกหลานหน้าใหม่อยากลงการเมือง อย่า ‘อ้อมซ่อน’ ต้องสร้างผลงาน สร้างอย่างไร คือชาวบ้าน พาเขาพาเขาช่วยคิดช่วยทำ ระหว่างหน่วยงานราชการต่างๆ คอยช่วยเหลือเขา อย่างผม ราน้ำเสียมมีปัญหา มีปัญหาน้ำต้นเขินสะพานพัง ผมก็ชวนไปดูว่าเขาทำยังไง ผมก็ประสานงานหน่วยรับผิดชอบ ชาวบ้านมีความต้องการอย่างนี้ ก็ลงชื่อคุยกันเขาก็ได้รับการพัฒนา นักการเมืองหน้าใหม่มีโอกาสเข้ามาถ้าทำอย่างที่ผมทำนี่ลงพื้นที่อย่างน้อยสองปี ไปได้ การลงพื้นที่ทำให้เรารู้จักคน ความคุ้นเคยเกิดขึ้น ก็เป็นตัวสนับสนุนตัวช่วย”

ผู้นำชุมชนอีรายเล่าให้ฟังถึงการเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่า “ผมก็ทำเพื่อชุมชนมานาน ทั้งสามสี่หมู่บ้านที่ผมอยู่ แต่ก่อนผมก็เป็นคนธรรมดาไม่ได้เป็นผู้ช่วยเป็นสารวัตรอะไร ... ผมเป็นลูกกำนันก็จริง แต่ไม่ได้ได้ต่อจากพ่อนะครับ พ่อพ่อปลดเกษียณ ก็มีพี่น้องแข่งกันมา แต่ที่ผมเป็นรุ่นที่สาม ... แต่พอมีการแข่งขันที่ทะเลาะกัน กว่าที่จะสมานฉันท์กันได้ ก็ใช้เวลาสองสามปีกว่าจะสนิทใจ ยิ่งเรามีการเลือกตั้งมากเท่าไรยิ่งทะเลาะกัน”

ด้านผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้านรายหนึ่งเล่าถึงเหตุผลที่ทำให้ผู้นำชุมชนของตนได้รับเลือกให้เข้ามาดำรงตำแหน่งว่า “เขาเป็น สท. มาก่อน เวลามีสงานระหว่าง สท. กับ ผู้ใหญ่บ้าน เขาก็ร่วมงานกันตลอด สนใจการพัฒนา ทำกิจกรรมอะไรก็เข้าร่วมพัฒนา ... พี่น้องก็เลยสนใจในจุดนี้”

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่าชัยชนะในการเลือกตั้งไม่ได้มาจากการชื่อเสียงเป็นหลัก แม้ไม่อาจปฏิเสธถึงการมีอยู่ในการชื่อเสียง ทว่าการใช้เงินเพื่อหาคะแนนเสียงมีหลายลักษณะ ส่วนหนึ่งเป็นไปเพื่อการเปิดตัวเข้าสู่วงการการเมืองโดยใช้การบริจาค การสนับสนุนเงิน สิ่งของ อุปกรณ์ ในลักษณะต่างๆ รวมไปถึงการหยิบยื่นความช่วยเหลือให้กับคนในชุมชน ดังเช่นผู้นำชุมชนคนหนึ่งกล่าวว่า “ผมเน้นเป็นของ มาว่าไขก็ให้ไป ชาวบ้านเดือดร้อน” การจ่ายเงินจริงๆแล้วไม่ได้เป็นไปเพื่อชื่อเสียงโดยตรงแต่เป็นไปเพื่อแสดงความพร้อมและ ‘ชื่อใจ’ กองเชียร์ภายหลังการเลือกตั้งสิ้นสุดลงเสียมากกว่า การใช้เงินส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการเตรียมการเพื่อเข้าสู่วงการการเมือง ตามความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้คนในแถบอีสานที่เชื่อว่าผู้นำที่ดีจะต้องพึ่งพาได้ การใช้เงินส่วน

หนึ่งจึงเป็นไปเพื่อแสดงให้เห็นถึงความพร้อมในการลงเล่นการเมือง ที่สำคัญคือเป็นเสมือนการแสดงออกว่าพวกเขาจริงใจในการลงสมัครครั้งนี้ ไม่ได้มาเล่นๆ แต่ต้องการเข้ามาเป็นผู้มาจริงๆ ขณะเดียวกันก็เพื่อลดแรงเสียดทานจากคนในชุมชนบางกลุ่มที่มองว่าการเข้ามาดำรงตำแหน่งที่มีเงินเดือนนั้นก็ควรต้องมีค่าใช้จ่ายบ้างเล็กน้อยไม่ควรเข้ามาดำรงตำแหน่งฟรีๆ และที่สำคัญคือการใช้เงินในนาที่สุดท้ายเมื่อมีการปั่นราคาจากหวัคะแนนและผู้มีสิทธิเลือกตั้งคล้ายเกมการพนันที่ทำให้ผู้สมัครจำเป็นต้องเดินหน้าหรือ ‘เล่นตามเกม’ นั้นไปเพราะไม่ต้องการพ่ายแพ้ทั้งๆที่รู้ดีอยู่แล้วว่าเงินไม่ได้เป็นตัวชี้ขาดว่าผู้ซื้อเสียงจะชนะการเลือกตั้ง เพราะผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะมีเป้าหมายในใจอยู่แล้วว่าจะเลือกใคร ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นญาติกัน การจ่ายเงินจึงเป็นเพียงการสร้างโอกาสในการเปลี่ยนใจเท่านั้น ดังที่อดีตผู้สมัครรายหนึ่งกล่าวว่า “เรื่องเงินก็คงต้องมีอยู่บ้าง เรียกว่าน้ำใจก็ต้องมีอย่างเก่า แต่ชาวบ้านไม่คิดว่าเราไม่ได้มีผลตอบแทนอะไร แม้จะทำผลงานดีก็ตาม ก็ต้องมีการให้ จะให้แค่ไหนเท่านั้น ให้ทุกคน ให้ครอบครัว หรือว่าให้วัด ก็ต้องคุยกับผู้ทรงคุณวุฒิ ให้นำไปพัฒนาจัดการร่วมกันก็ได้...การรับเงินผมก็คิดว่าไม่ใช่เรื่องผิด มันเป็นเรื่องที่คนเข้ามามีการเมืองก็ต้องย้อนกลับไปวางข้าราชการ”

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากมีการรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงบรรยากาศการเลือกตั้งในพื้นที่เปลี่ยนไปหลายด้าน ด้านผู้สมัครและผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์จะมองว่าโครงการนี้ได้สร้างโอกาสให้เห็นมุมมองของการเลือกตั้งใหม่ๆไม่ใช่เพียงการแข่งขันกันอย่างเอาเป็นเอาตาย แต่ยังมีการพูดคุยหารือกันถึงแนวทางที่เหมาะสมและกำหนดกติการ่วมกันก่อนถึงวันเลือกตั้ง การหาเสียงต้องเป็นไปตามกรอบนี้ไม่หลุดกติกา โดยมีประชาชนเป็นกรรมการคนสำคัญในเกมนี้ ซึ่งในทางปฏิบัติอาจมีหลุดบ้างในช่วงท้ายหากพื้นที่ใดที่สามารถปั่นราคาขึ้นมาได้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินโครงการได้ช่วยให้เกิดการชะลอตัวของการแจกเงินลงไป และสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้คนมองไปที่ความดี มองหาคนที่จะนำมาใช้งานอย่างแท้จริง ขณะเดียวกัน ก็สร้างให้คนบางกลุ่มเข้าใจปัญหาจากการทุจริตเลือกตั้งได้มากขึ้น แต่กับคนบางกลุ่มก็ทำให้เกิดความเกรงใจ บางรายถึงขั้นเกรงกลัวมากกว่าจะเข้าใจความสำคัญของการดำเนินโครงการ ดังสะท้อนจากบทสัมภาษณ์ของอดีตผู้นำชุมชนรายหนึ่งที่เล่าถึงบรรยากาศในการหาเสียงว่า “ที่เข้าใจก็มีที่ไม่เข้าใจก็มี บางทีเขาก็ว่ามาทำไม ‘ซังซีหน้า’ ก็เป็นเรื่องธรรมดาเพราะเขาเคยได้ ส่วนผู้สมัคร จริงๆยืนดีอยู่แล้ว มันขึ้นอยู่กับกองเชียร์”

นอกเหนือจากตัวแปรด้าน ‘ญาติ’ และ ‘เงิน’ ที่ผลการศึกษาพบว่ามีส่วนส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงดังอธิบายไปข้างต้น เมื่อทำการวิเคราะห์ตัวแปรด้านผู้กระทำการและการประชาสัมพันธ์โครงการ เพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปรข้างต้นกับความเปลี่ยนแปลงภายหลังดำเนินโครงการด้วยสถิติ One Way Anova พบว่าตัวแปรด้านบทบาทของแกนนำ ผู้นำชุมชน ผู้สมัคร ผู้มีสิทธิเลือกตั้งและการประชาสัมพันธ์โครงการผ่านเสียงตามสายและการเดินรณรงค์ พบว่าตัวแปรด้านผู้กระทำการและการประชาสัมพันธ์โครงการ มีความสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงภายหลังการดำเนินโครงการ ดังตารางที่ 15

ตารางที่ 15 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านผู้กระทำการและการประชาสัมพันธ์โครงการกับความเปลี่ยนแปลงภายหลังดำเนินโครงการ

Multiple Comparisons

Scheffe

Dependent Variable	(I) ระดับความสำเร็จ	(J) ระดับความสำเร็จ	Mean Difference			95% Confidence Interval	
			(I-J)	Std. Error	Sig.	Lower Bound	Upper Bound
ผู้นำชุมชน	ระดับมาก	ระดับน้อย	.272*	.066	.000	.11	.43
		ระดับปานกลาง	.293*	.084	.003	.09	.50
แกนนำ	ระดับมาก	ระดับน้อย	.272*	.062	.000	.12	.42
		ระดับปานกลาง	.383*	.079	.000	.19	.58
ผู้สมัคร	ระดับมาก	ระดับน้อย	.239*	.071	.004	.06	.41
		ระดับปานกลาง	.377*	.092	.000	.15	.60
ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	ระดับมาก	ระดับน้อย	.094	.072	.424	-.08	.27
		ระดับปานกลาง	.370*	.092	.000	.14	.60
เสียงตามสาย	ระดับมาก	ระดับน้อย	.533*	.068	.000	.37	.70
		ระดับปานกลาง	.353*	.087	.000	.14	.57
การรณรงค์เลือกตั้ง สมานฉันท์	ระดับมาก	ระดับน้อย	.456*	.068	.000	.29	.62
		ระดับปานกลาง	.573*	.088	.000	.36	.79

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

จากตารางที่ 15 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรด้านบุคคลทั้งแกนนำและผู้นำชุมชนคือตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับระดับความสำเร็จของการดำเนินโครงการอย่างมีนัยสำคัญ ที่ค่า Sig.= .000 กล่าวคือกลุ่มพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงในระดับมาก แกนนำและผู้นำชุมชนคือผู้ที่มีบทบาทสูงเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จระดับปานกลางและน้อย นอกจากนั้น ยังพบอีกว่าในกลุ่มพื้นที่ดังกล่าวผู้สมัครแนวโน้มจะให้ความร่วมมือมากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จระดับปานกลางและน้อย ด้านผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกลุ่มพื้นที่นี้จะเห็นความสำคัญของบทบาทตนเองในกระบวนการเลือกตั้งมากกว่าพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จปานกลางอย่างมีนัยสำคัญ ที่ค่า Sig.= .000 แต่ไม่ได้มีความแตกต่างจากพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จน้อยอย่างมีนัยสำคัญ

ในส่วนของการรณรงค์ด้วยเสียงตามสายนั้นผลการศึกษาพบว่า การประชาสัมพันธ์โครงการด้วยเสียงตามสายอย่างต่อเนื่องมีความสัมพันธ์กับระดับความเปลี่ยนแปลงภายหลังการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในพื้นที่ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับมาก จะมีโอกาสรับข้อมูลข่าวสารจากเสียงตามสายและการรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงใน

พื้นที่มากกว่าพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงในระดับปานกลางและน้อยอย่างมีนัยสำคัญ ที่ค่า Sig. = .000 ขณะที่การรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับระดับความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ ที่ค่า Sig. = .000 กล่าวคือพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับมากมีแนวโน้มที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่จะรับรู้ถึงการรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมากกว่าพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงในระดับน้อยถึงปานกลาง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปัจจัยด้านผู้กระทำการและกระบวนการดำเนินโครงการโดยการรณรงค์ผ่านเสียงตามสายและการรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมีความสัมพันธ์กับระดับความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ที่ดำเนินโครงการในระดับมาก กล่าวคือพื้นที่ที่แก่นำระดับโครงการ ผู้นำชุมชน ผู้สมัคร และผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความกระตือรือร้นเปิดใจเรียนรู้ยอมรับและให้ความร่วมมือดำเนินการตามกติกาที่ร่วมกันกำหนดไว้ในเวทีเสวนามาก พื้นที่นั้นก็จะมีความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ความตระหนักพฤติกรรมตลอดจนบรรยากาศในการเลือกตั้งมากตามไปด้วย ขณะที่ ปัจจัยด้านการประชาสัมพันธ์โครงการพบว่าหากใดที่มีการประชาสัมพันธ์โครงการผ่านช่องทางต่างๆอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นผ่านเสียงตามสาย หรือผ่านการรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง พื้นที่นั้นก็จะมียกระดับความเปลี่ยนแปลงด้านสำนึกและพฤติกรรมในการเลือกตั้งมากกว่าพื้นที่ที่มีการประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในระดับน้อย

3. เงื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมต่อความต่อเนื่องของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

การดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างต่อเนื่องนับเป็นเป้าหมายหนึ่งที่สถาบันพระปกเกล้าคาดหวังให้เกิดขึ้นภายหลังจากได้ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในพื้นที่นำร่อง ผลการศึกษาพบว่าอำเภอโพธารองเป็นพื้นที่ที่มีการขยายผลการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่สถาบันพระปกเกล้าได้อบรมแกนนำพลเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ดและได้นำร่องดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในจังหวัดร้อยเอ็ด แกนนำพลเมืองอำเภอโพธารองได้นำโครงการนี้ไปดำเนินการในตำบลสว่างเป็นครั้งแรกกับหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่อยู่ในช่วงเวลาที่ต้องมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านในปี 2560 จากนั้นโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงก็ได้ขยายตัวออกไปอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้นับตั้งแต่ที่แกนนำพลเมืองอำเภอโพธารองนำโครงการนี้ไปดำเนินการกับตำบลสว่างในปี 2560 จนถึงปี 2564 ปัจจุบันมีพื้นที่สนใจเข้าร่วมโครงการแล้วทั้งสิ้น 7 แห่ง

แกนนำพลเมืองอำเภอโพธารองได้เล่าถึงความเป็นมาเป็นไปใน การนำเอาโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการในตำบลสว่างว่า สืบเนื่องจากสถาบันพระปกเกล้า ได้นำโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมาดำเนินการนำร่องในจังหวัดร้อยเอ็ดภายใต้โครงการ ปฏิบัติการเสริมสร้างพลัง

พลเมือง (KPI-CE) โดยเริ่มต้นจากการอบรมแกนนำพลเมืองและให้ความรู้เกี่ยวกับรากฐานประชาธิปไตย (foundation of democracy) 5 ด้านประกอบด้วย ความมีเหตุผล ซื่อสัตย์ มีวินัย รับผิดชอบและมีจิตสาธารณะ พร้อมทั้งให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองหลากหลายรูปแบบและการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง เพื่อนำไปสู่การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียงและจบลงด้วยความสมานฉันท์ ทุกฝ่ายสามารถพูดคุยและทำงานร่วมกันได้ภายหลังการเลือกตั้ง ซึ่งแกนนำพลเมืองอำเภอโพธารองได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของเนื้อหาความรู้ที่ได้รับ ประกอบกับเห็นถึงความเป็นจริงที่ผ่านมาว่าเมื่อมีการเลือกตั้งครั้งใดก็นำไปสู่ความบาดหมางขัดแย้งแบ่งฝักแบ่งฝ่ายกันระหว่างคนในชุมชน จึงนำโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการในตำบลสว่างอำเภอโพธารองโดยเริ่มต้นจากหมู่บ้านหนึ่งซึ่งผู้ใหญ่บ้านกำลังจะหมดวาระลง “จากปี 2559 ผมได้อบรมจากพระปกเกล้า จากนั้นผมได้เข้าโรงเรียนพลเมืองบ้านสว่าง ไปเรียนกัน 14 คน ตอนนั้นได้ความคิดเรื่องจัดการกับชุมชนหลายเรื่อง ก็เลยหยิบประเด็นขยะและการเลือกตั้งผู้นำทุกระดับมาลองทำ เพราะเราเห็นว่าทั้งผู้ใหญ่บ้าน อบต. มันเป็นการแข่งขันกันอย่างเอาเป็นเอาตาย คนที่ไม่ได้ก็แทบหมดเนื้อหมดตัว เงินเดือนก็ไม่กี่บาท ก็เลยปักหมุดที่หมู่บ้าน ก่อนเป็นที่แรก” แกนนำพลเมืองผู้หนึ่งกล่าว ด้านแกนนำพลเมืองอีกผู้หนึ่งกล่าวเสริมว่า “บางคนชายที่ ขายนาคา เป็นหนี้เป็นสิน หมดเนื้อหมดตัว ผมเลยมองว่าการเลือกตั้งไม่ควรจะต้องใช้เงินเยอะขนาดนั้น น่าจะต้องเอาความดีมาสู้กัน”

แกนนำพลเมืองอำเภอโพธารองชี้ให้เห็นว่าภายหลังจากเผยแพร่ความคิดรากฐานประชาธิปไตย 5 ด้านและการเลือกตั้งสมานฉันท์ไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในที่ประชุม ผู้นำท้องที่ที่กำลังจะหมดวาระลงและกรรมการหมู่บ้านให้ความสนใจ เนื่องจากทุกฝ่ายเห็นจริงว่าผู้นำที่ดีควรต้องมีคุณสมบัติทั้ง 5 ประการข้างต้น เพราะหากปราศจากคุณลักษณะเหล่านั้นแล้วบุคคลนั้นก็สมควรได้รับความไว้วางใจให้ดำรงตำแหน่งผู้นำชุมชน จากจุดนี้จึงทำให้เกิดการขับเคลื่อนโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงขึ้นในตำบลสว่าง โดยกระบวนการต่างๆที่แกนนำพลเมืองได้นำมาใช้เพื่อขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้รับแนวคิดมาจากสถาบันพระปกเกล้า ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 สร้างความรู้ความเข้าใจ ขั้นที่ 2 จัดเวทีเสวนาระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และขั้นที่ 3 รณรงค์ต่อเนื่อง ซึ่งในแต่ละขั้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 สร้างความรู้ความเข้าใจ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงรวมถึงสร้างความไว้วางใจให้กับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อเป้าหมายถัดไปใน การเชิญชวนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในโครงการ ซึ่งการดำเนินการในขั้นตอนนี้มีหลากหลายวิธี เริ่มตั้งแต่การสำรวจผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจากนั้นขอเข้าพบเพื่อทำความเข้าใจที่มาและความสำคัญของการดำเนินโครงการโดยชี้ให้เห็นว่าการเลือกตั้งที่มีการแข่งขันรุนแรงที่นำมาสู่การต่อสู้ทุกวิถีทางเพื่อชัยชนะไม่เว้นแม้แต่การซื้อสิทธิขายเสียงนั้นจะนำมาสู่การแบ่งฝักแบ่งฝ่ายและจบลงด้วยความขัดแย้งกันอย่างไร โดยทำความเข้าใจกับทุกฝ่ายว่า

โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงโดยหลักการแล้วคืออะไร ซึ่งในที่นี้ก็คือการแข่งขันกันอย่างสร้างสรรค์ ไม่โจมตี ไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง เพื่อลดความรุนแรงในการแข่งขันอันจะนำไปสู่ความสมานฉันท์เมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลง การเลือกตั้งสมานฉันท์ในที่นี้พึงระมัดระวังเข้าใจให้ถูกต้องว่าไม่ใช่การ ‘ฮั้วกัน’ แต่เป็นการเลือกตั้งที่สนับสนุนให้เกิดการแข่งขันอย่างเสรีและเป็นธรรมไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง เมื่อทำความเข้าใจที่มาและความสำคัญของโครงการแล้ว ให้เชิญชวนผู้ที่เกี่ยวข้องกำหนดกิจกรรมต่างๆร่วมกันเพื่อรณรงค์การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในแต่ละพื้นที่นั้นอาจจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไปได้ แต่กิจกรรมหนึ่งที่พึงจัดขึ้นก็คือเวทีเสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไปในขั้นที่ 2

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าแกนนำพลเมืองอำเภอโพธารองได้ดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 นี้โดยนำเอาความรู้ที่ได้จากสถาบันพระปกเกล้าไปเผยแพร่แก่คนในชุมชนในที่ประชุมหมู่บ้านที่จะมีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนใหม่ สืบเนื่องจากแกนนำพลเมืองเป็นคนในพื้นที่จึงทราบว่าพื้นที่ใดที่จะมีผู้ใหญ่บ้านกำลังจะหมดวาระจึงเข้าไปพบผู้นำที่กำลังจะหมดวาระ กรรมการหมู่บ้านและผู้ที่คาดว่าจะลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อทำความเข้าใจเรื่องโครงการในที่ประชุมก่อน ซึ่งส่วนใหญ่ก็มองว่าเรื่องนี้น่าสนใจและเห็นด้วยกับข้อเสนอของแกนนำที่ว่าผู้นำชุมชนควรเน้นความดีเป็นหลัก คือต้องมีเหตุผล ซื่อสัตย์ มีวินัย มีความรับผิดชอบและมีจิตสาธารณะ ดังนั้น จึงได้หารือกับผู้นำท้องถิ่นที่กำลังจะหมดวาระและกรรมการหมู่บ้านนอกรอบ เพื่อให้ประชาสัมพันธ์และบอกต่อโครงการนี้อย่างต่อเนื่องผ่านเสียงตามสายหรือในการประชุมต่างๆ อีกส่วนคือเราดึงผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนมาเป็นส่วนหนึ่งในการประสานกลุ่มคนที่จะลงสมัคร เพื่อเชิญชวนมาพูดคุยกันตกลงกันให้การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยมาร่วมกันกำหนดกติกาตกลงกันว่าในการเลือกตั้งครั้งนี้หากจะแข่งกันขอให้ไม่ต้องใช้เงินซื้อเสียงได้ไหมไม่ว่าจะในรูปแบบใด ให้ใช้เงินไปเพื่อหาเสียงประชาสัมพันธ์เท่านั้นได้ไหม “ผมก็เลยเอาสิ่งที่ได้รับจากการอบรมมาพูดในที่ประชุมหมู่บ้าน เล่าให้ทุกคนฟังว่าผมได้มาประชุมกับสถาบันพระปกเกล้า และได้แนวคิดมา 5 เรื่อง ซื่อสัตย์ มีเหตุผล มีวินัย รับผิดชอบ และมีจิตสาธารณะ ผมว่าทั้งหมดนี้มันเข้ากับผู้นำทั้งนั้นเลย ถ้ายังไม่พร้อมในเรื่องเหล่านี้ก็ไม่ควรมาเป็นผู้ใหญ่ เราก็ก็นำเรื่องนี้ไปคุยกับเขา ที่นี้เขาก็เห็นด้วยกันว่าคุยกันดีไหม ใครที่มีคุณสมบัติเหล่านี้ก็ให้เป็นไปก่อน ส่วนคนอื่นๆก็มาเป็นที่งานทำงานด้วยกัน ไม่ต้องแข่งกันได้ไหม แต่เขาไม่ยอมก็ไม่มีไร อย่างน้อยก็ให้เจ็บตัวน้อยที่สุด เราก็รณรงค์ของเราไปเรื่อยๆ” แกนนำพลเมืองอำเภอโพธารองรายหนึ่งกล่าว

ด้านแกนนำพลเมืองอำเภอโพธารองอีกรายหนึ่งกล่าวถึงกระบวนการเข้าพบผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและบรรยากาศให้ฟังว่า “ผู้สมัครผู้ใหญ่บ้านจะมีคุ้ม แต่ละคุ้มก็จะมี อสม. มีสมาชิกต่างๆ กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี ก็เอามา กลุ่มละ 10 คน 5 คุ้ม เราก็มาร่วมทำโครงการนี้เพื่อเป็นต้นแบบ เพื่อสร้างความสามัคคีและลดต้นทุนในการเลือกตั้ง

เราจะทำอย่างไรให้บ้านของเราเป็นต้นแบบในระดับอำเภอ ตำบล คู่กันให้เกิดความเข้าใจตรงกันก่อน แล้วตัวแทนกลุ่มเหล่านี้ก็จะมีสมาชิกกลุ่มละ 10 คนขยายผลกัน ธรรมรงค์ในหมู่บ้าน” แกนนำคนเดียวก็บอกว่าถึงบรรยากาศในการเข้าหากกลุ่มต่างๆในขั้นแรกว่า “แรกๆเขาก็อาจไม่เข้าใจ เขาก็ว่าเงินไม่ได้ ‘หมู’ ไม่ได้ เขาก็ไม่เข้าใจก็ประมาณ 20% ที่ยังไม่เข้าใจ แต่พอเราบอกไปว่ามาจากหน่วยเหนือ สถาบันพระปกเกล้า มีความรู้ดีๆมาให้ มีรากฐานประชาธิปไตย 5 เรื่อง มีวินัย มีเหตุผล รับผิดชอบ มีจิตอาสา ซื่อสัตย์ เราเอามาพัฒนาชุมชนได้ เราก็ยกการเลือกตั้งขึ้นมาว่าในการเลือกตั้งเราต้องการผู้นำที่ดีมีความรู้มีความสามารถ เป็นคนที่มีจิตอาสา มีความรับผิดชอบต่อ ถ้าคนที่จะเป็นผู้นำก็ควรมีความพร้อม 5 ด้านนี้ เขาก็เข้าใจเพราะเราพูดถึงความเป็นจริงว่าเลือกตั้งที่ทำให้เป็นหนี้เป็นสินบางคนหมดวาระไปแล้วก็ยังใช้หนี้ไม่หมด คนก็เข้าใจก็ไม่อยากให้พี่น้องขัดแย้งกันเอง อยากให้ได้คนดีมีความพร้อมมีคุณสมบัติตามนี้ใครรู้ตัวว่าคุณสมบัติไม่ถึงก็อยากให้ออกไปก่อน แต่เขาก็อยากแข่งกันว่าเป็นสิทธิ ก็เป็นสิทธิของเขา แต่อย่างน้อยๆก็เข้าใจกันว่าไม่อยากให้บาดเจ็บกันมากเล่นกันพอประมาณอย่าถึงต้องกับขยไรรุ่นเลย ไม่อยากให้อื้อเสียงขยเสียงกัน อันนี้ทุกฝ่ายก็เข้าใจ”

ด้านผู้นำชุมชนรายหนึ่งกล่าวถึงบรรยากาศในช่วงแรกของการดำเนินโครงการในหมู่บ้านว่ามีกระแสต่อต้านพอสมควรแต่เป็นคนส่วนน้อย “พอบอกไปเขาก็ว่าห่วยจะมาห้ามอะไร แทนที่จะได้เล็กๆ น้อยๆ แต่ก็เห็นกลุ่มน้อย ส่วนกลุ่มที่เห็นดีก็หลายกว่า ก็อย่างที่คาดการณ์ไว้ ว่า 50-50 ” ด้านอดีตผู้สมัครรายหนึ่งกล่าวถึงบรรยากาศช่วงแรกของการดำเนินโครงการว่า “พอเขารู้ว่ามีโครงการญาติพี่น้องก็บ่นบ้างเล็กน้อย นิดหน่อย ผมก็ตอบว่า เขารณรงค์ไม่ให้ซื้อสิทธิขายเสียง เราก็ต้องทำตามเขา ก็ต้องแยกแยะกันไปถ้าไม่มีสถาบันโดยเนื้อหาของคนในชุมชน ลำบาก มันต้องมีสถาบันเข้ามา เขาถึงจะเชื่อถือ แต่ว่าในชุมชนผม ก็คิดว่า ทำได้อยู่เพราะว่าคนที่นี้ก็นับถือของชุมชน” ด้านแกนนำพลเมืองอีกรายหนึ่งกล่าวเสริมว่า “ก็เข้าใจว่าพอบอกว่าไม่ต้องแข่งกันได้ไหมมันก็เป็นเรื่องยากเพราะถือว่าเป็นสิทธิ แต่ใจจริงสิ่งที่อยากชี้ให้เห็นก็คือ อยากให้ใช้เงินน้อยที่สุดไม่อยากให้เจ็บมากหลายครั้งที่ผ่านมามันมีตัวอย่าง อันนี้ก็เลยทำให้ทุกคนเข้าใจ แต่สุดท้ายยังง้อถ้าลงได้แข่งก็ต้องสู้ แต่อย่างน้อยเขาก็ได้เห็นแล้วว่าพอพูดถึงการเลือกตั้งมันก็ได้มีแค่หนทางเดียวคือแข่งกันอย่างเดียวคุยกันบ้างก็ได้”

นอกจากปัญหาความเข้าใจของคนในชุมชนช่วงแรกแล้ว อุปสรรคอีกประการอยู่ที่การทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่รัฐ แกนนำพลเมืองรายหนึ่งเล่าให้ฟังถึงบรรยากาศในการประชามครั้งแรกที่มีการแนะนำโครงการนี้ ซึ่งในวันนั้นมีการเชิญชวนตัวแทนจากอำเภอเข้าร่วมรับฟังด้วย แต่เมื่อนั่งฟังแนวคิดของแกนนำสักพัก ผู้แทนของอำเภอก็แสดงความไม่เห็นด้วยเพราะไม่เข้าใจแนวคิดที่ว่าอยากให้คุยกันนั้นคืออะไร “ตอนแรกอำเภอไม่เข้าใจว่าเราจะทำอะไร แต่เราก็ยังยืนยันว่าเรื่องนี้ทำได้ตามกฎหมาย ผมยืนยันเลยว่าผมเสนอโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์ไม่ได้บอกว่าไม่ให้มีการเลือกตั้ง แต่อยากให้สมานฉันท์เท่านั้น เราก็ดูแล้วตามพรบ.เลือกตั้งมันไม่ได้ผิดอะไร เราไม่ได้ไปเป่าหัวใคร สุดท้ายเขาก็เสียงอ่อนบอกว่าอย่าให้ผิดกฎหมายแค่นั้นแหละ คือผมก็บอกว่ากฎหมายเลือกตั้งก็

วางไว้เลย พวกผมแค่จะจัดการกับชุมชนของผมอย่างนี้ๆ เท่านั้นเอง และมันก็เป็นไปตามกฎหมายนั่นแหละ”
แกนนำพลเมืองกล่าว อย่างไรก็ตาม แกนนำพลเมืองอำเภอโพหนองอีกรายหนึ่งกล่าวเสริมว่าทุกครั้งที่มีการจัดเวที
ว่าจะมีการทำหนังสือเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกครั้ง ถึงแม้ว่าหน่วยงานจะมาหรือไม่ก็ตาม “เรามีการทำหนังสือ
ถึงนายอำเภอ ออกโดยสภาพลเมืองร้อยเอ็ด เรียนให้รับทราบตลอดว่าเรามีโครงการนี้และก็ให้เขาส่งคนมา
เวลาเราทำโครงการที่ไหนก็จะแจ้งไป”

กล่าวโดยสรุปการดำเนินการในขั้นตอนที่ 1 ผ่านพ้นไปด้วยดี ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเกิดความเข้าใจโครงการ
เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมากขึ้น ทางด้านผู้สมัครยินดีเข้าร่วมเวทีเสวนาร่วมกันกับผู้มีสิทธิ
เลือกตั้งในชุมชน ด้านหน่วยงานภาครัฐมีความเข้าใจมากขึ้นว่าโครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการ
เมืองของภาคประชาชนในการส่งเสริมประชาธิปไตยและการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง

ขั้นที่ 2 จัดเวทีเสวนาระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในขั้นที่ 2 นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างพื้นที่เปิด
(open space) ในการเลือกตั้งอย่างสร้างสรรค์ร่วมกันระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งเป็นกระบวนการที่มัก
ขาดหายไปในการเลือกตั้งที่ผ่านมา โดยนำกระบวนการปรึกษาหารือหรือการสานเสวนา (deliberation)
หรือประชาธิปไตยแบบเสวนาหาทางออก มาปรับใช้ในการจัดเวทีเสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
โดยในเวทีนี้ผู้สมัครจะได้มีโอกาสนำเสนอแนวคิดในการพัฒนาและแนวนโยบายในการแก้ไขปัญหาต่างๆกับผู้มีสิทธิ
เลือกตั้ง ซึ่งกระบวนการนี้มักไม่ค่อยพบเห็นในเวทีปราศรัยมากนัก เพราะเวทีเสวนานี้ไม่ใช่เวทีปราศรัยที่มุ่งหา
คะแนนเสียงด้วยการโจมตีคู่แข่งแต่เป็นเวทีที่เน้นนำเสนอโน้มนำเสนอจุดเด่นและแสดงความตั้งใจของผู้สมัคร
เป็นหลัก โดยพร้อมกันนี้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็จะได้มีโอกาสซักถามพร้อมทั้งแสดงเจตจำนงความต้องการที่อยากให้ผู้
ที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นผู้แทนตอบสนองต่อไปภายหลังจากได้รับตำแหน่งได้ด้วย

โดยเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมไม่ให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบกันของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ในกระบวนการ
ขั้นที่ 2 นี้จะมีการกำหนดกติกาในการนำเสนอให้แก่ผู้สมัครทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งกติกาเบื้องต้นประกอบด้วย
ผู้ที่นำเสนอต้องเป็นผู้สมัครเท่านั้นไม่ใช่ผู้แทน ในการนำเสนอให้ใช้วิธีการนำเสนอด้วยปากเปล่าไม่มีการนำภาพ
ป้ายหาเสียงหรือภาพกิจกรรมใดๆที่ตนเคยทำมาใช้ประกอบในการแนะนำตัว เพื่อเน้นย้ำว่าเวทีนี้เป็นเวทีวิชาการ
ไม่ใช่เวทีปราศรัยหาเสียงของผู้สมัครคนใด การแสดงวิสัยทัศน์ให้เป็นไปตามหลักการสานเสวนาใช้ถ้อยคำที่สุภาพ
ไม่พูดจาให้ร้ายใคร เน้นนำเสนอวิสัยทัศน์และนโยบายของตน ไม่โจมตีผู้สมัครรายอื่น ภายใต้ระยะเวลาที่กำหนดไว้
รักษาเวลา โดยตลอดการเสวนาจะไม่มีเครื่องโหม่งหรือเชียร์ขับไล่เพื่อให้เกียรติผู้สมัครทุกหมายเลข เป็นต้น
นอกเหนือจากนี้กติกาอื่นๆสามารถเพิ่มเติมได้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงร่วมกันของผู้เข้าร่วมเวที ส่วนผลลัพธ์ของการ
เสวนานี้จะเป็นเช่นใดขึ้นอยู่กับผู้เข้าร่วมเวทีเสวนาเป็นหลักว่าจะตกลงกันอย่างไร บางแห่งอาจกำหนดออกมา

เป็นข้อตกลงร่วมกัน (MOU) ในการหาเสียงอย่างสร้างสรรค์ไม่โจมตีซึ่งกันและกัน แต่สำหรับบางที่อาจไม่ได้ข้อตกลงที่ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรออกมาเมื่อสิ้นสุดเวทีที่ไม่ถือว่าผิดแปลกประการใด

แกนนำพลเมืองเล่าถึงบรรยากาศและกระบวนการในเวทีเสวนาโดยสังเขปว่า “ก็เอาคนบ้านสว่างมา 7 คุ่ม คุ่มละ 10 คน เอาแกนนำจริงๆ มาคุยกันว่าปัญหาของเรามีอะไรบ้าง และถามว่าสิ่งที่เราอยากทำที่สุดคืออะไร เขาก็ว่า เอาการเลือกผู้ใหญ่บ้านที่จะเกิดข้างหน้ามาทำก่อนดีไหม ก็คือคุยกันก่อนเลยได้ไหมว่าเราจะมาเป็นผู้นำ เขาก็รู้ว่าจะมีใครลงบ้างก็มาคุยกันว่าเราจะเอาเส้นทางสายเดิมมาแก้อย่างไร หนึ่งในผู้สมัคร ผู้เลือก ความเข้าใจในชุมชนต้องเข้าใจเป็นหนึ่งเดียวกัน เราจะลดอะไรบ้าง เอามาเรียนรู้ด้วยกัน ไม่ใช่เราสั่ง แต่เป็นวิถีสด ถ้าผู้สมัครไม่จ่าย ผู้มีสิทธิก็ไม่รับ ถ้าพี่น้องจะเรียกก็บอกไปว่าเราวางกติกาแบบนี้ ที่นี้พอจะจบเขาก็เสนอมาว่าเรามาทำปฏิญญากันว่าสาบานกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่บ้านสว่างว่าต่อไปนี้จะไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ที่นี้พอได้ข้อสรุปเราก็เอาสิ่งเหล่านี้ออกประชาสัมพันธ์ รอบไปในหมู่บ้าน จะได้ขนาดไหนก็ว่าไป ก็เท่าที่เราจะทำได้ พี่น้องก็เอาไปคุยต่อ...”

แกนนำพลเมืองอีกรายกล่าวเสริมในส่วนของกระบวนการว่า “ที่นี้จัดเวทีที่ตำบลสว่างเราเอาผู้นำมาก่อน ผู้ใหญ่บ้าน สอบต. หน่วยงานตำรวจใครมีบทบาท โรงพยาบาล โรงเรียน เราก้เอาเข้ามา กศน. พวกเหล่านี้มีอะไร ในมือ เราก้เอาคนเหล่านี้มาคุยถึงหลักการที่เราจะทำ เสร็จแล้วเราก้หวังว่าคนเหล่านี้จะไปขยายผลต่อ แต่พอไม่ที่เราส่งมันไม่ไป มันหยุดแค่นั้น เราก้ต้องมาวางแผนกันใหม่ มาเคลื่อนต่อในเวทีที่สอง ที่สาม ก็ต้องทำต่อทำต่อเนื่อง จนกว่าจะเกิดสำนึกวัฒนธรรม”

แกนนำพลเมืองรายหนึ่งกล่าวถึงบรรยากาศในเวทีเสวนาว่าได้รับความร่วมมือจากผู้สมัครเป็นอย่างดี ทุกหมายเลขยินดีเข้าร่วมแลกเปลี่ยนในเวที ส่วนผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็ให้ความสนใจเข้าร่วมรับฟัง การเสนอนโยบาย และมีส่วนร่วมในการซักถามผู้สมัครแต่เรื่องของข้อสรุปร่วมกันว่าจะหาเสียงกันอย่างไรมีกติกากันอย่างใดแต่ละที่ก็จะต่างกันไป “ตอนทำกติกาก่อนที่จะมาถึงตรงนี้ก็ทำกติกาว่าจะทำยังไงให้เราไว้วางใจกัน ผมเสนอให้ไปทำปฏิญญาสาบานตนกับหลวงพ่อได้ไหม ว่าการเลือกตั้งครั้งนี้จะไม่เอาตัวเงินมาเป็นตัวตั้ง แต่ว่าเอาตามกฎหมาย เราจะไม่หักหลังไม่เอาเงินไปแทงกันข้างหลัง ใครทำก็ขอให้อับอาย...” ด้านแกนนำพลเมืองอีกรายหนึ่งกล่าวถึงข้อสรุปที่ได้จากการจัดเวทีเสวนาว่า ได้ข้อสรุปร่วมกัน คือ “...1) ผู้สมัครจะไม่จ่ายเงินซื้อเสียง 2) จะไม่วิวาทบาดหมางไม่ทะเลาะกัน 3) ไม่เอาเปรียบกันในการแข่งขัน จะขึ้นชกตามกติกาทุกอย่าง 4) จะซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน พี่น้องเป็นพยานก็แล้วกันว่า ใครจ่ายไม่จ่าย ส่วนผู้มีสิทธิจะทำแบบนี้คือไม่รับ ถ้ารับถ้ารู้ก็ผิดกฎหมาย” แกนนำพลเมืองอีกรายเสริมว่า “ตอนนั้นมี ม.44 อยู่ ผมก็เชื่อว่าคนที่จ่ายจะไม่ได้เป็น ผมจะเอาเรื่องนี้ไปฟ้องนายอำเภอ ผมบอกไว้เลย มันเลยลดได้แบบนี้”

กล่าวโดยสรุปการดำเนินการในขั้นตอนที่ 2 ผ่านพ้นไปด้วยดี ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือเข้าร่วม แลกเปลี่ยนในเวทีเสวนาและรักษากติกา มารยาทในการเสวนาร่วมกันเป็นอย่างดี แม้ว่าสุดท้ายแต่ละเวทีอาจจะมี ข้อเสนอที่แตกต่างกันในการสาบานหรือไม่สาบาน มี MOU หรือไม่ขึ้นอยู่กับความสมัครใจ แต่ข้อตกลงพื้นฐานที่ทุก เวิร์ได้ร่วมกันก็คือไม่จ่ายเงินชื่อเสียง ไม่วิวาทบาดหมางกัน ไม่เอาเปรียบกันในการแข่งขัน และซื่อสัตย์สุจริตต่อกัน ในการแข่งขันเพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียงและนำความสมานฉันท์มาสู่ ชุมชนภายหลังการเลือกตั้ง

ขั้นที่ 3 ธรณรงค์ต่อเนื่อง มีจุดประสงค์เพื่อธรณรงค์ประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิ ขายเสียงในชุมชนเพื่อสร้างกระแสให้เกิดในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยการธรณรงค์ในครั้งนี้แตกต่างออกไปจากการ ธรณรงค์ให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งธรรมดา แต่เป็นการธรณรงค์เพื่อให้ผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งใช้สิทธิอย่างรู้คุณค่า ในคะแนน เสียงของตน เลือกเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง และเลือกผู้นำด้วยเหตุผลมากกว่าอารมณ์และความรู้สึก ซึ่งรูปแบบ การธรณรงค์ในแต่ละพื้นที่อาจแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับบริบทและความต้องการของคนในพื้นที่

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แกนนำพลเมืองอำเภอโพธิ์ทองเล่าถึงบรรยากาศในการธรณรงค์การเลือกตั้ง สมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง พบว่าพวกเขามีแนวคิดที่จะธรณรงค์ในหมู่บ้านข้างเคียงหมู่บ้านเป้าหมายด้วย ดังนั้นพวกเขาจึงไม่ได้ธรณรงค์กับหมู่บ้านเป้าหมายที่ดำเนินโครงการเท่านั้นแต่จะธรณรงค์ทั้ง 7 หมู่บ้านไปพร้อมกัน โดยการธรณรงค์จัดขึ้นเป็นการปั่นจักรยานธรณรงค์ และมีการประสานเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมกิจกรรมนี้ ด้วย “ตอนธรณรงค์ก็เอาชมรมผู้สูงอายุ นำ เพราะผมเป็นประธานชมรมอยู่ด้วย ผมก็ชวนผู้นำทุกหมู่ทั้ง 7 หมู่ ก็เอา มาร่วมกัน และใช้ทุกภาคส่วน โรงเรียน วัด กศน. การธรณรงค์เราเน้นการปั่นจักรยาน เพราะเป็นการประหยัด งบประมาณ ไม่ได้ใช้รถแห่ แต่โดยที่ขอรถนำจากอำเภอมาร่วม เพื่อให้อำเภอเห็นความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นด้วย”

นอกเหนือจากกิจกรรมใหญ่ (Big Event) แล้วแกนนำพลเมืองยังดำเนินการสร้างกระแสในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องโดยเลือกที่จะนำความก้าวหน้าของการดำเนินโครงการดังกล่าวไปรายงานในที่ประชุมหมู่บ้านอยู่เสมอตามที่ แกนนำพลเมืองอำเภอโพธิ์ทองรายหนึ่งกล่าวว่า “ในที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านทุกเดือน เราก็เอาเรื่องนี้ไปคุยกัน เราคุยกันเลยว่า ใครจะหมดวาระตอนไหน... ก็คือไม่ให้ใครตกขบวน” ด้านแกนนำพลเมืองอีกรายเสริมว่า “ผมจะ เน้นพูดอยู่บ่อยๆ พูดย้ำๆ เจอที่ไหนก็พูด ก็พูดรวมๆกันไป ตอนนั้นเขายังไม่เปิดตัวแต่เราก็รู้ว่าใครเป็นใคร เรา พยายามจะไม่ให้เกิดการแข่งขันกัน ให้คุยกันว่าผู้นำต้องมีคุณสมบัติทั้ง 5 ข้อนี้ มีไหม รับได้ไหม ชาวบ้านบอกว่าดี มาก อยากให้เป็นแบบนี้แต่คนแข่งเขาก็ว่ามีสิทธิ เราก็ไม่ได้ว่าอะไรเขา แต่เราก็มาเอาชมรมผู้สูงอายุเรานี้แหละเป็น แกนเคลื่อนไหวในหมู่บ้าน”

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางความพยายามรณรงค์การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้คือความไม่เห็นด้วยของคนบางกลุ่ม ซึ่งแม้จะมีความพยายามรณรงค์เช่นใดแต่คนกลุ่มนี้ก็ยังไม่เปลี่ยนความคิด แต่เพื่อให้การดำเนินโครงการเดินหน้าต่อไปได้ เทคนิคที่แกนนำพลเมืองเลือกนำมาใช้ก็คือการอ้างถึงบทลงโทษ “แรกๆก็ต้อง ‘ซู’ แรงหน่อย เพราะอยากให้เรา่วมกิจกรรมกันทุกหมู่ที่เราทำ”

ผลที่เกิดขึ้น

จากความพยายามในการแนะนำการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้แก่คนในพื้นที่ ทั้งผู้นำชุมชน ผู้สมัคร ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์อย่างถูกต้อง รวมไปถึงความพยายามในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้เกิดขึ้นได้ในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ความพยายามเหล่านี้ของแกนนำและความร่วมแรงร่วมใจของคนในชุมชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องส่งผลให้พื้นที่นาร่องในตำบลสว่างแห่งแรกเกิดความเปลี่ยนแปลงเป็นที่ประจักษ์กระทั่งก่อเกิดเป็นแรงบันดาลใจในการขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้แก่กลุ่มแกนนำ ผู้นำคนในชุมชน และชุมชนข้างเคียง โดยความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีหลายประการ ยกตัวอย่างเช่น ค่าใช้จ่ายในการหาเสียงลดลง ชุมชนสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง ได้ผู้นำที่ดีมีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง และคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมได้พัฒนาตนเองและพัฒนาประชาธิปไตยในชุมชน

แกนนำพลเมืองรายหนึ่งกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ว่า “ปรากฏว่าครั้งแรกที่ทำที่หมู่ เงินจากที่เขาเคยใช้กันสี่แสน ห้าแสน ก็ลดเหลือแสนหนึ่ง ก็เลยทำให้อีกหมู่ข้างๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วยตอนนั้น เห็นว่าเออ หมู่ ... ทำแล้วดี ทำแล้วได้ผล หมู่อื่นมาทีหลังก็เลยว่าดี ก็มาขอให้เราไปให้ความรู้ อยากทำบ้าง”

ขณะที่แกนนำพลเมืองอำเภอโพธารองอีกรายหนึ่งกล่าวเสริมว่า “เราก็พยายามห้าม พยายามซู แต่เอาเข้าจริงเขาก็มีวิธีการของเขา อย่างขอกินเหล้าคนละขวด มันก็ยังมี แต่อย่างที่ตั้งใจจ้องแบบแต่ก่อนไม่มี การพนันชั้นต่อไม่มี ในวันเลือกตั้งว่า เบอร์นั้นจะชนะเบอร์นี้ ก็เรียบริบเลย”

ด้านผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมโครงการกล่าวถึงโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงว่า “โครงการนี้ดีมากเลยนะ แต่ก่อนนี้ผู้สมัครจะไม่คุยกันเลย พอรู้ว่าจะมีการเลือกตั้งก็แข่งกันเลย กองเชียร์ใคร กองเชียร์มัน แล้วพอลงสมัครก็ขึ้นสังเวียนแล้วก็ต้องชก บาดเจ็บกันไป แต่ก่อนก็เจ็บเยอะมากๆเลย บางคนมีที่นา ก็ขายที่ขายทางขายรถขายทุกอย่าง ไม่พอก็ไปกู้เขาเพิ่มอีกทำให้ติดหนี้ เพราะไม่ยอมแพ้ แต่พอชนะมา เงินเดือนก็ไม่เท่าไร ภาษีสังคมอีก มันไม่คุ้มกันหรอก ก็พยายามชี้ให้เขาเห็นในจุดนี้ สุดท้ายเขาก็เข้าใจนะ ก็ตกลงกันว่าไม่ใช่เงินได้ใหม่ หาเสียงอะไรนี้ได้ แต่ไม่แจกนะ ก็ตกลงกันแบบนี้แข่งกันได้แต่ไม่แจกนะ เราไปถามเขาตอนท้ายนะว่า

เขาเสียเยอะไหม เขาว่าลดลงไปเยอะเลยเพราะว่าไม่ได้แจก มีหาเสียงธรรมดาเลี้ยงทีมงานทำป้ายอะไรต่างๆก็เป็นเรื่องปกติ หมดแค่หลักหมื่น แต่ก่อนหมดหลักแสน พอมันขาดเงินน้อยมันก็คุยกันง่ายขึ้นไม่ได้เจ็บนาน”

ด้านผู้นำชุมชนอีกแห่งหนึ่งที่เข้าร่วมโครงการแสดงความเห็นต่อโครงการว่า “คิดว่าประสบความสำเร็จจะเห็นชัดว่าพอทำแล้วเกิดแรงจูงใจ เพราะชุมชนสว่างทั้ง 7 หมู่บ้านจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยึดเหนี่ยวจิตใจ เขาจะจูงมือกันไปสาบานหลวงปู่ ... แต่ก่อนเห็นใช้เงินหลายแต่ละหมู่ หมด 6-7 แสน ต้องคิดว่าจะหาเงินจากไหน ตอนที่ลงก็คิดอยู่ว่าอยากลงก็มีคนอยากให้ลงแต่เราไม่มีเงิน ดีที่คุณตาเข้ามาช่วยได้เยอะ ไม่ต้องเสียหลาย”

ขณะที่ ผู้นำชุมชนอีกแห่งหนึ่งที่เข้าร่วมโครงการแสดงความเห็นต่อโครงการว่า “แรกๆที่ได้ฟังโครงการนี้ ก็ 50-50 ... แต่สุดท้ายเราก็มีปัญญา คือไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกัน แต่หนูบอกเลยว่าที่ลงนี้ไม่ได้มีเงิน หนูบอกตรงๆ ถ้าจะให้หนูลงต้องช่วยหนู ดีที่โครงการนี้เข้ามาเพราะยังเราไม่มีแต่ลงนี้ต้องใช้เงินเราต้องกู้แน่ๆ เพราะที่แข่งกันนี้ไม่ใช่จะมีเงินนะ คนลงก็มีแค่คนจนคือกันแหละคะ แต่ละคนก็ไม่มีเงินเหมือนกันคือเราฐานะกันอยู่ก็เลยบอกเขาว่าถ้าอยากได้คนไว้ใช้ก็ให้ช่วยกัน ก็ทำให้คุยง่ายขึ้น ถ้าไม่มีโครงการนี้คิดว่าย่างงี้ก็ต้องได้จ่ายแน่”

ผู้นำชุมชนอีกแห่งหนึ่ง กล่าวแสดงความรู้สึกว่า “สำหรับโครงการนี้ก็ทำให้เกิดกำลังใจเกิดขึ้นหลาย เพราะว่าจิตอาสาจะออกมาต้องออกมาจากใจ ตอนนั้นคิดว่าย่างงี้เงินก็ต้องเป็นส่วนหนึ่ง ออกจากบ้านเขาจะเรียกแล้ว คือว่าได้ข่าวว่าลงผู้ใหญ่บ้าน เขาจะถามว่าเราลงจริงไหม แต่พอมีโครงการนี้ได้ออกไปกับคุณตาตลอด ก็คิดว่าโครงการนี้ก็จะไม่ใช่หลายหรอก แต่ว่าก็เตรียมไว้ ตอนนั้นเราก็ต้องกัอยู่คะ พ่อใหญ่แม่ใหญ่ก็ถามว่าเราเตรียมเงินแค่ไหน แต่ก็ได้โครงการช่วยไว้”

“ตอนแรกไม่เข้าใจว่าโครงการนี้คืออะไร แนวทางจะออกมาเป็นรูปแบบไหน ที่จะมีให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่พอเข้าร่วมโครงการแล้วทำให้คนที่เสนอตัวรับเลือกตั้งระดับท้องถิ่น ก็เข้ามาหาจุดที่พี่น้องชุมชนมีความต้องการว่าเราต้องการผู้นำประเภทไหน เราถึงจะปรับตัว เกี่ยวกับการพัฒนา ผมก็ว่าเป็นโครงการที่ดี ลดปัญหาได้เยอะ ในส่วนผมเป็นการลดปัญหาเรื่องค่าใช้จ่าย และปัญหาหลังได้รับเลือกตั้งแล้วจะไม่มีปัญหา” ผู้ใหญ่บ้านอีกแห่งหนึ่งกล่าว

กล่าวโดยสรุป แกนนนำพลเมืองและผู้นำชุมชนที่เข้าร่วมโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ดำเนินการในตำบลสว่างอำเภอนาทอง เห็นพ้องกันว่า การนำโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมาดำเนินการในพื้นที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่พื้นที่ได้หลายประการ จากเดิมที่เมื่อถึงฤดูกาลเลือกตั้งครั้งใดประเด็นมักวนเวียนอยู่ที่การแข่งขัน การแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ไม่ได้มองที่การประนีประนอมพูดคุยหาข้อตกลงร่วมกัน รังแต่จะตึงเครียดส่งผลให้การเลือกตั้งที่ผ่านมามีการแข่งขันทันรุนแรง มีการโจมตี

มีการใช้เงินเพื่อหาคะแนนเสียงอย่างมาก และสุดท้ายนำไปสู่ความบาดหมางระหว่างผู้สมัครและกองเชียร์ของแต่ละฝ่ายอันส่งผลกระทบต่อความร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน แต่เมื่อชุมชนนำเอาโครงการนี้ไปดำเนินการ สิ่งที่เปลี่ยนไปอย่างแรกคือทุกฝ่ายสนใจและเริ่มเห็นแล้วว่า การเลือกตั้งไม่ใช่การแข่งขันแบบเดิมอีกต่อไป ไม่ใช่เอาตัวเงินเป็นหลัก แต่เป็นการแข่งกันทำความดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเลือกตั้งมองเห็นประชาชนในวงจรของการเลือกตั้งมากขึ้น ผู้สมัครจะต้องพยายามดำรงตนให้เป็นแบบอย่าง มีคุณสมบัติตามที่ให้มีข้อตกลงร่วมกันในชุมชน ผู้สมัครไม่บาดหมางกันในการหาเสียงไม่โจมตีกันแบบเดิม เพราะตกลงกันจะไม่แจกเงิน ซึ่งทำให้ผู้สมัครเสียค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งลดลงไปอย่างมากและสุดท้ายทำให้ชุมชนไม่แตกแยกภายหลังการเลือกตั้ง เนื่องจากไม่มีการโจมตีกันในการหาเสียงและมีการลงทุนทางการเมืองน้อย

การขยายผล

ด้วยความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงทำให้ โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้รับความสนใจนำไปปฏิบัติต่อในพื้นที่อื่นต่อไป โดยเริ่มต้นจากพื้นที่เป้าหมายอื่นในอำเภอโพนทอง ที่ขยายออกไปจากหมู่บ้านนำร่องไปสู่หมู่บ้านข้างเคียง ระหว่างปี 2560-2564 รวมทั้งสิ้นจำนวนทั้งสิ้น 7 หมู่บ้าน แกนนนำพลเมืองอำเภอโพนทอง เล่าบรรยายการขยายผลการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในอำเภอโพนทองว่า ภายหลังจากเริ่มดำเนินการนำร่อง 1 หมู่ ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จึงส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างที่เป็นประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม หมู่บ้านข้างเคียงที่เข้าร่วมรับฟังในเวทีเสวนาและรับรู้การดำเนินโครงการมาโดยตลอดจึงเกิดความสนใจอยากนำการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการกับการเลือกผู้ใหญ่บ้านในหมู่ของตนด้วย ทางผู้นำชุมชนจึงเข้าหารือขอคำปรึกษาจากแกนนำพลเมืองอำเภอโพนทอง เพื่อขอให้แกนนำเข้ามาช่วยดำเนินการกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในหมู่บ้านของตนด้วย จึงเป็นโอกาสดีที่แกนนำจะได้ขยายการดำเนินโครงการออกไปอย่างต่อเนื่องสมความตั้งใจ

จากนั้น แกนนนำพลเมืองอำเภอโพนทองจึงตั้งใจที่จะขยายผลการดำเนินโครงการต่อไปให้ครอบคลุม 7 อำเภอ คิดเป็นร้อยละ 50.5 ของหมู่บ้านทั้งหมดในตำบลสว่าง 13 แห่ง จึงทำการสำรวจผู้ใหญ่บ้านที่จะหมดวาระเก็บข้อมูลว่าจะพ้นตำแหน่งช่วงใดและใช้โอกาสก่อนที่ผู้ใหญ่บ้านคนเดิมดำรงตำแหน่งอยู่เข้าหารือพูดคุยถึงความเป็นไปได้ในการเลือกตั้งแบบสมานฉันท์ด้วยสันติวิธี การดำเนินการได้รับการยอมรับจากผู้นำชุมชนและผู้สมัครเป็นอย่างมากเนื่องจากไม่ต้องลงทุนทางการเมืองมากตั้งแต่ก่อน แต่ในส่วนของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งอาจเกิดการตั้งคำถามอยู่บ้างว่าจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ในหมู่บ้านของตน อย่างไรก็ตาม สุดท้ายแกนนำพลเมืองด้วยความร่วมมือร่วมใจของผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และอาสาสมัครทั้งหลาย ก็ทำให้สามารถจัดเวทีให้ความรู้ในระดับพื้นที่ได้ครบ 7

หมู่บ้าน เมื่อขั้นแรกประสบความสำเร็จในการสร้างความเข้าใจ ขั้นที่ 2 และ ขั้นที่ 3 ในการจัดเวทีเสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งและการรณรงค์ต่อเนื่องจึงเกิดขึ้นตามมา

ผู้ใหญ่บ้านที่ไปพบแกนนำพลเมืองและต้องการให้มีการนำเอาโครงการนี้ไปดำเนินการในพื้นที่ตนเอง กล่าวถึงเหตุผลที่ตัดสินใจไปพบแกนนำและขอให้นำโครงการนี้ไปดำเนินการในพื้นที่ว่า “...ตอนแรกผมไปหาก่อน คือว่าหนึ่งจะทำยังไงว่าจะลดค่าใช้จ่ายการเลือกตั้งลงได้ เพราะว่าคิดหัว ต่อการดำรงตำแหน่ง ผลตอบแทนไม่คุ้มหรอกครับ ดูแล้วว่่าก่อนหน้ารุ่นคือแพ้ไม่ได้ ถ้าลงแล้ว แต่ถ้ามีโครงการนี้เข้ามามันจะมีทางออกที่จะอธิบายให้พี่น้องชุมชนว่าเป็นอย่างนี้นะ คือพบกันครึ่งทางดีกว่า”

นับตั้งแต่ปี 2562 เป็นต้นมา ภายหลังจากแกนนำพลเมืองร้อยเอ็ดสามารถตกลงร่วมกันได้ว่าพวกเขาจะรวมตัวกันขึ้นเป็น ‘สภาพลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด’ เพื่อดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ซึ่งสภาพลเมืองร้อยเอ็ดเป็นการรวมตัวกันของภาคประชาชนผู้ที่ขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ในพื้นที่อำเภอต่างๆอยู่แล้วมารวมตัวกันเข้า โดยมีมุ่งหวังจะสร้างวาระร่วมของภาคประชาชนเพื่อทำให้การเคลื่อนไหวมีพลังมากขึ้น โดยหนึ่งในวาระของภาคประชาชนที่ปรากฏตามรายงานการประชุมของสภาพลเมืองจังหวัดร้อยเอ็ดก็คือเรื่องการเมืองโปร่งใส เนื่องจากพวกเขาเข้าใจความสำคัญและความเชื่อมโยงระหว่างการเมืองที่ดีกับคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งการเมืองจะโปร่งใสได้จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการเลือกตั้งที่ดี ส่งผลให้การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกลายเป็นวาระของสภาพลเมืองร้อยเอ็ด จากประเด็นดังกล่าวการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่แกนนำพลเมืองในอำเภอโพหนองได้เคยดำเนินการไว้ จึงได้รับความสนใจจากแกนนำพลเมืองต่างอำเภอนำไปดำเนินการกับการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ของตน โดยนำแนวคิดและขั้นตอนกระบวนการที่แกนนำพลเมืองอำเภอโพหนองลงมือปฏิบัติเป็นต้นแบบในการดำเนินการ โดยพื้นที่ที่นำเอาการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการในอำเภอของตนมีจำนวน 5 หมู่บ้าน จาก 5 อำเภอประกอบด้วย อำเภอสุวรรณภูมิ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด อำเภอหนองฮี อำเภอโพหนองทราย และอำเภอปทุมรัตน์

4. ตัวแบบ (model) การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สำหรับขยายผลในพื้นที่อื่น

ตัวแบบนี้พัฒนาขึ้นโดยอ้างอิงจากผลการศึกษาโครงการวิจัยการขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่แกนนำพลเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ดที่เคยได้รับการอบรมพัฒนาศักยภาพโดยสถาบันพระปกเกล้า นำเอารอบแนวคิดเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการกับการเลือกตั้งระดับท้องที่และระดับท้องถิ่น ในจังหวัดร้อยเอ็ด ครอบคลุม 12 หมู่บ้าน 6 อำเภอ ซึ่งผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่ากรอบการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับพื้นที่ที่ดำเนินโครงการได้ ในแง่ความรู้ความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งที่มีคุณภาพ เป็นการ

เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงของกลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งในระดับพื้นที่ ขณะเดียวกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นก็ส่งผลกระทบต่อภาระหนักผู้ถึงศักยภาพของตนในการใช้คะแนนเสียงสร้างความเปลี่ยนแปลง นำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในช่วงเวลาเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และนำไปสู่บรรยากาศทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปในด้านบวก มีการซื้อเสียงลดลงและมีความสมานฉันท์เกิดขึ้นภายหลังการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จในการสร้างความเปลี่ยนแปลงด้านบวกให้แก่พื้นที่ดำเนินโครงการประกอบด้วย แกนนำ กระบวนการดำเนินโครงการ องค์ความรู้ วัฒนธรรมและมุมมองเรื่องผลประโยชน์ ดังจะเห็นได้ว่าพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงภายหลังการดำเนินโครงการระดับมาก พื้นที่นั้นจะมีร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้เรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงผ่านเกณฑ์จำนวนมาก กลุ่มตัวอย่างมีความตระหนักในศักยภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลง เห็นคุณค่าคะแนนเสียงของตนและมีพฤติกรรมที่ส่งเสริมต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ทั้งยังมีการบอกต่อประชาสัมพันธ์โครงการ เข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในวงกว้าง ด้านผู้สมัครก็มีการหาเสียงที่สร้างสรรค์ ไม่โจมตี นำไปสู่การรับรู้ความเปลี่ยนแปลงเรื่องการซื้อเสียงที่ลดลง และความสมานฉันท์ในการเลือกตั้งที่เพิ่มขึ้นทั้งในระหว่างหาเสียงและเมื่อการเลือกตั้งสิ้นสุดลง โดยผู้สมัครทุกฝ่ายยอมรับผลการเลือกตั้ง ไม่มีการคุกคาม สามารถทำงานร่วมกันได้

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้าน ‘แกนนำ’ คือเงื่อนไขสำคัญที่สุดที่ทำให้โครงการก่อตัวและเกิดขึ้นได้ เพราะแกนนำคือเงื่อนไขในการถ่ายทอดความรู้ที่สำคัญสู่ผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อีกทั้งยังเป็นเงื่อนไขนำไปสู่การจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อรณรงค์การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง เป็นข้อต่อเชื่อมประสานหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและภาคประชาชน ติดตามและผลักดันให้เกิดการรณรงค์อย่างต่อเนื่อง ในแง่นี้แกนนำจึงเป็น ‘หัวใจ’ สำคัญของการก่อเกิดและขับเคลื่อนโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ผ่านกระบวนการ 3 ขั้นตอน ในการสร้างความเข้าใจ การจัดเวทีเสวนา และการรณรงค์อย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม ผลจากการศึกษาชี้ให้เห็นอีกเช่นเดียวกันว่ากระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ผ่านมา ยังส่งผลกระทบต่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับที่จำกัด ดังจะเห็นได้ว่าไม่ใช่ทุกพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการจะมีความเปลี่ยนแปลงด้านบวกภายหลังดำเนินโครงการ ขณะเดียวกันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็แตกต่างกันออกไปในหลายระดับและส่วนมากแม้แต่พื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการก็ยังคงมีความเปลี่ยนแปลงระดับน้อย ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นยังจำกัดทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการนำโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมาดำเนินการในพื้นที่โดยแกนนำพลเมืองมีรายละเอียดบาง

เรื่องที่แตกต่างกันออกไปจากตัวกรอบแนวคิดและยังไม่ครบถ้วนครอบคลุมทฤษฎีในทุกมิติ ขณะที่ในชุมชนเองก็ยังมี ความเชื่อและวัฒนธรรมบางเรื่องที่ไม่สอดคล้องกับแนวทางประชาธิปไตยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการ ทั้งยังมีลักษณะอุปถัมภ์นิยมอย่างมาก สุดท้าย เป็นเรื่องของประโยชน์และกลุ่มผลประโยชน์ในชุมชนที่ส่งผลต่อการ ตัดสินใจเลือกผู้แทนของคนในชุมชน

กล่าวโดยสรุปคือ มีเงื่อนไขปัจจัยอย่างน้อย 3 เรื่องที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินโครงการเลือกตั้ง สมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ประกอบด้วย 1) เงื่อนไขด้านแกนนำและผู้เกี่ยวข้อง (actors) 2) เงื่อนไขด้าน กระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง (process) และ 3) เงื่อนไขด้านวัฒนธรรมและ ผลประโยชน์ (interest & culture) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) เงื่อนไขด้านแกนนำและผู้เกี่ยวข้อง (actors)

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านแกนนำ คือเงื่อนไขสำคัญอย่างยิ่งต่อการก่อเกิดและขับเคลื่อน โครงการ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาที่ผ่านมาชี้ให้เห็นข้อจำกัดบางประการที่เกิดขึ้นกับแกนนำ ประการแรก เป็น เรื่องความรู้ของแกนนำ แม้ผลการศึกษาจะชี้ให้เห็นว่าแกนนำระดับโครงการมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการ เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ทว่าสิ่งที่พบกลับกลายเป็นการที่แกนนำเลือกนำเสนอโครงการโดยเน้น ไปที่ความ ‘ขัดแย้ง’ ทำให้มุ่งเน้นไปที่การ ‘ไม่แข่งขัน’ ในฐานะกลไกที่จะลดความขัดแย้งในชุมชนลงไปได้ โดยที่ ไม่ได้เน้นการอธิบายทฤษฎีเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง การเลือกตั้งกับประชาธิปไตยมากนัก ส่งผล ให้ผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆมีจุดเน้นที่ไม่ครอบคลุมเรื่อง การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ต้องการเน้น เรื่องการ ‘แข่งขัน’ กันหาเสียงสร้างอย่างสร้างสรรค์ ทำประโยชน์แก่ชุมชน ไม่ได้ปฏิเสธการแข่งขัน และต้องการ เสริมอำนาจการต่อรองให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งผ่านกิจกรรมต่างๆให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีส่วนร่วมในช่วงของการ เลือกตั้ง

การที่แกนนำเลือกหยิบยกเรื่องความขัดแย้งมากกล่าวถึง จึงทำให้การอธิบายมุ่งนำเสนอไปที่การสร้าง ความสมานฉันท์ในชุมชน การไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยมีการตีความให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน อาทิ ความ สมานฉันท์ในชุมชนคือการพูดคุยกันก่อนที่ผู้นำชุมชนคนเก่าจะหมดวาระ เพื่อเชิญให้ผู้ที่คาดว่าจะลงสมัครรับ เลือกตั้งในครั้งถัดไปมาพูดคุยกัน มีความพยายามสร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้สมัคร โดยข้อตกลงแรกที่ชุมชน ส่วนใหญ่สนับสนุนมากที่สุดเมื่อกล่าวถึง ‘ความสมานฉันท์’ ก็คือข้อเสนอเรื่องการไม่มีการแข่งขัน เพื่อลดการ เผอิญหน้าและการลงทุนทางการเมืองที่มากจนเกินไป และข้อเสนอถัดไปหากไม่สามารถทำข้อตกลงร่วมกันในการ ‘ไม่แข่งขันกัน’ ได้ก็คือ การไม่ ‘แจกเงิน’ เพื่อแลกกับคะแนนเสียง โดยข้อเสนอสุดท้ายคือขอรับรองไม่ให้ผู้สมัครทะเลาะ กัน ขอให้ทุกฝ่ายพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการทำงานเพื่อชุมชนต่อไปแม้ภายหลังการเลือกตั้ง

การอธิบายการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงแบบขาดความเชื่อมโยงนั้นจึงส่งผลต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนอย่างจำกัดตามไปด้วย กล่าวคือ ผู้นำชุมชนจะมีบทบาทในช่วงของการเชิญชวนให้ผู้สมัครไม่แข่งขันกัน และหากผู้สมัครยินดีที่จะไม่แข่งขันกัน บทบาทของผู้นำ ผู้สมัคร และผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็จะจบลง ในทางกลับกันหากผู้นำชุมชนหากไม่สามารถเชิญชวนให้ผู้สมัครไม่แข่งขันกันได้ สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือความสำเร็จของการดำเนินโครงการก็จะถูกผลักดันให้เป็นภาระรับผิดชอบของผู้สมัครเป็นหลัก โดยที่มีผู้นำชุมชนและผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นผู้ชมที่พร้อมจะเข้าร่วมกิจกรรมตามที่แกนนำพลเมืองจัดขึ้น ในฐานะผู้เข้าร่วมแต่ไม่ใช่ในฐานะผู้จัดหรือแกนนำ

เรื่องนี้จะส่งผลต่อข้อจำกัดประการที่สอง ในเรื่องของจำนวนแกนนำในระดับพื้นที่ ดังจะพบได้ว่ากิจกรรมส่วนใหญ่ที่ดำเนินการในพื้นที่ยังเป็นไปโดยแกนนำระดับโครงการเป็นหลัก ไม่ได้เกิดจากการขับเคลื่อนของผู้เกี่ยวข้องตัวแสดงอื่นๆ ผู้นำ ผู้สมัคร และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง แม้แต่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเลือกตั้งยังมีฐานะเป็นเพียงผู้เข้าร่วมหรือแขกรับเชิญ ไม่ได้อยู่ในฐานะของผู้จัดหรือแกนนำในระดับพื้นที่ ซึ่งเรื่องนี้จะส่งผลต่อการประชาสัมพันธ์โครงการอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงการสร้างสำนึกให้แก่ผู้เกี่ยวข้องและความยั่งยืนของโครงการ ที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นเพราะการถ่ายทอดองค์ความรู้ของแกนนำที่เลือกนำเสนอไม่ครอบคลุมเชื่อมโยงการเลือกตั้งสมานฉันท์กับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งตั้งแต่ต้น

เมื่อเป็นเช่นนี้บทบาทของแกนนำและผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจึงยังเป็นไปอย่างจำกัด จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะพัฒนาให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายสามารถแสดงศักยภาพของตนในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้มากกว่าเดิม และส่งเสริมให้แกนนำขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้ครอบคลุมมิติต่างๆของทฤษฎีและเชื่อมโยงทฤษฎีสู่การปฏิบัติให้มากขึ้น

2) เจ็อนไขด้านกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง (process)

สืบเนื่องจากเงื่อนไขด้านแกนนำและผู้เกี่ยวข้องข้างต้นที่เป็นไปอย่างจำกัด จึงส่งผลต่อกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องให้มีข้อจำกัดตามไปด้วย แม้แกนนำระดับโครงการจะเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ทว่าในทางปฏิบัติแกนนำเรียนรู้ที่จะนำบทเรียนประชาธิปไตยและการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ได้จากการอบรมของสถาบันพระปกเกล้าไปประยุกต์ใช้ใน 2 ลักษณะ คือ อ้างอิงกับแนวคิดทฤษฎี หรือ อ้างอิงกับผลลัพธ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

การประยุกต์ใช้แบบที่ 1 อ้างอิงกับแนวคิด ‘รากฐานประชาธิปไตย’ ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัย 5 ประการ คือ มีเหตุผล เชื่อสัจย์ มีวินัย รับผิดชอบและมีจิตสาธารณะ การประยุกต์ใช้ลักษณะนี้ แกนนำจะนำแนวคิดรากฐานประชาธิปไตยมาใช้โดยเชื่อมโยงกับ ‘คุณลักษณะของผู้นำที่พึงประสงค์’ โดยจะนำคุณลักษณะดังกล่าวเชื่อมกับเรื่องของการขอให้ผู้สมัครทบทวนคุณสมบัติของตนเองก่อนพิจารณาลงสมัคร ซึ่งผลการศึกษาพบว่าพื้นที่ที่สามารถสร้างการพูดคุยในลักษณะดังกล่าวได้ จะมีแนวโน้มประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมากที่สุด แต่เงื่อนไขสำคัญของการใช้วิธีนี้คือแกนนำหรือผู้นำที่เป็นผู้ชวนคุยเรื่องนี้จะต้องมีความรู้เรื่องรากฐานประชาธิปไตยอย่างลึกซึ้งและต้องเป็นผู้ที่มี ‘บารมี’ ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน อย่างไรก็ตาม ข้อพึงระวังในการประยุกต์ใช้แนวคิดรากฐานประชาธิปไตยคือการยื่นข้อเสนอของแกนนำระดับโครงการ ซึ่งส่วนใหญ่พบว่าแกนนำมักยื่นข้อเสนอในเรื่องของการ ‘ไม่แข่งขัน’ และยกให้ผู้ที่มีความดีตรงตามคุณสมบัติรากฐานประชาธิปไตย 5 ประการเป็นผู้นำก่อน ซึ่งมีความเสี่ยงที่จะทำให้กระบวนการเสริมอำนาจประชาชนในการเลือกตั้งเป็นไปอย่างจำกัดดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

การประยุกต์ใช้แบบที่ 2 อ้างอิงถึงผลลัพธ์เรื่องความสมานฉันท์และการไม่ซื้อสิทธิขายเสียง วิธีการนี้ผลการศึกษาพบว่า เป็นวิธีการที่แกนนำพลเมืองที่นำการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการในพื้นที่เลือกใช้มากที่สุด (แต่ดังที่กล่าวไปแล้วว่าเลือกใช้ในลักษณะที่มีการตีความให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่) คือการเข้าหากลุ่มผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายด้วยการอ้างอิงผลลัพธ์เรื่องความสมานฉันท์และการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่เกิดขึ้นคือหนทางที่ปลอดภัยทางความรู้สึกมากที่สุดสำหรับผู้รับฟัง แม้จะถูกตั้งคำถามหรือไม่เห็นด้วย แต่การอ้างอิงกับผลลัพธ์เรื่องความสมานฉันท์และการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงก็ทำให้ผู้ดำเนินการสามารถให้คำอธิบายเชิงวิชาการที่อิงกับระบอบประชาธิปไตยได้มากกว่า ดังนั้น ส่วนมากในช่วงเริ่มต้นโครงการจะเห็นได้ว่า แกนนำส่วนใหญ่มักเลือกนำเสนอผลลัพธ์เรื่องความสมานฉันท์และการไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นตัวตั้งและเป็นโจทย์ในการชวนผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายพูดคุยและมักประสบความสำเร็จในการเชิญชวนเข้าร่วมโครงการ ทว่าไม่อาจรับประกันได้ถึงระดับความสำเร็จและความต่อเนื่องของการดำเนินโครงการได้ เพราะยังมีเงื่อนไขอื่นในเรื่องของกระบวนการและการรณรงค์ต่อเนื่องซึ่งขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจที่ทำให้เห็นถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น แต่ดังที่กล่าวไปแล้วว่าผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายยังมีข้อจำกัดเรื่องความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างครบถ้วนซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความตระหนักและความสนใจขับเคลื่อนโครงการอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนั้น การประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงข้างต้นแล้ว กิจกรรมและการรณรงค์ต่างๆที่แกนนำดำเนินการก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในการดำเนินโครงการ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าแม้แกนนำจะมีกระบวนการดำเนินโครงการที่คู่ขนานกันไประหว่างการจัดเวทีเสวนา

สาธารณะระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งและการรณรงค์ส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งและฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องในชุมชน ซึ่งทั้งสองกิจกรรมเป็นกระบวนการตามกรอบการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่สถาบันพระปกเกล้าเสนอขึ้น ทว่าในทางปฏิบัติการดำเนินกิจกรรมจะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับต้นทุนของแกนนำในชุมชนที่ดำเนินโครงการ ซึ่งจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 เน้นการเปิดเวทีสาธารณะเป็นหลัก การจัดกิจกรรมในลักษณะนี้พบว่ามักเกิดขึ้นกับแกนนำที่เป็นคนนอกพื้นที่และนำเอาโครงการนี้เข้าไปดำเนินการโดยเริ่มต้นจากการพูดคุยกับผู้นำชุมชนและหน่วยงานราชการเป็นหลัก ด้วยความที่แกนนำกลุ่มนี้ไม่ทราบรายละเอียดบริบทของชุมชนอย่างลึกซึ้งจึงทำให้ไม่สามารถเข้าถึงตัวผู้สมัครได้โดยตรง มีความพยายามอยู่เช่นกันในการค้นหา แกนนำระดับพื้นที่ซึ่งเป็นคนในชุมชนที่เป็นข้อต่อ เพื่อทำความเข้าใจความสำคัญของโครงการอย่างลึกซึ้งและให้ผู้นั้นเป็นแกนนำในระดับพื้นที่เพื่อขยายผลต่อ ซึ่งบางพื้นที่ก็พบแต่บางพื้นที่ก็ไม่พบ พื้นที่ที่พบว่ามีความกระตือรือร้นก็จะมีความสัมพันธ์กับระดับความสำเร็จของโครงการในระดับมากถึงปานกลาง แต่หากไม่พบและไม่สามารถเข้าถึงแกนนำระดับพื้นที่ได้ความสำเร็จมักเกิดขึ้นได้น้อย

อย่างไรก็ตาม แกนนำที่ไม่ได้เป็นคนในพื้นที่ก็มีความพยายามอย่างมากที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการให้เวทีเสวนาสาธารณะให้เป็นประโยชน์มากที่สุด โดยการสร้างความคิดความเข้าใจให้แก่ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยตรง และมอบการบ้านให้แก่คนกลุ่มนี้ได้นำเอาแนวคิดและข้อเสนอจากเวทีไปเผยแพร่ต่อบรรยากาศคนใกล้ชิดและคนรู้จักเพื่อสร้างกระแสโอบล้อมความคิดของคนในพื้นที่ทั้งหมดแทนการเข้าหากลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้สมัคร

ลักษณะที่ 2 ใช้การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการคู่ขนานกันไป กรณีที่เป็นการเดินคู่ขนานกันไประหว่างการเปิดเวทีสาธารณะกับการพูดคุยนอกรอบ พบว่ามักเกิดขึ้นกับแกนนำที่เป็นคนในพื้นที่ ซึ่งทำให้แกนนำกลุ่มนี้มีลักษณะที่เป็นแกนนำในระดับพื้นที่ไปโดยปริยายไม่ใช่เพียงแกนนำที่ดำเนินโครงการเท่านั้น กระบวนการคู่ขนานที่พบว่าแกนนำกลุ่มนี้ดำเนินการคู่กันไปกับการจัดเวทีเสวนาสาธารณะก็คือ การรายงานความคืบหน้าของการดำเนินการในที่ประชุมหมู่บ้านอยู่เสมอ ซึ่งกระบวนการเช่นนี้จะช่วยให้สามารถทบทวนทิศทางการดำเนินโครงการได้อย่างใกล้ชิดและสามารถหาทางรับมือได้อย่างทันท่วงที ตลอดจนปรับท่าทีการรณรงค์ที่เหมาะสมต่อไปได้นอกจากนั้น ยังสามารถจัดวงเสวนาย่อยๆพูดคุยกับผู้สมัครอย่างไม่เป็นทางการซึ่งทำให้บรรยากาศการพูดคุยกันนั้นมีความผ่อนคลายประกอบกับอาศัยความเป็นญาติพี่น้องคนรู้จัก คนที่ปรารถนาดีต่อชุมชนของตนเช่นเดียวกันมาพูดคุยกัน รวมไปถึงอาศัยต้นทุนทางสังคมของแกนนำบางคนในกลุ่มเพื่อช่วยให้การเจรจาเป็นไปโดยราบรื่น

ซึ่งภายในวงเสวนาที่ไม่เป็นทางการนี้เองที่มีส่วนช่วยอย่างยิ่งในการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้สมัครที่ลงแข่งขัน และ ‘กองเชียร์’ ซึ่งอาจเป็นผู้มีอิทธิพลในชุมชนให้เห็นพ้องต้องกันกับแนวทางการเลือกตั้งสมานฉันท์ได้

นอกเหนือจากข้อจำกัดเรื่องการเป็นคนในหรือนอกชุมชนเป้าหมาย ที่เกิดขึ้นกับแกนนำระดับโครงการผู้ผลักดันการก่อเกิดโครงการและขับเคลื่อนโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้ประสบความสำเร็จข้างต้น เงื่อนไขด้านกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงยังเกิดขึ้นสืบเนื่องจากการขาดการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ผู้สมัคร และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง อย่างแท้จริง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่ากระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไม่ว่าจะเป็นการจัดเวทีเสวนาหรือการรณรงค์ต่อเนืองนั้น ส่วนใหญ่ขับเคลื่อนดำเนินการโดยแกนนำระดับโครงการเป็นหลัก ยังไม่พบว่าผู้นำชุมชน ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมากนัก ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าผู้เกี่ยวข้องเหล่านี้โดยมากมีบทบาทเป็นเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรม ไม่ใช่ผู้ริเริ่มหรือผลักดันขับเคลื่อนให้เกิดกิจกรรมตั้งแต่ต้น ทั้งหมดนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเพียงพอเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง อันสืบเนื่องจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ยังไม่ครอบคลุมของแกนนำจึงทำให้ยังไม่เกิดความตระหนักในความสำคัญของโครงการและบทบาทศักยภาพของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการสร้างการเมืองที่ดี

อีกส่วนปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นเพราะช่องทางการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงยังเป็นไปอย่างจำกัด โดยทั่วไปแล้วไม่ได้มีรูปแบบการรณรงค์ที่แตกต่างกันระหว่างการดำเนินโครงการโดยแกนนำที่อยู่ในพื้นที่หรือนอกพื้นที่ โดยรูปแบบการรณรงค์ที่พบมักเป็นการประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย การเดินรณรงค์รอบหมู่บ้านซึ่งอาจเป็นรถแห่ การเดิน หรือการปั่นจักรยาน อีกส่วนสำคัญคือความต่อเนื่อง (continuity) ในการรณรงค์ประชาสัมพันธ์โครงการ จากบทสัมภาษณ์เราพบว่าแกนนำพลเมืองซึ่งเป็นคนในพื้นที่จะมีช่องทางในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการได้มากกว่าทั้งในเวทีที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และมีความเป็นธรรมชาติมากกว่า มีความยืดหยุ่นในการตีความวิชาการให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ส่งผลให้สามารถเลือกใช้เทคนิควิธีการพูด (ทั้งชู ทั้งแนะ ทั้งปลอบ) ให้แก่คนในชุมชนได้ตรงใจมากกว่า ซึ่งจุดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเปิดใจรับฟังข้อเสนอดังกล่าวของคนในชุมชน ผลการศึกษาพบว่าแกนนำที่นำโครงการนี้ลงไปดำเนินการในพื้นที่ที่สามารถสร้างโอกาสในการพูดคุยในวงสนทนาที่ไม่เป็นทางการได้เสมอส่งผลกับความต่อเนื่องในการสร้างกระแสของโครงการซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับระดับความสำเร็จของการดำเนินโครงการในพื้นที่ระดับมากและปานกลาง จึงกล่าวได้ว่าการมีกิจกรรมส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นสิ่งสำคัญและควรมีการรณรงค์เพื่อสร้างสำนึกให้เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินโครงการดังกล่าวอย่างต่อเนื่องด้วยเหตุนี้ จึงเป็นการดีที่ที่จะมีการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อ

สิทธิขายเสียงให้หลากหลายมากขึ้น และสร้างแกนนำในระดับชุมชนให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อให้เกิดการรณรงค์ขยายผลโครงการอย่างต่อเนื่อง

3) เงื่อนไขด้านวัฒนธรรมและผลประโยชน์ (interest & culture)

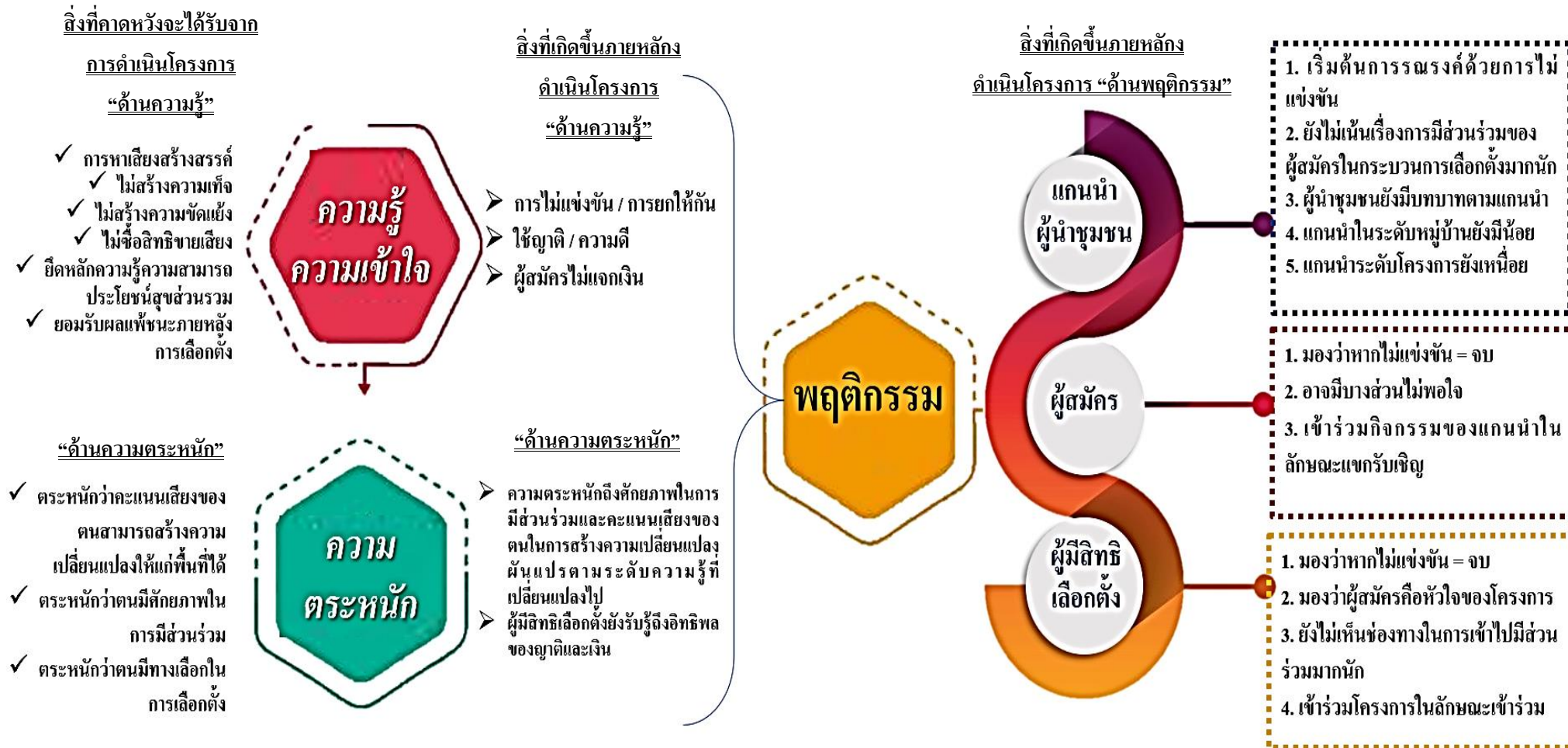
ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่ากระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงยังประสบความสำเร็จอย่างจำกัด ส่วนหนึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นเพราะเงื่อนไขปัจจัยด้านวัฒนธรรมและผลประโยชน์ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าคนในชุมชนมีความเชื่อบางประการที่อาจกลายเป็นปัจจัยที่ขัดขวางต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ประกอบด้วยแนวคิดเรื่อง ญาติพี่น้องและแนวคิดเกี่ยวกับการรับเงินของผู้สมัคร

‘ญาติพี่น้อง’ เป็นแนวคิดที่ได้รับการกล่าวถึงว่ามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งมากที่สุด ในแง่การยึดความเป็นญาติพี่น้องเป็นหลักในการพิจารณาเลือกผู้แทนมีส่วนขัดขวางต่อการเลือกตั้งที่มีคุณภาพและการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง เนื่องจากการพิจารณาเลือกผู้แทนจากความเป็นญาติพี่น้องนั้นจะปิดกั้นโอกาสในการพิจารณาตัวเลือกอื่น ทั้งยังมีโอกาสนำไปสู่การแบ่งฝักแบ่งฝ่ายระหว่างบรรดาญาติที่เป็นกองเชียร์ นำไปสู่ความขัดแย้งโจมตีระหว่างกองเชียร์และผู้สมัครอันเป็นต้นเหตุแห่งความบาดหมางในชุมชนภายหลังการเลือกตั้งได้

นอกจากนั้น การแบ่งเป็นกองเชียร์ฝ่ายต่างๆยังมีส่วนสนับสนุนต่อการพัวพันขึ้นต่อการแย่งชิงชัยชนะกันทุกวิถีทางซึ่งรวมไปถึงการใช้เงินเพื่อซื้อเสียงด้วย เมื่อประกอบกับความเชื่อและการให้ความหมายการให้เงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียงว่าเป็นเรื่องของการให้เกียรติผู้มีสิทธิเลือกตั้ง หรือเป็นการแสดงออกถึงการพึ่งพาได้ และเป็นการแสดงออกถึงความจริงใจจริงจังในการเล่นการเมือง ส่งผลให้แม้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่จะเลือกผู้แทนจากความเป็นญาติพี่น้องแต่สุดท้ายผู้สมัครก็ยังจำเป็นต้องแสดงออกถึงความเป็นคนพึ่งพาได้ ต้องยอมจ่ายเงินไปเพื่อเรียกความนิยมทั้งก่อนและหลังมีประกาศเลือกตั้ง เมื่อประกอบกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งบางกลุ่มมองว่าช่วงเวลาในการเลือกตั้งเป็นจังหวะดีที่จะแสวงหาผลประโยชน์ทางการเงินจึงนำมาสู่การปั่นราคาตอบแทนให้สูงขึ้น ปฏิบัติดังกล่าวจึงยิ่งส่งผลขัดขวางต่อการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

ดังนั้น การส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้ประสบความสำเร็จจึงจำเป็นต้องปรับมุมมองทางความเชื่อและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยไปพร้อมกัน โดยส่งเสริมวัฒนธรรมของการมุ่งเหตุผลเพื่อประโยชน์ส่วนรวมที่ยั่งยืนระยะยาว การยอมรับความหลากหลายและไม่ปฏิเสธความเปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างให้เกิดการเปิดใจยอมรับความเปลี่ยนแปลงและมุมมองที่แตกต่าง ไม่ยึดติดผลประโยชน์เฉพาะตนเฉพาะกลุ่ม อันเป็นสารตั้งต้นของวัฒนธรรมปรีชาหาหรือที่สำคัญซึ่งเป็นจุดตั้งต้นของระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

แผนภาพที่ 1 สรุปความเปลี่ยนแปลงภายหลังการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จ.ร้อยเอ็ด ระหว่างปี 2560-2564

แผนภาพที่ 1 เป็นสรุปความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่เป้าหมายในจังหวัดร้อยเอ็ดที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ระหว่างปี 2560-2564 เปรียบเทียบกับความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นภายหลังดำเนินโครงการในเรื่องความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักและพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จากแผนภาพจะเห็นได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงที่คาดว่าจะได้รับภายหลังการดำเนินโครงการในแต่ละเรื่องนั้นยังไม่ถึง กล่าวคือ ในเรื่องของความรู้ความเข้าใจต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ที่คาดหวังว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะเข้าใจว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นเรื่องของ การหาเสียงสร้างสรรค์ การไม่สร้างความเท็จ ไม่สร้างความขัดแย้ง ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ยึดหลักความรู้ความสามารถ ประโยชน์สุขส่วนรวมเป็นหลักในการเลือกตั้งและยอมรับผลแพ้ชนะภายหลังการเลือกตั้ง ทว่าผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งกลับยังมีความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง โดยมีจำนวนมากที่ยังเข้าใจว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์คือการไม่แข่งขัน เป็นการยกให้กัน เป็นการเลือกญาติพี่น้องของตน มีจำนวนน้อยที่มองว่าเป็นเรื่องของการเลือกตั้งที่ใช้ความดี และเน้นการหาเสียงสร้างสรรค์ ไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง ซึ่งเรื่องนี้สัมพันธ์กับปัจจัยด้านการถ่ายทอดความรู้ที่ไม่ครบถ้วนรอบด้านดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น

ในส่วนของความตระหนักผู้ โดยกระบวนการคาดหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ภายหลังเข้าร่วมโครงการแล้วผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จะมีความตระหนักว่าคะแนนเสียงของตนสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่พื้นที่ได้ ตระหนักว่าตนมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง และตระหนักว่าตนมีทางเลือกในการเลือกตั้ง ทว่าผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนมากยังไม่ตระหนักว่าตนมีทางเลือกในการเลือกตั้งมากนัก และยังคงมองว่าญาติและเงินยังมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกผู้แทนอย่างมาก มีเพียงพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ผ่านเกณฑ์ระดับมากเท่านั้น ที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะเกิดความตระหนักในศักยภาพของตนเองในการสร้างความเปลี่ยนแปลงและเล็งเห็นคุณค่าในคะแนนเสียงของตนมากขึ้นและรับรู้ถึงอิทธิพลของญาติและเงินน้อยลง

ความรู้และความตระหนักถึงศักยภาพของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เกิดขึ้นอย่างไม่เต็มที่ข้างต้น ได้ส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้อง 3 ฝ่ายในการเลือกตั้งท้องถิ่นให้มีการแสดงออกในการขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างจำกัดตามไปด้วย ดังนี้

ในส่วนของแกนนำและผู้นำชุมชนพบว่าแกนนำและผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ เน้นการขับเคลื่อนโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงโดยมุ่งไปที่การ ‘ไม่แข่งขัน’ เป็นหลัก ยังไม่เน้นบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งมากนัก ด้านผู้นำชุมชนก็ยังมิบทบาทตามแกนนำอยู่อย่างมาก ไม่ได้มีลักษณะของการร่วมมือกันขับเคลื่อนแต่เป็นการทำตามที่แกนนำระดับโครงการแนะนำและเข้าร่วมกิจกรรมที่แกนนำจัดขึ้น

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่เกิดแกนนำในระดับชุมชน/พื้นที่อย่างแท้จริง ทำให้แกนนำระดับโครงการต้องเหนื่อยในการขับเคลื่อน ส่งผลต่อประสิทธิภาพการขับเคลื่อนและความต่อเนื่องของโครงการ

ด้านผู้สมัครรับเลือกตั้งก็เช่นเดียวกัน ผลการศึกษาพบว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งยังมีบทบาทจำกัดในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ทั้งนี้เพราะภายใต้จุดเน้นที่ไม่ถูกต้องเรื่องการ ‘ไม่แข่งขัน’ จึงส่งผลให้ เมื่อผู้สมัครตกลงกันได้และยอมเปิดทางให้แก่ผู้สมัครบางรายได้ขึ้นมาเป็นผู้แทนก่อนได้โดยไม่มี ความขัดแย้ง ก็เท่ากับว่ากระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์สิ้นสุดลง ไม่จำเป็นต้องมีการรณรงค์ใดๆตามมา ซึ่ง ผิดไปจากเป้าหมายของการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในการที่ต้องการสนับสนุนให้เกิด การหาเสียงอย่างสร้างสรรค์และเสริมอำนาจให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งให้มากขึ้น ในทางกลับกัน หากผู้สมัครไม่สามารถตกลงกันได้และนำไปสู่การรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง กระนั้น กระบวนการดังกล่าวก็ขับเคลื่อนโดยแกนนำเป็นหลัก ผู้สมัครรับเลือกตั้งยังมีบทบาทเป็นเพียงแขกรับเชิญในเวที เท่านั้น ขณะที่ผู้สมัครบางรายอาจเกิดความไม่เข้าใจถึงขั้นไม่พอใจกับจุดเน้นเรื่องการไม่แข่งขัน โดยมองว่า กระบวนการไม่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งอาจนำมาสู่ความขัดแย้งไม่พอใจระหว่างผู้สมัครและกองเชียร์ในชุมชนได้ ด้วยเหตุนี้ กระบวนการต่างๆภายใต้โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจึงยังไม่สามารถสร้างสำนึก เกี่ยวกับการเลือกตั้งที่ถูกต้องให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้

สุดท้ายเป็นบทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งพบว่ามีลักษณะไม่ต่างจากผู้สมัครรับเลือกตั้งกล่าวคือเข้าใจว่า การเลือกตั้งสมานฉันท์นั้นคือการเลือกตั้งที่หากไม่มีการแข่งขันเท่ากับ ‘จบ’ เมื่อเป็นเช่นนี้บทบาทหลักของ กระบวนการดังกล่าวจึงอยู่ที่ผู้สมัครไม่ใช่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง พวกเขาจึงเข้าใจว่าบทบาทของตนเองเป็นเพียงผู้เข้าร่วม กระบวนการต่างๆในเวทีเสวนาที่แกนนำเป็นผู้จัดขึ้น เมื่อประกอบกับการที่ไม่มีช่องทางต่างๆในการแสดงความ คิดเห็นหรือเข้าไปมีส่วนร่วมกำหนดและกำกับกติกาในการเลือกตั้งสมานฉันท์มากพอ จึงส่งผลให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งยัง ไม่ได้รับการกระตุ้นสำนึกการมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งตามที่โครงการคาดหวังไว้เท่าที่ควร

งานวิจัยชิ้นนี้มองว่าเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิ ขายเสียงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ของแกนนำ เน้นเนื้อหาองค์ความรู้ถูกต้อง รอบด้าน ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมและความเชื่อต่อการเลือกตั้งที่ไม่เป็นประชาธิปไตยและมุ่งเน้นให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเล็งเห็นผลประโยชน์ของชุมชนส่วนรวมภายหลังการเลือกตั้งให้มากขึ้น ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้ จึงเสนอตัวแบบเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ชื่อว่า ‘ตัวแบบ 5 สร้างสู่การเลือกตั้ง สมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง’ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตัวแบบ ‘5 สร้าง’ สู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง (5 building for free and fair election)

จากข้อสังเกตข้างต้น เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้ประสบความสำเร็จในการสร้างความเปลี่ยนแปลงภายหลังการดำเนินโครงการมากยิ่งขึ้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงนำเสนอตัวแบบ “5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง” โดยโมเดล 5 สร้างฯ นี้ประกอบด้วย 1) สร้างความรู้ (knowledge building) 2) สร้างความตระหนัก (consciousness building) 3) สร้างความร่วมมือ (collaboration building) 4) สร้างช่องทางการมีส่วนร่วม (channels building) และ 5) สร้างวัฒนธรรม (culture building) โดยมีรายละเอียดดังนี้

สร้างที่ 1 สร้างความรู้ (knowledge building)

ความรู้คือปัจจัยสำคัญอย่างแรกที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นในกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง เพราะความรู้ที่ถูกต้องครอบคลุมมีความสัมพันธ์กับระดับความตระหนักในศักยภาพที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงเห็นคุณค่าคะแนนเสียงของตนเองและประโยชน์ในการเลือกตั้ง ทั้งยังสัมพันธ์กับพฤติกรรมมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งของผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบรรยากาศการเลือกตั้งในด้านบวกหลายประการ

โดยองค์ความรู้ที่จำเป็นต้องเพิ่มเติมในที่นี้ประกอบด้วย

- 1) **ความรู้เรื่องประชาธิปไตยกับการเลือกตั้ง** : สาระสำคัญที่มุ่งนำเสนอในส่วนนี้คือ ความสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยในเรื่องของการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การเปลี่ยนผ่านการเมืองโดยสันติ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการเมืองให้มีคุณภาพได้โดยประชาชนผ่านการเลือกตั้ง เป็นต้น องค์ความรู้ในส่วนนี้เน้นให้ผู้เรียนได้ทราบว่า แม้การเลือกตั้งจะไม่ใช่ว่าสาระสำคัญทั้งหมดของประชาธิปไตย ทว่าการเลือกตั้งก็นับเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสดงออกถึงอำนาจอธิปไตยของประชาชน เป็นการเปิดพื้นที่ให้แก่ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างทั่วถึง สร้างการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองอย่างเป็นระบบโดยสันติ และเป็นจุดตั้งต้นของการเมืองครั้งใหม่ ในแง่นี้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจึงพึงระลึกว่าการเลือกตั้งทุกครั้งมีความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การได้ผู้นำที่ดีและการสร้างการเมืองที่ดี ดังนั้น ในฐานะประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยจึงควรตระหนักถึงความสำคัญของการเลือกตั้ง และควรใช้โอกาสในการเลือกตั้งอย่างดีที่สุด ด้วยเหตุและผลเหนือ

ความชอบส่วนตัว เพื่อสร้างการเมืองที่ดีอันจะตอบสนองต่อความต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

- 2) **ความเป็นพลเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง** : สาระสำคัญที่มุ่งนำเสนอในส่วนนี้คือ คุณลักษณะที่สำคัญของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย 5 รากฐานประชาธิปไตย ชื่อสัตย์ มีเหตุผล มีวินัย มีความรับผิดชอบและมีจิตสาธารณะ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มากไปกว่าการเลือกตั้ง อาทิ การมีส่วนร่วมจัดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนโดยการรวมกลุ่มของคนในชุมชนเอง การร่วมกับทางการเมืองเพื่อเสนอแนะนโยบายหรือร่วมกันขับเคลื่อนผลักดันนโยบายสาธารณะเพื่อแก้ไขปัญหา รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างการเมืองที่ดีตั้งแต่ “ต้นทาง” ผ่านการส่งเสริมและสร้าง “การเลือกตั้งที่มีคุณภาพ” ปลอดภัยเลือกตั้งทุกรูปแบบ เป็นต้น
- 3) **ความหมายความสำคัญและกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง** : สาระสำคัญที่มุ่งนำเสนอในส่วนนี้คือ การเลือกตั้งที่สร้างสรรค์ บทบาทของฝ่ายต่างๆในการส่งเสริมการเลือกตั้งที่สร้างสรรค์ รูปแบบของการทุจริตเลือกตั้งแบบต่างๆ การรับมือ รูปแบบวิธีการและช่องทางในการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้ง เป็นต้น
- 4) **โทษจากการเลือกตั้งที่ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม** : สาระสำคัญที่มุ่งนำเสนอในส่วนนี้คือ โทษของการทุจริตเลือกตั้งทางกฎหมาย โทษของการทุจริตเลือกตั้งต่อสังคม และโทษของการทุจริตเลือกตั้งต่อคุณภาพชีวิต เป็นต้น
- 5) **วัฒนธรรมที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อประชาธิปไตยและคุณภาพชีวิต** : สาระสำคัญที่มุ่งนำเสนอในส่วนนี้คือ กิจกรรมทบทวนวัฒนธรรมในชุมชน วัฒนธรรมใดขัดขวางหรือส่งเสริมกับหลักรากฐานประชาธิปไตย 5 ประการ ปัญหาการเลือกตั้งจากความคั่งชิน คั่งเคย ไม่กล้าเปลี่ยนแปลง กิจกรรมจับคู่ความต้องการและนโยบาย เป็นต้น

ในขั้นนี้แกนนำจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเชื่อมโยงความสำคัญของทฤษฎีมิติต่างๆเกี่ยวกับการเลือกตั้งการพัฒนาประชาธิปไตยและการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนั้น จึงพึงระมัดระวังในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ต้องไม่เลือกนำเสนอเฉพาะชุดความรู้ใดชุดความรู้หนึ่งเท่านั้น แต่ต้องถ่ายทอดชุดความรู้ทั้งหมดที่สำคัญต่อการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงทั้งหมด โดยที่สำคัญจะต้องมีการเชื่อมโยงให้เห็นด้วยว่าชุดความรู้เรื่องต่างๆสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันเพื่อส่งเสริมต่อคุณภาพชีวิตของผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างไร

สุดท้าย สรุปว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งคือสารตั้งต้นของประชาธิปไตยคุณภาพ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะต้องตระหนักว่าตนเองเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยและพึงใช้สิทธิอำนาจนี้ในการเลือกผู้แทนที่ดีที่สุด เพื่อวางทางเสื่อประชาธิปไตย

ให้เป็นไปในทิศทางที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ต้องการ การเลือกตั้งไม่ใช่การยึดติดหรือการแลกเปลี่ยนต่างตอบแทนแต่เป็นกระบวนการทางด้านเหตุผล เป็นการพิจารณาเลือกบนฐานของข้อมูลข้อเท็จจริงและผลการดำเนินงานที่ผ่านมาผสานกับข้อเสนอเชิงนโยบายในอนาคต ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคือพลังในการสร้างความเปลี่ยนแปลงและต้องไม่ปล่อยให้การเมืองอยู่ในมือของนักการเมืองเท่านั้นเพราะการเมืองเป็นของทุกคน

สร้างที่ 2 สร้างความตระหนัก (consciousness building)

สำนึกในที่นี้ก็คือ 'ใจ' ที่เห็นความสำคัญของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง เป็น 'ใจ' ที่พร้อมจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างการเมืองที่ดี ซึ่งความตระหนักในที่นี้ไม่ได้เกิดขึ้นบนสุญญากาศแต่เกิดขึ้นบนฐานของความรู้ความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างแท้จริง และสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าคือการสร้างความตระหนักไม่อาจสร้างได้ในวันสองวันแต่ต้องใช้ระยะเวลา และอาศัยความต่อเนื่องในการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นสาระสำคัญอย่างครอบคลุมเป็นระยะ ซึ่งการจะทำให้เช่นนี้ได้จำเป็นต้องมีองค์ประกอบด้านผู้ถ่ายทอดที่มีความรู้ความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างลึกซึ้งและถ่ายทอดเป็น และกิจกรรมในการสร้างความตระหนักให้แก่ผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่างๆอย่างต่อเนื่อง

จากแนวคิดเรื่องการศึกษาเพื่อสร้างสำนึกพลเมือง (civic education) ซึ่งให้เห็นว่าการสร้างสำนึก (consciousness) นั้นไม่อาจเกิดขึ้นได้ลำพังจากการอบรมในห้องเรียนเท่านั้น แต่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ การสร้างสภาพแวดล้อมที่รองรับต่อความสนใจและการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างสำนึกในกลุ่มผู้เรียนที่เป็นวัยผู้ใหญ่จำเป็นต้องคำนึงถึงผลประโยชน์และความสนใจ เพราะการเรียนรู้ของวัยผู้ใหญ่ไม่อาจใช้การอบรมบอกกล่าวได้แต่ต้องเกิดจากความสนใจและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างลึกซึ้งต่อเนื่องกระทั่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในที่สุด ในแง่นี้กิจกรรมที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน (Life-centered) สามารถประสบพบเจอได้ในชีวิตประจำวันเพื่อนำไปสู่การเน้นย้ำและไม่เพิ่มภาระในการปฏิบัติจึงเป็นอีกหนทางหนึ่งในการก่อรูปสำนึกบางประการ นอกจากนั้นการเน้นที่งานหรือการแก้ปัญหา (Task-centered) เพื่อสร้างแรงจูงใจในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมนั้นอย่างต่อเนื่องก็เป็นการสร้างเงื่อนไขที่น่าสนใจต่อการสร้างสำนึกบางประการในวัยผู้ใหญ่ เพราะหากพวกเขายอมรับ สนใจกิจกรรมเหล่านั้นและเชื่อว่าการเรียนรู้และการทำกิจกรรมนั้นๆ จะช่วยให้เขาทำงานได้ดีขึ้นหรือช่วยแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันของเขา การก่อรูปสำนึกบางประการก็จะเกิดขึ้นได้อย่างเป็นธรรมชาติ

ดังนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงเสนอกระบวนการสร้างสำนึกพลเมืองที่มีความสำคัญต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ทั้ง 3 เรื่อง (ความตระหนักในความสำคัญของคะแนนเสียงในการสร้างความเปลี่ยนแปลง

ความตระหนักถึงศักยภาพในการมอบข้อเสนอแนะ และความตระหนักถึงศักยภาพในการเลือกได้อย่างอิสระเสรี) ไว้ 2 ประการ ประกอบด้วย

1) การเปิดพื้นที่

จากผลการศึกษาพบว่าการจัดเวทีเสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้นสามารถสร้างให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตระหนักถึงความสำคัญของตนเองในฐานะเจ้าของคะแนนเสียงเล็งเห็นถึงคุณค่าคะแนนเสียงของตนเอง เกิดความมั่นใจในการพูดคุยนำเสนอความต้องการแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งมากขึ้น ดังนั้นตัวแบบ 5 สร้างๆ นี้ จึงเลือกให้การเปิดพื้นที่เป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งก่อรูปความตระหนักในศักยภาพของตนได้มากยิ่งขึ้น โดยการเปิดพื้นที่ในที่นี้จะแบ่งออกเป็น การเปิดพื้นที่แบบธรรมชาติหรือพื้นที่ที่ไม่เป็นทางการ (non-official stage) และการเปิดพื้นที่แบบเป็นทางการ (official stage)

สำหรับเปิดพื้นที่แบบธรรมชาติหรือพื้นที่ที่ไม่เป็นทางการ (non-official stage) ในที่นี้คือการใช้กิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นงานบุญ งานบวช งานรื่นเริงต่างๆ ของชุมชน รวมไปถึงการประชุม หมู่บ้านที่เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำในการแทรกองค์ความรู้ความสำคัญของการเลือกตั้งที่มีคุณภาพ เป็นการเลือกตั้งที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคือผู้กำหนดวาระ คือผู้กำหนดกติกาตลอดจนร่วมกันรักษากติกาเพื่อให้ชุมชนหมู่บ้านได้ผู้แทนที่มีคุณภาพสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้ อย่างไรก็ตาม การพูดคุยแบบเป็นธรรมชาติจะเกิดขึ้นได้ภายใต้เงื่อนไขอย่างน้อย 2 ประการคือ 1) ต้องมีแกนนำในชุมชนที่จะทำหน้าที่นำองค์ความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปถ่ายทอดอย่างต่อเนื่องในเวทีกิจกรรมต่างๆ 2) แกนนำต้องมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างแท้จริง ในแง่นี้จึงจำเป็นที่แกนนำจะต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพจากหน่วยงานส่วนกลางเป็นระยะ ซึ่งอาจทำได้ในลักษณะของการจัดอบรมเพิ่มเติมความรู้ การจัดประชุมทบทวนสถานการณ์ ตลอดจนการจัดประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

นอกเหนือจากเงื่อนไข 2 ประการข้างต้น ‘ความต่อเนื่อง’ และ ‘ความเชื่อมโยง’ เป็นหัวใจสำคัญของการเปิดพื้นที่แบบธรรมชาติให้ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะการพูดคุยเรื่องการเมืองโดยธรรมชาติของสังคมไทยเป็นเรื่องที่คนมักไม่พูดในที่สาธารณะ ถือว่าเป็นเรื่องหนัก เป็นเรื่องที่น่ากลัวความขัดแย้งได้ การสร้างสำนักจะต้องทำความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งเสียใหม่ว่าเป็นเรื่องปกติ เป็นการที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะได้ทบทวนการทำงานของ ผู้แทน และร่วมกันกำหนดคุณสมบัติของผู้แทนที่พึงปรารถนาตามมุมมองและความต้องการของคนในชุมชนขึ้นมา การเมืองไม่ใช่เรื่องความขัดแย้งแต่เป็นการทบทวนเพื่อปรับปรุงการทำงาน เพื่อปรับปรุงการพัฒนาชุมชนของตนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ในช่วงแรกของการนำเสนอแกนนำอาจจำเป็นต้องค่อยๆ ถ่ายทอดเนื้อหาเรื่องราวไปที่

ละเล็กทีละน้อย ไม่ควรเปิดประเด็นใหญ่ โดยเริ่มนำเอา ‘รากฐานประชาธิปไตย 5 ประการ’ มาเชื่อมโยงวิเคราะห์ โดยเปรียบเทียบกับผลงานทำงานที่ผ่านมาของผู้แทนปัจจุบันเพื่อวางรากฐานไปสู่ผู้แทนที่พึงปรารถนาในอนาคตทีละน้อยอย่างเป็นธรรมชาติ โดยอาจพูดคุยและชี้ชวนประเด็นดังกล่าวในวงสนทนาที่ไม่เป็นทางการต่างๆไปพร้อมกัน เช่น ในวงสนทนาของกลุ่มแม่บ้าน

โรงเรียนพลเมืองเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่หากชุมชนใดมีความประสงค์ต้องการจัดให้มี ‘โรงเรียนพลเมือง’ เกิดขึ้นในพื้นที่ อาจประสานไปยังศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองของสถาบันพระปกเกล้าประจำจังหวัดของตน หรือประสานมายังสถาบันพระปกเกล้าโดยตรงเพื่อขอรับคำแนะนำการจัดหลักสูตรต่างๆในโรงเรียนพลเมือง โดยพื้นที่ใดที่มีโรงเรียนพลเมือง อาจนำโรงเรียนพลเมืองมาเป็นอีกพื้นที่หนึ่งในการเสริมสร้างความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปพร้อมกันได้ โดยอาจเชิญวิทยากรจากสถาบันพระปกเกล้า หรือสถาบันการศึกษาเข้าให้ความรู้ในชั่วโมงเรียนหรือนอกชั่วโมงเรียนเป็นวิชาเสริมก็ได้เช่นกัน

กระบวนการเปิดพื้นที่ จะช่วยให้วาระเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นสิ่งที่ได้รับการพูดคุยกันจนเป็นปกติ กระทั่งกลายเป็นกระแส และกลายเป็นทางเลือกในการเลือกตั้งในท้ายที่สุด กล่าวคือ เมื่อถึงฤดูกาลเลือกตั้งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน ผู้สมัคร ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จะมีมุมมองต่อการเลือกตั้งที่เป็นมากกว่าการแข่งขันแต่เป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาร่วมกันโดยการพูดคุยเปิดใจรับฟังและแสวงหาหนทางการพัฒนาชุมชนโดยสันติระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

2) การจัดกิจกรรมเฉพาะอย่างต่อเนื่อง

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นแล้วว่าการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไม่สามารถส่งเสริมผ่านกิจกรรมรณรงค์ไปใช้สิทธิเลือกตั้งแบบธรรมดาได้ แต่ต้องเป็นการรณรงค์ให้ไปเลือกตั้งที่ไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียงและเป็นไปอย่างสมานฉันท์โดยเฉพาะ ดังนั้น แม้จะมีการเปิดพื้นที่เพื่อก่อรูปสำนึกในศักยภาพของตนเองในการสร้างทางเลือกแล้ว การสร้างสำนึกจำเป็นต้องมีการลงมือปฏิบัติด้วย ซึ่งในที่นี่ก็คือการลงมือปฏิบัติผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมการเลือกตั้งอย่างสร้างสรรค์ ลดการทุจริตทุกประเภท และไม่ส่งเสริมต่อการร้องขอหรือจ่ายแจกทรัพย์สินเพื่อแลกกับคะแนนเสียง ยกตัวอย่างเช่น การประชาสัมพันธ์องค์ความรู้เรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ผ่านเสียงตามสายอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ โดยเป็นการประชาสัมพันธ์ที่มากกว่าการบอกกล่าวแก่คนในชุมชนว่าขณะนี้มีการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในชุมชนเท่านั้นแต่เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยที่แกนนำสามารถรับการสนับสนุนองค์ความรู้เรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจากสถาบันพระปกเกล้าได้ หรือโดยการจัดกิจกรรมระดมความเห็นเพื่อการพัฒนาชุมชนต่างๆโดยเชื่อมโยงไปสู่เรื่องของการเตรียมความพร้อมสู่การ “เปลี่ยนชุมชน” เป็นต้น เพื่อสร้างให้การ

เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นกระบวนการที่ทุกคนสามารถเข้าถึง จับต้องได้ และเป็นประโยชน์กับทุกคนอย่างแท้จริงเพื่อนำไปสู่ความรู้สึกสนใจ ใฝ่รู้ และตกผลึกเป็นสำนึกพลเมืองที่มีความกระตือรือร้นในท้ายที่สุด

สร้างที่ 3 สร้างความร่วมมือ (collaboration building)

นับเป็นอีกกระบวนการที่มีความสำคัญเพื่อสร้างพลังการเคลื่อนไหวให้เข้มข้นยิ่งขึ้น การเคลื่อนไหวที่มีแกนนำจำนวนจำกัดมีความเสี่ยงต่อปัญหาหลายประการ ทั้งเรื่องของความไม่เข้าใจของคนบางกลุ่มในพื้นที่ ที่อาจนำไปสู่การสร้างกระแสต่อต้านด้วยวิธีการต่างๆไม่ว่าจะด้วยการปั่นราคา การปล่อยข่าวลือ การสร้างความเกลียดชัง ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้จะกลายเป็นคลื่นใต้น้ำในช่วงท้ายของการเลือกตั้งได้ ปัญหาอีกประการคือการขาดกระแสนั่นนอนว่าแกนนำคือคนสำคัญที่จะผลักดันโครงการไปสู่ความสำเร็จ แต่ลำพังแกนนำเพียงไม่กี่คนไม่สามารถสร้างกระแสอย่างต่อเนื่องได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น การสร้างความร่วมมือจึงมีความสำคัญ อย่างไรก็ตาม การแสวงหาความร่วมมือจะเกิดขึ้นไม่ได้ หากผู้เกี่ยวข้องต่างฝ่ายต่างมองว่าตนไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการและมีสถานะเป็นเพียงผู้ดูหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมเท่านั้น งานวิจัยชิ้นนี้จึงมองว่าจำเป็นต้องสร้างให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคนเป็นแกนนำด้วยเพื่อช่วยให้โครงการสามารถเคลื่อนต่อไปได้ โดยตัวของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเองที่จะทำหน้าที่เสมือนแม่เหล็กดึงดูดให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องหันมาให้ความสนใจกับประเด็นเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่มีสิทธิขายเสียง กระบวนการนี้แตกต่างจากกระบวนการพัฒนาที่เน้นการสั่งการหรือการเข้าหาผู้นำหรือหน่วยงานราชการเป็นหลัก การเข้าหาผู้ที่มีอำนาจและสั่งการลงมาแม้จะเป็นช่องทางหนึ่งที่จะทำให้โครงการเคลื่อนต่อไปได้ ทว่าจะมีความเป็นธรรมชาติน้อยกว่ากระบวนการที่เสริมอำนาจให้แก่ประชาชนเพื่อโอบล้อมนโยบายของผู้นำและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ต้องปฏิบัติตามแทน นอกจากนี้ การสร้างให้ทุกคนเป็นแกนนำยังมีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างความตระหนักในความสำเร็จของโครงการอย่างเป็นรูปธรรม เพราะโครงการนี้เป็นของของทุกคนไม่ใช่เฉพาะของแกนนำ ผู้นำชุมชนหรือผู้สมัครเท่านั้น เมื่อความรู้สึกเป็นเจ้าของ (sense of belonging) โครงการเกิดขึ้นแล้ว การประชาสัมพันธ์โครงการก็จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สำหรับกระบวนการสร้างให้ทุกคนเป็นแกนนำในตัวแบบ 5 สร้าง ประกอบด้วย 2 ขั้นตอนคือ

การสร้างความเป็นเจ้าของ (sense of belonging) เป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยสร้างให้ทุกฝ่ายเกิดความรู้สึกอยากเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมแสดงออก ปัญหาประการหนึ่งของการดำเนินโครงการที่ผ่านมาคือความไม่สามารถสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการนี้ได้ คนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน ผู้สมัครและผู้มีสิทธิ

เลือกตั้ง ยังมีความรู้สึกว่าเป็นของสถาบันพระปกเกล้าหรือแกนนำ และพวกเขาเป็นเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรมเท่านั้น การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของจึงมีความสำคัญและควรดำเนินการตั้งแต่ต้น ซึ่งอาจกระทำโดยการเชื่อมโยงให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นบทบาทของตนเองมากขึ้น ซึ่งจุดนี้ต้องเข้าไปแก้ไขที่การถ่ายทอดความรู้ แกนนำจะต้องถ่ายทอดความรู้แบบไม่มีธงว่าจะไม่มีการแข่งขันตั้งแต่แรก แต่ต้องเป็นการสร้างความรู้ว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งคือผู้มีบทบาทสำคัญที่จะร่วมกันกำหนดกติกาเพื่อสร้างชุมชนให้ดีขึ้นได้อย่างไรบ้าง แทน เพื่อสร้างให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งเห็นถึงความสำคัญของบทบาทตนในการมีส่วนร่วมส่งเสริมการเลือกตั้งที่มีคุณภาพ นอกจากนั้น การให้ความสำคัญเชิญผู้มีสิทธิเลือกตั้งเข้าร่วมกิจกรรมสนทนาวางแผนเป็นระยะก็จะช่วยให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของตนเองมากขึ้น โดยระยะแรกอาจจะต้องจัดหากลุ่มอาสาสมัครที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องเข้ามาเป็นกลุ่มนำร่องก่อนเพื่อสร้างแกนนำระดับพื้นที่ในการกระจายข้อมูลอย่างเป็นธรรมชาติและเชิญชวนประชาสัมพันธ์ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชนตระหนักถึงบทบาทของตนในการเลือกตั้งเป็นระยะกระทั่งเกิดความรู้สึกว่าต้องออกมาทำอะไรสักอย่าง

การสร้างกระแส มีความสำคัญไม่แพ้กัน สืบเนื่องจากการสื่อสารในชุมชนจะมีลักษณะของการบอกต่อเป็นหลัก สื่อบุคคล (personal media) คือกลไกสำคัญในการประชาสัมพันธ์เรื่องราวต่างๆในชุมชน ‘กระแส’ จึงเป็นอีกกลไกสำคัญที่ไม่อาจขาดหายไปในการสร้างความเปลี่ยนแปลงเรื่องต่างๆในระดับชุมชน การสร้างกระแสนั้น มีความสัมพันธ์กับกิจกรรมและความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมด้วย โดยกิจกรรมที่จัดนั้นอาจไม่จำเป็นต้องมุ่งไปที่การเลือกตั้งอย่างชัดเจน แต่เน้นไปที่การเสริมบทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เน้นไปที่บทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้มากกว่าที่ผ่านมา เช่น ในฐานะผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นเจ้าของภาษี ทำอะไรได้บ้าง และมีช่องทางใดบ้างที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะสามารถสร้างอนาคตให้กับตนเองได้ หรือเน้นไปที่คุณสมบัติของผู้นำที่ดี ชุมชนที่พึงปรารถนา เพื่อเป็นการสร้างกระแส ความเปลี่ยนแปลงที่มีคุณภาพ ให้เกิดขึ้นในชุมชนก่อนการเลือกตั้งจะมาถึง

สร้างที่ 4 สร้างช่องทางการมีส่วนร่วม (channels building)

นับเป็นอีกหนึ่งกลไก (mechanism) สำคัญที่จะช่วยให้ความรู้และความตั้งใจที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการได้รับการปฏิบัติอย่างแท้จริง ส่งเสริมต่อการสร้างความรู้ สร้างความตระหนัก และสร้างให้ทุกคนเป็นแกนนำข้างต้น เพราะปัญหาประการหนึ่งที่พบได้มากคือภายหลังการอบรมปรากฏว่าไม่มีพื้นที่ให้แก่ผู้ที่เข้ารับการอบรมได้มีการแสดงออกอย่างต่อเนื่อง ไม่มีกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมความเข้าใจและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้เข้ารับการอบรม ความสนใจและตื่นตัวต่อโครงการจึงผ่อนคลายและกลายเป็นภาระหน้าที่ที่แกนนำจะต้องขับเคลื่อนต่อไปโดยลำพัง

ดังนั้น การสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง การสร้างพื้นที่ยิ่งมามากยิ่งช่วยให้องค์ความรู้และทักษะที่ได้รับจากการอบรมไม่ได้เป็นเพียง ‘ลมปาก’ ที่สร้างฝันลมๆแล้งๆให้แก่ผู้เข้าอบรมแต่พวกเขาจะมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการขับเคลื่อนโครงการให้ประสบความสำเร็จ โดยงานวิจัยนี้มองว่า ช่องทางของการมีส่วนร่วมสามารถเป็นได้มากกว่าเวทีเสวนาขนาดใหญ่ที่เป็นทางการเท่านั้น อาจเป็นลักษณะของวงสนทนา การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายอย่างต่อเนื่องดังที่กล่าวไปข้างต้น แต่สิ่งหนึ่งที่ต้องมีพร้อมกันสร้างการมีส่วนร่วมให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เข้าไปมีส่วนร่วมในพื้นที่เหล่านั้นให้มากขึ้นโดยอาจดำเนินการผ่านกิจกรรมที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้ อาทิ การจัดวงสนทนาเล็ก พูดคุยเรื่องการเมืองให้เป็นปกติ โดยผู้คนนำเอาประสบการณ์สิ่งที่พบเจอระหว่างดำเนินโครงการมาแลกเปลี่ยนเล่าสู่กันฟัง หรือการกำหนดหัวข้อให้พูดคุยกลายเป็นการตั้งคำถามชวนคิด โดยอาจเป็นผู้นำชุมชนที่ชวนคิดประเด็นการพัฒนาชุมชน ผู้นำในฝัน หรือจะสร้างชุมชนน่ารักน่าอยู่อย่างไร โดยอาจนำกิจกรรมที่มีลักษณะแข่งขันเล็กน้อยเข้ามาเพื่อสร้างแรงจูงใจ จัดให้กรรมการหมู่บ้านแต่ละคุ้มลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจากครัวเรือนในความรับผิดชอบของตนและหาตัวแทนจากคุ้มของตนนำเสนอเป็นการฝึกการแสดงความคิดเห็นไปเป็นระยะทั้งยังเป็นการเตรียมความพร้อมกับการเลือกตั้งไปพร้อมกัน เป็นต้น

นอกจากนั้น การสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมในปัจจุบันยังสามารถนำเอาเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีบทบาทในกระบวนการเลือกตั้งในห้วงฤดูกาลเลือกตั้งได้มากยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นแอปพลิเคชันไลน์ หรือเฟสบุ๊ค ที่คนในพื้นที่เริ่มรู้จักคุ้นเคยและใช้มากขึ้น โดยอาจจัดเป็นแคมเปญต่างๆหรืออาจจัดให้มีการประกวดโครงการหรือข้อเสนอต่อการพัฒนาชุมชนที่โดนใจและให้มีการโหวต (vote) เลือกโครงการที่น่าสนใจที่สุด ซึ่งอาจกลายเป็นข้อเสนอที่ผู้ได้รับเลือกตั้งไม่อาจปฏิเสธได้เมื่อเข้ามาดำรงตำแหน่ง เป็นต้น

สร้างที่ 5 สร้างวัฒนธรรม (culture building)

ในตัวแบบ 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนี้ สร้างสุดท้ายที่จำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นก็คือ การสร้างให้ความรู้และปฏิบัติการที่ผ่านมามากกลายเป็น ‘วัฒนธรรม’ การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการต่างๆในชุมชน เพราะสุดท้ายแล้วการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งไม่อาจจบลงที่วันไปใช้สิทธิเลือกตั้ง เพราะภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยความรับผิดชอบไม่ได้เป็นของผู้แทนแต่เป็นความรับผิดชอบของทุกฝ่ายที่ต้องมีส่วนร่วม ในส่วนของผู้แทนมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการรวบรวมความต้องการ แสวงหาช่องทาง ประสานความร่วมมือทุกฝ่าย และขับเคลื่อนโครงการกิจกรรมต่างๆในรูปแบบนโยบายสาธารณะเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆในชุมชน แต่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยไม่อาจละเลยให้ความต้องการที่ได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ตั้งแต่ก่อนการเลือกตั้งและก่อนมีผู้แทนหลุดลอยไป

อยู่กับมือของผู้แทนเท่านั้น แต่ควรมีการติดตามความคืบหน้าในการดำเนินโครงการเป็นระยะ เพื่อให้ทุกโครงการที่ดำเนินการสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้มากที่สุด

ดังนั้น ด้วยการสร้างวัฒนธรรมการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องการเมืองให้เป็นปกติ การกำหนดประเด็นความต้องการและคุณสมบัติของผู้แทนที่พึงปรารถนา ชุมชนที่พึงปรารถนาไว้ตั้งแต่ก่อนจะลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายอย่างแท้จริง ในขั้นนี้จะต้องนำกระบวนการทั้งหมดเหล่านั้นมาถอดบทเรียน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทางด้านความรู้ ทศนคติ พฤติกรรม และบรรยากาศด้านบวกที่เปลี่ยนแปลงไปบ้าง เพื่อเป็นบทเรียนให้แก่ทุกฝ่ายในชุมชนและเป็นกำลังใจในการนำเอากระบวนการที่เคยกระทำผ่านมาเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงข้างตันไปขยายผลกับการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชนต่อไป ในแง่นี้จะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรมอื่นๆ และนำไปสู่การตระหนักถึงสิทธิ การปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของตนอย่างเป็นธรรมชาติ ก่อเกิดเป็นวิถีปฏิบัติ (the way of life) และกลายเป็นวัฒนธรรมประชาธิปไตยของผู้คนในชุมชนในที่สุด

โดยวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องสร้างขึ้นในที่นี้ มีอาทิ วัฒนธรรมการยกย่องความสามารถความตั้งใจในการทำงานเพื่อชุมชน วัฒนธรรมไม่เรียกร้องผลประโยชน์เพื่อแลกกับตำแหน่ง วัฒนธรรมแห่งตรรกะที่ถูกต้อง ไม่เลือกเพราะเป็นญาติ กลัวบาป สงสารผู้สมัคร หรือกลัวการเปลี่ยนแปลง และไม่ใช้การเลือกตั้งเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ต่างตอบแทน เป็นต้น วัฒนธรรมที่ขัดขวางต่อการพัฒนาประชาธิปไตยเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการทำความเข้าใจอย่างถูกต้อง เพื่อเปลี่ยนวัฒนธรรมที่เคยขัดขวางความก้าวหน้าและการพัฒนาประชาธิปไตยให้กลายเป็นวัฒนธรรมที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาประชาธิปไตยเสริมอำนาจประชาชนและพัฒนาชุมชนโดยรวม

สุดท้ายพึงระลึกว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้แม้จะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนยาก เนื่องจากข้องเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ทำมาเป็นเวลานานความเชื่อที่ผิดและผลประโยชน์เฉพาะหน้า อย่างไรก็ตาม เมื่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงดำเนินไปตามขั้นตอนและโดยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างแท้จริง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะกลายเป็นแรงบันดาลใจสำคัญที่จะเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่ไม่เป็นประชาธิปไตยได้

โดยโมเดล 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ ให้มีความสอดคล้องกับช่วงของการเลือกตั้ง ประกอบด้วย 1) ระยะเริ่มต้น 2) ระยะดำเนินการ และ 3) ระยะขยายผล (ดังแผนภาพที่ 2)

แผนภาพที่ 2 ตัวแบบ 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง
(5 building for free and fair election model)

แผนภาพที่ 2 เป็นการแสดงกรอบแนวคิดของตัวโมเดล 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ในแผนภาพเป็นการจำลองให้เห็นถึงตัวโมเดลที่ประกอบกันเข้าระหว่างกรอบแนวคิดและวิธีดำเนินการใน 3 ระยะ การอ่านโมเดลนี้ ผู้อ่านควรเริ่มต้นอ่านจากรอบนอกซึ่งเป็นกรอบคิดในการดำเนินโครงการ 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จากนั้นจึงลงรายละเอียดซึ่งเป็นขั้นตอนการดำเนินงานด้านในที่แบ่งออกเป็น 3 ระยะตามลำดับ ซึ่งรายละเอียดวิธีการขับเคลื่อนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงตามโมเดล 5 สร้างฯ ทั้ง 3 ระยะมีดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ระยะเริ่มต้น

ในระยะนี้มีเป้าหมายเพื่อเปิดตัวโครงการและสร้างความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ทราบถึงความสำคัญ เป้าหมายและกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ตลอดจนประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการดำเนินโครงการ

กิจกรรมสำคัญที่พึงดำเนินการในระยะนี้ประกอบด้วย

1.1 การค้นหาผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stake holders)

ในขั้นนี้ผู้ดำเนินการจะต้องระบุผู้เกี่ยวข้องให้ครบถ้วนครอบคลุม เพื่อประโยชน์ในการเข้าพบผู้เกี่ยวข้องต่อไป โดยมากในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น หรือในการเลือกผู้ใหญ่บ้านนั้น ผู้เกี่ยวข้องที่จำเป็นต้องเข้าหาจะประกอบด้วย ก) ผู้นำชุมชนในอดีตและปัจจุบัน คนกลุ่มนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในอำนาจเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน การขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆในชุมชนโดยคนนอกชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจความสำคัญของการดำเนินโครงการแก่คนกลุ่มนี้ก่อน เพื่อสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชนผ่านการถ่ายทอดข้อมูลของกลุ่มผู้นำชุมชน นอกจากนั้น หากผู้นำชุมชนมีความยินดีเข้าร่วมโครงการ การประสานงานในระยะต่อไปเพื่อทำกิจกรรมต่างๆก็จะได้ได้รับความร่วมมือมากกว่า

ข) ประชาชนชาวบ้าน เป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่แม้จะไม่ได้เป็นผู้นำชุมชนหรือมีอำนาจในการปกครองสั่งการ ทว่าด้วยความรู้ความสามารถของคนกลุ่มนี้จึงทำให้พวกเขาได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนเช่นเดียวกัน และได้รับการยกย่องให้เป็น ‘ครู’ ซึ่งนับเป็นผู้นำตามธรรมชาติอีกกลุ่มหนึ่ง การเข้าหาคนกลุ่มนี้และดึงคนกลุ่มนี้เข้าร่วมโครงการตั้งแต่แรกจึงมีโอกาสดังโครงการจะได้รับการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

ค) ผู้ที่มีแนวโน้มจะลงสมัครรับเลือกตั้ง คนกลุ่มนี้คือหัวใจสำคัญที่จะพลาดไม่ได้ การดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจำเป็นต้องทราบว่าผู้ใดมีแนวโน้ม ที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งบ้าง และควรเข้าหาบุคคลกลุ่มนี้อย่างทั่วถึง อย่างไรก็ตาม การเข้าหาบุคคลกลุ่มนี้ต้องระมัดระวังในเรื่องการนำเสนอโครงการต้องเน้นประโยชน์ในภาพรวมและไม่ทำให้พวกเขาเสียประโยชน์หรือกระทบกับการแข่งขัน ผู้ดำเนินโครงการจำเป็นต้องแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นกลางอย่างเป็นรูปธรรม โดยการไม่กล่าวให้ร้ายฝ่ายใด ไม่ปฏิเสธการแข่งขัน แต่เน้นไปที่การแข่งขันอย่างสร้างสรรค์ เป็นการแข่งขันกันทำความดี พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่าผู้สมัครจะได้ประโยชน์อะไรจากเวทีนี้ และการเข้าร่วมเวทีเสวนาหรือกิจกรรมต่างๆภายใต้โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมีขั้นตอน มีกติกาอย่างไรบ้าง และต้องพร้อมที่จะตอบคำถามแก่ผู้สมัครทุกเรื่องโดยอ้างอิงข้อมูลตามทฤษฎี

ง) หน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง คืออีกภาคส่วนสำคัญที่จะช่วยสนับสนุนในการขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นไปอย่างราบรื่น การเข้าพบเพื่อชี้แจงเป้าหมายของโครงการ วิธีการปฏิบัติต่างๆตามข้อกำหนดเกี่ยวกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่นอกจากจะช่วยให้ปฏิบัติการต่างๆภายใต้โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นไปตามระเบียบปฏิบัติแล้วก็ยังมีส่วนสนับสนุนให้การขับเคลื่อนโครงการอยู่ในความสนใจของคนในชุมชนและอาจประสบความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสมานฉันท์และไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียงได้มากขึ้น

จ) ประชาชน เป็นกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ภายใต้ปฏิบัติการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจำเป็นต้องเขาหา อย่างไรก็ตาม การเข้าหาคนกลุ่มนี้อาจจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมตามบริบทด้วย หากบริบทของพื้นที่ค่อนข้างเป็นเมืองหรือกึ่งชนบทการจัดเวทีที่เป็นทางการอาจจะมีเหมาะสมมากกว่าเพื่อทำความเข้าใจกับคนในพื้นที่ และควรจัดในช่วงวันหยุดเพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเข้าร่วมเวทีได้ แต่หากพื้นที่มีลักษณะชนบท การจัดเวทีแบบเป็นทางการในช่วงแรกโดยทันทีอาจไม่เหมาะสมเนื่องจากอาจมีผู้สนใจเข้าร่วมไม่มาก อาจพิจารณานำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมของชุมชนก่อน หรือใช้การสร้างกระแสในระยะแรกให้มีการตั้งคำถามและพูดกันปากต่อปากไปสักระยะ จากนั้นจึงจัดเวทีจะสร้างความสนใจได้มากกว่า อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอในตัวแบบนี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของบริบทวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่

1.2 การค้นหาแกนนำระดับชุมชน

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นแล้วว่าการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ผ่านมายังขาดแกนนำในระดับพื้นที่ มีเพียงแกนนำระดับโครงการเท่านั้นที่เป็นผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆในชุมชน ซึ่งส่วนนี้ส่งผลให้ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องอื่นๆไม่ได้มีบทบาทในการริเริ่มและดำเนินกิจกรรมมากนักและมีบทบาทเป็นเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นหลัก งานวิจัยชิ้นนี้จึงเสนอให้ผู้ดำเนินโครงการควรค้นหาผู้ที่มีความสนใจเป็นแกนนำระดับพื้นที่ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ เพื่อสร้างจุดเชื่อมประสานในระดับพื้นที่ และเพื่อช่วยให้บรรยากาศในการดำเนินโครงการไม่ได้มีลักษณะที่เป็นทางการ (official) มากจนเกินไปกระทั่งนำไปสู่ความรู้สึกว่าเป็นโครงการที่มีลักษณะสั่งการ และทำให้ผู้ดำเนินการสามารถเข้าหากลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่องมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้สมัครหรือผู้ที่สนใจลงสมัครรับเลือกตั้งและผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน

แน่นอนว่าการมองหากลุ่มผู้มีความสนใจในระยะแรกอาจเป็นไปได้โดยยากลำบาก ดังนั้นการเข้าหาผู้นำอาจมีส่วนช่วยได้ เพื่อสอบถามถึงผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้ที่มีความสนใจด้านนี้และเชิญชวนมาร่วมรับรู้รับทราบการขับเคลื่อนกิจกรรมตั้งแต่ต้น หรืออาจใช้การเชิญชวนกลุ่มกรรมการหมู่บ้าน หัวหน้ากลุ่มต่างๆใน

หมู่บ้านและอาสาสมัครประจำหมู่บ้านเข้าทำความเข้าใจโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นชุดแรกๆ จากนั้นอาจเปิดรับสมัครอาสาสมัครเป็นแกนนำขับเคลื่อนกิจกรรมระดับพื้นที่ก็ได้ ในขั้นนี้ผู้ดำเนินงานอาจใช้การประสานนอกรอบก่อนเข้าไปสู่ชุมชนโดยนำเอาแนวคิด (concept) และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ดำเนินการก่อนหน้าไปนำเสนอเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเห็นภาพมากยิ่งขึ้นก็ได้ อนึ่ง การค้นหาแกนนำระดับชุมชนนั้นไม่มีรูปแบบตายตัวแน่นอน แต่เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นและควรมองหาไว้ตั้งแต่ในขั้นตอนนี้

1.3 การพูดคุยเบื้องต้น

การพูดคุยเริ่มต้นในขั้นนี้เป็นเพียงการนำเสนอความสำคัญของการเลือกตั้งที่มีคุณภาพ ที่มีความสมานฉันท์และไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยรวม ยังไม่ได้ลงรายละเอียดทฤษฎี เพียงแต่ตะปะไปยังความสำคัญของโครงการ กิจกรรมต่างๆ ของโครงการและผลที่คาดว่าจะได้รับเท่านั้น และอีกเช่นเดียวกัน ต้องไม่ทำให้ผู้เกี่ยวข้องไม่ว่าฝ่ายใด โดยเฉพาะผู้สมัครรับเลือกตั้งรู้สึกว่าคุณเองเสียเปรียบเมื่อเข้าร่วมโครงการนี้

การพูดคุยเบื้องต้นนี้อาจเริ่มต้นจากประเด็นปัญหาที่ชุมชนประสบพบเจอเมื่อมีการเลือกตั้ง ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการทุจริตเลือกตั้งการแข่งขันกันที่รุนแรงที่อาจจะส่งผลกระทบต่อชุมชน การดำเนินการในขั้นนี้พึงนำหลักวิชาการและข้อเท็จจริงมากล่าวถึงเพื่อสร้างความไว้วางใจพร้อมๆ กับสร้างความไว้วางใจให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้ดำเนินการควรดำเนินการตามหลักวิชาการและดำเนินการด้วยความโปร่งใสเป็นกลาง เพราะการเข้าหาชุมชนคือจุดตั้งต้นสำคัญที่จะนำไปสู่การ ‘ยอมรับ’ หรือ ‘ปฏิเสธ’ ของผู้เกี่ยวข้องในระยะต่อมา

นอกจากนั้น ผู้ดำเนินการพึงส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของทุกฝ่ายเกี่ยวกับปัญหาของการเลือกตั้งที่ผ่านมาและหนทางแก้ไขตั้งแต่ระยะแรกนี้ เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอันจะนำมาสู่ความสนใจเข้าร่วมขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ด้วยความสมัครใจ จุดเน้นข้อหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนให้การพูดคุยเบื้องต้นสำเร็จด้วยดีก็คือการสร้าง ‘ความไว้วางใจ’ และการเข้าหาอย่างสม่ำเสมอทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงของผู้ดำเนินการ จากนั้นจึงสร้างแกนนำในระดับพื้นที่ให้เป็นผู้ประสานงานหลักเพื่อให้กระแสของการดำเนินโครงการเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกระทั่งนำไปสู่กิจกรรมต่างๆ ในระยะถัดไป

ระยะที่ 2 ระยะดำเนินการ

ในระยะนี้มีเป้าหมายเพื่อขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในระดับพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ในขั้นนี้จะมุ่งเน้นไปที่การทำกิจกรรมและการรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างต่อเนื่อง โดยกิจกรรมในระยะนี้แบ่งออกเป็น การจัดเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจ การจัดเวทีเสวนาร่วมระหว่าง

ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และการจัดกิจกรรมรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การจัดเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจ: มีเป้าหมายสำคัญเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง หลักประชาธิปไตยสำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยองค์ความรู้สำคัญที่จำเป็นต้องได้รับการถ่ายทอดในขั้นนี้ ประกอบด้วย 1) ชุดความรู้ที่ว่าด้วยหลักประชาธิปไตย ความสำคัญของการเลือกตั้งที่มีคุณภาพกับระบอบประชาธิปไตยและการพัฒนาคุณภาพชีวิต 2) ความเป็นพลเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มากกว่าการเลือกตั้งและรากฐานประชาธิปไตย 5 ประการ 3) ความหมายความสำคัญและกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง 4) โทษของการทุจริตเลือกตั้ง ทั้งต่อกฎหมาย ต่อสังคม และต่อคุณภาพชีวิต และ 5) วัฒนธรรมที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อประชาธิปไตยและคุณภาพชีวิต

การสร้างความรู้ความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ต้องดำเนินการแบบเป็นองค์รวม โดยเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์กันระหว่างชุดข้อมูลต่างๆ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมให้เกิดการเลือกตั้งที่มีคุณภาพ มีความสมานฉันท์สร้างสรรค์ในการหาเสียงและไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีส่วนสำคัญในการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนามากขึ้น เป็นผู้มีส่วนร่วมกำหนดกติกาการเมืองสร้างสรรค์และกำกับกติกาหาเสียงของฝ่ายต่างๆให้เป็นไปตามกติกา เพื่อสร้างการเมืองที่ดีที่มีประสิทธิภาพตอบสนองคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนได้

อนึ่ง ในเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจ อาจเริ่มต้นด้วยการอบรม ทว่าไม่ได้จบลงที่การอบรม แต่เป็นการเริ่มต้นที่ทุกฝ่ายจะนำเอาความรู้ที่ได้จากเวทีเสวนามาขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงโดยคนในชุมชนเอง ในขั้นนี้ผู้ดำเนินโครงการสามารถชี้ชวนหรือยกตัวอย่างกิจกรรมต่างและเชิญชวนให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชนร่วมกันทำได้ หากช่วงแรกผู้มีสิทธิเลือกตั้งยังไม่มีแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมใดๆ อย่างไรก็ตาม จะเป็นการดีกว่าหากผู้ดำเนินการใช้กระบวนการชวนพูดคุยกระทั่งได้ข้อเสนอและข้อสรุปจากเวทีเกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในชุมชน เมื่อได้กิจกรรมแล้ว ผู้ดำเนินโครงการต้องไม่ลืมให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งกำหนดบทบาทหรือผู้รับผิดชอบ มีการติดตามการทำงานและเปิดช่องทางให้ฝ่ายต่างๆได้สื่อสาร บอกเล่าความก้าวหน้า สิ่งที่ทำได้ หรือข้อจำกัดที่เกิดขึ้นระหว่างดำเนินการ โดยพร้อมกันนี้ควรดึงผู้นำชุมชนเข้ามาเป็นผู้ที่จะแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างขับเคลื่อนกิจกรรมด้วย เพื่อให้กิจกรรมต่างๆสามารถเดินหน้าต่อไปได้ ในส่วนของผู้ดำเนินการเมื่อเห็นว่าชุมชนสามารถกำหนดวาระ

กิจกรรมต่างๆได้แล้วควรทยอยออกมาเป็นที่ปรึกษาให้มากขึ้น โดยทำหน้าที่เป็นชี้แนะ สนับสนุนการดำเนินการแต่ไม่ใช่ผู้ดำเนินการหลักดังที่ผ่านมา

2.2 การจัดเวทีเสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง: มีเป้าหมายเพื่อเปิดพื้นที่ให้แก่ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้พบปะกันในช่วงระยะเวลาที่ยาวนานมากขึ้น และภายใต้กิจกรรมที่จะส่งเสริมต่อกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยมากกว่าการที่ผู้สมัครค้นหาเสียงตามบ้าน ที่ทำได้เพียงการทักทายเล็กน้อยและมอบเอกสารแนะนำตัวที่บางครั้งก็ไม่ได้มีแม้แต่นโยบายของผู้สมัคร และบางครั้งไปติดไปพร้อมกับ ‘เงิน’ ที่เป็นอามิสสินจ้างให้เลือกตนเอง

ในเวทีเสวนาร่วมนี้ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคือเจ้าของเวทีเสวนาตัวจริง พวกเขาคือผู้กำหนดวาระในการเสวนา ภายใต้กติกาที่ทุกฝ่ายเท่าเทียมกันทั้งประเด็นที่ต้องนำเสนอ คำถาม และระยะเวลาในการตอบคำถาม ไม่มีผู้สมัครรายใดที่จะได้เวลาในการนำเสนอมากกว่าฝ่ายใด ทุกฝ่ายจะต้องได้รับการปฏิบัติในแบบเดียวกัน ด้วยหลักของความเป็นกลาง โดยผู้นำกระบวนการเสวนาอาจเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบการเลือกตั้ง หรือเป็นสถาบันการศึกษา หรือเป็นภาคประชาสังคมก็ได้เช่นกัน แต่สิ่งที่พึงระวังคือผู้จัดจะต้องมีความเป็นกลาง และต้องดำเนินการภายใต้หลักไม่เอื้อประโยชน์ต่อผู้สมัครฝ่ายใด การเสวนาจะต้องกระทำอย่างสร้างสรรค์ไม่เน้นการโต้เถียงเป็นการแลกเปลี่ยนมุมมองทางด้านปัญหาและนโยบายอย่าง ‘อารยะ’ ไม่มีการโห่ร้องด่าทอจากกองเชียร์ของฝ่ายใดๆ ทุกฝ่ายต้องยึดหลักรากฐานประชาธิปไตย 5 ประการ ในการเสวนาร่วมกัน

โดยผลผลิตจากเวทีเสวนาอาจแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับบริบทและบรรยากาศของการเสวนา บางเวทีอาจได้มีการลงนามความร่วมมือระหว่างผู้สมัครฝ่ายต่างๆในการไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ทว่านั่นไม่ใช่เป้าหมายของเวทีสิ่งที่เวทีเสวนาคาดหวังว่าจะได้รับ ประกอบด้วย 1) การสร้างความตระหนักในศักยภาพให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยและผู้กำหนดวาระการพัฒนาของชุมชน 2) กติกาการเลือกตั้งอย่างสร้างสรรค์ที่ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งเป็นผู้ร่วมกันกำหนดขึ้นมา 3) ข้อเสนอของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งประกอบด้วย คุณสมบัติของผู้แทนที่พึงปรารถนาและนโยบายที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องการ และ 4) สัญญาใจ หรือข้อผูกพันที่จะเกิดขึ้นจากกติกาการเลือกตั้งที่เกิดขึ้น ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้คือหัวใจสำคัญที่การจัดเวทีเสวนามุ่งหวังให้เกิดขึ้น

อนึ่ง เวทีเสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ได้เป็นการสร้างข้อผูกพันตามกฎหมาย แต่เป็นกระบวนการที่สร้างพื้นที่ให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งมากกว่าการไปใช้สิทธิเลือกตั้งและเป็นพื้นที่ที่เสริมสร้างศักยภาพทางการเมืองให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย ไม่มีที่ทางแสดงออกทางการเมืองอย่างเหมาะสมเพื่อพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยตั้งแต่ต้นทางผ่านการเลือกตั้ง ดังนั้นข้อสรุปหรือข้อตกลงใดๆที่เกิดขึ้นจากเวทีจึงไม่ได้มีข้อผูกพันตามกฎหมายเป็นเพียงภาระผูกพันทางใจ ที่อาจมีผล

ต่อการพัฒนาชุมชนหรือไม่ก็ได้ ทว่าข้อตกลงที่ได้สามารถนำมาปรับใช้เพื่อเป็นหมุดหมายในการส่งเสริมการเลือกตั้งที่มีคุณภาพ มีความสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงของทุกฝ่ายต่อไปได้

2.3 การจัดกิจกรรมรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง: ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญในการแปลงสิ่งที่อยู่ในกติกาหรือข้อตกลงที่ได้จากเวทีเสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยปฏิบัติการเพื่อตอบสนองต่อข้อตกลงที่ได้จากเวทีไม่ได้มีข้อจำกัดว่าจะต้องเกิดขึ้นจากฝ่ายใด ทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้สมัครหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องล้วนสามารถสนับสนุนผลักดันให้เกิดโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้

สำหรับกิจกรรมที่ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่ามักได้รับการปฏิบัติอยู่บ่อยครั้งภายใต้การดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ผ่านมาก็คือ การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย และการเดินหรือปั่นจักรยานรณรงค์การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในชุมชน มีบางพื้นที่ใช้การประชุมสอดแทรกรายงานความก้าวหน้าของโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชนได้รับทราบ กิจกรรมต่างๆข้างต้นมีส่วนสำคัญในการสร้างกระแสการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม หัวใจสำคัญของการประชาสัมพันธ์อยู่ที่ความต่อเนื่องและเนื้อหาที่น่าสนใจควรเน้นไปที่ประโยชน์ที่ทุกฝ่ายได้รับร่วมกันให้มากกว่าการ ‘ไม่แจก’ ‘ไม่รับ’ ซึ่งดูจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สมัครฝ่ายเดียว แต่ควรเน้นย้ำไปที่เรื่องศักดิ์ศรีของผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ความสามารถ ปัญหาของชุมชนที่ควรได้รับการแก้ไขแทน เป็นต้น เพื่อสร้างให้ทุกฝ่ายเห็นว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้นทุกฝ่ายจะได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง

นอกเหนือจากการรณรงค์ผ่านเสียงตามสายและการเดินรณรงค์ข้างต้น ผู้เกี่ยวข้องยังสามารถดำเนินการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้หลากหลายรูปแบบผ่านช่องทางต่างๆ โดยอาจนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ให้มากขึ้น เช่น จัดแคมเปญต่างๆ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน ทั้งออนไลน์และออฟไลน์ เช่น การจัดประกวดนโยบายสร้างสรรค์เพื่อหมู่บ้าน โดยอาจจัดประกวดเป็นคุ่มและเปิดให้มีการโหวตเลือกกว่านโยบายใดเหมาะสมที่สุด โดยนโยบายดังกล่าวอาจมีการนำเสนอในที่ประชุมหมู่บ้าน หรือ ในเวทีเสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น แต่สิ่งสำคัญคือกิจกรรมเหล่านั้นต้องไม่เพิ่มภาระ มีความเชื่อมโยงสนับสนุนต่อผลประโยชน์ของผู้ดำเนินการและจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมในลักษณะจิตอาสาร่วมรณรงค์นับเป็นอีกหนึ่งวิธีการที่จะช่วยกระตุ้นและสร้างการมีส่วนร่วมได้อย่างต่อเนื่อง และแท้ที่จริงแล้วกิจกรรมเหล่านี้สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม แต่สิ่งที่พึงระวังคือกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นจะต้องไม่กลายเป็นการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายหรือสนับสนุนให้เกิดการกลั่นแกล้งกันระหว่างผู้สมัคร

ยกตัวอย่างเช่นกิจกรรมจับตาคาการเลือกตั้ง แม้จะฟังดูเป็นกิจกรรมที่ดีแต่มีความสุมเสี่ยงที่จะกลายเป็นเครื่องมือของคนบางกลุ่มได้ ดังนั้น แทนที่จะเป็นกิจกรรม ‘จับผิด’ แต่ควรเป็นกิจกรรม ‘จับตาความดี’ มากกว่า เช่น ผู้สมัครคนใดทำความดี มีความเป็นมิตรในการหาเสียง ใช้การหาเสียงด้วยนโยบาย ใถ่ถามทุกข์สุขและความต้องการของชาวบ้านมากขึ้นก็จะได้รับแต้มต่อไปจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้โดยไม่มีกรแบ่งแยกมากกว่า

ระยะที่ 3 ระยะขยายผล

ในระยะนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างความต่อเนื่องของสำนักทางการเมืองที่ได้ก่อร่างขึ้นตลอดกระบวนการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงทั้ง 2 ระยะที่ผ่านมาให้ดำรงอยู่และสามารถขยายผลไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะอื่นๆได้อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะต่างๆ ความสนใจและการมีส่วนร่วมต่อความเป็นไปของชุมชนและต่อนโยบายที่พวกเขาได้มีส่วนร่วมเสนอแก่ผู้ที่ได้รับเลือกเป็นผู้แทน เป็นต้น ซึ่งความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะส่งผลต่อคุณภาพประชาธิปไตยและคุณภาพของพลเมืองตลอดจนคุณภาพของการเลือกตั้งได้ตามลำดับ ดังนั้น แม้การเลือกตั้งจะสิ้นสุดลงไปและชุมชนได้ผู้แทนมาเรียบร้อยแล้ว แต่สิ่งที่หยุดไม่ได้และควรเดินหน้าต่อไปก็คือกิจกรรมในการติดตามการทำงานของผู้แทนว่าเป็นไปตามข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามที่ได้ประกาศไว้ในเวทีเสวนาหรือไม่

ในขั้นนี้อาจมีการสร้างกลุ่มจิตอาสา พัฒนาแกนนำในพื้นที่ และสร้างกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง อาทิ จัดให้มีการประเมินการทำงานของผู้นำแบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมให้การทำงานเป็นไปโดยโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง กิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมีแนวโน้มที่จะส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะทางความคิดและพฤติกรรมใหม่ๆ กระทั่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตได้ และในที่สุดก็จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมใหม่ เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้อย่างเหมาะสมไม่เฉพาะการมีส่วนร่วมในผ่านการเลือกตั้งเท่านั้น แต่เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่จะเกิดขึ้นตลอดกระบวนการเลือกตั้ง ตั้งแต่ก่อนที่จะได้ผู้แทน เมื่อมีผู้แทนและเมื่อผู้แทนหมดวาระและจำเป็นต้องเลือกตั้งใหม่ ซึ่งความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะส่งผลต่อกระบวนการเลือกตั้งครั้งต่อไปให้ผู้คนจะได้เกิดการเรียนรู้แล้วว่าพวกเขาสามารถทำสิ่งใดได้บ้างทำสิ่งใดไม่ได้บ้างและควรทำสิ่งใดบ้างเพื่อให้การเลือกตั้งเป็นจุดตั้งต้นของการเมืองที่ดีเป็นการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพเพื่อคุณภาพชีวิตของพวกเขาอย่างแท้จริง

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่องการขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ ประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่นำกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ไปดำเนินการ 2) เพื่อศึกษาเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง 3) เพื่อศึกษาเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และ 4) เพื่อพัฒนาตัวแบบ (model) ของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สำหรับขยายผลในพื้นที่อื่นต่อไป

ในบทที่ 5 ซึ่งเป็นบทสรุปนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็น ส่วนของการสรุปและวิเคราะห์ผลศึกษา โดยจำแนกออกเป็น 1) ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการในพื้นที่เป้าหมายเปรียบเทียบกับพื้นที่ข้างเคียง 2) เงื่อนไขปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความต่อเนื่องของกระบวนการดังกล่าว 3) ตัวแบบ 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง และ 4) ข้อเสนอแนะ

1. ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการในพื้นที่เป้าหมายเปรียบเทียบกับพื้นที่ข้างเคียง

โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง มีจุดมุ่งหมายการเปลี่ยนแปลงที่คาดหวังว่าจะสร้างให้เกิดขึ้นอย่างน้อย 3 เรื่องประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ความเข้าใจ 2) การเปลี่ยนแปลงด้านความตระหนักรู้ถึงศักยภาพของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและพฤติกรรม และ 3) การเปลี่ยนแปลงด้านบรรยากาศของการเลือกตั้งที่มีการซื้อสิทธิขายเสียงลดลงและมีความสมานฉันท์เกิดขึ้นภายหลังการเลือกตั้ง ซึ่งผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นได้ทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก ตลอดจนนำไปสู่บรรยากาศการเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงไปได้

1.1 ด้านความรู้ความเข้าใจ (knowledge)

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม และบทบาทของพลเมืองในกระบวนการเลือกตั้งในการมีส่วนร่วมส่งเสริมการเลือกตั้งที่โปร่งใสเป็นธรรมและจบลงด้วยความสมานฉันท์ได้ ดังปรากฏว่าพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการนั้น กลุ่มตัวอย่างจะมีองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกระบวนการเลือกตั้งของพลเมืองมากกว่าพื้นที่ข้างเคียง โดยมีค่าเฉลี่ยความรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่ได้คะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 โดยรวมอยู่ที่ร้อยละ 36 โดยพื้นที่ที่ได้คะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์สูงที่สุดอยู่ที่ร้อยละ

100 ขณะที่ พื้นที่ข้างเคียงที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการมีค่าเฉลี่ยความรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่ได้คะแนนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 โดยรวมอยู่ที่ร้อยละ 7 เท่านั้น โดยพื้นที่ที่ได้คะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์สูงที่สุดอยู่ที่ร้อยละ 20

จากเกณฑ์การประเมินความสำเร็จในระดับพื้นที่ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ 3 ระดับคือ ผลการศึกษาพบว่าพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จระดับ มาก ปานกลาง และ น้อย ซึ่งจะพิจารณาจากความเปลี่ยนแปลง 4 เรื่อง ประกอบด้วย สัดส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ความตระหนักในศักยภาพซึ่งสะท้อนผ่านจำนวนผู้สมัครหน้าใหม่ที่เพิ่มมากขึ้น และบรรยากาศการเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงมีการรับรู้เรื่องการซื้อเสียงลดลง และมีการหาเสียงที่สร้างสรรค์อันนำมาสู่ความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง โดยความสำเร็จแต่ละระดับมีสัดส่วนที่แตกต่างกันในรายละเอียดดังนี้

พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงระดับมาก ในพื้นที่คือพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลง ดังต่อไปนี้

- ร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน มีคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์
- กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงการหาเสียงว่าโจมตีกันลดลง มีความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง
- กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงระดับการซื้อเสียงที่ลดลง
- มีผู้สมัครหน้าใหม่เพิ่มขึ้น

พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงระดับปานกลาง ในพื้นที่คือพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลง ดังต่อไปนี้

- ร้อยละ 30 ของกลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน มีคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์
- กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงการหาเสียงว่าโจมตีกันลดลง มีความสมานฉันท์ภายหลังการเลือกตั้ง
- กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงระดับการซื้อเสียงที่ลดลง

พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงระดับน้อย ในพื้นที่คือพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงทั้ง ดังต่อไปนี้

- กลุ่มตัวอย่างผู้มีสิทธิเลือกตั้งในชุมชน น้อยกว่าร้อยละ 30 มีคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์

ผลการศึกษาพบว่าพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในระดับมาก กลุ่มตัวอย่างจะมีความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้และความตระหนักสูง โดยความรู้ความเข้าใจเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม ตลอดจนบรรยากาศการเลือกตั้งในด้านบวกของพื้นที่ดังกล่าวในระดับที่สูงกว่าพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ระดับปานกลางและน้อยอย่างมีนัยสำคัญ จากเกณฑ์การประเมินสำเร็จที่กำหนดไว้ข้างต้น สรุปได้ว่า การดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ใน จ. ร้อยเอ็ด ระหว่างปี 2560-2564 มีพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับมาก จำนวน 3 แห่ง มีพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงระดับปานกลางจำนวน 2 แห่ง ที่เหลือเป็นพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงในระดับน้อยจำนวน 12 แห่ง

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่า ‘ความรู้’ เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นเงื่อนไขตั้งต้นสำคัญที่จะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงด้านอื่นๆภายใต้การส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และ

ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ไม่ว่าจะ เป็น ความตระหนัก ทักษะคิดและพฤติกรรม อันเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงบรรยากาศในการเลือกตั้งให้มีความสมานฉันท์และไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียงต่อไป

ดังนั้น แม้จะปฏิเสธไม่ได้ว่าการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจะไม่สามารถสร้างให้กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ที่ดำเนินโครงการมีความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ความเข้าใจในระดับผ่านเกณฑ์ได้ทุกพื้นที่ ดังจะเห็นได้ว่ายังมีกลุ่มตัวอย่างบางส่วนที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไม่ถูกต้อง ดังผลจากการสัมภาษณ์ที่ชี้ให้เห็นว่าความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถจำได้ออกไปเป็น 4 ลักษณะ กล่าวคือ

1) เข้าใจว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงคือการเลือกตั้งที่ “ไม่มีการแข่งขัน” หรือเป็นการ “ยกให้กัน” ในที่นี้คือมองว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์เป็นการที่คนในชุมชนมาพูดคุยกันและยกตำแหน่งให้แก่คนที่เหมาะสมเป็นลำดับไป

2) เข้าใจว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์เป็นการเลือกตั้งที่ใช้ญาติพี่น้อง ใช้ความดี กลุ่มนี้มองว่า ‘ญาติพี่น้อง’ เป็นปัจจัยสำคัญช่วยชนะในการเลือกตั้ง อีกเงื่อนไขคือการใช้ ‘ความดี’ หรือผลงานที่ผ่านมาซึ่งเรื่องนี้เชื่อมโยงกับความเข้าใจเรื่องการไม่แข่งขันเลือกตั้งด้วย

3) เข้าใจว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นโครงการที่ผู้สมัครจะ ‘ไม่มีการแจกเงิน’ เพื่อแลกกับคะแนนเสียงอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม การกล่าวเช่นนี้ไม่ได้ระบุให้ทราบถึงความพอใจหรือไม่พอใจต่อโครงการ เป็นแต่เพียงการสะท้อนความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างต่อโครงการเท่านั้น

4) เข้าใจว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นโครงการที่ทุกฝ่ายมีความร่วมมือเพื่อการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรม ลดความขัดแย้งไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่ายชุมชน ซึ่งกลุ่มนี้นับเป็นกลุ่มที่มีความเข้าใจความหมายและความสำคัญของโครงการได้อย่างถูกต้องใกล้เคียงกับนิยามของการเลือกตั้งสมานฉันท์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้มากที่สุดแต่กลับมีสัดส่วนอยู่เป็นจำนวนน้อย

ผลการศึกษาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ผ่านมาในจังหวัดร้อยเอ็ด แม้จะสร้างความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการเลือกตั้ง โทษของการเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งได้โดยพื้นฐานได้ แต่ยังไม่สามารถเปลี่ยน ‘ความเชื่อ’ เดิมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งเกี่ยวกับการหาเสียงเลือกตั้งที่ชุมชนเคยมีประสบการณ์ในอดีตที่เน้นการแข่งขันและชัยชนะได้ ส่งผลให้การเลือกตั้ง ‘สมานฉันท์’ ได้รับการตีความโดยประสบการณ์ให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ ผู้วิจัยพบว่าบางพื้นที่ก่อนที่จะเข้าร่วมโครงการนั้นมีลักษณะที่มีการเลือก ‘ผู้นำ’ ในแบบยกตำแหน่งให้กันมาก่อน ซึ่งผลที่เกิดขึ้นคือไม่มีการแข่งขัน เมื่อไม่มีการแข่งขันจึงไม่มีการใช้ ‘เงิน’ แต่เป็นการใช้ความดีหรือผลงานในอดีตเป็นเครื่องยืนยันในความเหมาะสมที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งของผู้นั้น ประสบการณ์เหล่านี้ถูกจับมาเชื่อมโยงกับ ‘การเลือกตั้งสมานฉันท์’ ในแง่ของการจำกัดการแข่งขันเสียแต่ต้นเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งหรือแจกเงินทองที่นำไปสู่การลงทุนทางการเมืองจำนวนมาก ซึ่งการตีความเช่นนี้มีลักษณะเป็นการตีความในทางปฏิบัติ

(practice) โดยแกนนำและผู้นำชุมชน ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้การนำเสนอข้อมูลของโครงการฯสู่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้รับการเลือกสรร ไม่ครอบคลุมองค์ความรู้ทุกข้อมูล เนื่องจากมุ่งเน้นไปที่ ‘การไม่แข่งขัน’ ตั้งแต่แรก

แน่นอนว่าเมื่อแกนนำเริ่มต้นนำเสนอชุดข้อมูลอย่างไม่รอบด้านปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาคือ ‘การยอมรับ’ จากผลการศึกษาพบว่ามีผู้สมัครบางรายที่มองว่าวิธีการ ‘ยกให้กัน’ เป็นวิธีการที่ล้ำสมัยและละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญ พวกเขาจึงยื่นกรานในสิทธินั้นที่จะลงสมัครรับเลือกตั้ง เมื่อเป็นเช่นนี้แกนนำจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนกลยุทธ์ไปที่การไม่แจกเงินแทน ซึ่งการกระทำเช่นนี้ในลักษณะหนึ่งคือการยึดหยุ่นในทางปฏิบัติ แต่ในอีกแง่หนึ่งก็แสดงให้เห็นหลักทางทฤษฎีที่ไม่มั่นคง ทั้งที่แท้จริงแล้วหลักของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอยู่ที่ การ ‘แข่งขันกันอย่างสร้างสรรค์’ ไม่รุนแรง ไม่ใช่การจำกัดการแข่งขัน เมื่อข้อมูลได้รับการถ่ายทอดออกไปเช่นนี้ จึงนำไปสู่ความเข้าใจผิดและไม่รอบด้านต่อโครงการฯของผู้คนในวงกว้าง เมื่อความเข้าใจต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเป็นไปโดยผิวเผิน ไม่ลึกซึ้ง ผลกระทบที่ตามมาคือการไม่เห็นถึงความสำคัญจำเป็นของการมีโครงการดังกล่าว เพราะมองว่าบทบาทสำคัญไม่ได้อยู่ที่ตัวผู้มีสิทธิเลือกตั้งแต่อยู่ที่ผู้สมัครว่าจะลงแข่งขันกันหรือไม่มากกว่า หรือไม่ก็จำกัดอยู่ที่ ‘ผู้เฒ่า’ หรือคณะกรรมการหมู่บ้านจะมีความเห็นชอบว่าจะเลือกใครมาเป็นผู้นำคนต่อไป สุดท้ายประชาชนจึงถูกผลักออกจากสมการการมีส่วนร่วมไม่ต่างจากการเลือกตั้งแบบเดิม

อย่างไรก็ตาม จำเป็นต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดเรื่อง ‘การยกให้กัน’ ในฐานะการสร้างความสมานฉันท์และลดการซื้อสิทธิขายเสียงในมุมมองของคนในพื้นที่ด้วยเช่นกัน เพราะเมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะพบได้ว่า การ ‘ยกให้กัน’ ไม่ใช่กระบวนการที่เป็นไปโดย ‘อำเภอใจ’ หรือทำตามผลการ (arbitrary) แต่มีขั้นตอน มีเงื่อนไขและระยะเวลาดำเนินการอย่างยาวนาน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าผู้ที่ต้องการเข้าสู่วงการการเมือง ต้องแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงที่จะทำงานทางด้านสังคมรับใช้ชุมชนมาก่อนหน้านี้อย่างน้อยเป็นเวลา 1-2 ปี โดยการเปิดตัวสู่ชุมชน ทำงานจิตอาสา ช่วยเหลืองานชุมชน บางรายอาจมีตำแหน่งเป็นกรรมการหมู่บ้าน เป็นผู้ช่วย หรือเป็น อสม. แต่สิ่งที่สำคัญคือมี ‘ผลงาน’ ให้คนในชุมชนโดยเฉพาะผู้ใหญ่ในชุมชนได้เห็นถึงความตั้งใจและความสามารถ จึงจะมีโอกาสได้รับการพิจารณาและได้รับมอบโอกาสจากคนในชุมชนให้ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำชุมชนคนต่อไป

ดังนั้น คำว่า ‘ยกให้’ โดยรายละเอียดแล้วมีการ ‘แข่งขัน’ และมีการ ‘คัดเลือก’ อยู่ในที ไม่ได้หมายความว่าปราศจากการแข่งขัน เพียงแต่การแข่งขันนั้นจะเกิดขึ้นก่อนหน้าวันเลือกตั้ง เป็นลักษณะของการสะสมความดีและผลงานมาเป็นระยะ ซึ่งในแง่นี้ก็มึลักษณะที่สอดคล้องกับมติของมหาชนอยู่ในที่เช่นกัน แต่ไม่เป็นทางการ เพราะหากพื้นที่นั้นใช้วิธีการเจรจาครอบครัวจากเวทีประชาคมหมู่บ้าน นำโดยผู้เฒ่าหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการยอมรับในหมู่บ้าน คนผู้นั้นก็จำเป็นต้องได้รับการยอมรับหรือมีแนวโน้มที่ผู้คนส่วนใหญ่ในชุมชนจะไม่ปฏิเสธคุณความดีของเขาด้วย แต่ในบางกรณีอาจใช้การประชุมกรรมการหมู่บ้านหารือเจรจากันเพื่อหาทางออกต่อการเลือกตั้งที่อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในชุมชนซึ่งก็จะเป็นกึ่งทางการมากขึ้น เพราะฉะนั้น คำว่า ‘ยกให้กัน’ จึงเป็นกระบวนการของคนในชุมชนที่ปฏิบัติมานานแล้วและมีส่วนที่สอดคล้องกับการแข่งขันตามหลักการเลือกตั้งใน

ระบอบประชาธิปไตยอยู่ด้วย เพียงแต่เป็นการแข่งขันกันก่อนหน้าที่จะมีประกาศวันเลือกตั้งที่จะนำไปสู่กระบวนการมอบอำนาจและความชอบธรรมให้แก่ผู้สมัครอย่างเป็นทางการเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ การตีตรากระบวนการ ‘ยกให้กัน’ ของคนในชุมชนจึงเป็นสิ่งที่ละเอียดร้ายละเอียดและทำให้พลาดกลไกที่เป็นต้นทุนทางสังคมในชุมชนไป ขณะที่ การลดทอนให้การเลือกตั้งสมานฉันท์เหลือเพียงแค่คำพูดที่ว่า ‘ยกให้กัน’ ก็ไม่เพียงพอต่อการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเช่นกัน

ดังนั้น แม้ผลการศึกษาจะชี้ให้เห็นว่าโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงยังสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงด้านบวกอันนำไปสู่การเลือกตั้งที่มีคุณภาพและส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งได้อย่างจำกัด ทว่าพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการก็ยังมีสัดส่วนความเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆที่สูงกว่าพื้นที่ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการอย่างมีนัยสำคัญ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการประชาสัมพันธ์ที่ผ่านมาเกี่ยวกับการเลือกตั้งที่มีคุณภาพของสังคมที่ผ่านมาแม้จะมีอยู่แต่ยังสามารถเข้าถึงประชาชนได้น้อยและยังไม่สามารถสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ว่าในฐานะที่เป็นพลเมืองพวกเขาสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการเลือกตั้งที่เสรีเป็นธรรมและไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียงได้อย่างไรบ้าง ดังนั้น การพิจารณาทบทวนเงื่อนไขปัจจัยที่จะส่งเสริมต่อการพัฒนากรอบคิดเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจึงมีความสำคัญเพื่อผลักดันให้กระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และกระบวนการสำคัญอย่างหนึ่งที่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นก็คือการสร้าง ความเข้าใจเรื่อง การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้ถูกต้องรอบด้าน

1.2 ด้านความตระหนักถึงศักยภาพของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและ

พฤติกรรม

ความตระหนักในที่นี้ หมายถึง ความตระหนักถึงความสำคัญของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงและความตระหนักในศักยภาพของตนเองในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งและสร้างความเปลี่ยนแปลงผ่านการเลือกตั้งได้ โดยความตระหนักข้างต้นประเมินจาก 3 เรื่อง ประกอบด้วย 1) การตระหนักว่าตนมีทางเลือกในการเลือกตั้ง 2) การตระหนักว่าตนมีศักยภาพในการมีส่วนร่วมผ่านการเสนอแนะนโยบายต่อผู้สมัคร และ 3) การตระหนักว่าคะแนนเสียงของตนสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่พื้นที่ได้

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถเสริมสร้างความตระหนักให้แก่กลุ่มตัวอย่างได้แต่ในระดับที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ กล่าวคือ หากพื้นที่นั้นมีกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงระดับมาก ก็จะมี ความตระหนักถึงศักยภาพในการเสนอแนะนโยบายต่อผู้สมัครและมีความตระหนักในคุณค่าคะแนนเสียงของตนในการสร้างความ

เปลี่ยนแปลงสูงกว่าพื้นที่ที่กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในระดับปานกลางและน้อย

สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่ากระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ซึ่งประกอบไปด้วยการจัดเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจ การจัดเวทีเสวนาร่วมกันระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การจัดกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ สามารถสร้างให้คนในพื้นที่เกิดความตระหนักรู้ในศักยภาพของตนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นได้ โดยผลการศึกษาพบว่า กระบวนการต่างๆ ในโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สามารถสร้างให้กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่รับรู้ถึงการมีพื้นที่ (space) ในการเข้าถึงตัวผู้สมัครได้มากกว่าที่ผ่านมา จากเดิมที่พวกเขาจะมีโอกาสได้สัมผัสกับผู้สมัครเพียงไม่กี่วินาทีด้วยการแจกบัตรแนะนำตัวหรือเดินทักทายและไหว้ตามบ้านเพื่อขอคะแนนเสียง ซึ่งไม่ได้มีช่วงเวลาในการชี้แนะหรือให้ข้อเสนอแก่ผู้สมัครเท่าใดนัก แต่ภายใต้กระบวนการจัดเวทีเสวนาผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีโอกาสรับฟังข้อเสนอของผู้สมัครอย่างเป็นทางการ และสามารถมอบข้อสังเกตหรือข้อเสนอต่างๆ ที่พวกเขาเป็นห่วงต่อการพัฒนาชุมชนแก่ผู้สมัครอย่างเป็นทางการได้เช่นเดียวกัน กิจกรรมเหล่านี้จึงมีส่วนช่วยในการรับรู้ถึงศักยภาพของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการมอบข้อเสนอแนะแก่ผู้สมัครและในการสร้างความเปลี่ยนแปลงแก่ชุมชนเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงด้านความตระหนักรู้นี้ก็สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ กล่าวคือ แม้กระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจะสามารถสร้างความตระหนักถึงศักยภาพของตนให้แก่กลุ่มตัวอย่างได้ ทว่าความตระหนักรู้จะมากหรือน้อยก็สัมพันธ์กับระดับการเปลี่ยนแปลงความรู้ความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงและปัจจัยอื่นๆ ในชุมชนเช่นเรื่องวัฒนธรรมการเลือกผู้แทนโดยเน้นญาติ หรือ เน้นทรัพย์สินเงินทอง มากกว่าที่จะเน้นความสามารถและการบริการประชาชน หรือมองว่าความสมานฉันท์คือการไม่แข่งขันกระทั่งส่งผลให้ผู้เกี่ยวข้องในชุมชนต่างลงความเห็นกันว่าจะไม่สนับสนุนการแข่งขันในการเลือกผู้แทน เป็นต้น

ผลการศึกษาพบว่าพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการสร้างความเปลี่ยนแปลงภายหลังดำเนินโครงการในระดับ 'มาก' ผู้คนจะมีทัศนคติที่ดีต่อโครงการนี้มากกว่าพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในระดับที่ลดหลั่นลงไป อย่างไรก็ตาม กลุ่มคนที่เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงส่วนใหญ่มักเป็นกลุ่มผู้นำและผู้ที่ยังสมัครรับเลือกตั้ง ในส่วนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่พบว่ายังมีลักษณะแบ่งรับแบ่งสู้ ยังมีแนวโน้มถึงความไม่ใส่ใจ ไม่เข้าใจความสำคัญของโครงการอย่างแท้จริง สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่ากระบวนการส่งเสริมและสร้างการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ผ่านมายังไม่เพียงพอต่อการสร้างความตระหนักได้ จำเป็นต้องทบทวนกระบวนการและกลไกในการดำเนินกระบวนการอีกครั้ง

ในที่นี้ผู้วิจัยพบว่ามีกลไกที่สำคัญอย่างน้อย 2 ประการ คือ กระบวนการด้านความรู้และการถ่ายทอดความรู้ กับกลไกด้านวัฒนธรรมและผลประโยชน์

1.2.1 ความรู้และการถ่ายทอดความรู้ นับเป็นกระบวนการหนึ่งที่ส่งผลต่อการสร้างความตระหนักรู้ที่สำคัญ แต่ดังที่กล่าวไปแล้วว่าภายใต้โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ดำเนินการในจังหวัดร้อยเอ็ดยังมีข้อจำกัดในการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างครบถ้วนรอบด้าน ทั้งยังมีลักษณะเลือกสรรคัดกรองนำเสนอข้อมูลบางอย่างและลดทอนข้อมูลในการนำเสนอบางอย่าง กล่าวคือ การนำเสนอมุ่งเป้าไปที่การเลือกตั้งที่สมานฉันท์ในลักษณะ ‘ยกให้กัน’ โดยไม่มีรายละเอียดว่าการยกให้กันนั้นไม่ใช่การใช้ข้อสิทธิแต่เป็นการเลือกสรรจากความดีที่ผ่านมา โดยที่กระบวนการนี้ส่วนใหญ่ดำเนินการเป็นการเฉพาะกลุ่ม เช่น กลุ่มผู้นำ กรรมการหมู่บ้าน และผู้สมัคร ในส่วนของผู้มีสิทธิเลือกตั้งนั้นมีจำนวนน้อยมากที่จะได้เข้าร่วมในกระบวนการนี้

เมื่อการถ่ายทอดความรู้เน้นจำเพาะไปที่การลดการแข่งขันเป็นประเด็นแรก จึงทำให้การถ่ายทอดความรู้เรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในเวทีเสวนาเป็นไปอย่างไม่ครอบคลุมทั่วทุกพื้นที่ทั้งหมดและทำให้มองว่าการแข่งขันเป็นสิ่งที่ไม่ดี เมื่อเป็นเช่นนี้บทบาทหลักของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจึงเน้นไปที่ตัวผู้สมัครเป็นหลักว่าจะแข่งขันกันหรือไม่ จึงทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่ได้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการเลือกตั้งในการติดตามตรวจสอบหรือทำให้เกิดการแข่งขันกันระหว่างผู้สมัครในการให้บริการประชาชนเท่าที่ควร ดังนั้น ข้อที่ต้องระมัดระวังคือการเลือกเฟ้นองค์ความรู้ที่เฉพาะมาถ่ายทอดที่จะนำไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วมที่จำกัด ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมที่จำกัดนั้นก็ส่งผลต่อการก่อเกิดสำนึกและความตระหนักในความสำเร็จของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้จำกัดตามไปด้วย

1.2.2 วัฒนธรรมและผลประโยชน์ นับเป็นอีกกลไกสำคัญที่เป็นได้ทั้งปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่ในชุมชนทางแถบภาคอีสานมีวัฒนธรรมที่มองว่าผู้ที่มอบทรัพย์สินเงินทองให้กับชุมชนหรือยินดีช่วยเหลือเรื่องเงินทองแก่ผู้คนในชุมชนที่เดือดร้อนคือผู้ที่พึ่งพาได้และมีความเป็นผู้นำ ดังนั้นพวกเขาจึงไม่ปฏิเสธการรับเงินในช่วงของการเลือกตั้ง โดยมองว่าการที่ผู้สมัครมอบเงินให้ นั่นคือการที่ผู้สมัครเห็นคุณค่าของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นสินน้ำใจก่อนที่จะเข้าดำรงตำแหน่งที่มีเงินเดือนประจำ ดังนั้น แม้ว่าผลการศึกษาจะระบุว่า การแจกเงินจะไม่อาจรับประกันชัยชนะในการเลือกตั้งได้ แต่ด้วยความเชื่อและวัฒนธรรมดังกล่าวจึงทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่สามารถปฏิเสธที่จะจ่ายเงินได้ ในแง่การเข้ามาของโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในชุมชนจึงเป็นที่สนใจของกลุ่มผู้นำผู้สมัครรับเลือกตั้งมากกว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพราะผู้สมัครรับเลือกตั้งจะใช้จ่ายเงินในการหาคะแนนเสียงลดลง ในทางกลับกันผู้มีสิทธิเลือกตั้งอาจได้รับผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินลดลง ด้วยเหตุนี้ ความตระหนักถึงความสำคัญในการดำเนินโครงการจึงถูกกีดขวางไว้ด้วยความเชื่อและวัฒนธรรม รวมไปถึงผลประโยชน์ที่เคยได้รับในอดีต ในแง่นี้หากการสร้างความรู้ความเข้าใจไม่ครบถ้วนรอบด้านและไม่ลึกซึ้งมากพอย่อมส่งผลต่อการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้

จากกลไกทั้ง 2 ประการ ในเรื่องของความรู้วัฒนธรรมและผลประโยชน์ข้างต้น จึงส่งผลให้กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่เป้าหมายแม้จะเป็นพื้นที่ดำเนินโครงการยังมีความตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินโครงการน้อย แม้แต่กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงภายหลังการดำเนินโครงการมาก ก็ยังไม่อาจรับประกันว่าความตระหนักในศักยภาพของตนนั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินโครงการอย่างตรงไปตรงมา

งานวิจัยชิ้นนี้มองว่าต้องแยกกันระหว่างความตระหนักถึงความสำคัญของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ออกจากความตระหนักถึงศักยภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มตัวอย่าง เพราะแม้ผลการศึกษาจะชี้ให้เห็นว่ากระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถสร้างความตระหนักถึงศักยภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลงได้ ทว่าความตระหนักในศักยภาพที่เพิ่มมากขึ้นนั้นไม่ได้หมายความว่าผู้นั้นเล็งเห็นถึงความสำคัญของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างแท้จริง เรื่องนี้มีความสำคัญเนื่องจากจะส่งผลต่อทัศนคติและพฤติกรรมที่อาจจะไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ดังผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าแม้โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจะสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงในเรื่องของบรรยากาศของการเลือกตั้งทั้งก่อนและหลังวันเลือกตั้งได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะพบว่าบรรยากาศของการเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงไปโดยส่วนมากเกิดขึ้นจากการขับเคลื่อนของแกนนำ โดยความร่วมมือของผู้นำชุมชนและผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นหลัก เนื่องจากกิจกรรมโดยหลักที่พบจะเป็นการจัดเวทีเสวนาเพื่อให้ความรู้หรือเพื่อสร้างโอกาสในการพบเพื่อแลกเปลี่ยนระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และการรณรงค์รูปแบบต่างๆ ซึ่งแกนนำระดับโครงการเป็นผู้ดำเนินการหลัก คนในชุมชนยังพบว่าเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงน้อย ส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับของการเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าจะได้เข้าไปมีส่วนร่วมคิดร่วมทำและร่วมดำเนินการ

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่มองว่าปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินโครงการอยู่ที่ผู้สมัคร กล่าวคือ หากผู้สมัครไม่แจกเงินก็จะส่งผลให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมและจบลงด้วยความสมานฉันท์ได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นทัศนคติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ยังมองว่าการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมเป็นเรื่องที่ไกลตัวเป็นเรื่องที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากผู้สมัครรับเลือกตั้ง ดังนั้นหากผู้สมัครรับเลือกตั้งหยุดจ่ายเงินปัญหาดังกล่าวก็จะยุติลง ทัศนคติเช่นนี้มีส่วนส่งผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ปลื้มตัวออกมาเป็นเพียง ‘ผู้ดู’ มากกว่าเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา ดังบทสัมภาษณ์ของผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ที่ระบุว่าพวกเขาพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ซึ่งเป็นเหตุผลกลางๆในลักษณะแบ่งรับแบ่งสู้กล่าวคือหากไม่มีการดำเนินโครงการพวกเขาก็ไม่ได้รู้สึกเดือดร้อนหรือมองว่าการหาเสียงการเลือกตั้งหรือแม้แต่การแจกเงินเป็นปัญหาอะไร แต่หากมีการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงพวกเขาก็พร้อมที่จะยอมรับแต่ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาจะออกมาแสดงบทบาทในการสร้างความเปลี่ยนแปลงเพราะ

พวกเขาไม่ได้มองว่าต้นเหตุแห่งปัญหานั้นเกิดจากความเชื่อและพฤติกรรมที่เคยปฏิบัติกันมากระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรมการ ‘เลี้ยงดูปู่เสือ’ ที่ผู้สมัครไม่อาจปฏิเสธได้

ด้านผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่แม้จะยอมรับที่จะเข้าร่วมโครงการ อย่างไรก็ตาม การเข้าร่วมโครงการไม่อาจรับประกันได้ว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งเข้าร่วมโครงการสืบเนื่องจากความเข้าใจความสำคัญของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงหรือว่าเป็นเพราะเล็งเห็นผลประโยชน์บางประการจากการเข้าร่วมโครงการเนื่องจากบทสัมภาษณ์เชิงลึกทำให้ทราบว่าตัวผู้สมัครส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงตามทฤษฎีที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงต่อการส่งเสริมประชาธิปไตยและการร่วมกันคิดร่วมกันทำระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งในห้วงกระบวนการเลือกตั้งเพื่อให้แนวนโยบายต่างๆสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง แต่จากบทสัมภาษณ์ผู้สมัครส่วนใหญ่เข้าใจว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้นเป็นเรื่องของการตกลงร่วมกันที่จะไม่ ‘แจกเงิน’ ในการซื้อเสียงเป็นหลัก

อย่างไรก็ตาม นั้นไม่ได้หมายความว่าพวกเขาจะปฏิเสธการใช้เงินเพื่อ ‘หาคะแนนเสียง’ ในรูปแบบอื่นๆ ที่สำคัญแม้จะมีการตกลงกันในการไม่แจกเงินเพื่อซื้อเสียง แต่ก็ยังพบว่ามี การเตรียม ‘ทุน’ ที่พร้อมสำหรับแจกจ่ายได้เสมอหากพบว่าอีกฝ่ายหักหลัง ทศนคติเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ตัวผู้สมัคร ยังคงให้ความสำคัญกับชัยชนะและการลดต้นทุนทางการเมืองเป็นหลัก เมื่อเป็นเช่นนี้ การเข้าร่วมโครงการของผู้สมัครจึงเป็นในลักษณะของ ‘แขกผู้รับเชิญ’ ตามวาระที่แกนนำพลเมืองเชิญเข้าร่วมกิจกรรม ยังไม่ได้เป็นกลจักรหลักในการ ส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างแท้จริง

ด้านอดีตผู้นำชุมชน หรือที่คนในชุมชนมักเรียกกันว่า ‘ผู้ใหญ่’ หรือ ‘ผู้เฒ่า’ โดยส่วนใหญ่แล้วเห็นด้วยกับการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในชุมชน โดยผู้ใหญ่เหล่านี้มีบทบาทอย่างสำคัญในการเชื่อมประสานผู้สมัครหรือผู้ที่คาดว่าจะลงสมัครรับเลือกตั้ง ให้เข้าหารือและเจรจาร่วมกันเพื่อสร้างข้อตกลงในการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงร่วมกันได้ แต่ด้วยความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงยังไม่ถูกต้องตามหลักทฤษฎี จึงส่งผลให้ผู้ใหญ่เหล่านี้มีแนวโน้มที่จะใช้การเจรจาต่อรองเพื่อให้ผู้สมัครทุกฝ่ายไม่ต้องแข่งขันกันเพื่อขจัดความขัดแย้งและการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายในชุมชนตั้งแต่แรก เพื่อความสมานฉันท์ในชุมชน สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าแม้ตัวผู้นำชุมชนอดีตผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านที่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง แต่ก็ยังไม่มี ความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์อย่างถ่องแท้ การตีความการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงว่าหมายถึง การไม่มีการแข่งขันกันตั้งแต่แรก จะส่งผลต่อทัศนคติในการดำเนินโครงการอย่างสำคัญ กล่าวคือ แทนที่จะส่งเสริมให้เกิดการแข่งขันกันอย่างสร้างสรรค์ภายใต้กติกาที่ประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดและมีส่วนร่วมในการจับตาการแข่งขันครั้งนี้ แต่กลายเป็นการปิดช่องทาง การแข่งขันตั้งแต่ต้น ซึ่งการทำเช่นนี้หากสุดท้ายตัวผู้สมัครปฏิเสธข้อเสนอ สิ่งที่จะเกิดตามมาก็คือ ผู้ใหญ่ในชุมชนจะไม่สามารถจัดวางสถานะของตนในกระบวนการเลือกตั้งที่มีการแข่งขันดังกล่าวได้ เนื่องจากไม่ได้สนับสนุนให้มีการ

แข่งขันกันตั้งแต่แรก เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้พวกเขาถอยห่างและกลายเป็นเพียงผู้ดูอยู่ข้างเวทีไม่ต่างจากผู้มีสิทธิเลือกตั้งในหมู่บ้าน กระบวนการขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จึงตกอยู่กับแกนนำพลเมืองและแกนนำในระดับพื้นที่ (หากมี)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ภายหลังจากมีการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในพื้นที่ พบว่าความเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง แม้จะมีลักษณะที่เอื้อประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง แต่ทว่ายังไม่สะท้อนถึงความเข้าใจที่ลึกซึ้งในความสำคัญของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่สัมพันธ์กับระบอบประชาธิปไตยการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งอย่างแท้จริง การที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งยอมรับที่จะเข้าร่วมโครงการนี้ เหตุผลโดยหลักตั้งอยู่บนเรื่องของผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับ ขณะที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ที่ไม่ได้ออกมาปฏิเสธเรื่องการดำเนินโครงการนี้ในชุมชน โดยส่วนใหญ่เป็นเพราะพวกเขามองว่า ปัญหาเรื่องการทุจริตเลือกตั้งและความไม่สมานฉันท์ในชุมชนนั้น เกิดขึ้นมาจากตัวผู้สมัครเป็นหลักไม่ใช่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เมื่อเป็นเช่นนี้สิ่งที่พบคือ กิจกรรมและการรณรงค์ต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในชุมชน ยังคงขับเคลื่อนไปด้วยกันนำพลเมืองในขณะที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทำหน้าที่เป็นเพียงผู้เข้าร่วม ส่วนผู้สมัครรับเลือกตั้งคือผู้ชมและแขกรับเชิญ

1.3 ด้านบรรยากาศของการเลือกตั้ง

บรรยากาศการเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงไปภายใต้การดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้กำหนดไว้ 2 เรื่องใหญ่ๆ คือ การซื้อสิทธิขายเสียงลดลงและมีความสมานฉันท์เกิดขึ้น ภายหลังจากการเลือกตั้ง ซึ่งในที่นี้ครอบคลุมบรรยากาศดังต่อไปนี้ 1) การรับรู้เรื่องความรุนแรงในการเลือกตั้งลดลงไป 2) การรับรู้เรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงในชุมชนลดลงไป 3) ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีความรู้สึกถึงเสรีภาพในการเลือกและการลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งในที่นี้วัดจากการรับรู้เรื่องอิทธิพลและการมีผู้สมัครหน้าใหม่ที่เพิ่มมากขึ้น และ 4) ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งยอมรับผลการเลือกตั้ง ไม่คุกคาม พุดคุยกันได้และสามารถทำงานร่วมกันได้

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จระดับมาก กลุ่มตัวอย่างจะมีการรับรู้ถึงการเลือกตั้งที่มีระดับความรุนแรงลดน้อยลง และรับรู้ถึงการซื้อสิทธิขายเสียง การเรียกร้อยทรัพย์สินเงินทองที่ลดลงไปอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จระดับปานกลางและน้อย ในขณะที่เดียวกันก็รับรู้ถึงการหาเสียงที่เป็นไปโดยถ้อยที่ถ้อยอาศัยเพิ่มมากขึ้น มีจำนวนผู้สมัครหน้าใหม่ที่เพิ่มมากขึ้น โดยผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จระดับมากมีแนวโน้มที่จะยอมรับผลการเลือกตั้ง สามารถพุดคุยและทำงานร่วมกันกับคู่แข่งภายหลังจากการเลือกตั้งได้มากกว่าพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จระดับปานกลางและน้อยอย่างมีนัยสำคัญ

สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าขั้นตอนกระบวนการต่างๆของโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถบรรลุเป้าหมายหลักของโครงการในการลดการซื้อสิทธิขายเสียงและส่งเสริมความสมานฉันท์ที่เกิดขึ้น

ภายหลังการเลือกตั้งได้ อย่างไรก็ตาม ไม่ใช่ทุกพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการจะเกิดความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งสะท้อนว่าภายใต้กระบวนการต่างๆของโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงยังมีเงื่อนไขปัจจัยต่างๆในฐนะตัวแปรที่จะส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงให้แตกต่างกันออกไป ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดในส่วนต่อไป

2. ปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อความสำเร็จและความต่อเนื่องของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในพื้นที่

จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการในด้านความรู้ความเข้าใจ การสร้างความตระหนักในศักยภาพของตนที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงสู่ชุมชน และสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อบรรยากาศการเลือกตั้งให้มีความรุนแรงในการแข่งขันลดลง การแจกเงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียงลดลง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีเวทีที่จะสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆในกระบวนการเลือกตั้งได้มากกว่าที่ผ่านมา เกิดผู้สมัครหน้าใหม่เพิ่มมากขึ้น ผู้สมัครยอมรับผลการเลือกตั้ง สามารถทำงานร่วมกันได้ ไม่เกิดการคุกคามข่มขู่ระหว่างและหลังการเลือกตั้ง

อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ที่ดำเนินโครงการ พื้นที่ที่ประสบความสำเร็จระดับ ‘มาก’ พบว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงมากกว่าพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จระดับปานกลางและน้อย ซึ่งนั่นหมายถึงภายใต้กระบวนการต่างๆของโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงแม้จะสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมมีการซื้อสิทธิขายเสียงที่ลดลงและมีความสมานฉันท์ที่เพิ่มมากขึ้นภายหลังการเลือกตั้งได้ ทว่าระดับความสำเร็จยังขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัจจัยหลายประการที่จะส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับที่แตกต่างกันออกไป

งานวิจัยชิ้นนี้เข้าไปสำรวจเงื่อนไขปัจจัยหลักๆ 3 ด้าน คือ 1) ด้านแกนนำและผู้เกี่ยวข้อง (actors) 2) ด้านกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง (process) และ 3) ด้านวัฒนธรรมและผลประโยชน์ (interest & culture) พบว่าทั้ง 3 ปัจจัยมีผลต่อระดับความสำเร็จในการสร้างความเปลี่ยนแปลงภายหลังการดำเนินโครงการ โดยปัจจัยทั้ง 3 ประการ มีรายละเอียดตัวแปรที่ส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงดังต่อไปนี้

เงื่อนไขด้านแกนนำและผู้เกี่ยวข้อง (actors) ประกอบด้วยปัจจัยด้านแกนนำที่ดำเนินโครงการ ผู้นำชุมชน ผู้สมัคร และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

เงื่อนไขด้านกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง (process) ประกอบด้วย ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง การเข้าร่วมกิจกรรมเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง การรณรงค์โครงการผ่านช่องทางต่างๆ อาทิ เสียงตามสาย

ความตระหนักของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในศักยภาพของตนต่อการมีทางเลือกในการเลือกผู้แทนและในการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อชุมชน

เงื่อนไขด้านวัฒนธรรมและผลประโยชน์ (interest & culture) ประกอบด้วยปัจจัยด้านญาติ หัวคะแนน ทรัพย์สินเงินทอง และความเชื่อด้านศาสนา

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าปัจจัยทั้งหมดเหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการสร้างความเปลี่ยนแปลงภายหลังดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้มีระดับที่แตกต่าง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า เงื่อนไขด้านแกนนำและผู้เกี่ยวข้อง (actors) คือปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดต่อการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง โดยแกนนำผู้ดำเนินโครงการในพื้นที่คือปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะผลักดันให้โครงการนี้เกิดขึ้นในพื้นที่ได้ ในฐานะผู้แนะนำความสำคัญของโครงการ การจัดการกระบวนการตลอดจนผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นภายหลังจากการเข้าร่วมโครงการหรือการปฏิเสธที่จะเข้าร่วมโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงแก่คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

กล่าวได้ว่า ‘แกนนำ’ คือจุดตั้งต้นสำคัญที่จะส่งผลให้โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้รับความสนใจจากคนในพื้นที่และได้รับการนำไปปฏิบัติในพื้นที่หรือไม่ หรือจะได้รับความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องหรือไม่ ในแง่นี้แกนนำจึงต้องเป็นทั้งผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจความสำคัญตลอดจนความสัมพันธ์ของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับการพัฒนาคุณภาพประชาธิปไตยเป็นอย่างดี ทั้งยังต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านั้นสู่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายให้เห็นถึงความสำคัญของโครงการดังกล่าวได้ตลอดจนต้องเป็นผู้ที่เข้าใจในกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง สามารถเชิญชวนและจัดวางบทบาทการมีส่วนร่วมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม แม้แกนนำจะมีความสำคัญต่อการดำเนินโครงการในฐานะจุดตั้งต้นสำคัญของการดำเนินโครงการในพื้นที่ แต่ในการขับเคลื่อนโครงการให้ประสบความสำเร็จนั้น ไม่อาจอาศัยการดำเนินงานจากแกนนำเพียงลำพังได้ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชน ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าผู้นำชุมชนคือจุดเชื่อมต่อสำคัญที่จะช่วยให้โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงดำเนินต่อไปในพื้นที่ได้หรือไม่ เพราะผู้นำชุมชนคือผู้ที่ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายเนื่องจากเป็นผู้ที่ทราบบริบทของชุมชน ทราบว่าใครคือผู้ที่มีแนวโน้มจะลงสมัครรับเลือกตั้งบ้าง มีกลุ่มใดในชุมชนบ้าง มีผู้ใดเป็นปราชญ์หรือผู้เฒ่าที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือและสามารถพูดคุยได้บ้าง รวมไปถึงคนในชุมชนมีวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างไร มีช่องทางใดในการสื่อสารกับผู้คนในชุมชนและจะเริ่มต้นการดำเนินโครงการนี้ในชุมชนอย่างไร ดังนั้น แม้จุดเริ่มต้นแกนนำจะเป็นตัวแสดงที่

สำคัญแต่ในห้วงของการดำเนินโครงการจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากตัวแสดงอื่นๆด้วย ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการไม่เป็นทางการ ผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ผ่านมา แขนงนำเป็นตัวแสดงหลักเดียวที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ยังไม่พบว่าผู้นำชุมชนผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนการเลือกตั้งมากนัก นอกจากเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ถูกขับเคลื่อนและผลักดันจากแกนนำ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะการตีความเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงซึ่งเน้นไปที่การไม่แข่งขันกันในช่วงเริ่มต้นของการเชิญชวน จึงส่งผลให้การเข้าหาฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องมีคำตอบที่ค่อนข้างชัดเจนว่าจะ ‘แข่งหรือไม่แข่ง’ ซึ่งเมื่อคำตอบมีอยู่เพียง 2 ทางเลือกปัญหาคือ หากผู้สมัครเลือกที่จะไม่แข่งกันการรณรงค์ก็ไม่มีคามจำเป็นอีกต่อไป ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งก็อาจไม่มีแม้แต่โอกาสที่จะได้สัมผัสกับกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง แต่หากผู้สมัครเลือกที่จะแข่งขันกัน บทบาทของผู้นำชุมชนก็ยังจบลงอยู่ดี เนื่องจากกิจกรรมต่อจากนั้นแกนนำคือกลไกหลักสำคัญที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ

ด้วยเหตุนี้ แม้ปัจจัยด้านตัวแสดงอย่างแกนนำและผู้เกี่ยวข้อง (actors) ทั้งหมดจะมีความสำคัญอย่างมาก และเป็นอันดับต้นๆ ทว่าปฏิบัติการที่ผ่านมากลับพบว่าตัวแสดงหลักในกระบวนการนี้คือแกนนำ ยังไม่ได้มีการรับช่วงต่อจากผู้นำ ผู้สมัคร และผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างจริงจังในฐานะกลุ่มคนที่มีความคิดอุดมการณ์เดียวกันที่จะร่วมกันขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในระดับพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งนอกเหนือจากประเด็นเรื่องคำอธิบายต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่มุ่งเป้าไปยังการไม่แข่งขันกันที่ ‘ปิดโอกาส’ ในการเคลื่อนต่อของผู้สมัครและคนในชุมชนเพื่อร่วมกันเปลี่ยนความรู้ความเชื่อและวัฒนธรรมให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นแล้ว อีกเรื่องที่ได้เห็นได้ชัดที่ทำให้ตัวแสดงทุกฝ่ายยังไม่ได้มีบทบาทเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างเต็มที่ก็คือเรื่องของ ผลประโยชน์ (benefit) ที่ส่งผลให้ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เข้าร่วมโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากความเข้าใจความสำคัญของโครงการอย่างลึกซึ้งซึ่งว่ากระบวนการดังกล่าวจะส่งเสริมต่อประชาธิปไตยในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไร แต่เป็นเพราะผลประโยชน์ที่จะได้รับ

ในส่วนของผู้สมัครมีความชัดเจนในเรื่องของค่าใช้จ่ายในการหาเสียงที่ลดลง ด้านผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ แม้จะมองว่าเป็นโครงการที่ดีที่หวังว่าด้วยกระบวนการของโครงการที่เน้นการไม่แจกเงินก็ทำให้พวกเขาแบ่งรับแบ่งสู้ที่จะตอบรับโครงการนี้ด้วยความยินดี แต่ถึงอย่างนั้นพวกเขาก็ไม่ได้ต่อต้านหรืออย่างน้อยๆก็ไม่ได้ต่อต้านออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน อีกส่วนคือกลุ่มที่วางเฉยเนื่องจากมองว่าพวกเขาไม่ได้สูญเสียอะไร ไม่ต้องทำอะไร แต่อาจจะไม่ได้

ในสิ่งที่เคยได้เท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะความเข้าใจที่ว่า การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงผู้ที่มีบทบาทหลักๆ คือตัวผู้สมัครไม่ใช่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และหากพื้นที่นั้นไม่มีการแข่งขันกันเกิดขึ้นกระบวนการต่างๆ เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ตามมา แม้จะช่วยให้พวกเขาได้มีโอกาสสัมผัสกับองค์ความรู้เรื่องประชาธิปไตย การเลือกตั้งและกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้ง ทว่าความสนใจต่อเรื่องดังกล่าวก็จะลดน้อยลงไปเพราะเมื่อไม่มีการแข่งขันเท่ากับว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งถูกกีดกันออกจากสมการในการเลือกตั้งครั้งนี้ไปโดยปริยาย การเลือกตั้งจึงไม่มีความหมายสำหรับพวกเขา ไม่ใช่กิจกรรมของพวกเขา แต่เป็นกิจกรรมของผู้นำและผู้สมัครเท่านั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้แม้ว่าผลการศึกษาจะชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ที่ดำเนินโครงการจะมีสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่มีคะแนนความรู้ผ่านเกณฑ์สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ข้างเคียงที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะพบได้ว่าคะแนนความรู้ที่เพิ่มมากขึ้น ไม่ได้ส่งผลต่อสำนึกของพลเมืองที่เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ผลการศึกษาเชิงคุณภาพชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้คะแนนความรู้สูงเมื่อสอบถามในรายละเอียด เกี่ยวกับความสำคัญของโครงการฯ ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินโครงการฯ กับการพัฒนาประชาธิปไตย และบทบาทของพวกเขาที่สามารถกระทำได้ในกระบวนการเลือกตั้งกลับพบว่ายังไม่มี ความเข้าใจเรื่องดังกล่าวอย่างลึกซึ้ง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการปิดทองหลังพระของจุดเริ่มต้นโครงการที่ไม่ครอบคลุมการเลือกตั้งสมานฉันท์อย่างแท้จริง และนำการไม่แข่งขันมาเป็นตัวตั้งดังที่กล่าวไปแล้ว แต่อีกเรื่องที่สำคัญไม่แพ้กันก็คือกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ผ่านมาประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งยังไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเหล่านั้นอย่างเต็มที่ บทบาทสำคัญของผู้มีสิทธิเลือกตั้งคือผู้เข้าร่วมเวทีขณะที่บทบาทของผู้สมัครรับเลือกตั้งคือ แลกรับเชิญในเวที ส่วนผู้จัดการเวทียังคงเป็นแกนนำในทุกกิจกรรม

ดังนั้น แม้ว่าการจัดเวทีเสวนาจะเหมาะสมกับการสร้างความรู้ความเข้าใจเปิดพื้นที่และสร้างโอกาสให้ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้พบปะแลกเปลี่ยนกัน ทว่าเมื่อผู้เกี่ยวข้องไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมในกระบวนการอื่นๆ มากนักจึงทำให้พวกเขาไม่ได้ฝึกฝนทักษะกระบวนการคิดวางแผนต่อรองข้อเสนอแนะมากพอ ส่งผลให้แม้พวกเขาจะรับรู้ถึงการมีอยู่ของโครงการ รู้ว่าเป้าหมายของโครงการต้องการอะไร รู้ว่าการทุจริตเลือกตั้งไม่ใช่อะไร แต่กลับไม่เห็นความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพวกเขาในรูปแบบต่างๆ ในกระบวนการเลือกตั้ง เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยในภาพรวม จึงไม่แปลกที่พวกเขาจะไม่รู้ว่าต้องลงมือทำอย่างไรเพื่อสร้างให้เกิดสิ่งดังกล่าวเพราะไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการอื่นๆ นอกเหนือจากเข้าร่วมเวที

ในแง่ของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเรื่องของการซื้อสิทธิขายเสียงที่ลดลงและความสมานฉันท์ที่เพิ่มมากขึ้นจึงไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากกระบวนการมีส่วนร่วมด้วยความเข้าใจความสำคัญของโครงการของผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างแท้จริง แต่เป็นผลมาจากตัวกระบวนการ (process) เองที่นำไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น แม้ความเปลี่ยนแปลงจะปรากฏให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ภายหลังกำเนินโครงการ ทว่าความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็ยังไม่เชื่อมต่อหรือสร้างให้ผู้ที่เข้าร่วมโครงการเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติและพฤติกรรมที่ถูกต้องได้ ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาความต่อเนื่องของโครงการหากยังไม่สามารถสร้างสำนึกให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างถูกต้องเพื่อสร้างให้เกิดแกนนำในพื้นที่รุ่นต่อไปที่จะรับช่วงต่อหรือขยายผลแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนไปสู่การจัดการปัญหาเรื่องอื่นในชุมชนต่อไป กระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ถัดจากปัจจัยด้านกระบวนการก็คือปัจจัยด้านการณรงค์ซึ่งนับว่ามีความสำคัญไม่แพ้กับการจัดกระบวนการอย่างมีส่วนร่วม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จระดับมากกลุ่มตัวอย่างจะรับรู้ถึงการมีอยู่ของโครงการและมีความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมากกว่าพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในระดับปานกลางและน้อย โดยช่องทางหนึ่งที่พวกเขารับรู้ถึงการมีอยู่ของโครงการและเป้าหมายของโครงการมากที่สุดก็คือจากเสียงตามสายและจากผู้นำชุมชนในการประชุมต่างๆ ดังนั้น การประชาสัมพันธ์โครงการอย่างต่อเนื่องจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อสร้างให้เกิดการรับรู้ในวงกว้างและอหฤหฤความก้าวหน้าของการดำเนินโครงการเป็นระยะ ซึ่งที่ผ่านมาพบว่าแกนนำคือกลจักรสำคัญในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอีกเช่นเดียวกันในรูปแบบต่างๆ อาทิ ใช้พื้นที่ประชาคมหมู่บ้านเพื่อรายงานความก้าวหน้าของโครงการให้ทุกฝ่ายได้ทราบร่วมกับผู้นำชุมชน การกระจายเสียงตามสาย และการป้อนกิจกรรมรณรงค์ เมื่อเป็นเช่นนี้ความถี่ในการประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านจึงขึ้นอยู่กับความเข้าใจและการให้ความร่วมมือตลอดจนความสนใจติดตามความคืบหน้าของโครงการของผู้นำชุมชนด้วย หากผู้นำมีความสนใจและประสานกับแกนนำอย่างต่อเนื่องโอกาสที่จะมีการประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ก็จะเพิ่มมากขึ้น แต่หากผู้นำชุมชนไม่ให้ความร่วมมือโอกาสในการประชาสัมพันธ์และจำนวนผู้ที่เข้าร่วมโครงการก็จะน้อยลง

นอกเหนือจากช่องทางการประชาสัมพันธ์และความถี่ในการประชาสัมพันธ์โครงการอย่างต่อเนื่องแล้ว เนื้อหาในการประชาสัมพันธ์ก็มีความสำคัญอย่างมาก ผลจากการสัมภาษณ์พบว่า การประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายโดยผู้นำชุมชนส่วนใหญ่มักเป็นการแจ้งข่าวสารว่าขณะนี้หมู่บ้านมีโครงการอะไรเข้ามามากกว่าที่จะเป็นการให้ความรู้กับชาวบ้านดังนั้นผู้ที่รับทราบข่าวสารจากการประชาสัมพันธ์เสียงตามสายจึงอยู่ในระดับของการรับรู้ถึงการมีอยู่และเป้าหมายของโครงการเป็นหลักยังไม่ถึงระดับของความเข้าใจโครงการอย่างลึกซึ้ง ดังนั้น การรณรงค์ประชาสัมพันธ์การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้ได้ผลนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงเนื้อหาและเป้าหมายของโครงการ และต้องเป็นกิจกรรมหรือการรณรงค์ที่มีเป้าหมายเพื่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่

ข้อสิทธิขายเสียงอย่างแท้จริง เน้นไปที่การแข่งขันกันอย่างสร้างสรรค์เน้นความดี ไม่แจกเงินและจบลงด้วยความสมานฉันท์ของทุกฝ่าย ไม่ใช่เพียงการรณรงค์เพื่อเชิญชวนให้ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น

ปัจจัยต่อมาที่พบว่ามีผลต่อการดำเนินโครงการเช่นกันก็คือทรัพย์สินหรือค่าตอบแทนในการเลือกตั้ง ซึ่งผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าทรัพย์สินและค่าตอบแทนยังมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้มีสิทธิเลือกตั้งอยู่แม้จะลดลงไปและได้รับการจัดอันดับให้อยู่ต่ำกว่าความสำคัญของความเป็นญาติ อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการดำเนินโครงการจะมากหรือน้อยเพียงใดปัจจัยเรื่องทรัพย์สินค่าตอบแทนก็ยังมีส่วนสำคัญ กล่าวคือในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จระดับมากทรัพย์สินค่าตอบแทนจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้คนน้อยมากถึงไม่มีผลต่อการตัดสินใจเลย ในทางกลับกันพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จระดับน้อย ทรัพย์สินและค่าตอบแทนยังคงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจระดับปานกลาง จึงกล่าวได้ว่าปัจจัยเรื่องทรัพย์สินและค่าตอบแทนเป็นปัจจัยที่จะขัดขวางต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ดังนั้น หากต้องการประสบความสำเร็จในการดำเนินโครงการจำเป็นที่จะต้องลดความเชื่อเรื่องการให้คุณค่าต่อทรัพย์สินและค่าตอบแทนในการเลือกตั้งมาเป็นการให้คุณค่ากับคนและความดีแทน ซึ่งเรื่องนี้สัมพันธ์กับความรู้ที่ถูกต้องตรงประเด็นมีความเชื่อมโยงดังที่กล่าวไปแล้ว และอีกส่วนเป็นเรื่องของวัฒนธรรม

ในที่นี้จำเป็นต้องแยกแยะระหว่าง ‘การหาเสียง’ และ ‘การซื้อเสียง’ เพราะผลการศึกษาพบว่าผู้สมัครไม่อาจปฏิเสธที่จะไม่ใช้เงินเพื่อหาคะแนนเสียงให้กับตนเองได้ แต่พวกเขาจะใช้มันไปกับการลงทุนทางสังคมรูปแบบต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นก่อนห้วงเวลาของการเลือกตั้งหลายปี ซึ่งส่วนใหญ่ออกไปในรูปแบบของค่าใช้จ่ายในการเดินทางทำกิจกรรม การเข้าสังคม การบริจาค ต่างๆ เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีความพร้อม มีใจ ใจใหญ่ หรือที่เรียกว่า ‘สปอต’ ไม่ใช่คน ‘งก’ และพร้อมจ่าย เพราะในบริบทของต่างจังหวัดนั้นบางที่รัฐก็เข้าไม่ถึงทำให้มีเงินไม่เพียงพอต่อการพัฒนา ทำให้บางครั้งผู้นำจะต้องใช้จ่ายบางเรื่องด้วยตัวเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ เงินจึงมีส่วนต่อการตัดสินใจในแง่ของ ‘เครดิต’ คือเป็นคนที่พึ่งพาได้หรือไม่สำหรับคนในชุมชน ซึ่งส่วนนี้เองที่ทำให้ผู้มีสิทธิส่วนใหญ่ยังมองว่าเงินมีส่วนต่อการตัดสินใจ

ดังนั้น การที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งชี้ว่าเงินมีผลต่อการตัดสินใจส่วนหนึ่งต้องพิจารณาแยกแยะให้ออกว่าเงินส่วนหนึ่งไม่ได้เป็นเพื่อการ ‘ซื้อเสียง’ แต่เป็นไปเพื่อสร้างตัวตนทางการเมืองและ ‘หาคะแนนเสียง’ ด้วยเหตุนี้ อิทธิพลที่เงินมีต่อการตัดสินใจในบางกรณีจึงไม่ได้เกิดจากการจ่ายเงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียงโดยตรงแต่เป็นไปในลักษณะของบุญคุณต่างตอบแทนที่มีความช่วยเหลือให้กันมานานแล้ว ดังนั้น จึงจำเป็นต้องแยกแยะระหว่างเงินที่ใช้เพื่อ ‘หาคะแนนเสียง’ กับการจ่ายเงินเพื่อ ‘ซื้อเสียง’ ออกจากกัน ซึ่งผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการ

จะมีแนวโน้มที่ผู้สมัครจะจ่ายเงินเพื่อแลกกับคะแนนเสียงน้อยลง แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าผู้สมัครจะไม่มีการใช้เงินเพื่อหาคะแนนเสียงในช่วงก่อนหน้าที่จะมีการเลือกตั้ง

นอกจากเรื่องทรัพย์สินและค่าตอบแทนแล้ว ญาติ คืออีกปัจจัยที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการตัดสินใจเลือกผู้นำ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าญาติมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเป็นอันดับแรกๆเหนือกว่าทรัพย์สินเงินทอง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งยอมรับว่าเมื่อมีการเลือกตั้งพวกเขาจะมองว่าใครอยู่ฝ่ายใดและญาติของพวกเขาหลงหรือไม่ หากไม่หลงก็มีความกังวลที่สนับสนุนให้ญาติของตนลงสมัคร ด้านผู้สมัครก็มองว่าญาติเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พวกเขาตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้ง หากปราศจากญาติหรือมีจำนวนญาติน้อยพวกเขาก็ตัดสินใจไม่ลงสมัคร แท้จริงแล้วการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นที่ผู้คนมีความใกล้ชิดผูกพันกันและส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน จึงไม่แปลกที่ญาติจะกลายมาเป็นปัจจัยแรกๆที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะนำมาใช้พิจารณาในการเลือกผู้นำ เนื่องจากการมีญาติเป็นผู้นำนั้นถูกมองว่าจะทำให้การขอความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆเป็นไปได้ง่ายขึ้น แต่ถึงอย่างนั้นการตัดสินใจเลือกผู้นำหรือผู้แทนโดยอิงอยู่กับความเป็นญาติพี่น้องก็ไม่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย และเสี่ยงที่จะนำไปสู่ธนาภิบาลเมืองเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งแบบเดิม เนื่องจากอาจเกิดกรณีที่ผู้สมัครเลือกที่จะระดมญาติมิตรกลับมาจากต่างจังหวัดเพื่อมาลงคะแนนเสียง ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ไม่เพียงเท่านั้นยังจำเป็นต้องมีค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูต่างๆ ซึ่งนอกจากจะผิดกฎหมายแล้ว ก็ยังส่งผลให้เกิดเงื่อนไขที่ขัดขวางต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง เป็นการตัดโอกาสการพิจารณาผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และที่สำคัญยังนำไปสู่ความขัดแย้งกันระหว่างคนในชุมชนอีกด้วย

ในส่วนของความตระหนักในศักยภาพ การตระหนักถึงคุณค่าคะแนนเสียงของตน การติดตามนโยบายและการตระหนักในความสามารถในการสร้างความเปลี่ยนแปลง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าปัจจัยเหล่านี้สามารถนี้เป็นได้ทั้งเหตุและผลของสำเร็จในการดำเนินโครงการ กล่าวคือในแง่หนึ่งการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิสามารถส่งเสริมความตระหนักในศักยภาพของตนของผู้ที่เข้าร่วมโครงการได้และทำให้ผู้ที่เข้าร่วมโครงการเห็นถึงคุณค่าในคะแนนเสียงของตนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงมากขึ้น โดยความตระหนักที่เกิดขึ้นจากกระบวนการดำเนินโครงการนอกจากจะเป็นผลลัพธ์ที่สืบเนื่องจากการดำเนินโครงการแล้ว อีกแง่หนึ่งมันก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของแรงกระตุ้นที่ส่งผลต่อทัศนคติต่อการเลือกตั้งในทิศทางที่เป็นบวกมากขึ้น ซึ่งมีส่วนต่อการตัดสินใจที่อิงอยู่กับเหตุผลด้านนโยบายและความสามารถของผู้สมัครมากขึ้น นอกไปจากเหตุผลในเรื่องของญาติและทรัพย์สินค่าตอบแทนในการเลือกตั้ง ซึ่งเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นจากผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จระดับมาก กลุ่มตัวอย่างจะมีความตระหนักในศักยภาพของตนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมากกว่าและมองว่าทรัพย์สินค่าตอบแทนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจน้อยหรือแทบไม่มีผลเลยต่างจากพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จระดับปานกลางถึงน้อย

อย่างไรก็ตาม ความตระหนักถึงศักยภาพในการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็ไม่ได้หมายความว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งเพื่อส่งเสริมให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมและ 'ไม่มีการซื้อสิทธิขายเสียง' ดังนั้น หากต้องการให้โครงการประสบความสำเร็จทั้งในแง่ของการสร้างความเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายของโครงการ และในแง่ของการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับการพัฒนาประชาธิปไตย และบทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพในการเลือกตั้งได้อย่างแท้จริง ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะแกนนำจำเป็นต้องเปลี่ยนยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานใหม่ ต้องสร้างความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับการพัฒนาประชาธิปไตยและคุณภาพชีวิตของผู้คนที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ต้องส่งเสริมการแข่งขันอย่างเสรีเป็นธรรมเน้นความดี ไม่แจกทรัพย์สินค่าตอบแทนเพื่อสร้างให้การเลือกตั้งมีความหมายและเปิดพื้นที่ให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้เข้าไปมีส่วนร่วม พร้อมทั้งต้องเปิดพื้นที่สร้างกิจกรรมรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการเริ่มแรก เพื่อให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับผิดชอบและชอบด้วยตนเอง อันจะส่งผลต่อการสร้างความตระหนักปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งได้และนำไปสู่ความสำเร็จในระยะยาว

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเสนอ “ตัวแบบ 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง” เพื่อเป็นกรอบคิดและแนวทางการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสำหรับการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น โดยอุดช่องว่างและเสริมบางกระบวนการทำงานที่ผ่านมาให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อเป้าหมายในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงทั้งในเชิงปริมาณและในเชิงคุณภาพได้มากขึ้น โดยตัวแบบ 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3. ตัวแบบ 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้ประสบความสำเร็จนั้นจำเป็นต้องเพิ่มเติมองค์ความรู้ ปรับกระบวนการ ปรับทัศนคติ สร้างพฤติกรรม และปรับเปลี่ยนความเชื่อวัฒนธรรมอีกหลายประการให้มีความสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ‘แกนนำและผู้เกี่ยวข้อง’ (actors) คืออกลไกสำคัญเป็นจุดตั้งต้นของการจัดวางปัจจัยแห่งความสำเร็จดังกล่าว เพื่อขับเคลื่อนและสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่พื้นที่ที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ดังนั้น เพื่อพัฒนาให้กรอบคิดเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมีประสิทธิภาพมากกว่าที่ผ่านมา งานวิจัยชิ้นนี้จึงเสนอกรอบการพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ภายใต้ แนวคิด 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง (5 building for free and fair

election) ประกอบด้วย สร้างความรู้ (knowledge building) สร้างความตระหนัก (consciousness building) สร้างความร่วมมือ (collaboration building) สร้างช่องทางการมีส่วนร่วม (channels building) และสร้างวัฒนธรรม (culture building) โดยมีรายละเอียดดังนี้

สร้างที่ 1 สร้างความรู้ (knowledge building) ให้แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้องรอบด้าน ซึ่งในที่นี้องค์ความรู้ที่จำเป็นต้องเผยแพร่ประกอบด้วย 5 เรื่องคือ 1) ความรู้เรื่องประชาธิปไตยกับการเลือกตั้ง 2) ความเป็นพลเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง 3) ความหมายความสำคัญและกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง 4) โทษจากการเลือกตั้งที่ไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม และ 5) วัฒนธรรมที่ส่งเสริมหรือขัดขวางต่อประชาธิปไตยและคุณภาพชีวิต

โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้พึงถ่ายทอดอย่างครอบคลุม ไม่เลือกนำเสนอความรู้ตามความเชื่อหรือความต้องการให้เป็น จำเป็นต้องชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ความรู้อย่างเป็นองค์รวม และชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยนำเสนอให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกระบวนการมีส่วนร่วมที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคือพระเอกในการก่อให้เกิดการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงขึ้นมาได้ การนำเสนอความรู้ไม่ควรตั้งต้นจากการไม่แข่งขัน แต่ควรเน้นไปที่ ‘การแข่งขันอย่างสร้างสรรค์’ เพื่อให้การเลือกตั้งมีความหมายและเปิดทางเลือกให้การเลือกตั้งได้พิจารณาความดีของผู้สมัครเป็นหลักแทนที่จะพิจารณาจากความสัมพันธ์ส่วนตัวดังเช่นที่ผ่านมา ดังนั้น ในการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงผู้ดำเนินการจำเป็นต้องให้ความสำคัญ และให้เวลากับการถ่ายทอดความรู้ในองค์รวมอย่างครบถ้วนจริงจังเป็นอันดับแรก

สร้างที่ 2 สร้างความตระหนัก (consciousness building) ซึ่งในที่นี้คือการสร้างสำนึก หรือสร้าง ‘ใจ’ ที่เห็นความสำคัญของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งความตระหนักในที่นี้สัมพันธ์กับการสร้างความรู้ความเข้าใจต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างถูกต้องรอบด้าน ตั้งแต่ต้นร่วมกับการส่งเสริมให้เกิดการลงมือปฏิบัติชุดความรู้ที่เหมาะสม ในที่นี้เสนอให้มีการเปิดพื้นที่ทั้งที่เป็นทางการ (official stage) และไม่เป็นทางการ (non-official stage) เพื่อสร้างโอกาสให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ลงมือปฏิบัติเรียนรู้จากการปฏิบัติ ผ่านกิจกรรมต่างๆที่เป็นกิจกรรมเฉพาะเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง การเน้นย้ำการปฏิบัติบ่อยครั้งเพื่อให้เรื่องดังกล่าวเข้าไปสู่ชีวิตประจำวันของผู้คนจะมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ความรู้ตกผลึกกลายเป็นสำนึกได้ในที่สุด

สร้างที่ 3 สร้างความร่วมมือ (collaboration building)

ระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพราะความสำเร็จของการดำเนินโครงการไม่อาจเกิดขึ้นได้จากการขับเคลื่อนของแกนนำระดับโครงการโดยลำพังได้ แต่จำเป็นต้องเกิดจากการขับเคลื่อนของทุกฝ่ายตามบทบาทของตนเอง ดังนั้น การสร้างให้ทุกฝ่ายตระหนักว่าตนเองเป็นเจ้าของโครงการจึงมีความสำคัญ ในแง่นี้การสร้างความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ (sense of belonging) จึงเป็นจุดตั้งต้นที่จะต้องดำเนินการตั้งแต่เริ่มทำโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งเป็นกลุ่มคนจำนวนมากที่สุด หากสามารถสร้างให้ทุกคนเกิดความรู้สึกว่าเป็นแกนนำได้ โครงการก็มีโอกาสที่จะเกิดขึ้นได้และได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย เนื่องจากกระแสความต้องการที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชนนับเป็นปัจจัยโอบล้อมที่ผู้นำและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิเสธได้ยากจึงมีโอกาสนำไปสู่ความร่วมมือต่อไป

สร้างที่ 4 สร้างช่องทางการมีส่วนร่วม (channels building) ให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้แสดงบทบาทในการเป็นผู้กำหนดและกำกับกติกาการเลือกตั้งให้เป็นไปโดยสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง กระบวนการนี้มีความสำคัญเนื่องจากสัมพันธ์กับการสร้างความร่วมมือผ่านกลยุทธ์สร้างให้ทุกคนเป็นแกนนำ ทั้งยังเชื่อมไปสู่การสร้างความเข้าใจต่อโครงการและสร้างความตระหนักในศักยภาพของตนในการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้แก่ชุมชนผ่านการเลือกตั้งได้ โดยช่องทางการมีส่วนร่วมในที่นี้ไม่ได้ทั้งช่องทางตามขั้นตอนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงผ่านการจัดอบรมและการประชุมเสวนา และช่องทางอื่นๆนอกเหนือไปจากขั้นตอนการเสวนาเช่น การประชาสัมพันธ์โครงการ กิจกรรม หรือความก้าวหน้าของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงผ่านเสียงตามสาย ในการประชุมหมู่บ้านโดยผู้นำหรือแกนนำในพื้นที่

ปัจจุบันการสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมพัฒนาไปอย่างมาก สามารถนำเอาเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้มีบทบาทในกระบวนการเลือกตั้งในห้วงฤดูกาลเลือกตั้งได้มากยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นแอปพลิเคชันไลน์ เฟสบุ๊ก ทวิตเตอร์ ซึ่งคนในพื้นที่เริ่มรู้จักคุ้นเคยและใช้มากขึ้น โดยอาจจัดเป็นแคมเปญต่างๆหรืออาจจัดให้มีการประกวดโครงการหรือข้อเสนอต่อการพัฒนาชุมชนที่โดนใจและให้มีการโหวต (vote) เลือกโครงการที่น่าสนใจที่สุด ซึ่งอาจกลายเป็นข้อเสนอที่ผู้ได้รับเลือกตั้งไม่อาจปฏิเสธได้เมื่อเข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นต้น อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าพึงระวังไว้เสมอในการจัดกิจกรรมหรือสร้างช่องทางการมีส่วนร่วมในโครงการต่างๆจะต้องเป็นไปอย่างมีส่วนร่วมและต้องเป็นการณรงค์เพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ไม่ใช่เพียงการณรงค์ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกมาใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น

สร้างที่ 5 สร้างวัฒนธรรม (culture building) ในที่นี้คือการปรับให้กิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ร่วมกันดำเนินการตลอดระยะเวลาที่ดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้กลายเป็นวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันกระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรมประชาธิปไตยของคนในชุมชน โดยอาจจัดให้มีการถอดบทเรียน

ร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง การจัดวาระให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งได้ติดตามข้อเสนอแนะและการดำเนินนโยบายตามข้อเสนอแนะของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การจัดเวทีมอบข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เป็นต้น เพื่อสร้างให้การพูดคุยการเมืองเป็นเรื่องปกติ สร้างการรับรู้ใหม่ว่าการเมืองไม่ใช่เรื่องที่จะนำไปสู่ความขัดแย้ง แต่เป็นเรื่องที่จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง และเพื่อประยุกต์ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกิจกรรมต่างๆของชุมชนเพื่อสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและต่อเนื่อง

โดยวัฒนธรรมที่จำเป็นต้องสร้างขึ้นในที่นี้ มีอาทิ วัฒนธรรมการยกย่องความสามารถความตั้งใจในการทำงานเพื่อชุมชน วัฒนธรรมไม่เรียกร้องขอผลประโยชน์เพื่อแลกกับตำแหน่ง วัฒนธรรมแห่งตรรกะที่ถูกต้องไม่ใช่การเลือกตั้งเพื่อต่างตอบแทน เพราะกลัวบาปหรือเพราะสงสารผู้สมัคร เป็นต้น วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ แม้จะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนยากเนื่องจากข้องเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ทำมาเป็นเวลานานความเชื่อที่ผิดและผลประโยชน์เฉพาะหน้า อย่างไรก็ตาม เมื่อกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงดำเนินไปตามขั้นตอนและโดยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างแท้จริง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะกลายเป็นแรงบันดาลใจสำคัญที่จะเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่ไม่เป็นประชาธิปไตยได้ในที่สุด

โดยการขับเคลื่อนเพื่อสร้าง การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงตามตัวแบบ 5 สร้างฯ ข้างต้น แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะเริ่มต้น มีเป้าหมายเพื่อเปิดตัวโครงการและสร้างความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ทราบถึงความสำคัญ เป้าหมายและกระบวนการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ตลอดจนประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการดำเนินโครงการ ประกอบด้วย กิจกรรมการค้นหาผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stake holders) ให้ครอบคลุมทุกฝ่าย กิจกรรมค้นหาแกนนำระดับชุมชน และสร้างจุดเชื่อมประสานในการทำงานร่วมกัน และกิจกรรมพูดคุยเบื้องต้นเกี่ยวกับความสำคัญจำเป็นของการดำเนินโครงการ

ระยะที่ 2 ระยะดำเนินการ มีเป้าหมายเพื่อขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในระดับพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ผ่านกิจกรรมสำคัญประกอบด้วย การจัดเวทีสร้างความรู้ความเข้าใจ การจัดเวทีเสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และการจัดกิจกรรมรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

ระยะที่ 3 ระยะขยายผล มีเป้าหมายเพื่อสร้างความต่อเนื่องของสำนักทางการเมืองที่ได้ก่อร่างขึ้นตลอดกระบวนการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงทั้ง 2 ระยะที่ผ่านมาให้ดำรงอยู่และสามารถขยายผลไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะอื่นๆได้อย่างต่อเนื่อง ผ่านการจัดกิจกรรมอาทิ ถอดบทเรียน

การสร้างกลุ่มจิตอาสา การขยายผลกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปสู่กิจกรรมอื่นๆในชุมชน เพื่อสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยในชุมชน เป็นต้น

แผนภาพที่ 2 ตัวแบบ 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง
(5 building for free and fair election model)

กลไกการขับเคลื่อนตัวแบบ 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง (5 building for free and fair election)

ข้างต้นเป็นกรอบการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงตามแนวคิด ‘5 สร้างฯ’ ซึ่งแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ระยะ โดยตลอดระยะเวลาที่ดำเนินโครงการกรอบแนวคิด 5 สร้างฯ จะสอดแทรกอยู่ในปฏิบัติการทุกระยะในสัดส่วนที่แตกต่างกัน โดยการขับเคลื่อนตัวแบบ 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงนั้นแท้จริงแล้วไม่ได้มีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดแต่ประการใด ขึ้นอยู่กับบริบทและความเหมาะสม

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยชิ้นนี้มีข้อสังเกตต่อการขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ใน 6 รูปแบบ

รูปแบบที่ 1 เริ่มต้นจากศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง ในฐานะที่ศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเป็นเครือข่ายในระดับพื้นที่ของสถาบันพระปกเกล้า ที่มีบทบาทสำคัญในฐานะภาคประชาสังคมในระดับพื้นที่ ขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ตั้งแต่ระดับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด กลุ่มจังหวัด การขับเคลื่อนเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอาจเคลื่อนโดยศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง ของสถาบันพระปกเกล้าได้ ซึ่งในขณะนี้มีอยู่ 56 จังหวัดทั่วประเทศ โดยทางศูนย์ฯ สามารถประสานขอรับคำแนะนำ หรือขอรับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจากสถาบันพระปกเกล้า เพื่อนำไปเผยแพร่ต่อไปได้ โดยอาจจัดให้เป็นหนึ่งในโครงการเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนประจำปี

รูปแบบที่ 2 เริ่มต้นจากโรงเรียนพลเมือง ซึ่งเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่สถาบันพระปกเกล้า โดยสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง ได้จัดให้มีขึ้นตั้งแต่ปี 2555 เพื่อส่งเสริมให้คนในพื้นที่ได้เรียนรู้หลักการประชาธิปไตย ความสำคัญของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และบทบาทการมีส่วนร่วมของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในฐานะพลเมืองกำลังของประเทศชาติ โดยนักเรียนพลเมืองจะได้รับการสนับสนุนให้พัฒนาโครงการเพื่อพัฒนาแก้ไขปัญหาในชุมชนเป็นโครงการเพื่อสอบจบการศึกษาอย่างน้อย 1 เรื่อง ดังนั้น การผลักดันให้นักเรียนพลเมืองเห็นความสำคัญของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงและเลือกดำเนินโครงการกิจกรรมดังกล่าวในฐานะโครงการสำเร็จการศึกษา ก็อาจเป็นอีกหนทางหนึ่งในการเริ่มต้นขับเคลื่อนโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงด้วยตัวแบบ ‘5 สร้างฯ’

รูปแบบที่ 3 เริ่มต้นจากประชาชน ซึ่งเป็นรูปแบบที่งานวิจัยชิ้นนี้คาดหวังอยากให้เกิดขึ้นมากที่สุด เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมกระแสความสนใจโอบล้อมนโยบายการเลือกตั้งให้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างแท้จริง โดยประชาชนในที่นี้ไม่จำเป็นต้องเป็นแกนนำที่ได้รับการอบรมจากสถาบันพระปกเกล้า เสมอไป แต่อาจเป็นกลุ่มผู้สนใจผลักดันให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม เป็นผู้นำชุมชนที่เล็งเห็นถึงความสำคัญในการสร้างให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมีความสมานฉันท์และได้ผู้นำที่มีคุณภาพ สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ หรือ เริ่มต้นจากกลุ่มประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องให้การเลือกตั้งอยู่ในกติกาที่เป็นธรรมเรียกร้องคุณสมบัติที่พึงปรารถนาจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง รวมไปถึงเสนอนโยบายที่พวกเขาต้องการให้เป็นหนึ่งในตัวเลือกจัดทำนโยบายสาธารณะของผู้สมัครหรือผู้แทน โดยการรวมตัวกันของประชาชน หรือผู้สนใจสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น เคลื่อนไหวในลักษณะกลุ่มในชุมชน กลุ่มอาชีพ หรือเป็นกลุ่มออนไลน์ ก็ได้เช่นกัน โดยใช้การสร้างกระแสความสนใจให้เกิดขึ้น และนำเรื่องดังกล่าวไปพูดคุยในการประชุมต่างๆ ของหมู่บ้าน ซึ่งจะช่วยให้ความสนใจที่เกิดขึ้นในชุมชนมีความเป็นธรรมชาติและกระแสจะเกิดขึ้นในวงกว้าง

รูปแบบที่ 4 เริ่มต้นจากสถาบันการศึกษา ซึ่งในที่นี้ไม่จำกัดระดับการศึกษา อาจเป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา เรื่อยไปจนถึงระดับอุดมศึกษาได้ โดยกิจกรรมอาจริเริ่มจากครูที่ปรึกษาเป็นผู้มอบหมายการบ้านหรือ

โครงการให้แก่นักเรียนเป็นผู้ปฏิบัติ หรืออาจารย์เริ่มจากตัวนักเรียนเป็นผู้ผลักดันหลักและมีครูผู้สอนเป็นครูที่ปรึกษา และคอยสนับสนุน เป็นต้น

รูปแบบที่ 5 เริ่มต้นจากหน่วยงานภาครัฐที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการเลือกตั้งในระดับต่างๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นหน่วยงานภาครัฐที่จัดการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นอย่างอำเภอเท่านั้น แต่เทศบาล กรมการปกครอง และสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ก็สามารถเป็นผู้ริเริ่มให้เกิดโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้ในหลายลักษณะ อาทิ ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในส่วนของ การสร้างความรู้ไปในการอบรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านของกรมการปกครอง หรือในการอบรมผู้สมัครรับเลือกตั้งของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง การพิจารณาออกระเบียบปฏิบัติในการรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงเพิ่มเติมจากการรณรงค์ให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การสนับสนุนการผลิตสื่อเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง การร่วมมือกับ สถาบันการศึกษาต่างๆ ผลักดันให้เกิดการขับเคลื่อนโครงการอย่างเป็นรูปธรรมในระดับชุมชน เป็นต้น

อนึ่ง ในการขับเคลื่อนทุกรูปแบบ สถาบันพระปกเกล้า ในฐานะสถาบันวิชาการระดับชาติ ที่มุ่งส่งเสริมประชาธิปไตย สันติวิธีและธรรมาภิบาล โดยการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนั้น ยินดีที่จะสนับสนุนองค์ความรู้ให้แก่ผู้นำ ผู้มีใจอาสา ภาคประชาสังคม สถาบันการศึกษาและหน่วยงานภาครัฐที่สนใจ ในการสร้างความรู้ ความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงตลอดจนตัวแบบ 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ผู้สนใจสามารถติดต่อสถาบันพระปกเกล้าเพื่อขอรับการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ วิทยากร และ สื่อต่างๆ เพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

4. ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาและข้อสังเกตข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอเพื่อให้การส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง 3 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 ความรู้ความเข้าใจ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าความรู้ความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ทั้งที่มาที่ไป ความสำคัญและความหมายของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง อย่างแท้จริงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ปัญหาไม่ได้ขึ้นอยู่กับทางเลือกนำเสนอเฉพาะเนื้อหาสาระสำคัญบางเรื่องเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และกลุ่มผู้ฟัง แต่ปัญหาอยู่ที่การขาดการเชื่อมโยงความสำคัญของโครงการกับการพัฒนาประชาธิปไตยและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งอย่างแท้จริง ในแง่นี้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตต่อประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการในพื้นที่ 3 เรื่อง

เรื่องแรก การรู้ทฤษฎี (theory) เป็นสิ่งสำคัญ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พูดคุยกับแกนนำพลเมืองที่นำโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงไปดำเนินการในพื้นที่ เราพบว่าแกนนำพลเมืองมีความรู้เรื่องนี้เป็นอย่างดี พวกเขาเข้าใจถึงความสำคัญของโครงการ ทว่าข้อมูลจากการสัมภาษณ์ยังไม่สะท้อนออกมาดีกว่า

แกนนำมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับการพัฒนาประชาธิปไตยและความจำเป็นที่ต้องส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่จำนวนมาก สิ่งเหล่านี้สะท้อนออกมาให้เห็นจากกิจกรรมในพื้นที่ที่ยังมีลักษณะที่แกนนำและจิตอาสาเป็นผู้นำเป็นหลักในการรณรงค์ การจัดเวทีเสวนายังพบว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ยังมีลักษณะของการเป็นผู้รับฟังมากกว่าเป็นผู้เสนอแนะ ส่งผลให้กระบวนการรณรงค์ส่วนใหญ่เกิดจากแกนนำซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดประเด็นย้ำเป็นหลัก ในแง่การเสริมความรู้ความเข้าใจแก่กลุ่มเป้าหมายให้เพิ่มมากขึ้นโดยเน้นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับการพัฒนาชุมชนและพัฒนาประชาธิปไตย โดยเน้นไปที่บทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้มากขึ้นอาจมีส่วนช่วยสร้างความเข้าใจที่ถ่องแท้ต่อโครงการได้มากกว่าการเลือกนำเสนอเน้นย้ำเฉพาะเนื้อหาสำคัญเป็นหลักกระทัดรัดทำให้ภาพรวมความสำคัญของบทบาทผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีการนำเสนอเน้นย้ำไป

เรื่องที่สอง การรับรู้บริบท (context) เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของการดำเนินโครงการ ดังผลการศึกษาที่ชี้ให้เห็นว่ามีความแตกต่างกันระหว่างการดำเนินโครงการของแกนนำที่รับรู้บริบทของพื้นที่เป็นอย่างดีกับแกนนำที่เป็นคนนอกพื้นที่ ข้อหนึ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้เลยก็คือแกนนำที่รับรู้บริบทของพื้นที่รู้ว่าใครเป็นที่รู้จักได้รับการยอมรับ รู้ว่าใครเป็นผู้สมัคร และรู้ว่าใครเป็นเครือข่ายกันบ้างในชุมชน สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อระดับความสำเร็จในการดำเนินโครงการเนื่องจากจะช่วยให้แกนนำสามารถเลือกเทคนิคการถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ รู้บุคคลที่จะเชื่อมต่อและเข้าหาได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตาม ข้อที่พึงระมัดระวังประการหนึ่งสำหรับแกนนำพลเมืองซึ่งเป็นคนในพื้นที่และทราบบริบทพื้นที่เป็นอย่างดีก็คือความยืดหยุ่นจากหลักการ แม้ว่าความยืดหยุ่นจะมีความจำเป็นต่อการสร้างการยอมรับของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต่อการเข้าร่วมโครงการได้ง่าย ทว่าเรื่องนี้เป็นสิ่งที่ไม่พึงระมัดระวังเพราะหากยืดหยุ่นมากเกินไปความเข้มงวดของโครงการอาจหมดไปและสุดท้ายเมื่อทุกฝ่ายมองไม่เห็นถึงความจริงจังเข้มงวดของการดำเนินโครงการก็อาจส่งผลต่อระดับความสำเร็จของการดำเนินโครงการได้

เรื่องที่สาม การรู้วัฒนธรรม (culture) ซึ่งวัฒนธรรมในที่นี้ต่างไปจากบริบท (context) ที่กล่าวไปในข้อสังเกตที่ 2 เพราะวัฒนธรรมในที่นี้คือพฤติกรรมหรือความเคยชินที่สืบทอดกันมาจนกลายเป็นนิสัย ซึ่งผลการศึกษาชี้ให้เห็นแล้วว่าวัฒนธรรมบางประการที่ปรากฏอยู่ในชุมชนแถบนี้ที่ไม่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย

วัฒนธรรมแรก คือ การยกย่องและยอมรับผู้มีฐานะ สิ่งนี้ส่งผลให้ ‘เงิน’ ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการหาเสียงของผู้ที่ต้องการลงเล่นการเมืองเพื่อแสดงออกให้เห็นถึงการเป็นผู้มีฐานะและพึงพาได้

วัฒนธรรมประการที่สอง คือ การยอมยกตำแหน่งให้ ในที่นี้คือการที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมองว่าการเลือกตั้งเป็นการที่ผู้มีสิทธิจะยก ‘ตำแหน่งกินเงินเดือน’ ให้กับผู้สมัครบางคน ส่งผลให้มองว่าการ ‘จ่ายเงิน’ คือความ ‘เป็นธรรม’ และพึงปฏิบัติของผู้สมัครเพื่อเข้าไปรับตำแหน่งที่กินเงินเดือน

วัฒนธรรมประการที่สาม คือ ‘ญาติ’ และ ‘บุญคุณ’ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าญาติและบุญคุณยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณาเลือกผู้นำของคนในชุมชน วัฒนธรรมเช่นนี้คือข้อท้าทายสำคัญที่ทำให้การเลือกตั้งสัมพันธ์กับ ‘เงิน’ ในการสร้างเครือข่าย ชื่อใจ รวมไปถึงระดมเครือข่ายจากต่างพื้นที่เข้ามาเลือกตั้งซึ่งล้วนเป็นการลงทุนทางการเมืองทั้งสิ้น พฤติกรรมเช่นนี้คือจุดตั้งต้นแห่งความขัดแย้งอย่างสำคัญ เพราะเมื่อการเมืองเอาชนะกันด้วยญาติไม่ใช่ความสามารถและความดี สิ่งที่เกิดขึ้นคือการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็น ‘กองเชียร์’ ที่อาจนำมาสู่การนำเสนอข้อมูลโจมตีฝ่ายตรงข้ามได้ง่ายมากทั้งยังเสี่ยงต่อการ ‘ปั่นราคา’ ค่าตัว สิ่งนี้มีความสัมพันธ์ต่อวงจรการลงทุนทางการเมืองที่ไม่หมดไป ที่สำคัญการตัดสินใจโดยอิงอยู่บนฐานของญาติและบุญคุณยังมีส่วนอย่างยิ่งต่อการ ‘ปิดหูปิดตาทางการเมือง’ ในที่นี้คือการปฏิเสธที่จะเปิดใจเรียนรู้ข้อดีของอีกฝั่งที่เป็นฝ่ายตรงข้าม วัฒนธรรมเช่นนี้จึงไม่ส่งเสริมต่อการพัฒนาประชาธิปไตยที่ยังส่งเสริมต่อความขัดแย้งในชุมชน

วัฒนธรรมประการที่สี่ คือ ‘บาป’ และ ความสงสาร ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องบาปและความสงสารยังคงมีอยู่ในชุมชนและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกผู้นำจนปัจจุบัน แม้ว่าวัฒนธรรมความสงสารและความกลัวบาปต่อการรับเงินแล้วไม่เลือกผู้สมัครที่มอบเงินให้จะเบาบางลงไปในชุมชนทว่าสิ่งสำคัญยิ่งกว่าคือการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องจำเป็นต้องแยกแยะออกจากกันระหว่างบาปจากการรับเงินของผู้สมัครแล้วไม่เลือกกับการรับเงินของผู้สมัครซึ่งผิดกติกาตั้งแต่แรกเรื่องใดที่ควรมองว่าเป็น ‘บาป’ มากกว่ากัน โดยสิ่งที่พึงระวังคือต้องแยกแยะระหว่างบาปและความสงสารออกจากกัน การเลือกเพราะความสงสารเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการขาดซึ่งการพิจารณาด้วยเหตุและผลซึ่งเป็นหลักการสำคัญของประชาธิปไตยที่พลเมืองพึงมี

ประการที่ 2 แขนงนำ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่ชี้ให้เห็นว่าแกนนำคือหัวใจหลักของทุกขั้นตอน ตั้งแต่การสร้างความรู้ความเข้าใจ การเสวนา และการรณรงค์อย่างต่อเนื่อง แขนงนำจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในระดับพื้นที่ อย่างไรก็ตาม คุณลักษณะของแกนนำก็มีส่วนสำคัญต่อระดับความสำเร็จของการดำเนินโครงการ ทั้งนี้เพราะการเกิดขึ้นของโครงการไม่เท่ากับความสำเร็จของโครงการ ดังจะเห็นได้ว่าในพื้นที่เป้าหมายที่มีการดำเนินโครงการระดับความสำเร็จแตกต่างกันออกไป โดยร้อยละ 60 ของพื้นที่ยังประสบความสำเร็จในระดับน้อย

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นแกนนำจำเป็นต้องมีความรู้อย่างน้อยใน 3 เรื่อง แต่สิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือการรู้บริบทของท้องถิ่น รู้ช่องทางและเทคนิคกระบวนการในการถ่ายทอดเพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างแรงจูงใจให้

ผู้คนลงมือปฏิบัติ ในแง่การสร้างแกนนำในระดับพื้นที่เพิ่มเติมด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อสร้างให้ทีมแกนนำมีความหลากหลายและความคล่องตัวในการกำหนดกิจกรรมต่างๆในพื้นที่จึงมีความสำคัญ จากการสัมภาษณ์พบว่าแกนนำที่ไม่ใช่คนในพื้นที่ยังประสบปัญหาการค้นหาและเชื่อมต่อกับแกนนำในระดับพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเพื่อเพิ่มระดับความสำเร็จของการดำเนินโครงการในพื้นที่ภาระกิจในการค้นหาแกนนำและผู้มีใจอาสาเพื่อสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความสำคัญของการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงและบทบาทที่พวกเขาพึงมีในกระบวนการนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่แกนนำพลเมืองพึงดำเนินการตั้งแต่ช่วงแรก เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนเป็นการดำเนินการโดยแกนนำเป็นหลักและเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งให้เพิ่มมากขึ้น

ประการที่ 3 ตัวเชื่อม ในที่นี้คือผู้ที่คนในชุมชนไว้วางใจ ซึ่งอาจจะเป็นอดีตผู้นำในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน หรือเฒ่าในหมู่บ้านที่คนในชุมชนให้การยอมรับ เพื่อให้การดำเนินโครงการประสบความสำเร็จในระดับมาก ผลการศึกษาชี้ให้เห็นแล้วว่า การจัดเวทีเสวนาสาธารณะเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอจำเป็นต้องดำเนินการแบบคู่ขนานกันไประหว่างกระบวนการที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งตัวเชื่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยสร้างโอกาสในการเจรจาพูดคุยกำหนดกติการ่วมกันได้มากขึ้น ดังนั้นการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้ประสบความสำเร็จแกนนำไม่อาจดำเนินการได้โดยลำพังแต่จำเป็นต้องหาเครือข่ายหาตัวเชื่อมและสร้างทีม

นอกเหนือจากข้อสังเกตต่อการขับเคลื่อนโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในระดับพื้นที่แล้ว ผู้วิจัยยังมีข้อเสนอต่อการพัฒนา การเลือกตั้งที่มีคุณภาพโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้ง 5 ประการ ดังนี้

1. พึงระวังเรื่องการลดทอน ‘ความรู้’ เพื่อตอบสนองความต้องการ

ผู้วิจัยมองว่าการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงโดยแกนนำระดับโครงการนั้น มีความชาญฉลาดในการเลือกเนื้อหาในการถ่ายทอดให้เข้ากับประสบการณ์และกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นชาวบ้านที่อาจจะไม่ได้สัมผัสเรื่องทฤษฎีมากนัก การนำเอาแนวคิดเรื่องรากฐานประชาธิปไตย 5 ด้าน ซึ่งประกอบไปด้วยความมีเหตุผล มีวินัย มีส่วนร่วม รับผิดชอบและมีจิตสาธารณะมาปรับใช้โดยอธิบายเชื่อมโยงไปกับคุณสมบัติของผู้แทนที่พึงปรารถนาเป็นความชาญฉลาดที่ทำให้ทฤษฎีที่เป็นนามธรรมจับต้องได้และเป็นรูปธรรม และสอดคล้องกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าการเลือกถ่ายทอดและนำเสนอเนื้อหาเพื่อความเข้าใจง่ายบางครั้งก็มีลักษณะลดทอนความสำคัญระดับทฤษฎีลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่แกนนำระดับโครงการมองว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงจะประสบความสำเร็จได้เมื่อไม่มีการแข่งขัน ซึ่งเรื่องนี้ผิดไปจากทฤษฎีอย่างมาก ส่วนหนึ่งเข้าใจว่าเป็นเพราะตัวประสบการณ์ที่แกนนำประสบเป็นสิ่งทีลดทอนคำอธิบายเชิงทฤษฎีลงสู่การเลือก

ปฏิบัติ แต่อีกส่วนอาจมองได้ว่าเป็นเพราะผลประโยชน์ที่แกนนำคาดหวังจะเกิดขึ้นกับชุมชนในเรื่องของความสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างแรงกล้า จึงเลือกที่จะนำเสนอประเด็นสำคัญที่จะถูกถ่ายทอดต่อไปเพียงสั้นๆในเรื่องของการไม่แข่งขันพุดคุยตกลงเจรจากันเป็นขั้นแรกของการดำเนินโครงการ ซึ่งวิธีการเช่นนี้จะกลายเป็นการจำกัดการเรียนรู้ของผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่ต้องการส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เรียนรู้การแข่งขันอย่างสร้างสรรค์แข่งขันกันทำความดีบริการประชาชน ขณะที่ประชาชนก็ได้เรียนรู้ที่จะเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการติดตามตรวจสอบและกำหนดกติการ่วมกันระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งในการสร้างการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงอย่างแท้จริง

2. จงอย่ากลัว ‘การแข่งขัน’

การแข่งขันเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ผู้วิจัยพบจากการศึกษาว่าคนในชุมชนยังมีมุมมองต่อการแข่งขันในด้านลบ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มองว่าการแข่งขันเป็นต้นเหตุสำคัญที่จะนำไปสู่ความบาดหมางของผู้คนในชุมชนดังนั้นจึงไม่ควรมีการแข่งขันกันตั้งแต่แรก ความเข้าใจเช่นนี้มาจากประสบการณ์ที่พวกเขาประสบจากการเลือกตั้งที่ผ่านมาหลายครั้ง กระทั่งกลายเป็นความเชื่อฝังใจว่าเมื่อมีการแข่งขันครั้งใดความบาดหมางย่อมเกิดขึ้นตามมาทุกครั้งด้วยความเข้าใจเช่นนี้จึงนำไปสู่การตีความทฤษฎีการเลือกตั้งสมานฉันท์ให้กลายเป็นเรื่องของการไม่แข่งขัน ทั้งๆที่ตามระบอบประชาธิปไตยการแข่งขันคือหัวใจสำคัญในการสร้างความหมายของการเปลี่ยนผ่านการเมืองที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคือตัวแสดงสำคัญและคะแนนเสียงของพวกเขาก็มีความหมายทางการเมือง การสนับสนุนให้ไม่มีการแข่งขันกันตั้งแต่แรกจึงเป็นการลดทอนความสำคัญของคะแนนเสียงของผู้คนลงไป แต่สิ่งที่พึงระวังคือการแข่งขันที่เกิดขึ้นจะต้องไม่เป็นไปอย่างรุนแรง แต่เน้นไปที่การแข่งขันกันทำความดีไม่ใช้การโจมตีลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในรายละเอียดจะพบได้ว่าการไม่แข่งขันกันในทางปฏิบัติไม่เคยเกิดขึ้นจริง ทั้งนี้เพราะแม้สุดท้ายผู้สมัครจะตกลงกันว่าไม่แข่งขัน ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลที่ระบุว่าเนื่องจากผู้สมัครอีกคนหนึ่งมีความเป็นไปได้ที่จะชนะมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความดี ความสามารถ หรือญาติพี่น้องที่มีมากกว่า เหตุผลเหล่านั้นล้วนสะท้อนให้เห็นว่าก่อนหน้านี้จะมีการประกาศรับสมัครเลือกตั้ง แท้จริงแล้วมีการแข่งขันกันระหว่างผู้ที่คาดว่าจะลงสมัครรับเลือกตั้งมาโดยตลอด ดังนั้น การที่ชาวบ้านเริ่มต้นจากการไม่แข่งขันในกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์ แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาไม่เคยมีการคัดเลือกลงมติเลือกผู้นำของพวกเขาเลย เพราะในทางปฏิบัติพวกเขาได้เลือกผู้นำไปแล้วด้วยคะแนนนิยมและความเชื่อถือที่มอบให้กับผู้สมัครบางรายตั้งแต่ก่อนที่จะลงสมัครรับเลือกตั้ง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่อาจเหมารวมไปในทันทีได้ว่ากระบวนการที่แกนนำและคนในชุมชนขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงด้วยการไม่สนับสนุนให้มีการแข่งขันเท่ากับไม่เป็นประชาธิปไตย เพียงแต่กระบวนการประชาธิปไตยต่างๆของชาวบ้านเกิดขึ้นก่อนที่จะมีการประกาศวันเลือกตั้งเท่านั้น

ดังนั้น แทนที่จะสนับสนุนให้ไม่มีการแข่งขันกันแต่ควรสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันกันอย่างเป็นธรรมด้วยความตั้งใจจริงใจระหว่างผู้สมัครในการบริการประชาชนมากกว่า เนื่องจากผู้ที่ได้รับประโยชน์ไม่ใช่ใครคือประชาชนและชุมชนนั่นเอง

3. การหาเสียงคือเรื่องปกติของการเมือง

การหาเสียงกับการซื้อเสียงเป็นอีกประเด็นที่ผู้วิจัยมองว่าควรทำความเข้าใจให้กระจ่าง เพราะความเข้าใจที่คาดเคลื่อนคลุมเครือและคาบเกี่ยวกันระหว่าง 2 แนวคิดนี้จะส่งผลกระทบต่อการดำเนินโครงการที่ผิดพลาด จึงจำเป็นต้องแยกแยะระหว่างการหาเสียงออกจากการซื้อเสียง เพราะในวงการการเมืองการที่ผู้ใดผู้หนึ่งจะมีตัวตนหรือได้รับการยอมรับจากผู้อื่นจำเป็นต้องมีการลงทุนทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการลงทุนลงแรง ลงเวลา หรือลงเงินร่วมบริจาคให้ความช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ซึ่งในแง่นี้สามารถมองได้ว่าเป็นการหาคะแนนเสียงและสร้างคะแนนนิยม แต่ไม่ใช่การซื้อเสียงเป็นเพียงแต่การสร้างตัวตนทางการเมือง ซึ่งส่วนใหญ่กิจกรรมเหล่านี้จะดำเนินการมาตั้งแต่ก่อนหน้าที่จะมีการประกาศวันเลือกตั้ง ดังนั้นจึงไม่เข้าข่ายการซื้อเสียง

แน่นอนว่ากระบวนการเช่นนี้ไม่ได้รับการอนุญาตให้กระทำในห้วงเวลาที่มีการเลือกตั้งเพราะเป็นสิ่งที่ถือว่าผิดกฎหมาย เมื่อเป็นเช่นนี้จึงควรแยกแยะระหว่างการหาเสียงกับการซื้อเสียงออกจากกัน และในความเป็นจริงการหาเสียงในระยะเวลานั้นสั้นในห้วงเวลาของการเลือกตั้งก็ไม่เพียงพอในการสร้างตัวตนและผลงานทางการเมืองได้ ผลการเลือกตั้งส่วนใหญ่มักเป็นผลพวงมาจากการหาคะแนนเสียงและการลงทุนทางการเมืองมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ดังนั้น จึงไม่ควรรังเกียจการหาเสียงของผู้สมัคร หรือมองว่าปฏิบัติการต่างๆ ที่ผู้สมัครทำนั้นเป็นไปเพราะหวังผลในการได้รับเลือกเป็นผู้แทน แต่ควรมองว่าเป็นความตั้งใจความสมัครใจของผู้สมัครที่จะแข่งขันกันทำความดีในการบริการประชาชน ซึ่งเป็นเรื่องปกติทางการเมือง และหากผู้หนึ่งทำกิจกรรมเพื่อสังคมอย่างต่อเนื่องจริงจังจึงมาเป็นระยะเวลานานสิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นเครื่องพิสูจน์ความตั้งใจและสุดท้ายจะผันมาเป็นคะแนนเสียงแก่ผู้สมัครได้ในที่สุด ดังนั้น สิ่งที่ควรรังเกียจจึงไม่ใช่ ‘การหาเสียง’ แต่เป็นการ ‘ซื้อเสียง’ ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ผิดกติกาในการเลือกตั้ง ที่ไม่ควรสนับสนุนอย่างที่สุด

4. จงอย่ากลัวความเปลี่ยนแปลง

ความเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องที่หลายฝ่ายไม่พึงปรารถนาเพราะมักมีความเชื่อว่าความเปลี่ยนแปลงกระทบต่อความมั่นคงและอาจนำไปสู่สิ่งที่เลวร้ายลงกว่าเดิม ซึ่งแท้จริงแล้วความเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมชาติ และโดยธรรมชาติของการเลือกตั้งคือโอกาสสำคัญที่ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะได้สร้างความเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นผ่านการทบทวนผลการทำงานของผู้แทนที่ผ่านมาเปรียบเทียบกับสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงในอนาคต การก้าวข้ามความคุ้นชินด้วยเหตุผลของความเป็นญาติพี่น้อง คนเคยรัก พรอคเคยชอบ มาสู่การพิจารณาบนฐานของข้อมูล ผลงานที่ผ่านมา และความสามารถของผู้สมัครอย่างแท้จริง จึงเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมประชาธิปไตยมากกว่า

แน่นอนว่าการก้าวข้ามความกลัวการเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเป็นเรื่องที่ทำทลายความเชื่อของคนบางกลุ่ม เป็นสิ่งที่ไม่อาจก้าวข้ามไปได้ง่ายๆ เพราะการก้าวข้ามไปสู่สิ่งใหม่นั้นสัมพันธ์กับความเชื่อและวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างให้เกิดคู่ขนานกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับเปลี่ยนความเชื่อและวัฒนธรรมที่ขัดขวางต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการนับญาติ การยึดถือบุญคุณ ที่ทำให้การตัดสินใจเลือกผู้นำตั้งอยู่บนฐานของความสนิทชิดเชื้อการอุปถัมภ์จุนเจือกันที่ผ่านมาแทนที่จะตัดสินใจเลือกผู้นำจากความสามารถและผลงานที่ผ่านมา อีกเรื่องคือสินน้ำใจที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ไม่ปฏิเสธที่จะรับเงินจากผู้สมัครและมองว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นการที่ผู้สมัครให้เกียรติแก่พวกเขา ขณะที่บางรายมองว่าเป็นสิ่งที่ผู้สมัครพึงกระทำเนื่องจากจะได้รับโอกาสในการเข้าไปรับตำแหน่งกินเงินเดือนพฤติกรรมเช่นนี้นับว่าขัดขวางต่อการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงและประชาธิปไตยโดยรวม

อนึ่ง การปรับวัฒนธรรมนี้จะต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย กล่าวคือด้านผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะต้องมองผลประโยชน์ในระยะยาวมากกว่าจะเรียกร้องผลประโยชน์ระยะสั้นจากผู้สมัครและควรตระหนักถึงศักดิ์ศรีและบทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยให้มากขึ้นว่าคะแนนที่พวกเขามอบให้ไปนั้นมีความหมาย พวกเขายังคงเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่พึงติดตามตรวจสอบว่าผู้แทนใช้อำนาจของพวกเขาไปในทิศทางใดเป็นไปตามที่สัญญาแก่ประชาชนหรือไม่ แทนการเรียกร้องหาสินน้ำใจและปล่อยให้การทำงานของผู้แทนหลุดไปจากการตรวจสอบ ขณะที่ ผู้สมัครไม่ควรมองผู้สมัครคนอื่นเป็นคู่แข่งทางการเมืองแต่ควรมองว่าเป็นเพื่อนผู้ร่วมพัฒนาและเป็นผู้ที่มีเจตนารมณ์เพื่อพัฒนาชุมชนเฉกเช่นเดียวกัน ดังนั้น จึงไม่ควรแข่งขันกันอย่างเอาเป็นเอาตายเพื่อชัยชนะ แต่ควรหาเสียงด้วยกันอย่างสร้างสรรค์ให้เกียรติต่อกันและกันโดยมีนโยบายเพื่อชุมชนร่วมกัน ผู้สมัครพึงมองว่าชัยชนะไม่ใช่ศักดิ์ศรีแต่เป็นการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมไม่แปดเปื้อนต่างหากที่เป็นศักดิ์ศรีที่แท้จริง เป็นการแสดงถึงความไว้วางใจของชาวบ้านอย่างบริสุทธิ์ใจ ส่วนฝ่ายที่แพ้พึงมองว่าเป็นโอกาสที่จะให้ผู้อื่นได้เข้ามาพัฒนาชุมชนบ้าง ขณะที่ตนก็ยังสามารถทำงานทางด้านการเมืองต่อไปได้ เพราะการพ่ายแพ้การเลือกตั้งไม่ได้หมายความว่าพวกเขาจะหมดโอกาสในการทำงานด้านการเมืองต่อไปได้ตราบเท่าที่ไม่มีการทุจริตเลือกตั้งเกิดขึ้น

5. จงระวังหลุมพรางของความสมานฉันท์

เมื่อกล่าวถึงการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย แน่นอนว่าเป็นสิ่งที่คนในชุมชนไม่พึงปรารถนา ทว่าผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการคลั่งไคล้ความสมานฉันท์มากเกินไปอาจนำไปสู่ความเข้าใจที่ผิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงได้ ทั้งยังอาจนำไปสู่การยินยอมพร้อมใจที่จะละเลยเรื่องที่ไม่ถูกต้องบางอย่างในชุมชนเพียงเพราะไม่ต้องการให้เกิดความบาดหมางผิดใจกันระหว่างคนในชุมชน ในแง่นี้ ความคิดที่แตกต่างกันถือเป็นเรื่องปกติของระบอบประชาธิปไตย การมีความเห็นที่แตกต่างไม่ใช่ปัญหาและควรได้รับโอกาสได้รับพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างเหล่านั้น เพื่อมุมมองที่แตกต่างมุมมองใหม่ที่อาจชี้ให้เห็นข้อบกพร่องผิดพลาดและโอกาสในการพัฒนาได้มากยิ่งขึ้น ปัญหาจึงไม่ใช่การเห็นต่างที่ทำให้เกิดความแตกแยกไม่สมานฉันท์ในชุมชน

แต่ปัญหาคือการไม่ยอมรับความเห็นต่างต่างหาก ที่เป็นต้นเหตุหลักที่นำไปสู่การไม่ยอมรับกันและกันของคนในชุมชน ดังนั้น สิ่งที่พึงปฏิบัติจึงไม่ใช่การดำรงไว้ซึ่งความสมานฉันท์แบบพิธีกรรมที่เน้นการปกปิดปิดบังปัญหา แต่ควรเป็นการสร้างความโปร่งใสเปิดพื้นที่ให้มีความเห็นที่หลากหลายจากผู้คนในชุมชนมากกว่าเพื่อลดปัญหาการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายลงไปยังถาวร

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงสามารถส่งเสริมให้เกิดขึ้นได้ภายใต้กระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจ การจัดเวทีเสวนาร่วมระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งและการรณรงค์อย่างต่อเนื่อง โดยความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสามารถทำให้กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการมีความรู้ความเข้าใจการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง ความสำคัญของประชาธิปไตยและบทบาทของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในกระบวนการเลือกตั้งที่เพิ่มมากขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ อีกทั้งยังตระหนักถึงความสามารถของตนเองในการสร้างความเปลี่ยนแปลงและเห็นถึงคุณค่าในคะแนนเสียงของตนมากยิ่งขึ้น โดยในพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการพบว่า การหาเสียงเลือกตั้งระหว่างผู้สมัครมีความรุนแรงลดลง กลุ่มตัวอย่างรับรู้ถึงการซื้อเสียงที่ลดลงและมีความสมานฉันท์ระหว่างผู้สมัครที่เพิ่มมากขึ้นภายหลังดำเนินโครงการ อย่างไรก็ตาม ในบรรดาพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงก็พบว่า มีระดับความสำเร็จที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเป็นผลมาจากปัญหาหลายประการแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ เงื่อนไขด้านแกนนำและผู้เกี่ยวข้อง เงื่อนไขด้านกระบวนการดำเนินโครงการและเงื่อนไขด้านวัฒนธรรม

ด้วยเหตุนี้ เพื่อเสริมให้การส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอ ‘ตัวแบบ 5 สร้างสู่การเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง’ โดยเน้น 5 กรอบคิดสำคัญ ด้วยการทำงาน 3 ระยะ ประกอบด้วย สร้างความรู้ สร้างความตระหนัก สร้างทุกคนให้เป็นแกนนำ สร้างช่องทางความร่วมมือและสร้างวัฒนธรรม เพื่อสร้างเงื่อนไขที่มีความจำเป็นต่อความสำเร็จในการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและสามารถเป็นตัวอย่างให้แก่พื้นที่อื่นที่มีความสนใจส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นของตนต่อไป

เอกสารอ้างอิงภาษาไทย

จารุวรรณ แก้วมะโน. (2562) โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมชุมชนพลเมืองเข้มแข็งผ่านการเลือกตั้ง
สมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขาย. [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2565 จากเว็บไซต์
<https://www.kpi.ac.th/knowledge/research/data/299>

คณะกรรมการการเลือกตั้ง, สำนักงาน. (2559) “การมีส่วนร่วม”. [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 18 เมษายน
2565. จากเว็บไซต์ https://www.ect.go.th/ect_th/news_page.php?nid=767

คณะกรรมการการเลือกตั้ง, สำนักงาน. (2560) “กระบวนการเลือกตั้ง ส.ส.”. [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ
18 เมษายน 2565. จากเว็บไซต์ https://www.ect.go.th/phatthalung/ewt_news.php?nid=112&filename=index

คณะกรรมการการเลือกตั้ง, สำนักงาน. (2562) รายงานผลกาประจําปีงบประมาณ พ.ศ.2562. กรุงเทพฯ: วิสมา
เอเชีย จำกัด. หน้า 52.

ชาญชัย จิตรเหล่าอาพร. (2561) “การทุจริตการเลือกตั้ง: อุปสรรคการทำให้เป็นประชาธิปไตยของไทย”. ใน
วารสารรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ปีที่ 2 ฉบับที่ 2, มกราคม-มิถุนายน. หน้า 1-17.

เดวิด แมททิวส์ (เขียน) วันชัย วัฒนศัพท์ (แปล). (2552) การเมืองภาคพลเมือง. ขอนแก่น: สถาบันสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ทิพย์พาพร ตันตีสุนทร. (2557) การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: Civic Education for Thai Society.
กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.

ไทยพีบีเอส. (2562) “เลือกตั้ง 2562 : กกต.ชลบุรี เร่งตรวจสอบทุจริตเลือกตั้ง”. [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 6 พ.ค.
2565 จากเว็บไซต์ <https://news.thaipbs.or.th/content/278645>

ปริญญา เทวณฤมิตรกุล. “การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (civic education) แก้ปัญหาการเมืองไทย
โดยสร้างประชาธิปไตยที่คน” ใน เอกสารสรุปการประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้าครั้งที่ 13 เรื่อง
ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2555. หน้า 473-
496.

วันชัย วัฒนศัพท์. (2557) **ประชาธิปไตยแห่งการสานเสวนาหาทางออก ประชาธิปไตยแห่งการปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

วิไลวัจน์ กฤษณะภู่ติ. (2557) “แนวทางการป้องกันการซื้อสิทธิขายเสียงในการเลือกตั้ง ตามความคิดเห็นของประชาชน ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. ใน **วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์**. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม 2557, หน้า 64-75.

วิสุทธิ โปธิแทน. (2550) **แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

เอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ

- Ardianto, H. (2021) “How to Stop Vote Buying: What did Researchers Say?”. Proceedings of the 5th International Conference on Indonesian Social and Political Enquiries, ICISPE 2020, 9-10 October 2020, Semarang, Indonesia. [Online] [Access 4 August 2021] <https://doi.org/10.4108/EAI.9-10-2020.2304718>
- Assoumou, O. (2020) “Election and Corruption: The Case of Gabon”. (August 1, 2020). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3665248> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3665248>
- Beetham, D., & Boyle, C. K. (2009) **Introducing democracy: 80 questions and answers**. 2nd edition. France : Unesco Publishing.
- Bratton, Michael and Kimenyi, Mwangi S. (2008) “Voting in Kenya: Putting Ethnicity in Perspective”. in **Economics Working Papers**. [Online] [Access 4 August 2021] https://opencommons.uconn.edu/econ_wpapers/200809
- Brusco, Valeria, Nazareno, Marcelo & Stokes, Susan C. (2004) “Vote Buying in Argentina”. in **Latin American Research Review**, 39(2), pp.66-88.
- Callahan, W. A. (2005) “The discourse of vote buying and political reform in Thailand”. in **Pacific Affairs**, 78(1), pp.95-113.
- Daniel Ziblatt. (2009) “Shaping Democratic Practice and the Causes of Electoral Fraud: The Case of Nineteenth-Century Germany”. in **The American Political Science Review**. Vol. 103, No.1, pp. 1-21)
- David Van Reybrouck. (2016) “Why elections are bad for democracy”. In **The Guardian**. [Online] [Access 4 August 2021] <https://www.theguardian.com/politics/2016/jun/29/why-elections-are-bad-for-democracy>
- Eagan, Jennifer L. (2016) “Deliberative democracy”. In **Encyclopedia Britannica**, [Online] [Access 4 August 2021] <https://www.britannica.com/topic/deliberative-democracy>. Accessed 28 August 2021.

- E Hernández. (2016) “The Core Elements of Democracy”. in How Europeans View and Evaluate Democracy.
- Elklit, J., & Svensson, P. (1997) “The rise of election monitoring: What makes elections free and fair?”. in **Journal of democracy**, 8(3), pp.32-46.
- Fabrice Lehoucq. (2003) “Electoral Fraud: Causes, Types, and Consequences”. in **Annual Review of Political Science**, Vol.18, Iss.6, pp.233-56.
- Freedom House. (2022). “Comparative and Historical Data Files”. [Online] [Access 4 August 2021] <https://freedomhouse.org/report/freedom-world>
- Fred W. Riggs. (1966) “Thailand: The Modernization of a Bureaucratic Polity”. Honolulu: East-West Center Press.
- Hendra Try Ardianto. (2021) “How to Stop Vote Buying: What did Researchers Say?”. Proceedings of the 5th International Conference on Indonesian Social and Political Enquiries, ICISPE 2020, 9-10 October 2020, Semarang, Indonesia
- Howard Richards and Joanna Swanger. (2009) “Culture Change: A Practical Method with a Theoretical Basis”. in Joseph de Rivera, Ed. **Handbook on Building Cultures of Peace**. USA: Springer.
- Inglehart, R., & Welzel, C. (2003) “Political Culture and Democracy: Analyzing Cross-Level Linkages”. in **Comparative Politics**, 36(1), pp.61–79.
- James Bohman & William Rehg (eds.). (1997) **Deliberative Democracy: Essays on Reason and Politics**. Cambridge: MIT Press.
- Jensen, P. S., & Justesen, M. K. (2014) “Poverty and vote buying: Survey-based evidence from Africa”. in **Electoral studies**, 33, pp.220-232.
- Joseph de Rivera. (2009) “Assessing the Peacefulness of Cultures”. in Joseph de Rivera, Ed. **Handbook on Building Cultures of Peace**. USA: Springer.

- Joseph M. Bessette. (1997) “Deliberative Democracy: The Majority Principle in Republican Government, in How Democratic is the constitution?”. in Goldwin, R. A., & Schambra, W. A. (1980) **How democratic is the Constitution?**. Washington, D.C: American Enterprise Institute for Public Policy Research. pp.102-1160.
- Larry Diamond. (2004) “What is Democracy?”. in **Lecture at Hilla University for Humanistic Studies**, January 21, 2004. [Online] [Access 4 August 2021] <https://diamond-democracy.stanford.edu/speaking/lectures/what-democracy>
- Levine, D. H., & Molina, J. E. (Eds.). (2011) **The quality of democracy in Latin America**. Boulder: Lynne Rienner Publishers. pp. 21-38.
- Linda Soneryd and Elisabeth Lindh. (2018) “Citizen dialogue for whom? Competing rationalities in urban planning, the case of Gothenburg, Sweden”. in **Urban Research & Practice**. Vol.12, Iss.3, pp.230-246.
- Michael Bratton. (2008) “Vote buying and violence in Nigerian election campaigns”. *Electoral Studies* 27 (2008) 621-632.
- Michael Hantke-Domas. (2003) “The Public Interest Theory of Regulation: Non-Existence or Misinterpretation?”. in **European Journal of Law and Economics**, 15: pp.165–194.
- Oxford Bibliographies. (2013) “Rational Choice Theory”. [Online] [Access 4 August 2021] <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199756384/obo-9780199756384-0070.xml>
- Philip Schofield. (2006) *Utility and Democracy: The Political Thought of Jeremy Bentham*. UK: Oxford University Press. [Online] [Access 28 July 2022] <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198208563.001.0001>,
- Pippa Norris, Richard W. Frank, and Ferran Martínez I Coma, ed. (2015) **Contentious Elections From Ballots to Barricades**. NY: Routledge. pp.1-22.

- Rafael López-Pintor. (2010) “Assessing Electoral Fraud in New Democracies A Basic Conceptual Framework”. in **International Foundation for Electoral systems**. IFES White Paper. Washington, DC.
- Reeve, A., & Ware, A. (1983). “Interests in Political Theory”. in **British Journal of Political Science**, 13(4), 379–400. [Online] [Access 28 July 2022] <http://www.jstor.org/stable/193889>
- Richard A. Smith (1995). “Interest Group Influence in the U. S. Congress”. in **Legislative Studies Quarterly**, Feb., 1995, Vol. 20, No. 1 (Feb., 1995), pp. 89-139.
- Richard L. Harsen. (2000) “Vote Buying”. *California Law Review*, Vol. 88, p. 1323, October 2000
Loyola-LA Legal Studies
- Richard R. Lau and David P. Redlawsk. (2001) “Advantages and Disadvantages of Cognitive Heuristics in Political Decision Making”. In **American Journal of Political Science**, Oct., 2001, Vol. 45, No. 4 (Oct., 2001), pp. 951-971.
- Sarah Birch. (2011) **Electoral Corruption**. Briefing Paper. In Institute for Democracy & Conflict Resolution. [Online] [Access 28 July 2022] http://repository.essex.ac.uk/4484/1/05_11.pdf
- Scott, J.F. (2000). “Rational Choice Theory Rational Choice Theory”. in Gary Browning, Abigail Halcli & Frank Webster (Eds.) **Understanding Contemporary Society: Theories of the Present**. London: SAGE Publications. pp.126-139.
- Scott R. Furlong and Cornelius M. Kerwin. (2004) “Interest Group Participation in Rule Making: A Decade of Change”. in **Journal of Public Administration Research and Theory**, Vol. 15, no.3. pp.353-370.
- Seymour Martin Lipset. (1959) “Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy”. in **The American Political Science Review**, Vol. 53, No. 1, pp. 69-105.
- Steven Levitsky and Lucan A. Way. (2002) “THE RISE OF COMPETITIVE AUTHORITARIANISM”. in **Journal of Democracy**, Volume 13, Number 2 April 2002.

Valeria Brusco, Marcelo Nazareno and Susan C. Stokes. (2004) “Vote Buying in Argentina”. *Latin American Research Review* Vol. 39, No. 2, pp. 66-88.

United Nations, Human rights, Office of the commissioner. (1966) “International Covenant on Civil and Political Rights”. [Online] [Access 5 May 2022] https://www.ohchr.org/en/instruments_mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights

Walter Fischer. (2011) “What are the advantages of elections?”. in **eNotes Editorial**, [Online] [Access 28 July 2022] <https://www.enotes.com/homework-help/what-advantages-election-294314>. Accessed 29 July 2022.

William A. Galston. (2004) “Civic Education and Political Participation”. *Political Science and Politics*. Vol. 37, No. 2, pp. 263 – 266.

Wojtasik, W. (2013). “Functions of elections in democratic system”. in **Political Preferences**, pp.25-38.

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

โครงการวิจัยเรื่องการขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดร้อยเอ็ด

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการทำโครงการวิจัยเรื่องการขับเคลื่อนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จังหวัดร้อยเอ็ด ของสำนักส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง เจาะลึกปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ตลอดจนปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องของกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในพื้นที่ คำตอบของท่านจะถูกนำไปประมวลผลในภาพรวมเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติและบรรยากาศต่างๆที่เกิดขึ้นภายหลังจากกระบวนการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในพื้นที่ ข้อมูลในแบบสอบถามนี้จะถูกเก็บไว้เป็นความลับและจะถูกปกป้องตัวตนเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อผู้ตอบแบบสอบถาม ขอให้ท่านตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริงและตามความคิดเห็นของท่าน

แบบสอบถามนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

ส่วนที่ 2 คำถาม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

เพศสภาพ เพศหญิง เพศชาย LGBTQ Plus

อายุปี

ที่อยู่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ.....

จ.ร้อยเอ็ด

ระดับการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย
 กศน. มหาวิทยาลัย ไม่ได้รับการศึกษา

อาชีพ เกษตรกร รับจ้าง ค้าขาย
 รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ พนักงานบริษัทเอกชน เกษียณอายุราชการ
 ว่างงาน

ส่วนที่ 2 คำถาม

2.1 การรับรู้การดำเนินโครงการและการสนับสนุน

1. ในชุมชนของท่านมีการดำเนินโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงหรือไม่

มี ไม่มี ไม่รู้

2. ท่านได้เข้าร่วมเวทีเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงหรือไม่

ใช่ ไม่ใช่ ไม่แน่ใจ

3. ท่านรู้ข่าวโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงทำจากที่ใด (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

เสียงตามสาย ผู้นำชุมชน เพื่อนบ้าน แกนนำ

อื่นๆ

4. โปรดระบุว่าโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงในชุมชนของท่านทำกิจกรรมอะไรบ้าง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

จัดประชุม เสียงตามสาย เติมนรณรงค์ อื่นๆ

5. ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงที่แกนนำจัดขึ้นเรื่องใดบ้าง

จัดประชุม เสียงตามสาย เติมนรณรงค์ ไม่เคยเข้าร่วม

อื่นๆ

6. เหตุผลในการเข้าร่วม/ไม่เข้าร่วมกิจกรรมของท่านคืออะไร

อยากรู้ว่าโครงการทำอะไร เห็นความเป็นไปได้ของโครงการ

เห็นด้วยและอยากสนับสนุน อยากร่วมแต่ไม่ว่าง

คิดว่าเป็นไปไม่ได้และเสียเวลา อื่นๆ.....

7. ภายหลังจากที่เสวนา ชุมชนมีการพูดคุยเรื่องการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงมากน้อยแค่ไหน

มาก ปานกลาง น้อย ไม่พูดถึงเลย

8. ทำทีของคนในชุมชนเป็นอย่างไรเมื่อทราบว่าชุมชนของท่านเข้าร่วมโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

ตั้งคำถามว่าโครงการนี้คืออะไร

เห็นด้วยและสนับสนุนการดำเนินโครงการ

ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินโครงการเพราะทำให้เสียประโยชน์

ไม่สนใจและยังคงเรียกร้องทรัพย์สินเงินทองจากผู้สมัคร

อื่นๆ

2.2 ความรู้

1. ท่านคิดว่าการเลือกตั้งสมานฉันท์คืออะไร (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ไม่มีการแข่งขัน มีผู้สมัครคนเดียว แข่งขันกันได้แต่ต้องไม่ขัดแย้ง
- แข่งขันกันอย่างสร้างสรรค์ ประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดกติกาและข้อเสนอเชิงนโยบาย
- จบลงด้วยการยอมรับผลการเลือกตั้งของทุกฝ่าย ไม่รู้
- อื่นๆ

2. ในฤดูกาลเลือกตั้งผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีบทบาทเพียงรับฟังนโยบายของผู้สมัครและไปใช้สิทธิเลือกตั้งเท่านั้น

- ใช่ ไม่ใช่

3. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถมีบทบาทอะไรได้บ้างในช่วงฤดูกาลเลือกตั้ง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- เชิญชวนให้มาเลือกตั้ง รณรงค์เรื่องไม่ซื้อสิทธิขายเสียง จับตาดูการหาเสียง
- ร่วมกำหนดกติกาการแข่งขันที่เป็นธรรม เสนอนโยบายที่ต้องการ ไม่รู้
- อื่นๆ

4. ผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ปฏิบัติผิดกฎหมายเลือกตั้งจะมีโทษอะไรบ้าง (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- โทษปรับ โทษจำคุก เพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ไม่รู้

5. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสามารถเลือกได้เฉพาะนโยบายที่ผู้สมัครเป็นผู้เสนอเท่านั้น ไม่สามารถเสนอแนะนโยบายใดๆต่อผู้สมัครได้

- ใช่ ไม่ใช่ ไม่แน่ใจ

6. ในช่วงหาเสียงเลือกตั้ง ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีบทบาทหน้าที่เพียงการรับฟังการปราศรัยของผู้สมัครเท่านั้น

- ใช่ ไม่ใช่ ไม่แน่ใจ

7. การเรียกรับสิ่งอันอาจคำนวณเป็นเงินได้เพื่อแลกกับคะแนนเสียง เป็นสิ่งที่สามารถทำได้ตามกฎหมายใช่หรือไม่

- ใช่ ไม่ใช่ ไม่แน่ใจ

8. การรับเงินจากผู้สมัครเพื่อแลกกับคะแนนเสียงอาจต้องรับโทษทั้งจำและปรับใช่หรือไม่

- ใช่ ไม่ใช่ ไม่แน่ใจ

9. การจัดเลี้ยงแก่คนในชุมชนหรือให้เงินสนับสนุนการจัดกิจกรรมของชุมชน ในช่วงหาเสียงเลือกตั้งเป็นสิ่งที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งสามารถกระทำได้ตามกฎหมายใช่หรือไม่

- ใช่ ไม่ใช่ ไม่แน่ใจ

10. การแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันจากการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของ กกต. เท่านั้น

- ใช่ ไม่ใช่ ไม่แน่ใจ

2.3 ความตระหนักในศักยภาพ

1. ท่านรู้สึกว่าคุณมีทางเลือกในการเลือกตั้ง

- ใช่ ไม่ใช่ ไม่แน่ใจ

2. ท่านมองว่าการเสนอแนะนโยบายแก่ผู้สมัครโดยผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นไปได้เพียงใด

- มาก ปานกลาง น้อย

3. ท่านรู้สึกว่าคุณจะแนะนำเสียงของท่านสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้มากน้อยเพียงใด

- มาก ปานกลาง น้อย

4. ในมุมมองของท่านการมอบทรัพย์สินเงินทองเพื่อแลกกับคะแนนเสียงเป็นอย่างไร (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- เป็นเรื่องปกติ หรือ เป็นวัฒนธรรมที่ผู้สมัครจะต้องมอบให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
- เป็นสินน้ำใจ
- เป็นโอกาสที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะได้รับประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม
- เป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย
- เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเพราะจะทำให้ไม่สามารถสร้างการตอรองนโยบายกับผู้สมัครได้หรือไม่กล้าตรวจสอบผู้สมัคร
- เป็นการดูถูกการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลของผู้สมัคร

5. ท่านเลือกผู้แทน/ผู้บริหารท้องถิ่นตามที่พ่อแม่ญาติพี่น้องเพื่อนและหัวหน้าแนะนำ

- ใช่ ไม่ใช่ ไม่แน่ใจ

6. การมอบทรัพย์สินเงินทองและของกำนัลของผู้สมัคร มีผลต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครของท่านมากน้อยเพียงใด

- มาก ปานกลาง น้อย ไม่มีผลต่อการตัดสินใจ

7. ท่านมองว่าการรับเงินแล้วไม่เลือกนั้นเป็นบาป

- ใช่ ไม่ใช่ ไม่แน่ใจ

2.4 ความสนใจและการมีส่วนร่วม

1. ท่านคิดว่าการเมืองเป็นเรื่องที่ต้องปกปิดไม่สามารถบอกใครได้ว่าจะเลือกผู้สมัครคนไหน

- ใช่ ไม่ใช่

2. ท่านติดตามนโยบายของผู้สมัครและรู้ว่าผู้สมัครคนไหนมีนโยบายอะไร

- ใช่ ไม่ใช่

3. ท่านประเมินและชั่งน้ำหนักนโยบายของผู้สมัครแต่ละรายเพื่อประกอบการตัดสินใจเลือก

- ใช่ ไม่ใช่

4. ท่านร่วมรณรงค์เลือกตั้งไม่ซื้อสิทธิขายเสียงด้วยการติดสติ๊กเกอร์หน้าบ้าน

- ใช่ ไม่ใช่

5. ท่านบอกต่อโครงการเลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียงกับคนรู้จัก (เฉพาะคนที่เข้าร่วมเวทีเสวนา)

- ใช่ ไม่ใช่

6. ท่านร่วมกับคนในชุมชนเดินรณรงค์เลือกตั้งสมานฉันท์และไม่ซื้อสิทธิขายเสียง

- ใช่ ไม่ใช่

7. ท่านร่วมกับคนในชุมชนเสนอนโยบายที่ชุมชนต้องการแก่ผู้สมัคร

- ใช่ ไม่ใช่

8. ท่านร่วมกับคนในชุมชนจัดเวทีรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้สมัครและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

- ใช่ ไม่ใช่

9. ท่านได้มีส่วนร่วมสังเกตการณ์การเลือกตั้งหรือไม่

- ใช่ ไม่ใช่ ไปสังเกตการณ์เฉพาะช่วงนับคะแนน

2.5 การรับรู้บรรยากาศความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังการดำเนินโครงการ

1. ท่านคิดว่าการเลือกตั้ง “สมานฉันท์” และ “ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง” เป็นไปได้หรือไม่ในชุมชนของท่าน

- เป็นไปได้ เป็นไปไม่ได้ ไม่แน่ใจ ไม่รู้

2. บรรยากาศในการแข่งขันเลือกตั้งเป็นอย่างไร (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ยังคงมีความรุนแรง ยังคงมีการทำลายป้ายหาเสียง ยังคงมีการหาเสียงโจมตี
 มีความรุนแรงลดลง ผู้สมัครเน้นนำเสนอโยบายเป็นหลัก ยังคงมีการจ่ายเงินซื้อเสียง
 มีการหาเสียงอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกันมากขึ้น การจ่ายเงินซื้อเสียงลดลง
 อื่นๆ

3. ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีการเรียกรับทรัพย์สินเงินทองการสนับสนุนต่างๆจากผู้สมัครในช่วงการหาเสียงเลือกตั้งหรือไม่

- ใช่ ไม่ใช่

4. บรรยากาศภายหลังการเลือกตั้งเป็นอย่างไร (สามารถเลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ผู้สมัครไม่ยอมรับผลการเลือกตั้ง
 ผู้สมัครยอมรับผลการเลือกตั้ง
 ผู้สมัคร/ผู้สนับสนุนผู้สมัครฝ่ายแพ้เลือกตั้งคุกคามฝ่ายชนะ
 ผู้สมัคร/ผู้สนับสนุนทุกฝ่ายพูดคุยกันได้
 ผู้สมัคร/ผู้สนับสนุนทุกฝ่ายสามารถทำงานร่วมกันได้

5. มีผู้สมัครหน้าใหม่ในชุมชนของท่าน

- ใช่ ไม่ใช่ มีผู้สนใจสมัคร

6. ในชุมชนของท่านมีผู้สมัครประกาศตัวว่าจะไม่ซื้อเสียงหรือไม่

- ใช่ ไม่ใช่

7. การตัดสินใจเลือกผู้แทน/ผู้บริหารท้องถิ่นของท่านเป็นไปโดยอิสระอย่างแท้จริง โดยปราศจากอิทธิพลใดๆ อาทิ อิทธิพลของครอบครัว ญาติ หรือ หัวหน้า

- ใช่ ไม่ใช่

8. ท่านรู้สึกว่าการลงคะแนนเสียงเป็นความลับและไม่มีใครล่วงรู้การลงคะแนนของท่านได้

- ใช่ ไม่ใช่

9. ท่านรู้สึกว่าคุณและครอบครัวจะไม่ถูกคุกคามจากฝ่ายใดภายหลังจากการเลือกตั้ง

- ใช่ ไม่ใช่

10. ท่านคิดว่าอะไรคือปัจจัยที่ส่งเสริมต่อความสำเร็จในการดำเนินโครงการ (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- แกนนำ ผู้สมัคร ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ความต่อเนื่อง ไม่รู้

อื่นๆ

11. ท่านคิดว่าอะไรคือปัจจัยที่ขัดขวางต่อการดำเนินโครงการ

- ผู้สมัคร ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง วัฒนธรรม อื่นๆ

***** ขอขอบคุณที่กรุณาตอบแบบสอบถาม*****